НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Науково-навчальний центр прикладної інформатики

ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

НАУКА, ТЕХНОЛОГІЇ, ІННОВАЦІЇ: СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

28–29 вересня 2018 р.
м. Одеса

Одеса
Інститут інноваційної освіти
2018

УДК 001(063):378.4 (Укр)
ББК 72я43
Н34

До збірника увійшли матеріали наукових робіт (тези доповідей, статті), надані згідно з вимогами, що були заявлені на конференцію.

Роботи друкуються в авторській редакції, мовою оригіналу.
Автори беруть на себе всю відповідальність за зміст поданих матеріалів.
Претензії до організаторів не приймаються.
При передруку матеріалів посилання обов'язкове.

Відповідає п. 12 Порядку присудження наукових ступенів Затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567.

Н34 **Наука, технології, інновації: світові тенденції та регіональний аспект** : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 28–29 вересня 2018 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. – Одеса : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2018. – 196 с.

Матеріали наукового симпозіуму рекомендуються освітянам, науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, аспірантам, докторантам, студентам вищих навчальних закладів тощо.

Відповідальний редактор: *С.К. Бурма*
Коректор: *П.А. Нємкова*

Матеріали видано в авторській редакції.

УДК 001(063):378.4 (Укр)

© Усі права авторів застережені, 2018
© Інститут інноваційної освіти, 2018
© Друк ФОП Москвін А.А., 2018

Підписано до друку 05.10.2018. Формат 60x84/16.
Віддруковано з готового оригінал-макету.
Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Literaturnaya. Ум. друк. арк. 12,09.
Зам. № 0510-1. Тираж 100 прим. Ціна договірна. Виходить змішаними мовами: укр., англ., рос., пол.

Виготівник. ФОП Москвін А.А. Поліграфічний центр «Copy Art».
69095, Запоріжжя, пр. Леніна, 109. Тел.: +38-094-133-87-81.
Інститут інноваційної освіти: e-mail: novaosvita@gmail.com; сайт: www.novaosvita.com

Видання здійснене за експертної підтримки
Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України
03680, Київ-187, просп. Академіка Глушкова, 40.

УДК 378.091.3.046-021.068

O. Voitovska,
PhD, Associate Professor, Assistant Professor of the Department of Adult Education
of the National Pedagogical Dragomanov University

APPLICATION OF TECHNOLOGY OF CONTEXTUAL EDUCATION IN THE CONDITIONS OF THE POSTGRADUATE PEDAGOGICAL EDUCATION

Abstract. The article analyzes the main theoretical provisions of the technology of contextual education as one of the conditions for the professional development of students in the conditions of postgraduate pedagogical education.
Keywords: contextual education, postgraduate pedagogical education, teachers.

Formulation of the problem. In today's conditions of development of the education system and its orientation towards the construction of a competency model of education, the introduction of such technologies of education in higher education and in postgraduate pedagogical education, in particular, focused on the training of a competent specialist capable of effectively performing professional functions and being sociable in quick-change market conditions. One of these technologies is contextual education, which contributes to the maximum approximation of the educational process in institutions of postgraduate pedagogical education to the conditions of future professional activities.

Analysis of recent research and publications. Issues of the implementation of the context approach in the professional training of specialists were studied by such scientists as A.A.Verbitsky, N.A. Bakshaeva, N.V. Borisova, V.A. Dalinger, T.D. Dubovitska, V.M. Kruglikov, N.B. Lavrentieva, O.G. Larionova, M.G. Makarchenko, L.A. Mashkina, N.V. Prorok, V.F. Tenisheva and others.

The purpose of the article is to analyze the basic theoretical concepts of technology of context learning as one of the conditions for the professional development of students in postgraduate pedagogical education.

A.A. Verbitsky is considered to be the founder of the contextual teaching method. According to the scientist, «contextual is such a study in which language of science and with the help of the whole system of forms, methods and means of learning (traditional and new) is consistently modeled the objective and social content of future professional activities of students» [1, p. 228]. As the scientist points out, «in contextual learning, the main thing is not the transfer of information, but the development of

abilities of students competently perform professional functions, solve professional problems and problems, that is, to master the integral professional activity» [1, p. 228].

A.A. Verbitsky notes sources of the theory and technologies of contextual education, «firstly, the theoretical generalization of various practical experience of innovative learning; secondly, understanding of the content-forming influence of the subject and social contexts of the future professional activity of the listener on the process and the results of his educational activity; and thirdly, the activity theory of the assimilation of social experience, developed in the domestic psychology and pedagogy» [1, p. 228].

The basic idea of contextual learning is to apply theoretical knowledge to the «canvas» of professional activity. For this purpose it is necessary to consistently simulate the professional activity of specialists on the part of its subject-technological (substantive context) and social (social context) constituents in various forms of educational work of the students. Contextually, therefore, is a study in which, in the language of sciences and with the help of the whole system of forms, methods and means of learning, traditional and new, in the learning activity of students, the substantive and social content of their future professional activity is modeled sequentially.

In the context of contextual education, the transformation of the students' learning activity into a professional with a gradual change in cognitive needs and motives, goals, actions and actions, means, subject, and outcomes for a professional. The main thing here is the development based on scientific information, the ability of students to competently perform professional functions and tasks, solve problems and with this help master integral professional activity. Contextual learning creates psychological and pedagogical and didactic conditions for the students to set their own goals and ways to achieve them, for the movement of their activities from teaching to work. It motivates cognitive activity, educational material and the process of learning itself acquires a personal meaning, information becomes a personal knowledge of the listeners.

According to S.O. Skvortsova, «didactic model of contextual education includes: the peculiarities of designing a professionally-oriented learning environment as a unity of information and technological components of the educational process; Principles of selection and structuring of the content of education, ensuring the integration of educational information from specialized disciplines; the ways and forms of its assimilation» [3, p. 66].

M.V. Levkovsky believes that «the decisive condition for the implementation of context-based learning in teacher-teacher training is to master their interactive methods; To them the researcher includes various games (educational, educational, business, imitative, role-playing), discussions, brain-rings; modeling of pedagogical situations and «brainstorming» [2, p. 14]. According to the scientist, one of the conditions for optimization of contextual education is «the ability of students to conduct non-standard lessons, solve pedagogical problems, to simulate educational and educational situations, etc.» [2, p. 14].

According to A.A. Verbitsky, with the help of a system of educational problems,

problem situations and tasks in contextual education, the plot of the assimilated professional activity is built, transforming the static content of education into a dynamically developing. The listener develops both as a specialist and as a member of a society, mastering the norms of competent substantive actions and human relations during the individual and joint analysis and permission of simulated socio-professional situations. The reproduction of the substantive and social contexts of professional activity introduces a number of new points in the educational process: (A) the spatial-temporal context: the past (examples of theory and practice) – present (ongoing educational activity) – future professional activity, which is (modeled); (B) systematic and interdisciplinary knowledge; (C) the ability to dynamically expand the content of training, which is usually provided in static; (D) scenario plan for the activities of specialists in accordance with the production technology; (E) familiarity with the official functions, responsibilities and responsibilities of the specialist; (F) role-play «tooling» of professional actions and actions; (G) understanding of the official and personal interests of future specialists.

Proceeding from the foregoing, A.A. Verbitsky points out that «the basic principles of contextual education can be called: (1) psychological and pedagogical support for the personality-semantic inclusion of the student in educational activities; (2) the consistent modeling of the integral content, forms and conditions of the professional activity of the students in the educational activity of the students; (3) problem content of training and its deployment process in the educational process; (4) the adequacy of the forms of organization of educational activities of students for the purposes and content of education; (5) leading role of joint activity, interpersonal interaction and dialogical communication of subjects of educational process (teacher and listeners, listeners with each other); (6) a pedagogically grounded combination of new and traditional pedagogical technologies; (7) openness; use for the achievement of specific educational purposes and education in the context of the educational process of any pedagogical technology offered in the framework of other theories and approaches; (8) the unity of training and education of the personality of a professional; (9) accounting of individual psychological characteristics and intercultural (family, national, religious, geographical, etc.) contexts of each student [1, p. 235].

The main purpose of contextual education, points out A.A. Verbitsky is to provide the pedagogical and psychological conditions for the formation of students in the educational work of their integral professional activities as future specialists and members of society. In this process, it is also envisaged to achieve the following goals: (A) the development of the personality of a professional, his intellectual, substantive, social, civic and spiritual competence; (B) development of the ability to continuous education, self-education. Specific objectives in contextual education are determined depending on the stage at which the educational process is organized within the framework of which the educational disciplines and for the formation and development of socially and professionally important qualities (competences) [1, p. 236]. In contextual education, there are three basic forms of student activity and many intermediate, transitional from one basic form to another. The basic ones include: (A) academic activity of an academic type, the classical example of which is an information lecture;

here there is only the transfer of information by the teacher to the listeners. However, already at the problem lecture or seminar-discussion, the subject and social contexts of the future professional activity are outlined: the actions of specialists are being modeled, where the theoretical, controversial questions of the essence and issues are discussed; (B) quasi-professional activity that simulates the conditions, content and dynamics of production in the auditorium and in the language of science, the relations of the people employed in it, as is the case, for example, in the business game and other forms of contextual learning; (C) educational and professional activity, where the student conducts real research, prepares and defends the thesis) or practical (industrial practice) functions. While staying in the classroom, the work of the students, in terms of their goals, content, forms and technologies, is actually a professional activity; the previously obtained knowledge serves here as its indicative basis. At this stage, the process of transformation of educational activities into a professional [1, p. 236].

As an intermediate form of activity, according to A.A. Verbitsky can be any forms that provide a phased transformation of one basic form of activity of listeners to another. These are problem lectures, seminars-discussions, group practical classes, analysis of specific production situations, various types of training, special courses, special seminars, etc. Being from the outset in the activity position, students receive in the context learning increasingly developed practice of translation of educational information in the function of the tool of regulation of their own activities. This ensures the organic entry of the future specialist into the profession, greatly reduces the period of its subject and social adaptation in the production [1, p. 240].

Thus, it is obvious that contextual education is a very flexible technology, which allows to combine in its composition a whole range of different technologies, methods and techniques of learning that provide an active, creative nature of the professional training of listeners.

Conclusions. Contextual learning, therefore, has considerable potential in terms of ensuring the professional development of students. The basis of contextual education is the modeling of the subject and social content of future professional activities through the reproduction of real pedagogical situations. The process of professional development of students in postgraduate pedagogical education on the basis of context-based learning technology contributes to their consistent systematic approach to future professional activities.

References

1. Verbitsky A.A., Kalashnikov V.G. Category «Context» in psychology and pedagogy. – M .: University Book, 2010. – 300 p.
2. Levkovsky M.V. New Educational Technologies / M.V. Levkovsky // Bulletin of Zhytomyr State Ivan Franko University. – 1999. – №. 3. – P. 14–18.
3. Skvortsova S.O. Formation of professional competence of the future teacher on the basis of context learning / S.O. Skvortsova // Psychological-pedagogical problems of the rural school: Collection of sciences works of the Uman State Pedagogical Pavlo Tychyna University . – Uman, 2010. – Issue 35. – P. 66–71.

О.М. Войтовська,

Застосування технології контекстного навчання в умовах післядипломної педагогічної освіти.

Анотація. У статті проаналізовано основні теоретичні положення технології контекстного навчання як однієї з умов професійного розвитку слухачів в умовах післядипломної педагогічної освіти.

Ключові слова: контекстне навчання, післядипломна педагогічна освіта, вчителі.

О.А. Гімчинська,
студентка Інституту біології, хімії та біоресурсів
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
науковий керівник: ***Л.М. Чебан,***
кандидат біологічних наук, асистент кафедри біохімії та біотехнології
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ФОРМУВАННЯ НАВИКІВ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ ПРИ ВИВЧЕННІ ТЕМИ «ОДНОКЛІТИННІ ОРГАНІЗМИ»

Метою лабораторних робіт з біології є ознайомити учнів із оточуючим їх світом, об'єктами, що в ньому знаходяться, їх морфологічною, анатомічною будовою та фізіологічними процесами, історією формування. За їх допомоги учні навчаються пояснювати особливості будови й функцій власного організму, властиві йому хвороби та методи їх попередження, з'ясовувати роль природи у житті людини, навчаються правилам поведінки у природі та повсякденному житті, виховують і розвивають екологічну культуру. Наприклад, знання і дотримання елементарних санітарних та гігієнічних норм і правил зберігає здоров'я та запобігає його порушенням. Таким чином, можна навести безліч прикладів важливості практичних умінь біологічної освіти, бо певною мірою їх використовують усі люди [1].

Лабораторні роботи як метод навчання у більшості випадків мають дослідницький характер і можуть бути віднесені до методів, які активізують і мотивують навчально-пізнавальну діяльність учнів. І це не випадково, оскільки в процесі їх виконання учні виявляються активними учасниками навчального процесу і самостійно здобувають нові знання або закріплюють вже отримані.

При виконанні лабораторних робіт в учнів формуються експериментальні уміння, які включають в себе як інтелектуальні вміння так і практичні. До першої групи можуть бути віднесені наступні уміння: визначати ціль експерименту, висувати гіпотези, підбирати обладнання, планувати експеримент, порівнювати, зіставляти і аналізувати результати, робити висновки і узагальнення. До другої групи відносяться вміння: спостерігати, користуватися різними прийомами вимірювань, оформляти результати у вигляді таблиць, схем, графіків, експериментувати, оформляти доповідь до проведеної роботи [2].

Проаналізувавши навчальну програму з біології 10-11 клас, а також з огляду на вище сказане, нами була запропонована для впровадження у навчальний

процес, лабораторна робота для 10 класу на тему: «Вивчення мікрофлори повітря» [3].

Дану лабораторну роботу виконали 14 учнів і ці ж учні після проведення роботи заповнили анкету (12 питань), яка була створена спеціально для встановлення важливості та необхідності використання лабораторних робіт на уроках біології у старших класах, зокрема, із запропонованої теми.

Як видно з анкет, учні проявляють зацікавленість, як у даній лабораторній роботі, так і в уроках-лабораторних роботах в цілому. Підвищенню якості навчання учнів з біології сприяє цілеспрямоване формування у школярів спеціальних навчальних умінь. Серед них особливе місце програмою з біології відведено вмінню працювати з мікроскопом і виготовляти мікропрепарати. Переглядаючи відповіді учнів на питання № 10-11: «10. Чи хотіли б ви самостійно готувати мікропрепарати та досліджувати їх під мікроскопом? 11. Чи маєте ви навички готувати мікропрепарати?» спостерігається відсутність даних вмінь і водночас бажання їх отримати у цієї групи учнів. На питання №10 відповіли «Так» 9 учнів, а на питання №11 відповідь «Ні» виділили 10 учнів. Володіння школярами цими вміннями допомогло б їм вивчати такий важливий у пізнавальному сенсі матеріал, як одноклітинні організми, їх різноманітність, поширення та значення у природі.

Аналіз роботи показав, що учні успішно оволодівають основними прийомами, якщо навчання відбувається у такій послідовності: ознайомлення школярів з актуальністю даної роботи, обговорення та наведення різних прикладів поширення мікроорганізмів у повітрі, проведення лабораторної роботи та аналіз отриманих результатів. Завдяки попередньо прослуханому матеріалу з даної теми учні з легкістю змогли відповісти на поставлені питання у лабораторній роботі. Ретельне обговорення теми уроку, дало можливість створити в учнів логічні зв'язки та відповісти на питання, які перевіряють не запам'ятовування, а безпосередньо розуміння інформаційного матеріалу. В даний час саме на це потрібно акцентувати увагу, метою кожного уроку є не залишитися у пам'яті «сухим» текстом, не запам'ятатися, а саме дати розуміння та сформувати цілісну картину в уяві учнів з тої чи іншої теми.

З огляду на відповіді учнів на питання анкети № 6-9: «6. Чи вважаєте ви актуальним дослідження мікрофлори повітря на уроках біології? 7. Чи вважаєте ви актуальним дослідження мікрофлори організму людини на уроках біології? 8.Чи вважаєте ви актуальним дослідження мікрофлори ґрунту на уроках біології? 9. Чи вважаєте ви актуальним дослідження мікрофлори продуктів харчування на уроках біології?» був зроблений висновок про те, що запропонованій нами лабораторній роботі вдалося зацікавити учнів. Тому були розроблені наступні лабораторні роботи: «Мікрофлора організму людини», «Морфологічні типи мікроорганізмів», а також «Виявлення біфідобактерій у молочнокислих продуктах».

Таким чином, виходячи з основних положень концепції формування дослідницької діяльності учнів, пріоритетною метою освіти стає безперервний розвиток особистості. Отже, в процесі навчання біології для безперервного

поступального розвитку учня необхідно формувати дослідницькі вміння. Дослідницька діяльність спрямована на розвиток творчого мислення учнів і є складовою частиною їх творчої діяльності.

Лабораторна робота є цінним засобом виховання розумової активності учнів, вона активізує психічні процеси, викликає у школярів живий інтерес до процесу пізнання. У ній учні охоче долають значні труднощі, тренують свої сили, розвивають здібності і вміння. Вона допомагає зробити будь-який навчальний матеріал захоплюючим, полегшує процес засвоєння знань.

Література

1. Семікіна В.С. Методичні рекомендації щодо практичного навчання роботи з мікроскопом та виготовлення мікропрепаратів / В.С. Семікіна // Біологія. – 2013. – №19 (391). – С. 29–32.
2. Нікітченко Л.О. Методика навчання біології та природознавства / Л.О. Нікітченко, Н.В. Левчук. – Вінниця, 2016. – 95 с.
3. Програма з біології для 10–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Рівень стандарту (зі змінами, затвердженими наказом МОН України № 826 від 14.07.2016).

УДК 378.197.40.037.36

С.В. Єфремов,
кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов
Національного фармацевтичного університету, м. Харків

ГРАФІЧНІ РОБОТИ – МЕТОД НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Анотація. Стаття присвячена використанню графічних робіт студентів у вищих навчальних закладах. Встановлено, що графічні роботи впливають на формування умінь та навичок. В статті аналізуються етапи планування діяльності студентів у вищих навчальних закладах. Розглядаються завдання вирішення навчальної діяльності студентів у вищих навчальних закладах. Визначені питання підготовки фахівця у вищих навчальних закладах. Досліджуються інструктажі організації діяльності студентів під час та після виконання графічних робіт. Розкрито дидактичні принципи навчання студента. Простежуються етапи організації роботи над колективним творчим проектом. Звернута увага на труднощі, які виникають у студентів при вивченні графічних дисциплін.

Постановка проблеми. Графічні роботи є одним з методів навчання. Цей метод навчання є найкращим під час здійснення науково-дослідної роботи. Включення у процес самостійного опанування навичок науково-дослідної роботи дозволяє студентові стати науковцем здатним використовувати уміння та навички у майбутньому.

Аналіз дослідження та публікації. Аналіз історико-педагогічної літератури переконливо доводить, що на початку 90-х років XX століття почали з'являтися узагальнюючі публікації, що певним чином розкривали аспекти проблематики застосування графічних робіт як метода навчання студента у закладах вищої освіти, а саме були зосереджені навколо питань: використання інженерної графіки у

навчальному процесі (Бродський А.М., Файзуллин Є.М., Халдинов В.В.); застосування навичок креслення на парах у ВНЗ (Бриллінг Н.С., Балягин С.Н.); теорії навчання сучасної інтерпретації (Загвязинський В.І.); особистісно-орієнтованої професійної освіти (Зеєр Є.Ф.); підвищення пізнавальної активності студентів у професійному навчанні з використанням нових інформаційних технологій (Трет'якова Є.М., Одарич І.Н.).

Мета статті – розкрити роль студентських графічних робіт.

Виклад основного матеріалу. Практичні методи навчання засновані на практичній діяльності студентів. Ці методи формують практичні уміння та навички (вправи, лабораторні та практичні – графічні роботи).

Графічні дисципліни, традиційно вивчаються в технічному вузі у першому та другому семестрах, які сприяють формуванню у студентів графічної та професійної компетентності, основ знань та умінь, необхідних для успішного засвоєння дисциплін технічного профілю, що вивчаються у наступних семестрах. Ці знання важливі під час роботи над графічною частиною курсового та дипломного проектів.

Система навчання, яка вимагає від студентів самостійного планування та виконання практичних завдань для набуття знань та умінь у процесі виконання проектів відіграє величезну роль у студентському середовищі. Проект – це комплекс пошукових, дослідницьких, розрахункових, графічних та інших видів робіт, які студенти виконують самостійно, але під керівництвом викладача, з метою практичного та теоретичного вирішення проблеми. Під час роботи над проектом, студенти активно залучаються у пізнавальний творчий процес, закріплюючи знання предмету та отримуючи нові [5, с. 25].

Вивчення графічних дисциплін формує інтелектуальну сферу інженера – майбутнього фахівця та його готовність до професійної проектно- конструкторської діяльності. Для виявлення труднощів, що виникають у студентів перших курсів при вивченні нарисної геометрії та інженерної графіки використовуються методи: анкетування, тестування, контрольні роботи по визначенню остаточних знань, усні опитування студентів.

Найголовнішим завданням у вивченні графічних дисциплін є планування діяльності студента, а саме такі етапи:

1. визначення змісту навчання (планування);
2. оцінка ступеню навантаження студентів та розрахунок необхідного часу (часу навчання);
3. вибір організаційних форм навчання та виховання (використання організаційної форми навчання та використання необхідних засобів);
4. підготовка мотиваційних ситуацій та включення їх у раніше сформульований навчальний зміст;
5. розробка системи учбових вправ, які націлені на засвоєння навчальної інформації із заданими показниками якості (алгоритм діяльності студента – вирішення пошукових завдань – самостійна постановка проблемних завдань – дослідницька діяльність);
6. розробка системи тестів для контролю якості знань та вмінь студентів (збірка тестів – суми балів);

7. розробка структури та змісту самостійних навчальних позааудиторних занять (домашня робота);

8. апробація системи діяльності студентів на практиці [4, с. 24–25].

Вивчення кожної дисципліни вимагає вирішення наступних завдань, а саме:

- розуміння та осмислення значущості графічної підготовки для вирішення конкретних навчально-професійних завдань;
- формування готовності здійснити професійну діяльність, реалізуючи у ній надбаний графічний потенціал;
- формування технічного типу мислення, який пропонує у основі добре розвинуте мислення, яке визначатиме творчий потенціал майбутнього технічного фахівця;
- формування мотиваційно-ціннісного відношення до необхідності розвитку професійно-особистісних якостей та здібностей засобами графічної підготовки;
- володіння необхідним обсягом конструкторсько-графічних знань, умінь та навичок, об'єднаних у спільності та взаємодії з професійною інженерно-проектною направленістю;
- розвиток загально-учбових (узагальнюючих) умінь – (мета, планування, контроль та аналіз); інформаційних (находження, переробка та використання інформації); логічних (структуризація змісту учбового процесу, постановка та вирішення учбових завдань [1, с. 374–375].

Навчання графіці є важливим компонентом сучасної освіти. Досягнення у галузі інформаційно-комунікативних технологій актуалізує питання підготовки фахівця навичкам створення: креслень, схем, малюнків, презентацій, візуалізацій, анімаційних роликів, віртуальних світів. Професійна підготовка майбутніх фахівців у галузі комп'ютерної графікі має бути орієнтована на підготовку конкурентоспроможного фахівця, якого вимагає ринок в умовах збільшення темпів інформатизації освіти, створення єдиного інформаційного середовища та стрімкого розвитку програмних, інтелектуальних продуктів та рішень в інформаційно-інтелектуальному середовищі.

Під графікою будемо розуміти галузь наукових знань, яка охоплює технології (інструментарії, методи, засоби, принципи, змісту, форми організації відповідального освітянського процесу).

Графічні вправи виконуються зазвичай одночасно з письмовим вправами та вирішують обопільні навчальні завдання. Використання графічних вправ допомагає студентам краще сприймати навчальний матеріал, сприяє розвитку різноманітних уявлень. Графічні роботи, у залежності від ступеня самостійності студента під час їх виконання, можуть носити сприймаючий, тренувальний та творчий характер.

До виконання та після виконання графічної роботи використовується різноманітні інструктажі, а саме:

1. початковий – ознайомлення студентів зі змістом майбутньої роботи та засобами її виконання, пояснення правил та послідовності виконання графічної роботи в цілому та окремих її частин, прийомів виконання роботи, врахування можливих помилок, звернення уваги на правила безпеки, організації робочого місця;

2. інструктаж під час роботи – відбувається переважно індивідуально у процесі виконання студентами графічних робіт, зміст цього інструктажу залежить від швидкості виконання студентами графічних робіт;
3. остаточний інструктаж – виконується у вигляді бесіди після закінчення графічної роботи.

У основі виконання графічних вправ, що виконуються студентами знаходяться дидактичні принципи науковості, наочності та індивідуалізації:

• принцип науковості спирається на закономірний зв'язок між змістом науки та учбового предмету навчання. Цей принцип передбачає розвиток умінь та навичок наукового пошуку. Він сприяє студентові використовувати елементи проблемності, уміння спостерігати явища, фіксувати та аналізувати результати спостережень, здійснювати наукове сперечання, доводити свою точку зору, раціонально використовувати наукову літературу;

• принцип наочності залежить від ступеня залучення органів сприйняття під час виконання графічних робіт;

• принцип індивідуалізації передбачає високу мотиваційну потребу, направленість на досягнення поставленої мети, мети саморозвитку та самокорекції, виконання творчих графічних самостійних робіт з поступовим досягненням мети [2, с. 300].

Слід зазначити необхідні етапи організації роботи над колективним творчим проектом, які відіграють важливу роль для студента, а саме:

1. навчальний етап: розробка основних ідей, констатація вивченості проблеми, збір та аналіз даних, узагальнення, актуалізація, формування гіпотези;
2. етап організації роботи над графічним проектом: розподіл обов'язків студента; планування роботи студента; визначення форм та методів управління та контролю;
3. етап реалізації проекту: інтегрування та акумулювання усієї інформації з урахуванням теми, мети студента; підготовка наочно-графічного матеріалу; розробка проекту; контроль та корекція результатів;
4. завершення проекту: презентація та захист проекту; порівняння цілей та результатів дослідження; оцінювання висновків; оцінювання студентами результатів своєї діяльності [3, с. 24–25].

Слід зазначити труднощі, які виникають у студентів при вивченні графічних дисциплін, а саме:

- низький рівень підготовки студента після закінчення школи;
- нерозвинуте повністю мислення;
- важкість вивчення на початковому етапі підручників пов'язаних з вивченням графічних вправ;
- мала кількість занять по графічних дисциплінах;
- небажання студентів розвивати здібності до графічних дисциплін;
- зниження оцінок студентам за неякісне виконання графічних робіт [1, с. 377–378].

Висновки. Таким чином, етапи планування діяльності студента, етапи вирішення завдань самостійної професійної діяльності студента, дидактичні принципи навчання та використання студентами та інструктажі відіграють величезну роль у отриманні студентами навичок та умінь науково-дослідної роботи, які впливають на студента – майбутнього фахівця, здатного використовувати уміння та навички на практиці під час роботи після закінчення вищого навчального закладу.

Література

1. Ханов Г.В., Федотова Н.В. Проблемы формирования графической компетентности у студентов с заниженным уровнем подготовки по графическим дисциплинам // Фундаментальные исследования. – 2014. – № 5–2. – С. 374–378; URL: http://www.fundamental-research.ru/ru/article/view?id=33884 (дата обращения: 02.10.2018).
2. Хуторской А.В. Современная дидактика. Учебное пособие. 2-е издание, переработанное / А.В. Хуторской. — М.: Высшая школа, 2007. — 639 с: ил.
3. Реутова Е. А. Применение активных и интерактивных методов обучения в образовательном процессе вуза (методические рекомендации для преподавателей Новосибирского ГАУ). – Новосибирск: Изд-во, НГАУ, 2012. – 58 с.
4. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии [Текст]. – М.: 1989. – 192 с.
5. Кириллова А.И. Интерактивные методы обучения // Психология, социология и педагогика. 2014. № 4 [Электронный ресурс]. URL: http://psychology.snauka.ru/2014/04/ 2941 (дата обращения: 01.10.2018).

С.В. Ефремов,

Графические работы – метод научно-исследовательской работы студентов.

Аннотация. Статья посвящена использованию графических работ студентов в высших учебных заведениях. Установлено, что графические работы влияют на формирование умений и навыков. В статье анализируются этапы планирования деятельности студентов в высших учебных заведениях. Рассматриваются задания решения деятельности обучения студентов в высших учебных заведениях. Определены вопросы подготовки специалиста в высших учебных заведениях. Исследуются инструктажи организации деятельности студентов во время и после выполнения графических работ. Раскрыты дидактические принципы обучения студента. Прослеживаются этапы организации работы над коллективным творческим проектом. Обращается внимание на трудности, которые возникают у студентов во время изучения графические дисциплин.

S.V. Efremov,

Graphic works – method of scientific-research work of students.

Abstract. The article is devoted to application of graphic works of students in institutions of higher education. It is determined that graphic works affect formation of abilities and skills. Stages of planning of activity of students in institutions of higher education are analyzed in article. Tasks of solution of activity of teaching of students in institutions of higher education are considered. Questions of preparation of specialist in institutions of higher education are determined. Briefs of organization of activity of students in the course and after fulfilment of graphic works are researched in article. Didactic principles of teaching of student are discovered in article. Stages of organization of work over collective creative project are highlighted in article. Difficulties of students appearing in the course of study of graphic disciplines are paid attention in article.

А.П. Здеб,
викладач циклової комісії філологічних дисциплін
Теребовлянського вищого училища культури,
м. Теребовля, Тернопільська область, Україна

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ІНТЕГРАЦІЇ НАВЧАННЯ ГРАМАТИКИ У КОМУНІКАТИВНУ МЕТОДИКУ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

В умовах домінування інтерактивно-комунікативних методів у сучасному викладанні іноземних мов дедалі більше лінгвістів та практикуючих викладачів приділяють увагу граматичному підходу до навчання як невід'ємній частині збалансованої програми навчання іноземної мови. При сучасній різноманітності форм і методик викладання іноземних мов перед викладачами постають проблеми балансування між повнотою засвоюваного матеріалу та його точністю, між індуктивною та дедуктивною спрямованістю навчальної діяльності, цілеспрямованим поясненням та комунікативними прийомами, свідомим та автоматизованим засвоєнням мовних явищ. Сучасний урок є складною ареною, де вчителі повинні схилятися до еклектики і прагматизму в поєднанні різних практик і принципів. Тому повне виключення граматики з навчального процесу, як, наприклад, психолінгвістична модель навчання іноземних мов Стівена Крашена, скоріше не визнається практикуючими педагогами. Навчання граматики не тільки залишається невід'ємним компонентом учбових програм, але і постійно розвивається інноваційними способами.

Застарілі поняття про навчання граматики як навчання правил сьогодні витісняються визнанням, що граматика, за словами професора лінгвістики Марти Пеннінґтон, «це організація принципів лінгвістичної комунікативної системи, без якої немає системи» [9, с. 78]. Навчання граматики сьогодні має на меті показати, як працює мова через навчання граматичних концепцій (тобто принципів лінгвістичної комунікативної системи). Тенденція поєднання навчання граматики та комунікативно-інтерактивних методів викладання іноземної мови відобразилася в роботі багатьох сучасних викладачів, а в методичній літературі ця тенденція визначається як «метод граматичного підходу до навчання іноземної мови». Прихильники цього методу вважають, що зосередження на граматиці відіграє позитивну роль у викладанні іноземної мови, і що метод граматичного підходу і комунікативний метод не є взаємовиключними. Як пише в одній із своїх статей професор Сандра Фотос (Університет Берклі) «поєднання навчання граматики та комунікативних методів забезпечить студентам оптимальні умови для вивчення іноземної мови» [8, с. 118].

Тема ролі і місця навчання граматики у сучасній методиці викладання іноземних мов знаходить своє відображення в численних статтях та оглядах університетських видань. Позитивною тенденцію для прихильників методу граматичного підходу (Betty Azar, Sandra S. Fotos, Martha C. Pennington та ін.) є зміщення акценту постановки питання з «Чи слід викладати граматику?» до «Як слід викладати граматику?» Бетті Азар видала серію підручників з граматики англійської мови для тих, хто вивчає її як іноземну, в яких зроблений великий

акцент на комунікативний аспект мови та представлені численні прості та зрозумілі приклади використання граматичних конструкцій в життєвих ситуаціях, різноманітні вправи для всіх видів мовленнєвої діяльності. Нове бачення інтеграції навчання граматики у комунікативну методику викладання іноземної мови висвітлюють в своїх статтях Кент Хілл (Kent Hill, Seigakuin University) – «Концептуальний метод навчання граматики», Джесіка Вільямс і Жаклін Еванс (Jessica Williams, Jacqueline Evans) – «Метод акцентування на формі», Дуайт Аткінсон (Dwight Atkinson, Purdue University) – «Соціокогнітивне навчання граматики» та ін. Сам термін «метод граматичного підходу (grammar-based teaching» був введений Бетті Азар у публікації. «Grammar-based Teaching: A Practitioner's Perspective» / Azar, B. // TESL-EJ. – 2007. – Vol. 11.

Одним з важливих аспектів викладання граматики є те, що вона допомагає студентам виявити природу мови, тобто що мова складається з передбачуваних схем, які дають нам можливість зрозуміти те, що ми говоримо, читаємо, чуємо і пишемо. Без граматики спілкування зводилось би до окремих слів або звуків, образів та жестів. Граматика – це своєрідне ткацтво, яке створює тканину. Наприклад, Бетті Азар, автор відомих сучасних підручників з граматики англійської мови та представник концепції граматичного підходу до навчання іноземної мови, починає свій підручник «Розуміння і використання граматики англійської мови» із системи часів дієслова, головним чином, щоб продемонструвати, що мова має великі та прекрасні візерунки і передати, що граматика це не просто «правила». Сучасне бачення викладання граматики не передбачає навчання «правил».

Поряд з розумінням природи мови, однією з головних переваг граматичного підходу в тому, що він допомагає студентам отримати уявлення про граматичні поняття: такі як підрядність та сурядність; вираження часових відносин за допомогою дієслівних форм; понять іменників і прикметників, дієслів і предметів, а також граматичних явищ, які не мають аналогів у рідній мові. Студенти можуть зрозуміти граматичні поняття за допомогою спрощеної термінології, з мінімальним метамовним та граматичним аналізом, і навіть без визначення ключових термінів, таких як іменника або дієслова, адже для того, щоб показати студентам, як ці компоненти використовуються в мовленні, не обов'язково давати їх визначення.

Концептуальний характер викладання граматики є фундаментальним елементом граматичного підходу, однак це часто не береться до уваги при обговоренні значення граматики навчання. У своїй праці «Війна проти граматики» (2003 р.) Девід Малрой аналізує, як брак навчання граматики в шкільній програмі США під час розквіту психолінгвістичного руху позначився на мовленнєвих здатностях носіїв мови в основному через відсутність у студентів розуміння того, чим є мова і відсутність граматичних понять (не правил, а саме понять). Їхній рівень письмового мовлення не відповідав академічним вимогам, хоча говоріння і аудіювання було на високому комунікативному рівні. Студенти, які не можуть зрозуміти структури речення, також не можуть легко побачити, як одне речення відноситься до іншого або як співвідносяться речення в абзаці.

Коротше кажучи, вони мають проблеми із розпізнаванням ідей, виражених в складних, взаємопов'язаних мовних структурах. Думки завжди виражаються реченнями з підметами і присудками і слів, які поділяються на класи досить чітко описані як дієслова, іменники, прикметники, прислівники, займенники, прийменники, сполучники, вигуки. Люди, які розуміють ці концепції, мають явну перевагу у спілкуванні [8, с. 118]. Фундаментальне розуміння граматичних концепцій дає змогу використовувати мову в повній мірі як носіям мови, так і тим, хто її опановує.

Метод акцентування на формі, широко застосовуваний у 1990-х роках, також передбачає введення граматичного матеріалу в рамках комунікативного навчання іноземної мови (часто на основі змісту або завдання). Поєднання комунікативного методу і навчання граматики має 2 різні підходи: 1) інтеграція граматичного компонента в навчальну програму; 2) виділення навчання граматики в окрему підструктуру (наприклад, урок граматики). Тобто перед викладачем стоїть вибір – чи подавати граматичний матеріал окремо як один із компонентів загальної програми, чи інтегрувати граматику в різні види комунікативної діяльності по мірі необхідності (реактивно) або ж попередньо заплановано (активно). Для реактивного способу навчання граматики можна, наприклад, зробити аналіз типових помилок в групі як частину тієї чи іншої комунікативної навчальної діяльності, проте, оскільки, рівень повторюваних помилок, як показує практика, залишається досить високим, більш доцільним є систематичне проведення граматичних занять, інтегрованих в навчальну програму. Таким чином, найефективнішим способом використання методу акцентування на формі є поєднання активного та реактивного прийомів введення граматичних явищ.

З іншого боку, метод граматичного підходу, коли студенти мають змогу зрозуміти саму концепцію даного граматичного явища, більш доцільний при поясненні складніших граматичних конструкцій, коли формальні ознаки допомагають лише пасивно розпізнавати дану структуру (наприклад, під час рецептивних видів мовленнєвої діяльності). Практикуючі педагоги Джесіка Вільямс і Жаклін Еванс у праці «Яке акцентування і на яких формах?» на прикладі пояснення такого граматичного явища, як пасивний стан, показують, що одного лише акцентування на формальних ознаках не достатньо для повного розуміння цієї складної конструкції. Наприклад, студентам без фундаментального розуміння концепції пасивного стану було важче усвідомити різницю між дієприкметниками минулого і теперішнього часу (*They were interested* та *They were interesting*). Якщо ж студенти вже мали базове розуміння того, що закінчення *-ing* надає перехідному дієслову тривалого та недоконаного значення, а *-ed* може мати пасивне значення (незалежно від того, чи вони знають термінологію, чи ні), то продемонструвати різницю між, наприклад, *bored* та *boring* вчителю було набагато легше, ніж студентам без базового розуміння активного і пасивного значень [8, с. 152].

Отже, використання методів граматичного підходу до навчання та акцентування на формі є взаємодоповнюючим і вибір повинен залежати від

конкретних дидактичних цілей, від рівня підготовки студентів, від часу, який є в розпорядженні викладача та ін.. Метод граматичного підходу є більш гнучким в інтеграції у сучасні комунікативно-інтерактивні програми, на відміну від традиційних «підручникових» методах навчання граматики, які хоч і передбачають виконання чітко спрямованих на певне явище вправ, проте не приділяють уваги говорінню чи аудіюванню. Наприклад, на відміну від граматико-перекладного методу, метод граматичного підходу не передбачає ні перекладу, ні запам'ятовування правил, а фокусується на продуктивних видах мовленнєвої діяльності, має метою розвиток комунікативної компетенції у всіх видах умінь і навичок через різноманітні види мовленнєвої діяльності. Матеріали, які використовуються під час навчання за допомогою методу граматичного підходу, можна поділити на 2 основні групи:

– повні курси граматики англійської мови, організовані по розділах (вони містять завдання для всіх видів мовленнєвої діяльності, а також достатню кількість допоміжних матеріалів, щоб бути самостійними);

– матеріали, які призначені для розвиток граматичних вмінь і навичок в межах більш загальних навчальних програм.

Отже, основними методологічними принципами навчання іноземної мови за допомогою методу граматичного підходу є:

– використання граматики як основи, відправної точки, фундаменту для розвитку усіх мовленнєвих навичок – говоріння, аудіювання, письма, читання. Навчальні матеріали включають інформацію про граматичні явища та широкий спектр вправ та завдань для різних видів мовленнєвої діяльності;

– забезпечення студентів чіткою, недвозначною інформацією про структуру англійської мови з метою прискорення та полегшення розвитку міжмовних зв'язків. Метод граматичного підходу не подає правила, а описує, як функціонує мова. Граматика не викладається як самоціль та предмет для запам'ятовування;

– практична діяльність варіюється від простих маніпуляцій з формою до відкритої комунікативної взаємодії. Метод граматичного підходу пропонує широкий вибір типів вправ спрямованих на заохочення та застосування різноманітних навчальних стратегій. Їх цілі багатогранні, але всі вони мають спільну мету – набуття успішного комунікативного досвіду;

– інтеграція навчання граматики в загальну комунікативно-інтерактивну учбову програму, використання граматики як точки опори для різних видів комунікативної діяльності. Метод граматичного підходу намагається залучити студентів до мовленнєвої діяльності, що в ідеалі надає широкі можливості для творчого використання цільової мовної структури через зосередження на досвіді студентів, їхніх поглядах, реальних життєвих ситуаціях. Навчальна аудиторія використовується як контекст, в якому мовленнєва діяльність здійснюється конкретними людьми, які спілкуються в режимі реального часу на конкретні теми з певною метою;

– найближчою метою є надання допомоги студентам у розвитку міжмовних зв'язків достатніх для їх комунікативних потреб і цілей. Метод граматичного

підходу не визначає довгострокових термінів, в які певні граматичні структури будуть засвоєнні певними студентами на рівні носія мови;

– метод граматичного підходу намагається допомогти студентам зрозуміти і усвідомити певне граматичне явище, тобто його форму, значення, належне використання. Це усвідомлення є одним із перших кроків до створення міжмовних зв'язків. Розуміння того, як працює певна граматична структура допомагає студентам висловити свою думку у реченні та, зрештою, набути успішного комунікативного досвіду для опануванні іноземної мови;

– для успішного становлення міжмовних зв'язків у студентів метод граматичного підходу прагне допомогти студентам виробити навички впізнавання певної граматичної структури через її часте використання у різноманітних видах мовленнєвої діяльності та сприяти досягнення певного рівня комфорту у використанні іноземної мови. Помилки розглядаються як можливості для навчання, студентів слід заохочувати до взаємного виправлення помилок протягом інтерактивних видів мовленнєвої діяльності;

– метод граматичного підходу передбачає концептуальне навчання навіть при поясненні окремих морфем. Наприклад, студентам пояснюють концепції однини та множини, вираження часу за допомогою дієслів, підрядності та сурядності, хоча саму термінологію не обов'язково використовувати. Головне – допомогти студентам зрозуміти структуру та передбачуваність мови;

– студентів потрібно заохочувати до самостійного усвідомлення певних граматичних шаблонів, але їм також подається чітка інформація про граматичні явища. Тобто індуктивний і дедуктивний методи поєднуються рівноцінно;

– граматичний матеріал подається таким чином, що студенти спочатку бачать приклади, лише потім при необхідності використовуються пояснення. Більшість студентів здатні визначити граматичні моделі, прослідкувавши лише аналогію в прикладах. Завдання викладача полягає в тому, щоб чітко визначити ту граматичну інформацію, які студенти зможуть визначити з даних вправ чи текстів;

– метод граматичного підходу використовує головним чином описовий (дескриптивний) характер подавання граматичних явищ, залишаючи приписи та рекомендації лише для досягнення специфічних прагматичних цілей в особливих, виняткових обставинах;

– послідовність викладення граматичних явищ ґрунтується на принципах відповідності інформаційним потребам студентів, складності граматичних структур, частоти їх використання, актуальності для становлення міжмовних зв'язків, поглиблення та поширення матеріалу відповідно до рівня знань студентів;

– граматичний матеріал кілька разів повторюється протягом розділу або циклу по «спіральному» принципу, що дає змогу розглядати мовні явища глибше, використовуючи дедалі складніші та різноманітніші лінгвістичні контексти їх вживання;

– зміст вправ бажано підбирати на основі аутентичних джерел та адаптувати для конкретних дидактичних цілей. Таким чином, викладач зможе

безпосередньо в ході роботи над граматичними вправами ініціювати комунікативну взаємодію між студентами, спонтанний обмін думками на основі цікавих та інформативних елементів самого навчального матеріалу;

– нова лексика не подається в ході пояснення граматики, тому що незнайомі слова можуть перешкодити студентам зрозуміти нову граматичну концепцію. Нова лексика вводиться пізніше, наприклад, в ході виконання контекстуалізованих вправ, особливо якщо з граматичним явищем можна асоціювати сталі вирази (наприклад, пасивний стан з допоміжним дієсловом *get: get sick, get tired, get hurt, get excited* тощо).

Отже, головне завдання методу граматичного підходу до навчання іноземної мови – це закладення основи для майбутнього вдосконалення мовленнєвої компетенції студента. Вивчення іноземної мови – це тривалий процес, безумовно, певні студенти будуть допускати помилки у вживанні граматичних конструкцій протягом періоду становлення міжмовних зв'язків, метою методу граматичного підходу є не дозволити цим помилкам закріпитися, а за допомогою належної організації мовленнєвої діяльності з часом замінити їх чітким використанням мовних структур. Сьогодні метод граматичного підходу до навчання іноземної мови є досить розповсюдженим та ефективним серед викладачів англійської мови, головним чином завдяки своїй гнучкості, яка дозволяє інтегрувати його в загальну комунікативно-інтерактивну учбову програму, поєднувати навчання граматики з різними видами комунікативної діяльності, зосереджуючи увагу студентів не на правилах, а на прикладах, часто взятих із життєвих ситуацій та адаптованих для використання на занятті.

Література

1. Atkinson, D. Toward a sociocognitive approach to second language acquisition // The Modern Language Journal, 2002. – № 78. – p. 465–483.
2. Azar, B. and Hagen, S. Basic English grammar, 3e. – White Plains, NY: Pearson Longman, 2006.
3. Azar, B. Fundamentals of English grammar, 3e. – White Plains, NY: Pearson Longman, 2003.
4. Azar, B. Understanding and using English grammar, 3e. – Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall Regents, 1999.
5. Ellis, R. The place of grammar instruction in the second/foreign language curriculum // E. Hinkel and S. Fotos. New perspectives on grammar teaching in second language classrooms. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 2002. – p.17–34.
6. Ellis, R. Current issues in the teaching of grammar: an SLA perspective // TESOL Quarterly, 2006. – № 40. – p. 83–107.
7. Fotos, S. Traditional and grammar translation methods for second language teaching // E. Hinkel. Handbook of research in second language teaching and learning. – Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 2005. – p. 653–670.
8. Mulroy, D. The war against grammar. Portsmouth, NH: Boynton/Cook Publishers, Inc., 2003.
9. Pennington, M. Grammar and communication: new directions in theory and practice // E. Hinkel and S. Fotos. New perspectives on grammar teaching in second language classrooms. – Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 2002. – p. 77–98.

10. Williams, J. and Evans, J. What kind of focus and on which forms? // C. Doughty & J. Williams. Focus on form in classroom second language acquisition. – Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1998. – p. 139–155.

Д.П. Каменчук,
студентка відділення "Початкова освіта"
ВКНЗ "Коростишівський педагогічний коледж імені І.Я. Франка"
науковий керівник: ***З.П. Старовойт,***
викладач основ ритміки і хореографії з методикою, викладач-методист
ВКНЗ "Коростишівський педагогічний коледж імені І.Я. Франка"

ОСОБЛИВОСТІ ТАНЦІВ ГУЦУЛЬЩИНИ

Спрадавна на західноукраїнській землі сформувалися три етнічні групи населення — гуцули, бойки, лемки, які проживають в окремих районах і межують один з одним. Розглядаючи особливості гуцульських народних танців, вплив на них хореографії сусідніх культур, звернемось до сучасного адміністративно-територіального поділу. "Історико-етнографічна територія Гуцульщини охоплює південні частини Надвірнянського, Косівського та Верховинський райони Івано-Франківщини, південну частину Вижницького району, Путильський район Чернівецької області та Рахівський район Закарпатської області. Споконвіку гуцули займалися скотарством, лісовими промислами, сплавом лісу по гірських річках" [1]. Івано-Франківська область – це гуцульський регіон України.

За своїми особливостями танцювальне мистецтво Гуцульщини суттєво відрізняється від танців інших регіонів України. Воно увібрало в себе риси болгарської, молдовської, угорської, словацької, польської та румунської танцювальних культур. Найбільш поширені танці – "коломийки", "гуцулки", "верховини". Відрізняються багатством танцювальних рухів. Виконуються, як правило, у супроводі цимбал, трембіти, дримби, сопілки, ліри та ін. Розрізняють гуцульські та бойківські коломийки. Гуцульські коломийки масові, виконуються чоловіками і жінками. За характером виконання – швидкі, веселі, темпераментні і запальні, з пишнобарвним хореографічним малюнком. В танцях обов'язкові притупи, підскоки, крутки, дрібні переступання, тропіток, чесанка, висока присядка-гайдук та ін. Основна фігурна побудова – коло, в якому виконавці тримають одне одного за плечі або за руки. Коло поступово розпадається на менші кола і доходять до пари танцюючих в колі. Від слова "коло" і походить назва "коломийка".

Бойківська коломийка поширена на території Прикарпаття та Львівської області. Від гуцульської відрізняється іншою танцювальною мелодією, іншою специфікою виконання. Але в цілому ці танці схожі і мають багато спільного. Заслужений діяч мистецтв України, професор, доктор мистецтвознавства К.Ю. Василенко (1925–2002) засвідчив, що "танець "коломийка" у найрізноманітніших його формах зустрічається у лемків, гуцулів, бойків, словаків, угорців" [2]. "Верховини" відрізняються тим, що мають повільний ліричний вступ,

але далі танець переходить у коломийку. “Гуцулки” – теж варіант коломийок, назва залежить від тексту пісні, що супроводжує їх. Для танцю характерна фігурна побудова “ряд”.

Окрема група гуцулів проживає на Буковині, що охоплює Чернівецьку область. Букови́на – історичний регіон, край буків, свою назву одержала від букових лісів, що покривали значну частину її території. Межує з Румунією та Молдавією і тривалий час була у їхньому складі, тому певна частина румунів та молдован переселялися на українські землі. У XVI столітті “цілі молдовські сім’ї з Бессарабії тікали в Україну, у козацький край, де соціальне поневолення не було таким сильним” [3]. Сьогодні молдовани – четверта за чисельністю спільнота в нашій державі. Гуцульські танці цього району мають багато спільного з молдавською танцювальною лексикою і не схожі на танці прикарпатських гуцулів. “Різновиди бокових доріжок-ходів з викиданням робочої ноги, доріжки плетені, подвійні удари, удари з поворотом, хід з каблука на всю ступню притаманні і гуцульським, і молдавським танцям. Молдавські присядки однакові з гуцульськими: виконуються без виворітних колін і, як правило, не більше трьох разів поспіль” [2].

Гордість гуцульських легінів – чоловічий танець “Арка́н”. Поширений серед усіх гуцулів: в Івано-Франківській, Чернівецькій та Закарпатській областях. Танцюють танець зімкнутим колом або півколом з топірцями в руках. Топірець є традиційною “зброєю” гуцульського краю – поєднання ціпка, сокири і молотка, без яких не вижити в гірських районах. “Аркан” – символ гірського життя. Гуцули кажуть, що спочатку в танці потрібно „народитися“, а в кінці разом із мелодією „померти“, тобто, віддатися танцю сповна, “викластися вщент”. “Аркан – це істинно чоловічий танок, що символізує братерство та підтримку товариша справа та зліва. Танець може тривати достатньо довго і жоден порядний гуцул не припинить рухатись завчасно ”, – розповідає координатор Міжнародного щорічного гуцульського фестивалю І. Гаврон [4].

Гуцульщина — край неповторної краси і гірських рік, зелених полонин і унікальних сіл, край багатющої пісенної культури і особливого танцювального мистецтва. В цій мальовничій місцевості вже понад 75 років дивує світ Національний академічний ансамбль пісні і танцю “Гуцулія”, який трепетно береже джерело народної творчості Карпатського краю. “Він вивів на сцену безцінні перлини народної творчості, шедеври народного мистецтва, які принесли колективу справжнє визнання. Його діяльність – один з яскравих самобутніх творчих кольорів у веселковому вінку української культури” [5].

Висновки. Танці Карпат невід’ємні від щоденного життя і побуту населення, є складовою розмаїтих фестивалів мистецтв, затребувані у національному професійному танцювальному мистецтві, надзвичайно популярні у сучасній туристичній галузі. Висвітлені матеріали будуть цінними для самостійного вивчення студентами теорії українського народного танцю.

Література

1. Етнічні групи в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://korali.info/.
2. Василенко К. Взаємозв'язки та взаємовпливи українського народного танцю і хореографії народів, які мешкають в Україні. Український танець. — К., 1997. — С. 268–281.
3. Фролов Є. Молдовани і українці – різні мови, одна віра, одна земля [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gurt.org.ua.
4. Гори святкують: Міжнародний гуцульський фестиваль в Яремчі. [Електронний ресурс].– – Режим доступу: http://versii.if.ua/novunu.
5. Гуцулія – Івано-Франківський національний ансамбль пісні і танцю. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: hutsulia.com.ua/ensembl/

Н.Г. Кошелева,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інженерної педагогіки та психології
Української інженерно-педагогічної академії, м. Харків

СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТНІСНО ОРІЄНТОВАНОЇ ПАРАДИГМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Звертання професійної освіти до сучасних технологій навчання базується на кваліфікаційних вимогах сучасних освітніх стандартів. Нові вимоги сучасного виробництва обумовлюють нове визначення кваліфікацій фахівців. Якщо донедавна кваліфікаційна характеристика фахівця передбачала тільки перелік знань і умінь, то зараз мова йде про його компетентність. Чинниками, що спричинили введення в професійну освіту компетентнісного підходу, є: економічна невизначеність, яка впливає на необхідність безперервного підвищення рівня кваліфікації; децентралізація процесу прийняття рішень, що вимагає здатності робітників працювати самостійно, аналізувати складні ситуації та приймати відповідальні рішення; широке впровадження комп'ютерних технологій та ін. Отже класична модель освіти, орієнтована на здобуття та відтворення стандартних знань та умінь, утрачає наразі свою актуальність.

Мета роботи: визначити роль сучасних педагогічних технологій у реалізації компетентнісного підходу в професійній освіті.

Зазначимо, що в науково-педагогічній літературі існує значне розмаїття точок зору дослідників щодо змісту термінів «компетенція», «компетентність», «професійна компетентність» (Л. Дибкова, Е. Зеєр, І. Зимня, Г. Ібрагімов, В. Іванов, О. Коваленко, Н. Король, Є. Корчагін, В. Ландшеєр, О. Мельниченко, Л. Нікітіна, А. Новіков, В. Сучков, А. Хуторський, М. Чошанов, Ф. Шагєєва, Л. Штефан). Зокрема, В. Краєвський, А. Хуторський розрізняють терміни «компетентність» і «компетенція», пояснюючи, що компетенція в перекладі з латинської «competentia» означає коло питань, з яких людина добре обізнана, пізнала їх і має досвід. Компетентність у певній галузі – це поєднання відповідних знань і здібностей, що дозволяють мати обґрунтовану думку про цю сферу й ефективно діяти в ній [1, с. 19]. Науковці роблять висновок, що компетентність є результатом набуття компетенцій, а отже, – більш широким та інтегрованим

поняттям. Узагальнити точки зору дослідників щодо сутності поняття «професійна компетентність» можна, використовуючи визначення, сформульоване І. Коновальчуком у [2, с. 87]: це інтегративна властивість особистості, що виражає рівень освоєння нею відповідних знань, умінь, навичок, соціального досвіду й забезпечує кваліфіковане вирішення професійних завдань. Таким чином, в якості мети при реалізації компетентнісного підходу в професійній освіті виступає формування компетентного фахівця.

Провідні положення компетентнісного підходу розробляли В. Байденко, А. Вербицький, Т. Волобуєва, М. Гузік, С. Калашнікова, В. Луговий, О. Овчарук, В. Рибалка, І. Родигіна, А. Хуторський, В. Ягупов тощо. В основу даного підходу покладено принципово нове педагогічне цілепокладання, пов'язане з перенесенням акцентів із знань та вмінь як результатів навчання на формування професійної компетентності суб'єктів навчання. Проте традиційна організація навчального процесу у професійних економічних навчальних закладах спрямована, у першу чергу, на засвоєння окремих знань і вмінь, диференційованих за окремими дисциплінами. Поєднуватися ці знання та вміння мають у процесі їх застосування у фахових або наближених до них ситуаціях, але існуюча практика вивчення дисциплін показує, що аналіз і розв'язання таких ситуацій є досить епізодичним явищем в освітньому процесі, внаслідок чого випускники дуже важко пов'язують отримані під час навчання знання та вміння з конкретними завданнями реальної професійної діяльності та довго і складно адаптуються до її вимог. Тому, для формування компетентності майбутніх фахівців необхідно широко використовувати сучасні технології навчання (ділові ігри, навчальні тренінги, кейс-метод, метод проектів, евристичні методи та ін.), що дозволяє вирішити зазначену проблему, оскільки за допомогою системи фахових проблемних ситуацій та завдань студенти краще засвоюють зміст майбутньої професійної діяльності та отримують практичний досвід розв'язання різних, зокрема й нестандартних фахових завдань.

Компетентнісний підхід, будучи орієнтованим, насамперед, на нове бачення цілей та оцінку результатів професійної освіти, висуває свої вимоги і до інших компонентів освітнього процесу — змісту, педагогічних технологій, засобів контролю і оцінки. Головне тут — це проектування і реалізація таких технологій навчання, які створювали б ситуації включення студентів в різні види діяльності (спілкування, рішення проблем, дискусії, диспути, виконання проектів).

Таким чином, на зміну традиційній підтримуючій парадигмі освіти повинна прийти сучасна компетентнісно-контекстна і особистісно розвиваюча освіта з сукупністю нових технологій навчання: проблемно-пошукових, діалогічних, ігрових, проектних тощо. У рамках цієї інноваційної освітньої парадигми можливе оптимальне поєднання традиційного і розвиваючого навчання, побудова професійно-освітнього процесу, максимально наближеного до реальної професійної діяльності.

Література

1. Волобуєва Т. Упровадження компетентнісного підходу в НВП / Т. Волобуєва, Н. Бухлова, І. Родигіна // Управління освітою. – 2007. – № 18(162). – С. 18–31.
2. Коновальчук І. Сутність і структура інноваційної компетентності педагога загальноосвітнього навчального закладу / І. Коновальчук // Вісник Прикарпатського нац. ун-ту. Серія : Педагогіка. – Івано-Франківськ : ПНУ ім. В. Стефаника, 2011. – Вип. XL. – С. 85–88.

Г.М. Лебединець,
в.о. доцента кафедри іноземної філології
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

XXI століття – епоха інформаційного суспільства, що характеризується прискореним розвитком інновацій, які проникли у всі сфери людського буття і визначають його прогрес і успіх.

За визначенням А.В. Хуторського інновації – це нововведення, які розглядаються як цілеспрямовані зміни, що вносять в освіту нові елементи і викликають його перехід з одного стану в інший.

Інформаційні технології набули специфічного застосування в усіх галузях і в галузі освіти, зокрема. Вони базуються на теорії мовної комунікації як виду діяльності, ключовим елементом якої є слово, що слугує формою передачі інформації [3, с. 36].

На думку відомого українського вченого, педагога Івана Зязюна, смислом і метою сучасної освіти повинна стати людина у постійному розвитку, її духовне становлення, гармонізація її відносин з собою та іншими людьми, зі світом.

Відомо, що система освіти створюється для людини, функціонує і розвивається в її інтересах, слугує повноцінному розвитку творчої особистості.

Характерною ознакою сучасної педагогіки постає інноваційність – здатність до оновлення, відкритість новому.

Інноваційна діяльність в Україні передбачена Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», Державною програмою прогнозування науково-технічного та інноваційного розвитку [1, с.18].

Стрімкий розвиток сучасних знань та технологій вимагає синтезу науки, яка є осередком наукових досліджень. Розвиток вищої освіти здійснюється через систему нововведень, а саме через інноваційний процес, що потребує постійного пізнання.

Інноваційна діяльність у вищих навчальних закладах передбачає: включення в зміст навчальних планів і програм загально педагогічних, методичних та спеціальних дисциплін, таких як: «Нові інформаційні технології», «Основи педагогічної майстерності», «Методика викладання спеціальних предметів» тощо, спецкурси та спецсемінари; спрямування навчальних занять на формування в студентів умінь використання інновації як у самостійній діяльності, так і в

майбутній професійній діяльності: введення спецкурсів (за вибором), включення науково-дослідної роботи в межах психолого-педагогічних дисциплін, а також написання курсових, бакалаврських і магістерських робіт згідно тематики, залучення майбутніх учителів до інноваційних проектів. Все це сприятиме поетапному оволодінню студентами вміннями інновацій у професійній діяльності та науково-дослідній роботі, та передбачає інтеграцію теоретичних засад педагогіки.

З наближенням сучасного українського суспільства до постіндустріальної стадії свого розвитку вища освіта опиняється в усе більшій залежності від неминучої і безперервної модернізації як способу свого існування. Перед нею постають проблеми створення й вживання інновацій у вищій школі, а саме: розробка методик навчання; проектування інноваційних педагогічних технологій викладачів і студентів; стихійність створення та впровадження інновацій; відсутність чіткої цільової спрямованості нововведень; неузгодженість інноваційних пошуків в теорії та практиці освітньої діяльності; невідповідність окремих нововведень одне одному; слабкість розробки інноваційної стратегії розвитку вищої освіти [3, с. 36].

Сьогодні від викладача вищої школи вимагається готовність гідно зустрічати кожну професійну ситуацію, бути готовим до перепідготовки в швидко мінливих умовах.

Отже, упровадження й систематичне використання сучасних інформаційних технологій у навчальному процесі вищих навчальних закладів сприяє активації навчально-пізнавальної діяльності студентів і викладачів, інтенсифікації навчального процесу, появі стійкої зацікавленості навчанням. У викладача також змінюється позиція, він стає носієм нового педагогічного мислення, професіоналом, здатним до проектування і перепроектування своєї діяльності [4, с. 62].

Література

1. Гуревич Р.С. Інформаційно-телекомунікаційні технології в підготовці майбутнього фахівця / Р.С. Гуревич // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – К.: 2002. – № 4. – С. 61–68.
2. Дубасенюк О.А. Інновації в сучасній освіті. / О.А. Дубасенюк // Інновації в освіті: інтеграція науки і практики. Зб. наук.-метод. праць. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2014. – С. 12–28.
3. Кларин М.В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии. (Анализ зарубежного опыта). – Рига: НПЦ «Эксперимент», 1995. – 176 с.
4. Клімова Г.П. Освітні інновації у ВНЗ: Проблеми використання інформаційно-комунікативних технологій / Г.П. Клімова // Ізмаїл, 2016. – С. 34–38.
5. Копичко Н.В. Інноваційні освітні технології навчання у вищій школі / Н.В. Копичко // Вісник Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка. Педагогіка. – № 1 (1) 2015. – С. 35–38.

УДК 371.315.7

Є.О. Лук'янюк,
студент Навчально-наукового інституту педагогіки,
психології, підготовки фахівців вищої кваліфікації
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
науковий керівник: ***В.М. Кобися,***
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

ВИКОРИСТАННЯ МЕРЕЖЕВИХ СЕРВІСІВ GOOGLE В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. Стаття присвячена висвітленню проблеми застосування мережевих технологій Google для налагодження системи дистанційного навчання. Проаналізовано можливості різних інструментів та продуктів Google в реалізації навчальної мети.

Ключові слова: мережеві технології, Google, дистанційне навчання.

Постановка проблеми. З кожним роком комп'ютерні технології відіграють у нашому повсякденному житті все більшу роль. За останні десятиліття з'явилося чимало компаній та організацій, спрямованих на надання різноманітних послуг через мережу Інтернет. Чимало з них присвячені сфері освіти та саморозвитку: бібліотеки, довідкові ресурси, інформативні портали тощо. На загальному фоні виділяються такі «інтернет-гіганти» як Yahoo, Яндекс, Google тощо, які вийшли за межі звичайних пошукових машин і наразі вже мають значний арсенал різноманітних сервісів.

Стан дослідження. Питання інтеграції навчально-виховного процесу з сучасними інтернет-технологіями досліджували відомі вітчизняні й закордонні науковці: А.А. Дзюбенко, О.Г. Захар, А.П. Кобися, В.М. Кобися, К.В. Лященко, А.В. Панченко, Г.В. Панченко та інші.

Мета статті – дослідити можливості використання інтернет сервісів Google в організації процесу дистанційного навчання.

Виклад основного матеріалу. Дистанційне навчання – явище зовсім не нове в освітній сфері, оскільки воно існувало ще задовго до входження технологічних «ноу-хау» в широкий загал. Хоча, буквально його можна трактувати як «навчання на відстані», проте таке розуміння насправді є занадто вузьким і не розкриває повною мірою суті цього терміну. В науково-методичних колах немає єдиного підходу до розуміння дистанційного навчання, тому в різних наукових працях можна знайти чимало різноманітних визначень цього явища. Зокрема М.Ю. Кадемія і В.М. Кобися у словнику-глосарію «Технології дистанційного навчання» наводять декілька визначень терміну «дистанційне навчання».

Задля зручності ми послуговуватимемося тією дефініцією поняття, яка найкраще відповідає специфіці нашого дослідження: «Дистанційне навчання – спосіб реалізації процесу навчання, заснований на використанні сучасних інформаційних та інформаційно-комунікаційних технологій, що дозволяють

здійснювати навчання на відстані без безпосереднього, особистого контакту між викладачем і учнями» [4, с. 50].

На сьогодні, «service pack» від Google нараховує більше ста інструментів. Залежно від цілей їх застосування, виділяють три основні категорії [3]:

- інструменти для загального користування – сервіси, які можуть бути цікавими будь-якому пересічному користувачу;
- інструменти для бізнесу – сервіси, що допомагають просувати свій бізнес в мережі Internet або отримувати прибуток від власного інтернет-ресурсу;
- інструменти для розробників – сервіси, які можуть бути корисними розробникам програмного забезпечення та сайтів.

Далеко не всі сервіси можна використати з метою навчання, тому ми спробуємо виділити лише ті, які можуть бути корисними в навчально-виховному процесі. На нашу думку, для організації дистанційного навчання доцільно залучити такі сервіси Google: Gmail, Google for Education, Scholar, Google Groups, Classroom, Google Drive, Google Earth, Docs, Forms, Sheets, Slides, Tilt Brush, Sites, Blogger, Google Expeditions і YouTube. Розглянемо детальніше кожен із них.

Електронна пошта Gmail – безкоштовний поштовий сервіс від компанії Google, який надає можливість обмінюватися електронними листами. На цю пошту також надходять усі повідомлення та рекомендаційні листи від інших сервісів Google. Це чудовий варіант для обміну дидактичними матеріалами, завданнями тощо.

Google for Education – комплексне рішення для навчальних потреб, яке об'єднує в собі такий набір інструментів як: Google клас, Google документи, Google таблиці, Google форми, Google презентації, Gmail, календар, чат. На думку Гладкової В.М., сервіс Google for Education може об'єднувати декілька навчальних закладів, що дозволяє налагодити між ними тісну співпрацю [2, с. 339].

Google Groups – сервіс, який дозволяє створювати онлайн обговорення між необмеженою кількістю учасників, що мають облікові записи Google. За допомогою цього ресурсу можна організовувати інтернет зустрічі, конференції, дискусії тощо. Це чудовий спосіб організувати групову роботу під час дистанційного навчання.

Google Академія (Scholar) – безкоштовний інтернет-сервіс для пошуку опублікованих по всьому світу наукових текстів [3]. З її допомогою легко можна знайти відрецензовані статті, монографії, дисертації та іншу наукову літературу, опубліковану різними видавництвами, закладами вищої освіти, науковими організаціями, професійними асоціаціями тощо.

Google Клас (Classroom) – інструмент, створений винятково для досягнення навчальних цілей, який дозволяє якомога ефективніше налаштувати співпрацю між усіма учасниками навчально-виховного процесу. Сервіс дозволяє планувати навчальний процес, створювати навчальні курси, роздавати завдання і спілкуватися з учнями [3]. Така система є чудовим засобом реалізації дистанційного навчання певного класу або окремої групи учнів, які, скажімо,

перебувають на індивідуальному навчанні.

Google Диск (Google Drive) – інтернет сервіс від Google Inc, що працює на основі хмарних технологій і дозволяє своїм користувачам зберігати певний об'єм даних. Цей інструмент інтегрується з такими ресурсами, як Google документи, презентації, таблиці, Gmail, що робить обмін файлами максимально зручним та ефективним.

Пакет інструментів Google Документи, Таблиці й Презентації – чудове рішення для спільної роботи над файлами пакету MS Office: Word, Excel і PowerPoint. Ці сервіси дозволяють імпортувати файли MS Office, на Google диск та редагувати їх, надавати спільний доступ для читання чи редагування, експортувати на будь-який фізичний носій даних, передавати через Gmail тощо.

Google Форми – онлайн ресурс від Google Inc, за допомогою якого можна створювати опитування, проводити тестування, збирати статистичні дані тощо. Це чудовий сервіс для перевірки рівня знань учнів з певної теми. Не виходячи з сервісу, на основі зібраних даних, можна також побудувати зручну діаграму, яка відображатиме рівень підготовки класу. Форми можна вставляти в сторінки персонального блогу, освітніх порталів чи форумів [1, с. 14].

Google Earth (Google планета Земля) – проект компанії Google, за допомогою якого можна переглянути 3D модель будь-якого куточку нашої планети: від безлюдних пустель до залюднених вулиць мегаполісів. Ресурс використовує супутникові зображення, а подекуди й аерофото всієї земної поверхні. Як зазначає Кобися В.М., сервіс Google Earth також можна використовувати в якості програми для огляду космічного простору, зокрема, поверхні деяких космічних об'єктів сонячної системи [5, с. 226]. Цей сервіс можна використати під час проведення уроків географії, астрономії, фізики чи схожих навчальних дисциплін.

Google Експедиції – це спеціальний додаток, спроектований за принципом доповненої реальності, що дозволяє здійснювати віртуальні тури з навчальною метою. Завдяки йому учні зможуть поплавати з акулами, заглянути в найвіддаленіші куточки Всесвіту, відвідати музеї і зробити безліч інших подорожей, не виходячи за межі навчального закладу.

Tilt Brush – додаток від корпорації Google для тривимірного малювання у віртуальній реальності. Намальовані зображення мають повноцінний об'єм, тому їх можна обійти й роздивитися зі всіх сторін [3]. Це можна використати, наприклад, під час вивчення архітектури, образотворчого мистецтва, тривимірного проектування, створення комп'ютерної графіки тощо.

Blogger – інтернет-сервіс, що надає можливість створити персональний блог. Після реєстрації користувач може вибрати макет і графічне оформлення свого блогу зі спеціального каталогу, наданого Google. Блог – це інтернет ресурс, що має вигляд онлайн щоденника, головний зміст якого складається із записів, зображень чи мультимедійних файлів, що відображають особисті думки, судження автора щодо певної теми або питання [6, с. 2]. За допомогою блогу вчитель може ділитися своїми дидактичними напрацюваннями, думками щодо навчально-виховного процесу з колегами, або ж публікувати цікаві завдання і вправи для

своїх учнів.

Google Sites (Google Сайти) – сервіс, який дозволяє безкоштовно створити власний сайт без жодних знань у сфері програмування чи Веб-дизайну. Учитель може дати своїм учням дослідницьке завдання чи доручити створення проекту, результати роботи над яким вони повинні будуть презентувати у вигляді сайту.

Загалом ми дослідили тринадцять інтернет-ресурсів, наданих корпорацією Google. Доступ до усіх цих сервісів надається абсолютно безкоштовно за умови наявності єдиного облікового запису Google, проте є деякі, що потребують заповнення спеціальних заяв та наявності додаткового обладнання (Google for Education, Classroom, Tilt Brush, Google Expeditions).

Висновки. Отже, в умовах сучасного розвитку комп'ютерних технологій та їх інтеграції з іншими сферами людського життя, доцільно активно залучати розробки різноманітних мережевих технологій в навчально-виховному процесі. Зокрема, чималий набір інструментів інтернет-корпорації Google можна ефективно використати під час організації дистанційного навчання.

Література

1. Бондаренко Т.С. Побудова системи дистанційного навчання на основі хмарних сервісів пошукової системи Google / Т.С. Бондаренко, О.О. Агєєва // Використання платформи дистанційного навчання e-learning.org.ua в освітньому процесі професійно-технічного навчального закладу [Електронний ресурс]: матеріали наук.-практ. семінару (м. Київ, 26 квітня 2016 р.) / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України; Українська інж.-пед. академія / [редкол.: Петренко Л. М. та ін.]. – Київ: ІПТО НАПН України, 2016. – 53 с. – Режим доступу: http://ivet-ua.science/
2. Гладкова В.М. Використання сервісів Google в управлінні закладом середньої освіти / В.М. Гладкова, А.Г. Панченко, Г.В. Панченко // Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету. – № 3 (2017). – С. 337–343.
3. Довідка Google [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://support.google.com/
4. Кадемія М.Ю. Технології дистанційного навчання: словник-глосарій / [М.Ю. Кадемія, В.М. Кобися]. – Вінниця : ФОП Тарнашинський О.В., 2016. – 284 с.
5. Кобися В.М. Використання програми Google Earth для 3D-моделювання з використанням геоінформаційних систем та хмарних технологій / В.М. Кобися // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. / ред. Л.Л. Товажнянський, О.Г. Романовський. – Харків : НТУ «ХПІ», 2013. – Вип. 36–37 (40–41). – С. 223–230.
6. Лабудько С.П. Блог як сучасний засіб взаємодії вчителів / С.П. Лабудько // Матеріали Всеукраїнської НТК «Електронні інформаційні ресурси в освіті та науці: створення, використання, доступ» [Електронний ресурс]. – 11 с. – Режим доступу: http://conf.vntu.edu.ua/eiron/2013/pdf/18.pdf

В.Е. Лунячек,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри креативної педагогіки та інтелектуальної власності
Української інженерно-педагогічної академії, м. Харків

ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ПРОЦЕСІ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

Підготовка фахівців у сфері захисту прав інтелектуальної власності передбачає формування у них певних компетентностей в умовах магістратури. До таких компетентностей ми відносимо й низку управлінських компетентностей. Їх формування для магістрів за спеціальністю 073 «Менеджмент» спеціалізація «Управління інтелектуальною власністю» починається з вивчення дисципліни «Основи менеджменту». Особливість її викладання полягає в тому, що контингент студентів формується з фахівців різних спеціальностей: технічних, юридичних, економічних, педагогічних та ін. Представники цих спеціальностей (окрім економічних) під час навчання у ВНЗ не завжди вивчають дисципліни управлінського циклу.

Таким чином, існує потреба формування у студентів компетентностей, які дозволять їм управляти процесами у сфері інтелектуальної власності на основі методів наукового менеджменту і забезпечувати результати управлінської діяльності відповідно до поставлених цілей. Для цього необхідно ознайомити студентів із законами, закономірностями, функціями, принципами наукового менеджменту; історією його становлення і сучасними тенденціями розвитку у різних країнах і типах організацій з акцентом саме на процесах управління захистом прав інтелектуальної власності.

Слід наголосити, що викладені матеріали розроблялися в процесі створення компетентнісної моделі випускника магістратури – фахівця в сфері інтелектуальної власності [1].

Студенти магістратури крім класичних робіт з наукового менеджменту (К. Аджииріс, М.Альберт, У. Бенніс, Ч. Бернард, М. Вебер, Ф. Гільберт, Л. Гільберт, Г. Гант, Ф. Герцберг, П. Друкер, Д. Кэмпбел, Д. Мак-Грегор, Д. Марч, А. Маслоу, Е. Мейо, М.Х.Мескон, Г. Мюнстербергер, У. Ньюмен, Е. Плоуммен, Ф. Ротлисбергер, А. Свенсон, Дж. Стоунхаус, Ф. У. Тейлор, Л. Урвік, А.Файоль, М.П.Фоллет, Г.Форд, Д. Франк, Ф.Хедоурі, Б. Хьюстон, А. Чандлер та ін.) повинні бути ознайомленні із роботами, які стосуються саме процесів управління захистом прав інтелектуальної власності (М.Лазарев, Н.Рубан, В.Рубашка, В.Тіманюк, Н.Фесенко, Ю.Черненко та ін.).

Згідно з діючими навчальними планами магістратури курс «Основи менеджменту» розрахований на 4 кредити (120 годин). Лекційні заняття складають 24 годин, практичні заняття – 16 годин на самостійну роботу студента відводиться – 80 годин. Електронна підтримка курсу розташована на сайті дистанційної освіти Української інженерно-педагогічної академії (do.uipa.edu.ua). Для цього використана дистанційна оболонка Moodle у якій окрім теоретичних

матеріалів і практичних робіт створена система оцінювання навчальних досягнень студентів засобами тестування.

У процесі вивчення дисципліни «Основи менеджменту» у фахівців у сфері інтелектуальної власності, з нашої точки зору, повинні бути сформовані такі загальні компетентності, як здатність:

1. спрямувати управлінську діяльність на модернізацію системи охорони інтелектуальної власності в Україні відповідно до вимог Європейського Союзу;
2. організовувати самостійну пізнавальну діяльність, здатність до самоосвіти, опанування способами діяльності, спрямованими на саморозвиток особистості;
3. працювати з інформацією на основі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій;
4. організовувати комунікації з групами людей для досягнення цілей професійної діяльності в сфері інтелектуальної власності.

Спеціальні компетентності можна визначити як спроможність:

1. розуміти принципи й способи побудови теоретичної й практичної діяльності в системі управління сферою інтелектуальної власності з використанням основних методологічних підходів;
2. застосовувати досягнення теорії управління у професійній діяльності у сфері інтелектуальної власності;
3. переносити й інтегрувати знання загальної теорії якості в систему управління сферою інтелектуальної власності;
4. розв'язувати теоретичні й практичні завдання в сфері управління інтелектуальною власністю з урахуванням основ теорії вимірювань;
5. використовувати компаративістський підхід для удосконалення системи управління сферою інтелектуальної власності.

Слід підкреслити, що як ми зазначали у попередніх роботах наведені вище компетентності можна розглядати як фактори в процесі побудови факторно-критеріальної моделі оцінювання ефективності засвоєння навчальної дисципліни «Основи менеджменту», шляхом розробки до кожного фактору низки критеріїв і показників, що дозволяє виміряти ступінь сформованості певної компетентності і, відповідно, з'ясувати ефективність засвоєння відповідної навчальної дисципліни в цілому.

Література

1. Лунячек В.Е. Компетентнісна модель випускника магістратури – фахівця в сфері інтелектуальної власності / В.Е. Лунячек, Н.П. Рубан, В.П. Рубашка, В.М. Тіманюк, Н.С. Фесенко // Проблеми інженерно-педагогічної освіти: зб. наук. пр. – Випуск 54–55. – Х.: Українська інженерно-педагогічна академія (УІПА), 2017 – С.34–46.

УДК 371.64

І.Р. Максимова,
студент педагогічного факультету
Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка
науковий керівник: ***Л.М. Кравець,***
доцент кафедри педагогіки та психології, кандидат педагогічних наук
Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка

РОЛЬ БІБЛІОТЕК В ОСВІТІ

Анотація. У даній статті розкрито основні аспекти роботи сучасної бібліотеки у контексті джерела інформації, її спрямованість на виконання освітньо-виховних завдань. Особлива увага приділяється ролі бібліотек у підготовці фахівців галузі педагогічної освіти.

Ключові слова: бібліотека, освіта, джерело інформації, інформаційні ресурси, фахівець, студент, заклади освіти.

Постановка проблеми. Державна освітня політика спрямована на забезпечення молоді знаннями, необхідними для інтелектуального, культурного, соціально-економічного розвитку країни. Бібліотека є важливою ланкою академічного та наукового процесів, від ресурсів та послуг якої багато в чому залежить якість і зміст навчання. У нинішньому суспільстві освіта розвивається безперервно, і забезпечити можливість отримання нових знань усім бажаючим можна лише із залученням інформаційних ресурсів бібліотек. Саме тому набуває значущості освітня функція бібліотек, що зумовлюється забезпеченням вільного доступу всіх учасників навчально-виховного процесу до інформаційних ресурсів. Процес навчання, освіти сучасних учнів та студентів пов'язаний із пошуками оптимальних освітніх умов впливу на їх формування відповідно до вимог сучасності. Вирішити це завдання може педагогічне середовище завдяки організованій роботі освітян і бібліотекарів, так як вони виконують спільне завдання – забезпечують суспільство знаннями, необхідними для соціального та професійного розвитку.

У Законі України «Про бібліотеки та бібліотечну справу» (1995) бібліотека визначається як «інформаційний, культурно-освітній заклад», а в «Типовому положенні про бібліотеку вищого навчального закладу Міністерства освіти України» (1998) зафіксовані такі функції бібліотеки: навчальна, наукова, інформаційна та культурно-просвітницька. З метою реалізації основних положень Закону виникла необхідність у трансформації бібліотек у центри накопичення, використання й розповсюдження інтелектуальних інформаційних ресурсів, визначенні їх ролі у формуванні єдиного науково-інформаційного простору нашої держави, забезпеченні інтегрування книгозбірень у світову інформаційну інфраструктуру. Адже сучасна бібліотека – це не тільки зібрання книжкових колекцій, але й величезний світ інформаційних комунікацій для різних категорій користувачів, об'єднаних пошуком знань. Саме в цьому вбачається стратегічний напрям розвитку всіх бібліотек України, і, зокрема, мережі освітянських книгозбірень МОН України [1, с. 113].

Стан дослідження. В роботі опрацьовано і проаналізовано останні публікації вітчизняних науковців та практиків: Я. Шрайберг, П. Рогова, О. Шкира, Т. Павленко, Т. Іваницька та ін. розгалуженої системи інформаційного забезпечення навчального процесу.

Виклад основного матеріалу. У червні 2013 р. Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій і установ провела конференцію «Бібліотеки та інформаційні ресурси у сучасному світі науки, культури, освіти і бізнесу». Де визначено, що бібліотека – це соціальний інститут суспільства, освітньо-інформаційний центр, що становить невід'ємну частину освітнього процесу [2]. Традиційну функцію, обробки та поширення інформації сучасна бібліотека пропонує на всіх інформаційних носіях, надаючи доступ читачам до всесвітніх інформаційних ресурсів. На даному етапі бібліотеки працюють над створенням локальних регіональних, та національних і міжнародних освітньо-наукових мереж, впровадженням електронних освітніх ресурсів, зокрема повнотекстових навчальних матеріалів, що розміщуються на електронних носіях інформації. Це забезпечить рівний доступ всіх учасників освітнього і наукового процесу до начальних ресурсів завдяки електронній доставці документів, дасть можливість активного використання в педагогічній діяльності інформації, користуватися нею, не відвідуючи бібліотеку.

Самостійна робота студентів у нових умовах державної освітньої системи передбачає не лише обсяг і повноту знань, а й здатність самостійно знаходити, опрацьовувати та доповнювати їх. Саме в цьому на допомогу майбутнім фахівцям приходять бібліотеки, які являються першоджерелом пошуку і оволодівання інформацією. Найвищим ступенем самостійної роботи студента є науково-дослідницька діяльність. Вагомим показником готовності до такого виду діяльності є уміння самостійного пошуку необхідного літературного матеріалу, оцінити вагомість матеріалу, що вивчається, порівнювати, аналізувати, обробляти, узагальнювати, проявляти самостійність у висновках. Від компетентності орієнтуватися в інформаційному просторі сучасної бібліотеки з її значними ресурсами, представленими як в традиційному вигляді, так і на сучасних електронних носіях, залежить ефективність його самостійної роботи, а також кількість часу, що витрачається на пошук необхідних матеріалів.

Самостійна робота є важливою складовою освітньо-виховного процесу, одним з методів оволодіння і закріплення знань. Вона сприяє підвищенню якості навчання, творчому розвитку і практичній підготовці студентів. Самостійна робота задовільняє в учнів та студентів потребу у творчій пізнавальній діяльності, посилює інтерес до знань, активізує творчі здібності, мотивує до постійної самоосвіти. Ще К. Ушинський, надавав великого значення обов'язковій самостійній роботі в набутті знань учнями і стверджував, що «...не вміти добре виражати свої думки – це недолік, але не мати самостійних думок – значно більший, самостійні ж думки випливають тільки із самостійно набутих знань...» [3]. Акцент на самостійну роботу зумовлює зростання ролі бібліотеки у цьому процесі. Широкий вибір літератури по спеціальності розширює і поглиблює знання з дисциплін, що вивчаються, які в свою чергу мотивують дослідницьку

діяльність, необхідну для якісного оволодіння фахом. Однією з умов повноцінного користування бібліотекою є знання читачами послуг, які надаються бібліотекою, вміння користуватися електронною базою даних (каталоги, картотеки), бібліографічними посібниками. Для цього проводяться заняття з інформаційної культури, які складаються з теоретичної та практичної частин, індивідуальні консультації з питань користування електронним каталогом, методики пошуку необхідної літератури. Надаються консультації з питань оформлення списків використаної літератури для наукових, курсових і магістерських робіт. Ефективною є співпраця бібліотеки з кафедрами — це і спільні проекти для формування інформаційної культури, і навчальні презентації нових програм, і культурно-просвітницькі заходи. Важливу роль в інформаційному обслуговуванні відіграють книжкові виставки, які відносяться до наочних форм роботи, надають допомогу читачам в самостійній роботі, знайомлять з тематичною літературою і новими надходженнями. Вони цінні своєю динамічністю, повнотою розкриття теми, доповнюються ілюстративними матеріалами, художніми виробами, що також відіграє роль у естетичному вихованні читачів.

Висновки. Бібліотека допомагає та мотивує саморозвиток та самоосвіту, підвищення професійного розвитку та самооцінки, здатність адаптуватися до нових викликів сучасного життя. В інформаційній діяльності важлива оперативність. Окрім інформаційно-аналітичної функції бібліотека виконує функцію збереження носіїв інформації. Що вбачає збереження культурної та соціальної пам'яті. Культурно-просвітницька робота спрямована на всебічну популяризацію загальнолюдських цінностей, формування національної свідомості, активної громадської позиції. Книгозбірня створює атмосферу творчої зацікавленості у навчанні. Процес освіти сучасної людини вимагає необхідних умов впливу на її формування. Створення віртуального бібліотечного середовища — це одна з умов, оскільки передбачає розширення форм обслуговування і комфорт читача. Електронна база даних, створена на основі електронного каталогу, всіх видів та типів видань, а також база повнотекстових документів.

Література

1. Іваницька Т. Інформаційний простір бібліотеки: нові технології — нові можливості / Т. Іваницька // Вища шк. — 2011. — № 4. — С. 113—122.
2. Жердій М.А. Проект ELibUKR (Електронна бібліотека України) розширює можливості бібліотек / М.А. Жердій // Бібліотеки та інформаційні ресурси у сучасному світі науки, освіти та культури : матеріали наук.-практ. конф., Севастополь, 7—10 жовт. 2013 р. / Мін-во освіти і науки України, Наук. б-ка ім. М. Максимовича Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка, Наук. б-ка Севастоп. нац. техн. ун-ту. — Севастополь : [Купол], 2013. — С. 28—29.
3. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори : У 2 т. / К.Д. Ушинський. — К. :Рад. шк., 1983. — Т. 1. — 488 с.

О.А. Михайленко,
кандидат педагогічних наук, асистент кафедри іноземних мов факультетів психології та соціології Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ В МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ОДНОСТОРОННЬОМУ ПИСЬМОВОМУ ПЕРЕКЛАДІ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

У методиці навчання перекладу питання етапності у формуванні перекладацької компетентності неодноразово розглядалася в працях науковців.

Д. Алфьорова визначила чотири послідовні етапи навчання перекладу, які співвідносяться з основними етапами перекладацької діяльності: 1 етап – підготовка до перекладу іншомовного тексту; 2 етап – розуміння та інтерпретація іншомовного тексту; 3 етап – породження тексту перекладу; 4 етап – перевірка виконаного перекладу іншомовного тексту [2].

О. Александрова називає три етапи формування готовності майбутніх перекладачів до професійної діяльності: 1) дотекстовий етап (активізація знань рідною та іноземною мовами); 2) текстовий етап; 3) післятекстовий етап [1].

Отже, в останні десятиліття в методиці навчання перекладу (власне, як і в методиці навчання видів мовленнєвої діяльності) склалася тенденція навчати поетапно: формування необхідних знань → формування мовленнєвих навичок та навичок перекладу (вправи на рівні окремих слів, словосполучень, речень) → формування мовленнєвих умінь та умінь перекладу (вправи на рівні текстів). Цю етапність покладено в основу авторської методики навчання перекладу.

Для того, щоб визначити етапи формування стратегічної компетентності в односторонньому письмовому перекладі (англійська мова), необхідно визначитися з етапами самого процесу перекладу.

А. Зайченко виокремлює три етапи процесу перекладу: етап сприйняття тексту, етап осмислення і прийняття перекладацького рішення, етап породження висловлення. Для забезпечення успішності протікання процесу перекладу в перекладача мають бути сформовані певні уміння: для першого етапу – читання (або аудіювання); для другого – використання еквівалентів, встановлення варіантних і контекстуальних відповідників; для третього – говоріння й письма [3].

Аналіз наукових праць, присвячених стратегічній компетентності, а також стратегіям перекладу, дав можливість змоделювати структуру стратегічної компетентності в односторонньому письмовому перекладі (англійська мова) й виділити в ній такі компоненти: комунікативний стратегічний компонент та перекладацький стратегічний компонент. Стратегічну компетентність розглядаємо як невід'ємну складову перекладацької компетентності; остання, у свою чергу, об'єднує як рецептивну компетентність розуміння, так і продуктивну компетентність формулювання; життєвий досвід перекладача; ідіоматичне володіння мовою перекладу; осмислення тексту, який перекладається; вибір та втілення стратегії перекладу; визначення функціональної перспективи

висловлення, що спрямоване на адекватну передачу комунікативного наміру й достатній ступінь комунікативної ефективності [4, с. 243–244].

Отже, врахувавши етапи навчання перекладу, які напрацьовані в працях сучасних науковців, етапи здійснення перекладацької діяльності, зміст і структуру стратегічної компетентності в односторонньому письмовому перекладі (англійська мова), в основу авторської методики формування в майбутніх філологів стратегічної компетентності в односторонньому письмовому перекладі (англійська мова) покладено таку етапність:

I етап – доперекладацький. Метою цього етапу є набуття теоретичних знань, які складають перекладацьку компетентність у цілому та стратегічну компетентність зокрема.

II етап – текстовий аналітико-інтерпретаційний. Метою цього етапу є формування інтерпретаційних умінь (на матеріалі тексту оригіналу) – визначати зміст, смисл, авторські інтенції; комунікативні цілі та комунікативні стратегії, а також вербальні засоби їх досягнення; умінь визначати локальні та глобальну стратегії перекладу.

На другому етапі передбачається: а) читання, інтерпретація та аналіз текстів мовою оригіналу – визначення комунікативної цілі та засобів її досягнення (в українській мові); б) читання, переклад, інтерпретація та аналіз текстів іноземною мовою на предмет визначення комунікативної цілі та засобів її досягнення (в англійській мові); в) читання та аналіз (порівняння) тексту оригіналу та тексту перекладу на предмет використання перекладачем локальних та глобальної стратегій перекладу, ефективності їх використання.

III етап – дотекстовий перекладацький. Метою цього етапу є формування навичок перекладу окремих фраз, речень, груп речень, які властиві різним піджанрам ділових листів та які виражають комунікативні цілі, суб'єктивну модальність текстів; формування навичок використання локальних стратегій.

IV етап – текстовий перекладацький, метою якого є формування умінь перекладу цілісних текстів зі збереженням їхніх комунікативних цілей, суб'єктивної модальності; умінь використовувати локальні та глобальну стратегії під час перекладу цілісних текстів. Цей етап охоплює підетапи планування перекладу, власне переклад, контроль / редагування. На підетапі планування формуємо уміння планувати глобальну та локальні стратегії перекладу, мовні засоби досягнення адекватності; на підетапі власне перекладу формуються та розвиваються уміння реалізації стратегій перекладу; на підетапі контролю / редагування відбувається формування умінь контролю правильності використання стратегій перекладу, умінь редагувати змістові, стилістичні, прагматичні помилки, помилки, пов'язані з неправильним використанням стратегій перекладу.

Отже, аналіз наукових джерел з проблем навчання перекладу, формування стратегічної компетентності в іноземній мові дав можливість визначити, що формування в майбутніх філологів стратегічної компетентності в односторонньому письмовому перекладі (англійська мова)

здійснюється в чотири етапи: I етап – доперекладацький; II етап – текстовий аналітико-інтерпретаційний; III етап – дотекстовий перекладацький; IV етап – текстовий перекладацький, який охоплює навчання планування перекладу, навчання власне перекладу та навчання контролю й редагування.

Література

1. Александрова Е. В. Формирование готовности будущих переводчиков к профессиональной деятельности на начальном этапе изучения иностранного языка : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Елена Викторовна Александрова. – Нижний Новгород, 2009. – 280 с.
2. Алферова Д. А. Модульное обучение переводу научно-технических текстов с использованием информационных технологий : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Динара Адлевна Алферова. – М., 2010. – 273 с.
3. Зайченко А. А. Методика сопреподавания языка и перевода (программа «Переводчик в сфере профессиональной коммуникации», английский язык) : дисс. ... докт. пед. наук : 13.00.02 / Андрей Александрович Зайченко. – Пятигорск, 2006. – 400 с.
4. Нелюбин Л. Л. Толковый переводоведческий словарь / Л. Л. Нелюбин. 3-е изд., перераб. – М. : Флинта, Наука, 2003. – 320 с.

О.М. Москва,

аспірантка кафедри методики музичного виховання, співу та хорового диригування Криворізького державного педагогічного університету

науковий керівник: ***Н.А. Овчаренко,***

доктор педагогічних наук, професор кафедри методики музичного виховання, співу та хорового диригування Криворізького державного педагогічного університету

ФОРМУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ: ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АПАРАТ

В умовах модернізації мистецько-педагогічної освіти сучасний вчитель музичного мистецтва повинен володіти різними технологіями навчання й виховання та проектувати освітній результат і його педагогічне забезпечення. Така потреба загальноосвітньої школи зумовлює необхідність вирішення завдання формування технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в закладах вищої педагогічної освіти у процесі їх підготовки з фаху, зокрема вокальної, яка забезпечує вчителя технологічним інструментарієм навчання учнів найдоступнішому виду музикування, яким є спів.

Однак, ефективність удосконалення формування технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки, розробка його організаційно-методичних засад залежить у значній мірі від окреслення теоретико-методологічних основ означеного дослідження. Так, з позиції методології дослідження проблеми формування технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва вважаємо доцільним, визначити його основне базове поняття – «технологічна культура вчителя музичного мистецтва». Сутність і зміст такого

поняття можливо дослідити на основі тлумачення етимологічно близьких і дотичних за значенням та проблематикою дефініцій, які в нашій роботі утворюють понятійно-термінологічний апарат. Згідно думки С.О. Сисоєвої, понятійно-термінологічний апарат визначається є системою понять, призначеною людині для їх засвоєння й актуалізації з метою успішної орієнтації у предметній площині наукових знань [1]. Вважаємо, що формування такого апарату повинно здійснюватися на основі принципів: науковості, взаємозумовленості й взаємозв'язку, системності й цілісності, ієрархічності, творчого моделювання. Принцип науковості передбачає тлумачення кожного означеного поняття з урахуванням сучасних досягнень різних наукових сфер; принцип взаємозумовленості й взаємозв'язку полягає у виявленні закономірному зв'язку між ключовими поняттями дослідження і загальною зумовленістю їх вибору для ефективності дослідження; принцип системності надає можливість розглянути понятійно-термінологічний апарат як об'єднання дефініцій, що утворюють цілісну систему базових понять для здійснення дослідження формування технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки; принцип ієрархічності передбачає визначення чіткої ієрархії в системі ключових понять дослідження; принцип творчого моделювання полягає в моделюванні понятійно-термінологічного апарату та використанні творчого підходу в знаходженні сутності і змісту дефініцій, які входять до його складу.

Понятійно-термінологічний апарат дослідження формування технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки включає дві групи дефініцій.

До першої групи базових понять дослідження входять дефініції, які розкривають сутність культури вчителя, а саме: культура, професійна культура, педагогічна культура, професійно-педагогічна культура, художня культура, музична культура, музично-педагогічна культура вокальна культура, вокально-педагогічна культура. Друга група понять спрямована на розкриття змісту технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокального навчання, наразі: технологія, педагогічна технологія, мистецька технологія, музично-педагогічна технологія, вокально-педагогічна технологія, технологічна культура вчителя.

У процесі формування понятійно-термінологічного апарату визначено базове поняття дослідження проблеми формування технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки — «технологічна культура вчителя музичного мистецтва», технологічна культура вчителя музичного мистецтва, яке є професійно-особистісним утворенням, комплекс гуманістичних цінностей музично-педагогічного процесу, яке інтегрує в собі такі характеристики, як: загальнокультурні знання, що надають можливість сприйняти технологічну культуру як цілісність і цінність; системні знання технологій музично-педагогічної освіти, що базуються на усвідомленні актуальної мети і змісту сучасної музичної педагогіки та музичного виконавства; технологічні музично-педагогічні й музично-виконавські вміння, що спираються на усвідомлення музично-педагогічних форм,

методів і засобів; самоактуалізація та спрямованість на самовдосконалення в процесі професійної мистецької діяльності.

Література

1. Сисоєва С.О. Сфера освіти як об'єкт наукового дослідження / С.О. Сисоєва // Освітологія: витоки наукового напряму: [монографія] / [За ред. В.О. Огнев'юка; авт. кол.: В. О.Огнев'юк, С.О. Сисоєва, Л.Л. Хоружа, І.В. Соколова, О.М. Кузьменко, О.О. Мороз]. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – С. 139–155.

Н.А. Овчаренко,
доктор педагогічних наук, професор кафедри методики музичного виховання, співу та хорового диригування Криворізького державного педагогічного університету

ОСОБЛИВОСТІ ВІДБОРУ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ВОКАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Модернізація професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності передбачає оновлення змісту української вищої мистецько-педагогічної школи із врахуванням сучасних глобалізаційних процесів та інтеграційних тенденцій розвитку суспільства.

Зміст мистецької освіти є центральним елементом у складній системі професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Вимоги до обсягу змісту професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва окреслено в освітньо-професійній програмі (ОПП) підготовки здобувачів першого та другого рівнів вищої освіти з галузі знань 01 Освіта, за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво). Однак, зміст підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності ще потребує певного вдосконалення і врахування. Питання відбору та структуризації змісту музично-педагогічної освіти і професійної підготовки майбутніх педагогів-музикантів є одними з найважливіших у сучасній мистецькій педагогіці.

Виявляючи елементи змісту музичної освіти, які виступають у взаємозв'язку та єдності, Ю.Б. Алієв та Л.О. Безбородова зазначають, що структура змісту включає [1, с. 97]: 1) музичний матеріал – досвід емоційно-морального відношення людини до оточуючого середовища; 2) музичні знання (ключові та окремі); 3) музичні вміння та навички. Визначаючи зміст музичної освіти О.М. Олексюк приходить до висновку, що це єдність трьох блоків: 1) оцінного усвідомлення життєвих явищ мистецтва; 2) творчої позиції; 3) розвинутого асоціативного мислення як основи творчих здібностей [3, с. 86–87]:.

Окреслюючи вимоги до змісту професійної підготовки, Р.С. Гуревич акцентує увагу на співвідношенні між загальним та професійним змістом навчання за оптимальної кількості матеріалу щодо інших навчальних дисциплін; логічної послідовності розміщення навчального матеріалу; ступеню ущільнення навчального матеріалу тощо [2, с. 41]. Т.М. Пляченко виявляє і обґрунтовує

принципи відбору сучасного змісту підготовки майбутніх учителів музики до роботи з учнівськими оркестрами та інструментальними ансамблями наступним чином: науковості, систематичності й послідовності, доступності, педагогічної доцільності, цілісності, інтеграції знань студентів, єдності теорії і практики, компліментарності (взаємозумовленості), диспативності (відкритості), флуктуації (нестабільності), атракторності (атрактори — мета навчання, кінцевий результат), фрактальності (подібності), єдності інтелектуальної, естетичної і духовних сфер [4, с. 308].

Отже, за результатами аналізу наукової літератури, програм професійної підготовки майбутніх фахівців музичного мистецтва у вищих мистецьких та педагогічних навчальних закладах ми визначили, що:

— зміст професійної підготовки майбутніх фахівців музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності повинен враховувати потреби сучасного суспільства та базуватися на світовому культурному досвіді;

— формування змісту освіти майбутніх вчителів до вокально-педагогічної діяльності повинно проходити з опорою на сучасні досягнення у сфері музичної педагогіки і психології, вокально-педагогічної науки і вокальної методики;

– зміст професійної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності повинен враховувати специфіку фахової освіти, організації процесу мистецької освіти;

– зміст професійної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності повинен включати навчальний матеріал для забезпечення формування різних компонентів вокально-педагогічної діяльності;

– зміст професійної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності повинен включати семіотично-герменевтичний та культурологічно-аксіологічний компоненти для формування ціннісного ставлення студентів до вокального мистецтва та вокальної педагогіки;

– змісту професійної підготовки майбутніх фахівців до вокально-педагогічної діяльності повинно бути притаманно особистісно орієнтоване спрямування навчального матеріалу, що надасть можливість розвитку їх загальномузичних та специфічно вокальних здібностей.

Література

1. Безбородова Л. А. Методика преподавания музыки в общеобразовательных учреждениях : учеб. пособие для студ. / Л. Безбородова, Ю. Алиев. — Москва : Издательский центр «Академия», 2002. — 416 с.
2. Гуревич Р. С. Теорія і практика навчання в професійно-технічних закладах : монографія / Р. С. Гуревич. — Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. — 410 с.
3. Олексюк О. М. Музична педагогіка : навчальний посібник / О. М. Олексюк. — Київ : КНУКІМ, 2006. — 188 с.
4. Пляченко Т. М. Підготовка майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими оркестрами та інструментальними ансамблями : монографія / Т. М. Пляченко. — Кіровоград : «Імекс-ЛТД», 2010. — 428 с.

УДК 378.091.3:377-057.88

О.Л. Паламарчук,
студентка Донецького національного університету імені Василя Стуса, м. Вінниця
науковий керівник: ***І.М. Зарішняк,***
кандидат педагогічних наук, доцент
Донецького національного університету імені Василя Стуса, м. Вінниця

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. У статті визначено суперечності формування готовності майбутніх фахівців початкової ланки освіти до застосування технології розвивального навчання. Проаналізовано основні відмінності розвивального навчання від традиційного. Розкрито технологічні особливості розвивального навчання. Визначено готовність майбутніх педагогів застосовувати технологію розвивального навчання. Сформульовано педагогічні умови формування готовності майбутніх педагогів до використання технології розвивального навчання.

Ключові слова: розвивальне навчання, особливості розвивального навчання, технологія розвивального навчання, готовність майбутніх педагогів початкових класів до застосування технології розвивального навчання, педагогічні умови формування готовності майбутніх педагогів початкових класів до застосування технології розвивального навчання.

Постановка проблеми. Сьогодення вимагає впровадження в практику діяльності вищої школи нових ефективних моделей та дидактичних новацій, що сприяють високому рівню професійної компетентності майбутнього освітянина. Це є основою вимогою євроінтеграційних процесів та ознакою сучасного освітнього простору.

Успішне функціонування освіти в Україні може бути забезпечено активною взаємодією суб'єктів навчання, забезпечення фахівців ланки початкової освіти компетентностями, що визначають здатність розвивати потенційні можливості учнів початкової школи. Сьогодні актуальним постає питання використання педагогічного потенціалу розвивального навчання з метою розвитку творчої особистості учня, здатного мислити, аналізувати, прогнозувати свій розвиток.

Під час аналізу наукових джерел з визначеної проблематики та під час педагогічної практики нами виявлено суперечності формування готовності майбутніх фахівців початкової ланки освіти до застосування технології розвивального навчання, зокрема між:

- вимогами до освіти європейських партнерів щодо структурного реформування в контексті Болонського процесу і застарілими технологіями підготовки майбутніх фахівців освітньої галузі;
- об'єктивною потребою суспільства у розвитку творчої, критично мислячої особистості учнів початкової школи та недостатнім рівнем готовності майбутніх педагогів до використання технології розвивального навчання у професійній діяльності;

•необхідністю підготовки майбутніх педагогів початкової школи до застосування технології розвивального навчання та недостатнім рівнем науково-методичного забезпечення такої підготовки у практиці педагогічних коледжів.

Впровадження ідей розвивального навчання під час підготовки майбутніх фахівців початкової ланки освіти, на нашу думку, сприятиме розв'язанню означених суперечностей та переосмисленню організаційної складової концепції вищої освіти.

Стан дослідження. Теоретичний фундамент розвивального навчання у вітчизняній педагогіці заклали радянські науковці Л. Виготський, Д. Ельконін, В Давидов та Л. Занков. Ш. Амонашвілі. Довгий час над проблемою працювали українські психологи й педагоги Ф. Боланський, Г. Захарова, П. Зінченко, П. Жедек, В. Рєпкін, Н. Рєпкіна та ін. Сьогодні проблему розвивального навчання досліджують як метри української педагогіки, так і молоді дослідники О.Дусавицький, О.Савченко, Т. Равлюк, С. Семенець та інші. Зокрема, С. Семенець аналізує систему розвивального навчання вишу з погляду сучасних тенденцій розвитку як світової, так і національної освіти. Дослідник вказує на проблему недостатньої кількості кваліфікованих кадрів системи розвивального навчання, а відтак – необхідність підготовки таких кадрів у педагогічних закладах освіти [1]. Концепт розвивального навчання пов'язують насамперед з ланкою початкової освіти. Останні дослідження засвідчують, що молоді дослідники розглядають готовність майбутніх вчителів початкових класів до: педагогічного моделювання (Н. Бахмат), застосування загальнонавчальних технологій (Л. Коваль), проектування інформаційно-комунікаційного середовища (І. Лецюк), використання навчально-ігрових технологій (М. Марко), формування навчально-пізнавальної компетентності молодших школярів у післядипломній педагогічній освіті (І. Олійник), інноваційної діяльності засобами навчально-ігрового проектування (Н. Плахотнюк), особистісно орієнтованого навчання молодших школярів (Ю. Шаповал), реалізації самозбережувальних технологій у професійній діяльності (О. Юрченко) тощо. Проте жодна публікація не розкриває педагогічних умов щодо формування готовності майбутніх педагогів застосовувати технологію розвивального навчання у початковій школі.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі реалізація концепції Нової української школи вимагає вдосконалення системи професійної підготовки вчителів початкових класів, створення сучасних стандартів вищої освіти, перегляду структури програм навчальних дисциплін, оновлення змісту підручників, дидактичних і методичних матеріалів, пошуку нетрадиційних форм і методів організації освітнього процесу тощо. На нашу думку, готовність майбутніх вчителів початкових класів до впровадження технології розвивального навчання дозволить надати нової якості організації та здійсненню освітнього процесу в початковій школі.

Насамперед з'ясуємо, в чому особливості розвивального навчання. Змістова характеристика узагальненої системи розвивального навчання дозволяє зробити наступні висновки щодо її відмінності від традиційного навчання: по-перше, в цій системі висувається мета загального розвитку особистості школяра, а засвоєння

ж знань, умінь і навичок здійснюється на основі просування дітей у загальному розвитку, тобто є засобом досягнення основної мети, відтак, на перше місце виступає соціальний розвиток учнів. По-друге, зміст розвивального навчання формує в учнів теоретичний тип мислення. По-третє, в основі розвивального навчання лежать проблемно-пошукові методи. По-четверте, в розвивальному навчанні використовується групова робота учнів, яка спонукає дітей до співпраці, а структура уроку є дещо гнучкіша, ніж у традиційної класно-урочної системи. По-п'яте, в системі розвивального навчання засвоєння учнями навчального матеріалу здійснюється в процесі самостійного пошуку, яким, зазвичай, керує вчитель, який окрім необхідних компетентностей повинен володіти технікою партнерського, неавторитарного стилю педагогічного спілкування.

Розглянемо технологію розвивального навчання. Аналіз літературних джерел показав, що під педагогічною технологією, з одного боку, розуміється орієнтування на всі можливості технічних засобів у навчальному процесі, що розширюються (його можна назвати «технологія в освіті» або «технологія в навчанні»); а з іншого – означає технологію побудови самого навчального процесу та має назву «технологія навчання» або «педагогічна технологія». Таким чином, педагогічна технологія – один із спеціальних напрямків педагогічної науки (прикладна педагогіка), покликаний забезпечити досягнення певних завдань, підвищувати ефективність навчально-виховного рівня, гарантувати його високий рівень. Разом з тим, «розвивальне навчання – підхід до організації освітнього процесу, який ґрунтується на сприйнятті дитини як суб'єкта навчання, зацікавленого у власному розвитку і здатного до нього». З'ясовано, що технологія розвивального навчання є однією із центральних проблем сучасної педагогіки. Технологія розвивального навчання дитини – це інноваційна педагогічна технологія випереджувального психологічного та інтелектуального розвитку особистості дитини. Вона враховує ефективну взаємодію технічних і людських ресурсів задля оптимізації форм освіти. Розвивальна технологія навчання відповідає основним критеріям технологічності: має власну концепцію випереджувального розвитку дитини, всі ознаки системи, вона є керованою і відтворюваною, має взаємопов'язані змістову та процесуальну частини та доведену роками ефективність. Більшість дослідників пов'язують розвивальне навчання дитини насамперед з розвитком творчих здібностей, активізацією творчого потенціалу особистості школяра, зокрема, актуалізується не мета, а процес творчості [2]. Отже, розвивальне навчання дозволить ефективно використати навчальний час для формування необхідних компетентностей і сприятиме розвитку творчого мислення школярів, сприятиме формуванню нових ідей і результатів, узагальнень. Такий підхід дозволить проявити, на думку С. Сисоєвої, індивідуальні досягнення у когнітивній сфері [3]. Кожна дитина у ході розвивального навчання повинна самостійно або з допомогою вчителя осмислити матеріал, творчо застосовувати його в нестандартних умовах та свідомо запам'ятати для дальшого навчання. Система розвивального навчання орієнтована на дослідницьку діяльність учнів. Суттєвою особливістю педагогічної

технології розвивального навчання є гарантування кінцевого результату і проектування майбутнього навчального процесу.

Розглянемо готовність майбутніх педагогів застосовувати технологію розвивального навчання. Під нею ми розуміємо інтегровану якість особистості, для якої характерні постійне прагнення самовдосконалення, збагачення особистісного педагогічного досвіду, ознайомлення і аналіз нових педагогічних концепцій навчання і виховання учнів, самостійно апробувати і застосовувати одержану інформацію у своїй професійній діяльності. Також зазначимо професійні риси особистості педагога, які відображають операційний аспект – володіння знаннями в дії, теоретичну і практичну готовність майбутніх фахівців. Теоретична готовність передує практичній і передбачає набуття суб'єктивно значущих знань, що допомагають педагогові створювати не тільки образ навчально-виховного результату, а й систему засобів або технологій досягнення поставленої мети. Практична підготовленість означає сформованість у педагога готовності діяти в конкретній педагогічній ситуації, застосовуючи відповідні засоби, методи, прийоми. Цей параметр включає ще й такі складові, як технологічна озброєність, володіння методикою організації навчального процесу відповідно певної технології. Саме тут, на нашу думку, доцільно слід застосовувати термін «професіоналізм діяльності», який, у свою чергу, був запропонований О. Дубасенюк [4, с. 95–120].

З'ясування стану дослідженості проблеми формування готовності майбутніх педагогів до застосування розвивальних технологій навчання у початковій школі у теорії та практиці педагогічної освіти та уточнення змісту ключових понять дозволило нам теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування готовності майбутніх педагогів до застосування розвивальних технологій навчання у початковій школі. На основі педагогічної, методичної літератури, підручників увиразнимо положення, важливі для нашого дослідження: під педагогічними умовами ефективного формування готовності майбутніх педагогів початкових класів до застосування технології розвивального навчання нами розуміється свідомо спроектована сукупність об'єктивних можливостей інтегрованого змісту, традиційних й інноваційних форм організації та методів навчання, яка реалізується у процесі професійно-педагогічної підготовки. Для визначення комплексу педагогічних умов формування досліджуваної готовності нами враховувалися такі аспекти: суспільний запит на реформування системи загальної освіти, у тому числі початкової школи; необхідність збагачення змісту професійно-педагогічної підготовки знаннями про розвиваючі технології, способи їх розробки і використання; взаємозв'язок традиційних та інноваційних методів і форм організації навчальної діяльності студентів у педагогічних ЗВО. Отже, на підставі вищезазначеного, сформульовано такі педагогічні умови формування готовності майбутніх педагогів до використання технології розвивального навчання: 1) розвиток позитивної мотивації студентів до застосування технології розвивального навчання шляхом включення їх у квазіпрофесійну діяльність, що дозволяє змоделювати проблемні ситуації, які виникають в реальній практиці викладання в початковій школі; 2) відбір і реалізація змісту навчальних дисциплін,

орієнтованих на формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування технології розвивального навчання на основі інтеграції загальнопедагогічних, методичних і спеціальних знань; 3) посилення практичної й творчої спрямованості процесу професійної підготовки, що ґрунтується на принципах варіативності та взаємозв'язку традиційних й інноваційних методів, форм (аудиторних і позааудиторних) і видів (навчально-пізнавальної, навчально-практичної та самостійної практичної) діяльності.

Висновки. Таким чином, аналіз педагогічної літератури та практики із зазначеної проблеми дозволив констатувати: по-перше, актуальність підготовки кваліфікованих педагогів до впровадження розвивального навчання у початковій школі та відсутність сучасних суттєвих досліджень з їх підготовки. По-друге, до особливостей розвивального навчання відносять орієнтацію на соціальний розвиток учнів, формування самостійності, теоретичного типу мислення й творчого потенціалу учнів. По-третє, технологія розвивального навчання має власну концепцію випереджувального психологічного й інтелектуального розвитку школярів, її компоненти керовані й взаємопов'язані. По-четверте, готовність використовувати технологію розвивального навчання передбачає теоретичну й практичну здатність майбутніх педагогів до самовдосконалення, підвищення кваліфікації, оперування технологічними інноваціями та прагнення до новацій. Формування готовності майбутніх педагогів до використання технології розвивального навчання передбачає: а) мотивацію студентів через квазіпрофесійну діяльність; б) відбір професійно-зорієнтованих дисциплін педагогічного циклу; в) креативно-прикладну спрямованість професійної підготовки із застосуванням технології розвивального навчання.

Література

1. Семенець С.П. Система розвивального навчання в контексті сучасної концепції розвитку освіти. – Режим доступу: http://studentam.net.ua/content/view/7618/97/.
2. Равлюк Т.А. Розвивальне навчання та його роль у формуванні творчого потенціалу студентів ВНЗ // «Генезис творчості в житті особистості»: зб. наук. ст. (за матеріалами І Всеукраїнської науково-практичної конференції) – Горлівка: Вид-во ГДППМ, 2007. – С. 86–91. – Режим доступу: http://arr.chnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/688.
3. Сисоєва С.О. Технологізація освітньої діяльності в умовах неперервної професійної освіти // Неперервна професійна освіта / за ред. І.А. Зязюна. – К.: АПН України, Інститут педагогіки і психології професійної освіти, 2000. – 273 с.
4. Дубасенюк О.А., Семенюк Т.В., Антонова О.Є. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності: монографія. –Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. – 193 с.

С.В. Толочко,
кандидат педагогічних наук, докторант кафедри освіти дорослих
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

«Здобуття Україною гідного місця в міжнародному поділі праці в епоху знань і технологій можливо лише за умови підтримки, поваги та належної оцінки педагогічної праці», – стверджується в Концепції розвитку педагогічної освіти [2, с. 8]. Викладачі (науково-педагогічні та педагогічні працівники), здійснюючи освітній процес (інтелектуальна, творча діяльність у сфері вищої освіти і науки, що провадиться у вищому навчальному закладі (науковій установі) через систему науково-методичних і педагогічних заходів та спрямована на передачу, засвоєння, примноження і використання знань, умінь та інших компетентностей у осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно розвиненої особистості), повинні піклуватися і про власне здоров'я. У контексті нашого дослідження здоров'язбереження будемо трактувати як «педагогічний феномен, що характеризує системну спрямованість зусиль усіх суб'єктів освітнього процесу на забезпечення фізичного, психічного, духовного й соціального благополуччя» [3, с. 6].

Об'єктом нашого аналізу стане здоров'язберігаюча компетентність викладача, а також чинники: соціальні, економічні, індивідуальні, навколишнього середовища, що впливають на її формування й розвиток.

Що ж має вміти здійснювати сучасний викладач для формування й розвитку в нього здоров'язберігаючої компетентності? Він повинен: характеризувати і вивчати вплив основних індивідуальних детермінант здоров'я, уживати заходів із профілактики захворювань та сприяти їх реалізації на практиці, здійснювати комунікацію та соціальну мобілізацію в освітній сфері, застосовувати етичні та правові принципи по відношенню до оточуючих, зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя [5, с. 6–7].

На нашу думку, здоров'язберігаюча компетентність викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти – це інтегроване, стійке утворення особистості, що характеризує його психологічні якості (психологічна складова), уміння, навички, характеристики та властивості (практична складова), спрямовані на збереження фізичного, соціального, психічного й духовного здоров'я – свого та оточення, які забезпечують його формування та зміцнення, можливість вільного володіння здоров'язберігаючою діяльністю.

Попередні наші дослідження [6, 7] дають підстави визначити, що зміст методики формування здоров'язберігаючої компетентності викладачів у системі

післядипломної педагогічної освіти, що включає в себе сукупність цілей: соціальних, спрямованих на гуманізм у взаєминах зі студентами, колегами, керівництвом, діяльність, що сприяє вирішення морально-етичних проблем; психологічних, які полягають у сприянні розвиткові поглядів, переконань, світоглядних позицій; застосуванні знань про соціальні типи людей й типи темпераментів, їх відмінні ознаки; дидактичних, які передбачають засвоєння системи знань, формування вмінь творчо вирішувати завдання щодо збереження власного здоров'я та здобувачів вищої освіти; виховних, які формують значущі особистісні якості щодо морального й естетичного ставлення до професійного здоров'я та уникнення психологічного вигорання.

Дослідження сучасних вчених про використання технологій розширення людських можливостей дозволяють надати філософського змісту процесам модернізації освіти, включаючи формування й розвиток здоров'язберігаючої компетентності викладачів. Наші дослідження щодо нової фізичної культури та її ролі в процесі професійного та особистісного розвитку викладачів обґрунтовують можливість ефективного поєднання традицій та інновації в освіті. Інноваційна фізична культура постає як інструмент сталого розвитку суспільства, а також як частина здоров'язберігаючої компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти.

Література

1. Компетентісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О.В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.
2. Концепція розвитку педагогічної освіти від 16 липня 2018 р. № 776. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti.
3. Корженко І.О. Підготовка майбутніх учителів основ здоров'я до застосування здоров'язбережувальних технологій в основній школі [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук / І.О. Корженко; Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. – Харків, 2016. – 20 с.
4. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 р. № 1002-р «Про схвалення Концепції розвитку системи громадського здоров'я». Електронний ресурс. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1002-2016-%D1%80#n8.
5. Стандарт вищої освіти України галузі знань 22 «Охорона здоров'я» спеціальності 229 «Громадське здоров'я» Електронний ресурс. – Режим доступу: https://mon.gov.ua/.../229gromadske-zdorovyamagistr20180.
6. Толочко С.В. Формування екологічної компетентності студентів агротехнічних спеціальностей ВНЗ / Толочко С.В., Шкодин А.В. // Екологічні науки : науково-практичний журнал / Головний редактор О.І. Бондар. – К.: ДЕА, 2017.– № 18–19. – С. 165–172.
7. Oksana Voitovska, Svitlana Tolochko. Physical Education Teachers' Perspectives in a Changing World: From Future Studies to New Physical Culture / O. Voitovska, S. Tolochko // Філософія і космологія. International Society of Philosophy and Cosmology (ISPC), 2018. – Volume 20. – С. 139–145.

lic. Kinga Frączkowska,
Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Polska

NOWOCZESNA TECHNOLOGIA WE WSPÓŁCZESNYCH SZKOŁACH

Abstrakt. Współczesna edukacja w szkołach musi iść z tzw. «duchem czasów». Oznacza to ogromne wyzwanie dla tych placówek. Poziom edukacji medialnej w szkołach świadczy o możliwościach zarówno finansowych organu prowadzącego placówkę jak i o jakości kształcenia i dostosowania metod pracy do aktualnej sytuacji społecznej i gospodarczej. Świat dzieci jest pełen komputerów, tabletów, Internetu oraz nowoczesnych technologii. Należy również nie zapominać iż jednym z ważnych założeń metodologicznych nauczania dzieci w edukacji wczesnoszkolnej jest zapewnienie optymalnych warunków nauki. Zatem jeśli dzieci na co dzień mają styczność z mediami, nie możemy wykluczyć ich obecności w szkole.

Słowa kluczowe: nowoczesna technologia, edukacja wczesnoszkolna, szkoła, uczeń, media.

1. Zalety nowoczesnych technologii w nauczaniu językowym w szkołach

Zastosowanie nowych technologii jest pozytywne dla procesu nauczania języka z kilku powodów. Warto tu wspomnieć o łatwości poznawania języka obcego przez dzieci. W przeciwieństwie do dorosłych dzieci uczą się języka w sposób nieświadomy. Oznacza to, że nie poddają one analizie logicznej usłyszanych przez nie słów, lecz w sposób naturalny i zupełnie nieświadomy je zapamiętują. Proces ten można zaobserwować podczas praktycznego działania w środowisku, w którym dziecko ma kontakt z językiem obcym. Zatem nauczanie języka obcego za pomocą nowoczesnych technologii jest idealnym pomysłem, aby dzieci szybciej przyswajały nowy dla nich język.

Kolejnym argumentem potwierdzającym użyteczność nowej technologii w szkołach jest fakt dotyczący poczucia obowiązku nauki języka obcego, aby lepiej zrozumieć obsługę np. komputera. Dodatkowo warto też wspomnieć iż praca z komputerem, tablicą interaktywną, czy tabletem sprawia ogromną przyjemność, pobudza ich zaciekawienie i zaangażowanie oraz rozwija chęć współpracy na zajęciach. Jest to, więc wspaniały sposób na zmotywowanie dzieci do nauki.

2. Programy komputerowe wykorzystywane w polskich szkołach

Często używane przez nauczycieli zabawy komputerowe tj. „Alfabet" wpływają na rozwój języka pisanego dziecka. Uczeń widząc prawidłowo zapisane wyrazy w dużym formacie jaki możemy oglądać na tablicy interaktywnej dużo szybciej zapamięta dany wyraz metodą czytania globalnego. Pamięć wzrokowa ma w tym przypadku ogromne znaczenie. Można również za pomocą tego typu zabaw komputerowych uczyć młodsze dzieci. Komputer daje nam możliwość łączenia obrazków z odpowiednimi wyrazami przy tym sprawdzając poprawność wykonywanego zadania. Jest to dodatkowy atut dla zapracowanych rodziców, którzy chcieliby, aby ich dzieci aktywnie i produktywnie spędzały czas nie angażując ich we wszystkie możliwe zabawy. Możemy w tym czasie kontrolować zachowanie dziecka nie ingerując w jego grę, gdyż nie wymaga ona naszych podpowiedzi. Co ważne tego typu zabawy wyrabiają w dziecku poczucie samodzielności.

Kolejnymi bardzo atrakcyjnymi programami komputerowymi w szkołach są ćwiczenia i gry komputerowe. Uczniowie są przyzwyczajeni do wykonywania zadań z podręczników i kart ćwiczeń, zaś wprowadzenie na zajęciach ćwiczeń wyświetlanych

na ekranie komputera wzbudza w nich ogromne zainteresowanie. Zazwyczaj są one skonstruowane w taki sposób, aby uczeń nie odczuwał stresu podczas rozwiązywania zadań. Podopieczny wykonuje ćwiczenie z radością mając wrażenie iż gra, a nie się uczy. Wiedza w tym momencie jest przyswajana w sposób mimowolny i atrakcyjny.

Najczęściej używanym programem komputerowym zarówno przez uczniów jak i nauczycieli są edytory tekstów tj. Microsoft Word. Uczniowie zapoznają się z tym programem, aby kiedyś w przyszłości móc napisać i wydrukować tekst np. własnego opowiadania, czy bajki. Z programami tego typu spotykają się również w dorosłym życiu. Zatem bardzo ważna jest umiejętność ich prawidłowej obsługi. W tym celu powstają koła zainteresowań, gdzie nauczyciele wyjaśniają uczniom jak poprawnie zapisywać teksty i pliki na komputerze.

Istotne dla edukacji są również programy informacyjne i strony Internetowe tj. Wikipedia. Dzięki nim uczniowie są w stanie nie wychodząc z domu stworzyć prezentacje multimedialne na interesujący ich temat. Jednak warto też wspomnieć uczniom, aby korzystając z tego typu źródeł informacji weryfikowali je z wiedzą znajdującą się w książkach.

Kolejnymi programami z jakich można korzystać dzięki komputerom są programy odtwarzające nagrania audio i wideo. Lekcje prowadzone w sposób tradycyjny, gdzie nauczyciel przez większość czasu wypowiada się na dany temat często nudzą uczniów. Jednak, gdy tradycyjne zajęcia są wzbogacone o element tj. nagranie wideo przedstawiające doświadczenie chemiczne lub prezentujące ciekawe budowle, wtedy zainteresowanie tematem wśród uczniów wzrasta. Czasami wystarczy krótki film dotyczący np. pracy cukiernika, aby rozbudzić ciekawość podopiecznych. Nie zawsze nauczyciel jest w stanie zorganizować wycieczkę np. do Egiptu żeby dzieci mogły podziwiać piramidy. Na szczęście nowe technologie umożliwiają nam niejako zbliżyć się do tego oddalonego od nas świata [1, 2 str. 95–100], [3, str. 21–24].

3. Wykorzystywanie nowoczesnych technologii w szkołach niemieckich

Postęp technologiczny jest nieunikniony jak twierdzi Katarzyna Tomasik-Abdelsamie. Głównym systemem w niemieckich szkołach, szpitalach, urzędach i innych instytucjach jest system komputerowy i Internet. Osoby nieposiadające owych systemów w domach lub niepotrafiące ich poprawnie wykorzystywać tracą szansę zdobycia pracy we współczesnym świecie. Coraz częściej dzieci wcześniej uczą się obsługiwać tablety niż zapisywać litery alfabetu na kartkach. Według badań JIM-Studie Jugend z 2013 r. wynika iż większość dzieci otrzymuje swój pierwszy telefon często już w wieku 7 lat. Edukacja medialna ma, więc ogromny wpływ na dzieci zarówno w Niemczech jak i w wielu innych krajach. Niestety wielu nauczycieli w Niemczech, szczególnie tych ze stażem pracy powyżej 12 lat, nie stosuje komputera, ani żadnych innych nowych technologii podczas zajęć. Wpływa, więc to na mniejsze zainteresowanie uczniów tematem, a nawet niechęć uczestniczenia w zajęciach. Co gorsza nauczyciele powyżej 50 roku życia odmawiają udziału w licznych kursach i szkoleniach, tłumacząc się przy tym brakiem czasu. Kadra ma wiele obaw co do wykorzystywania nowych technologii. Często ten lęk wiąże się z niższym poziomem znajomości obsługi owych urządzeń. Nauczyciele wstydzą się poprosić o pomoc ucznia, gdyż ich obowiązkiem jest uczyć podopiecznych jak poprawnie obsługiwać np. komputer.

Warto też wspomnieć o tym iż nauczyciel jest niejako strażnikiem bezpieczeństwa swoich uczniów i to on powinien zadbać o naukę odpowiedniego korzystania z Internetu. Pozytywnym faktem jest również to, że jak wynika z badań wielu młodych, niemieckich nauczycieli ma dobrą znajomość nowej technologii i chętnie stosuje ją na swoich zajęciach w szkole. Daje to nadzieje iż ta tendencja w przyszłości przyniesie dużo korzyści dla edukacji dzieci w tym kraju [4, str. 13–17].

4. Wady nowoczesnej technologii

Internet niestety ma też swoje wady, które mogą wystąpić i w stosunku do nauczyciela jak i ucznia. Zatem, jakie zagrożenia mogą wynikać ze stosowania sieci komputerowej przez nauczyciela? Jednym z nich jest chociażby dostęp do ogromnej ilości informacji z której nie raz nauczycielowi jest ciężko wybrać najistotniejsze wiadomości. Niestety dostęp do Internetu ma większość z nas i to może sprawić, że nie wszystkie czytane przez nas pliki są stworzone przez osoby kompetentne w danej dziedzinie naukowej. Jak, więc wybrać tylko te poprawne wiadomości? Najlepiej korzystać ze sprawdzonych stron internetowych lub czytać pliki, które są zaopatrzone bibliografią. Dzięki temu możemy w każdej chwili sprawdzić, czy owe słowa jakie przeczytaliśmy mają odniesienie w książkach. Warto jest też korzystać z książek występujących w postaci plików PDF proponowanych przez biblioteki. Coraz więcej bibliotek proponuje ofertę tzw. e-booków. To wygodne rozwiązanie dla osób, które potrzebują przeczytać daną książkę, ale w wypożyczalni nie ma niestety już jej egzemplarza. Forma ta sprawia, że możemy do niej sięgać bez ograniczeń związanych ze zwrotem książki do biblioteki. Poszukiwanie w niej ważnych informacji lub fragmentów również jest zdecydowanie łatwiejsze i szybsze niż poprzez czytanie książki w formie papierowej. Jednak i tu mogą nas zaskoczyć nieprzyjemne sytuacje, jak np. brak dostępu do plików, które nas interesują spowodowany modernizowaniem strony internetowej danej biblioteki.

Inną wadą może być także nadmierne wykorzystywanie sieci podczas zajęć. Zwłaszcza w wieku wczesnoszkolnym ważne jest, aby uczeń nauczył się poprawnie zapisywać litery. Używając głównie klawiatury do pisania tekstów uczniowie „odzwyczajają się" od pisania przy pomocy długopisu. Sprawność manualna takiego ucznia maleje, a to może skutkować problemem nie tylko w pisaniu, ale i malowaniu, rysowaniu, a nawet w wykonywaniu prostych ćwiczeń fizycznych takich jak łapanie piłki. Ważne jest, aby wprowadzać zajęcia z komputerem dla uczniów, ale i nie zapominać o podstawowych umiejętnościach, jakie uczeń musi osiągnąć w szkole.

Kolejnym zagrożeniem dla ucznia jest komunikacja przez Internet. Łatwość komunikowania się sprawia, że każda osoba może się z nami porozumieć, jeśli tylko posiada Internet. Nigdy nie wiemy tak naprawdę kto z nami się komunikuje, gdyż nie widzimy tej osoby pisząc np. do niej wiadomość za pomocą e-maila. Niestety błąd np. w adresie e-mail może spowodować, że zaczniemy korespondować z osobą, która wcale nie jest naszym nauczycielem. Wszystkie pliki również mogą być zagrożone przez tzw. wirusy komputerowe tj.np. Koń Trojański. Może to spowodować, że stworzone przez nas pliki zostaną usunięte z naszego komputera bez naszej wiedzy. Tego typu sytuacja może zdarzyć się kiedy będziemy przeglądać nie znane wcześniej strony internetowe. Następnym zagrożeniem, którego możemy obecnie doświadczać jest

przemoc w Internecie, pornografia, antysemityzm, faszyzm, czy tzw. hejt w Internecie. Możliwość posiadania kontaktu z osobami znajdującymi się w dalekiej od nas odległości sprawia, że niektórych uczniów dotyka przemoc w Internecie. Czym się ona przejawia? Może objawiać się np. tzw. hejtem w Internecie. Uczniowie często ze sobą korespondują nie tylko w celach edukacyjnych, ale również prywatnych. Jednak nie każdy korzysta z tej możliwości, by wymienić się ciekawymi informacjami. Niektórzy poprzez konwersacje w Internecie mogą rozprzestrzeniać przykre lub nawet nieprawdziwe informacje o innej osobie, aby pozostali koledzy się z niej wyśmiewali. Jest jeden z przykładów przemocy w sieci.

Podsumowując używając Internetu i mediów w edukacji stosujmy je rozważnie oraz uprzedzajmy naszych podopiecznych, że czekają tam na nich również różnego rodzaju niebezpieczeństwa. Zwiększajmy świadomość uczniów, co do zagrożeń i wad sieci, gdyż oferuje ona wiele ciekawych rozwiązań edukacyjnych, ale nie każdy użytkownik sieci jest przyjaźnie nastawiony do drugiego człowieka. Należy pamiętać, że media to wspaniałe narzędzie edukacyjne i używając go z rozwagą możemy zwiększyć efektywność nauczania [5, 6, 7].

Literatura

1. Gajek E., „Lekcje z wykorzystaniem technologii informacyjnej", [w:] Skuteczna nauka języka obcego. Struktura i przebieg zajęć językowych, red. H. Komorowska, Warszawa CODN, 2009.
2. Szplit A., „Nowa technologia w starej szkole", [w:] Zeszyty Kieleckie, „Nauczanie początkowe. Kształcenie zintegrowane", nr 3 2015/2016, s. 95–100.
3. Wieczorek A., „E- learning i multimedia w nauczaniu wczesnoszkolnym- dlaczego nie?", [w:] Edukacja i Dialog 2008, nr 1, s. 21–24.
4. Tomasik-Abdelsamie K., „Technologia w niemieckiej szkole", [w:] Edukacja i Dialog 2017, nr 1, s. 13–17.
5. Guzek K., „Komputer i Internet w szkole", Akademicka Oficyna Wydawnicza, 2001, Lublin.
6. Siemieniecki B. F., Lewandowski W., „Internet w szkole", Wydawnictwo Adam Marszałek, 1998, Toruń.
7. Antoszek A., „Internet-fenomen społeczeństwa informacyjnego", Edycja Świętego Pawła, 2001, Częstochowa.

О.Л. Хомич,

аспірантка Інституту проблем виховання
Національною академією педагогічних наук України

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОСОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ У СУЧАСНИХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ УМОВАХ

Формування системи дій та вчинків особистості, орієнтованої на благо суспільства та допомогу людям, є важливим для будь-якого періоду життєдіяльності, проте особливої цінності воно набуває у підлітковому віці, коли закладаються основи подальшої позитивної соціалізації особистості.

Проблеми підліткового віку досліджували такі вчені, як І. Бех, Л. Божович, Л. Виготський, Д. Ельконін, І. Кон, В. Мухіна, В. Нечерда, Т. Окушко, Д. Фельдштейн, О. Флярковська, А. Фрейд та ін.

На сьогодні за визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) поняття «підлітки» охоплює вікову групу від 10 до 19 років включно [2].

Німецький філософ і психолог E. Spranger виділяє й описує три типи розвитку підліткового віку. Перший тип розвитку – це «підліткова криза», коли дитина переживає свій вік, як «друге народження». Другий тип розвитку відрізняє стабільний і поступовий ріст, коли дитина плавно долучається до «дорослої діяльності». Третій тип розвитку являє собою більш активне самовиховання, яке свідомо спрямовується самим індивідом, подолання зусиллям волі власних недоліків, у тому числі, тривоги, кризових проявів, а також більш прозоре усвідомлення своєї індивідуальності [7].

Сучасні дослідники підліткового віку зійшлися у важливості визначення одного протиріччя. З одного боку, підлітковість – це вік соціалізації, врощування в світ людської культури та суспільних цінностей, а з іншого – це вік індивідуалізації, відкриття та утвердження власного унікального і неповторного «Я» [1].

Вчений Д. Фельдштейн особливо звертає увагу на те, що підлітковий вік — це час інтенсивного формування світогляду, моральних переконань, принципів та ідеалів системи ціннісних суджень, якими особистість, котра підростає, починає керуватися у своїй поведінці [6].

Виступаючи як важливий етап становлення особистості, підлітковий вік представляє складний період в процесі особистісного розвитку, що відрізняється різнорівневими характеристиками соціального дозрівання.

Рівень соціальних можливостей підлітка, умови і швидкість його соціального розвитку залежать від осмислення підлітком себе і своєї приналежності до суспільства, ступеня вираженості прав і обов'язків, рівня оволодіння світом сучасних речей і стосунків. У міру дорослішання у підлітка змінюються характер і особливості бачення себе в суспільстві, сприйняття суспільства, змінюються мотиви і ступінь їх адекватності суспільним потребам.

Соціальна ситуація розвитку підлітка суттєво відрізняється від ситуацій розвитку в дитинстві. Розбіжність пов'язана не стільки із зовнішніми обставинами, скільки із внутрішніми чинниками. Підліток продовжує жити в сім'ї, вчитися у школі, контактувати з однолітками, але сама соціальна ситуація трансформується в його свідомості у зовсім нові ціннісні орієнтації. Тепер вже інакше розставляються акценти між сім'єю, однолітками і школою, зумовлені перехідністю від дитинства до дорослості.

Формально підліток залишається у попередньому статусі — школяра, однак перехід з початкової до основної школи зумовлює ускладнення цього статусу.

Дослідник І. Кон зазначає, що спілкування з однолітками є необхідним елементом для розвитку самосвідомості та комунікативних навичок зростаючої

особистості. Задовольняючи потребу у спілкуванні, підліток переживає почуття автономії від дорослих, захищеності, впевненості та емоційного комфорту [3].

Вчений Д. Ельконін також наголошує, що спілкування з однолітками є провідним видом діяльності підлітків. У процесі цієї діяльності засвоюються норми моралі, соціальної поведінки, в ній створюються стосунки рівності всіх і поваги одне до одного. В цей період життя змінюються взаємини з вчителями: для підлітка більш цінним є той статус, який він отримує у колі однолітків, ніж оцінне ставлення до нього з боку вчителя. Навчальна діяльність переноситься в діяльність спілкування. Завдяки комунікативній діяльності відбувається уявне програвання всіх найбільш складних сторін майбутнього дорослого життя [8].

Саме у спілкуванні підлітки усвідомлюють досвід взаємодії з людьми, усвідомлюють себе через порівняння з іншими, розвиваються інтелектуально, в результаті взаємного збагачення інформацією формують етико-естетичні погляди й уявлення [4].

Спілкування з однолітками реалізовує ряд функцій: обмін інформацією, самопізнання, вдосконалення навичок кооперації з однолітками, збагачення емпатійних навичок, здатність розділяти з іншими спільні заняття, інтереси та захоплення, налагодження контактів з протилежною статтю, становлення автономності підлітка, його незалежності від дорослих, здобуття досвіду набуття прийнятного соціального статусу.

Американський педагог С. Холл назвав підлітковий вік періодом «бурі й натиску». Цей період може стати важким у виховному відношенні, якщо батьки, вчителі не обізнані з особливостями розвитку підлітків, не зважають на них і продовжують діяти, як раніше, або, навпаки, ставлять до них такі вимоги, як до дорослого. За словами дослідника Б. Бадмаєва, підлітковий вік найважчий для вчителів і батьків, найкритичніший для самих підлітків. Дослідниця І. Булах зазначає, що, якщо педагог не бачить зусиль підлітків у сфері саморозвитку, це сильно зачіпає їх самолюбство і призводить до розчарування [5].

Підлітки потребують особливої уваги, турботи та любові до себе. Труднощі зникнуть, якщо педагоги зрозуміють зміни, які відбуваються в психічному житті дітей, поважають нові його тенденції, сприяють реалізації підлітків, відповідно організовуючи різні види їх діяльності, взаємини в колективі, участь у громадському житті тощо.

Вищевикладене дозволяє стверджувати, що підлітковий вік є сенситивним до формування просоціальної поведінки, а, отже, саме в цьому віці необхідно здійснювати цілеспрямовану роботу з організації процесу формування просоціальної поведінки.

Література

1. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб./ О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. – К.: Просвіта, 2001. – 416 с.
2. Здоровье подростков [Електронний ресурс] // Всемирная организация здравоохранения – Режим доступу: http://www.who.int/topics/adolescent_health/ru/.
3. Кон И.С. Психология ранней юности: книга для учителя / И.С. Кон. – М.: Просвещение,

1989. – 255 с.
4. Костю С. Психологічні особливості педагогічного спілкування у процесі формування підлітка [Електронний ресурс] / С. Костю // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2016. – Режим доступу: http://dspace.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/285/1/Костю%20С.Й.%20Психол.%20особливості%20пед.%20спілкування.pdf
5. Сергєєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П., Пасєка О.В. Вікова психологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 376 с.
6. Фельдштейн Д. И. Психология развития личности в онтогенезе. – М.: Педагогика, 1989. - 208 с.
7. Шпрангер, Э. Психология юношеского возраста / Э. Шпрангер. – М. : Педагогика, 1994. — 192 с.
8. Эльконин Д. Избранные психологические труды. – М.: Педагогика, 1989. – 560 с.

Лі Цюань,
аспірант кафедри теорії музики і вокалу
Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського

ДО СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «МЕТОДОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА»

Сучасна загальноосвітня школа висуває нові вимоги до вчителя музичного мистецтва, серед найважливіших з яких – є володіння науковими методами дослідження освітнього процесу. Сьогодні особливо ціниться вчитель з високим рівнем методологічної культури в сфері музичного мистецтва та музичної педагогіки. Тому, проблемі вдосконалення методологічної культури вчителя музичного мистецтва приділяється особлива увага у вищій мистецько-педагогічній школі. Вирішення такої проблеми передбачає глибоке розуміння сутності її категоріально-понятійного апарату, наразі поняття «методологічна культура вчителя музичного мистецтва».

У сучасних наукових працях зустрічаємо думку, що методологічну культуру педагога необхідно розглядати тільки через призму знань, умінь, здатностей. Саме таку позицію зустрічаємо в дослідженнях П. Кабанова, який, акцентуючи увагу на знаннєвому аспекті під «методологічною культурою» розуміє складну багаторівневу структуру, що включає спеціально-предметні, загальнонаукові й філософські знання, особливі вміння й навички, які полягають у здатності визначати, створювати універсальні стратегічні форми діяльності [3]. Схожої думки дотримується і О. Лаврентьєва, яка зазначає, що методологічна культура вчителя є культурою мислення, специфічна до сфери освіти, заснована на методологічних знаннях, уміннях навичках, здатності до рефлексії, науковому обґрунтуванні, критичному осмисленні й творчому застосуванні певних концепцій, форм і методів пізнання, управлінні й конструюванні педагогічної теорії і практики з метою вирішення професійно-педагогічних проблем та осмислення власного педагогічного досвіду [4].

Сьогодні вже не виникає сумнівів, що в сучасного вчителя повинна бути сформована методологічна культура, яка на думку Г. Валєєва є не набір окремих

методологічних знань, а цілісне утворення, яке допомагає перетворити методологічний досвід у надбання майбутнього фахівця, фактор розвитку його особистості, творчого мислення, формування наукового світогляду й ціннісної позиції [2]. У дослідженнях вченого методологічна культура вчителя виховується в процесі формування наукового світогляду й ціннісної позиції до наукової діяльності особистості.

Основи методологічної культури вчителя музики ґрунтовно розроблено в наукових розвідках Е. Абдуліна. Науковець зазначає, що її становлення сьогодні є невід'ємною частиною професійної підготовки вчителя музики і визначає її зміст, який включає [1]: зацікавлене ставлення до методології педагогіки музичної освіти, розуміння її цінності для практичної діяльності й особистості вчителя музики; засвоєння професійно зорієнтовані методологічні знання; засвоєння способів, методів дослідницької музично-педагогічної діяльності і їх творче застосування в ситуації методологічного аналізу літератури й практичної навчально-дослідницької музично-педагогічної діяльності.

Щодо мистецької освіти, зокрема музично-педагогічної, довгий час існувала стала думка, що професійна діяльність вчителя музичного мистецтва спрямована на формування духовної культури учнів, збагачення емоційно-ціннісного світу дітей, опанування методологічними знаннями і вміннями не відносилось до першочергових завдань фахової підготовки учителів музичного мистецтва. За своєю сутністю мова йде про наявність в складі методологічної культури вчителя музики його методологічної компетентності. Визначаючи зміст методологічної культури педагога-музиканта-дослідника та вчителя музики, за позицією О. Олексюк справедливо наголошує, що він є для них різним. Якщо перший має відкривати нові знання, «виробляти» їх, то завдання вчителя музики полягає у грамотному, творчому впровадженні їх у практику [5, с. 4].

Отже, аналітичний огляд наукової літератури в сфері загальної та музичної педагогіки дав змогу нам прийти до думки, шо методологічна культура вчителя є інтегративним системним особистісним утворенням, яке базується на методологічній компетентності педагога та його широкому світоглядному й ціннісно-етичному ставленні до наукової діяльності в освітній сфері.

Література

1. Абдуллин Э.Б. Методология педагогики музыкального образования : учебник для студ. высш. учеб. заведений / Э.Б. Абдулин, Е.В. Николаева, Б.М. Целковников и др.; под ред. Э.Б. Абдуллина. – 2-е изд., испр. и доп. – Москва: Издательский центр «Академия», 2006. – 272 с.
2. Валеев Г.Х. Формирование методологической культуры учителя-исследователя автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук: спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Г.Х. Валеев. – Уфа., 2001. – 44 с.
3. Кабанов П.Г. Методологическая культура педагога как предмет философского анализа : дис. ...канд. филос. наук – 09.00.01 / Кабанов Петр Георгиевич. – Томск, 1997. – 215 с.
4. Лаврентьєва О.О. Методологічна культура вчителя: у пошуках концептів професійної діяльності [Електронний ресурс] /О.О. Лаврентьєва. – Режим доступу: http://www.essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/50319/4/

5. Олексюк О.М. Методологія музично-педагогічної освіти : робоча програма навчальної дисципліни для спеціальності 8.02020401 «Музичне мистецтво» / розробник О.М. Олексюк. — Київ : Київський університет імені Б. Грінченка, 2014. — 24 с.

УДК 378:373.3:792.8

А.М. Чернишова,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач Житомирського державного університету імені Івана Франка

ЕЛЕМЕНТИ ХОРЕОГРАФІЇ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ВАЛЬДОРФСЬКИХ ШКОЛАХ

Анотація. У статті актуалізовано проблему розвитку учнів початкових класів вальдорфської школи засобами танцю. Розкрито значення хореографічного мистецтва у контексті досліджуваної проблеми. Визначено основні завдання вивчення елементів хореографії на уроках у вальдорфських школах.

Ключові слова: хореографія, вальдорфська школа.

Постановка проблеми. Наше суспільство знаходиться у стані перебудови всіх сфер людської діяльності. Глибокі якісні зміни, викликані створенням незалежної української держави, органічно впливають на подальший розвиток народного господарства, науки, освіти та культури. Новому суспільству потрібні не просто фахівці в традиційному розумінні цього слова, а люди з новим типом мислення, люди творчі та ініціативні. Провідна роль у формуванні творчої особистості належить вихованню, як об'єктивному процесу цілеспрямованої підготовки до виконання різноманітних функцій, до виявлення активної життєвої позиції. Найкращим є виховання, яке допомагає дитині знайти шлях до себе, пробудити віру у свої сили і можливості сформувати світогляд, підготувати до життя.

Важливим засобом реалізації поставленого завдання є залучення підростаючого покоління до хореографічного мистецтва. Хореографія сприяє не лише розвитку емоційних почуттів у дітей, розумінню краси реального світу, але й зміцненню здоров'я, формує поставу, розвиває увагу, пам'ять, позитивно впливає на загальний фізичний стан, а також позитивно впливає на духовне удосконалення. Це вимагає врахування психологічних умов сприйняття і засвоєння основ хореографічної культури, усвідомлення її специфіки та значення [1, с. 7].

Стан дослідження. У науковій літературі розробка проблем хореографічного мистецтва здійснюється в багатьох напрямах. Зокрема, дослідження теорії хореографічної культури репрезентовані працями Ю. Станішевського, Т. Чурпіти, А. Кривохижі, О. Колоска, Л. Цвєткової, виховання молоді засобами хореографічного мистецтва досліджували В. Данилейко, В. Дунаєвський, В. Коломієць; розвиток хореографічного мистецтва в Україні — А. Гуменюк, А. Нагачевський, В. Пасютинська, Т. Пуртова, Ю. Тертичний, В. Уральська,

А. Шевчук; становлення української хореографічної культури — П. Білаш, С. Легка, Т. Павлюк, В. Шкоріненко, К. Василенко; роботу педагога в хореографічному ансамблі — Ю. Станішевський, Ю. Тертичний.

Проте особливо актуальним на сучасному етапі розвитку шкільної освіти є впровадження в педагогічну практику таких освітніх технологій, а також їх окремих елементів, які сприятимуть гармонійному розвитку та зміцненню фізичного і психічного здоров'я учнів, підвищенню захисно-пристосувальних функцій їх організму до різноманітних факторів навколишнього середовища. Однією з таких інноваційних педагогічних технологій є вальдорфська.

Отже, проблема хореографічного мистецтва охоплює широкий спектр питань. Проте проблема хореографії як засобу розвитку дітей початкових класів у вальдорфських школах є недостатньо розробленою та потребує всебічного комплексного вивчення.

Виклад основного матеріалу. Вальдорфські школи — це система освіти, заснована на пошані до дитинства. Її мета — розвинути природні здібності кожної дитини і укріпити віру у власні сили, яка знадобитися йому в дорослому житті. Вже на стадії дошкільного виховання і в початковій школі закладається солідний фундамент знання і досвіду, на якому буде базуватися освіта в середній школі. На цій стадії вальдорфська школа намагається розвинути в дитині такі якості як емоційна зрілість, ініціатива і творчий підхід до справи, здоровий глузд і загострене почуття відповідальності [2, с. 38].

Вальдорфська школа пропонує дитині такий спосіб пізнання світу суспільства і самих себе, який виключав би відчуженість від предмету розвивав би в учні відчуття причетності до того, що відбувається навколо нього [3, с. 11].

У молодшому шкільному віці, як вважають вальдорфскі педагоги, дитина по-людськи прив'язується до свого вчителя. Між ними встановлюється природна внутрішній зв'язок. Діти багато в чому слідують за коханим і авторитетним дорослим. Ця потреба зберігається аж до 12—14 років. Тому важливо, щоб у дитини був дорослий помічник і друг. Таким другом може стати класний вчитель [4].

Головне завдання вчителя вальдорфської школи — допомогти дитині в її духовному самовизначенні, створити максимальні умови для розвитку та закріплення її індивідуальності.

Тому до особистості педагога висуваються досить високі вимоги:

– вчитель повинен бути не тільки педагогом й психологом, а й вміти робити власними руками — шити ляльки, бути ляльководом у ляльковому театрі, грати на музичних інструментах;

– вихователь повинен дуже любити свою роботу і дітей, бо вони добре відчувають це;

– у кожній дитині необхідно роздивитися її майбутнє. Для цього потрібна не тільки і не стільки освіта, скільки висока культура, широкий світогляд, мудрість;

– вальдорфський педагог повинен бути справжнім екологом, адже кожна дитина — це цілий космос, у якому існують усі діти землі;

– педагог повинен допомогти дитині перетворити її любов до життя в інтерес до всього світу;

– вчитель вальдорфської школи повинен яскраво уявляти процеси, що відбуваються в кожному віці, знати, що означає кожний прийом, яким він користується;

– це – людина щонайширше освічена, яка має всебічні інтереси (і головне – інтерес до довкілля), несе в собі бачення загальної картини світобудови;

– учитель має бути добре підготовленим естетично (вміти малювати, грати на музичних інструментах, ритмічно рухатись);

– це друг своїх вихованців, він грає з ними, жартує, ходить у походи і живе в літньому таборі, проводить веселі свята.

Таким чином, вальдорфський педагог – це ерудит, автор і тонкий психолог [5].

У вальдорфських школах є розмежування навчальних предметів на загальноосвітні («головний урок») та решта уроків, які ритмічно змінюються протягом тижня. Це дві іноземні мови, рукоділля і музика, заняття мистецтвом (у т.ч. хореографією) і закріплення всього того, що вимагає додаткових вправ.

Свята, фестивалі, виставки, різноманітні кафе та театральні постановки – невід'ємна частина шкільного життя. Їм присвячується друга половина дня.

На ритмічній частині загальнообов'язкового уроку, яка триває в молодших класах до півгодини, можуть знайти вираз різноманітні форми творчої активності дітей, пов'язаної зі словом і рухом. Діти співають, грають на музичних інструментах, читають вірші і супроводжують це жестами, рухами, виражаючи образну і ритмічну тканину вірша. Досвідчений вальдорфский вчитель може підняти ритмічну частину на рівень справжнього мистецтва [6].

Вивчення елементів хореографії на уроках мистецтва, допомагає розвинути ті сторони особистісного потенціалу учня, на які зміст інших предметів має обмежений вплив: уява, активне творче мислення, здатність розглядати явища життя з різних позицій. Як і інші види мистецтва, танець розвиває естетичний смак, виховує високі почуття, але, на відміну від інших мистецтв, робить істотний вплив і на фізичний розвиток дитини [4].

Для дітей будь-якого віку дуже важливо відчувати своє тіло, вільно рухатися. Музика має магічний вплив на людину – гармонізує діяльність правої та лівої півкулі головного мозку. Музичний вплив на дитину реалізується поступово, через ритм, пульсування слабих та сильних долей, особливості мелодії та загальну атмосферу гри. Через музику діти краще пізнають світ, бо перевтілюються в образи, що малює мелодія. Саме тут є можливість формувати і розумові здібності дитини: прості музичні фрази поєднуються з конкретними діями (поняття швидко, повільно, тихо, голосно).

Танець розвиває емоційну сферу дитини, а також музичний слух, відчуття ритму, музичні смаки та уподобання. Розмаїття музичних вражень та рухів призводить до формування зацікавленості та потреби у музиці, дитина намагається проявити себе практично у співі та русі.

Якщо дитина має можливість танцювати та імпровізувати – вона вчиться виражати свої емоції, почувається більш вільною і сміливою.

Таким чином, елементи хореографічного мистецтва у вальдорфській школі можуть бути присутні на всіх уроках. Але педагог не ставить за мету навчити правильному виконанню того чи іншого руху, а за допомогою руху передати зміст музики чи показати характер якогось казкового героя чи явища тощо. Тобто використовує елементи хореографії для розвитку фантазії, уяви дитини, для розкріпачення та розкриття творчого потенціалу.

У вальдорфських школах вивчають предмети, нехарактерні для традиційної школи, що має на меті надати більшої естетичної та практичної спрямованості процесу навчання, забезпечити тісну взаємодію теоретичного навчання з художньо-прикладною діяльністю, інтеграцію різних галузей знань. Такою дисципліною передусім вважають евритмію (*грец.* – прекрасний ритм, благозвучність, стрункість) — виконання віршів або музики за допомогою ритмічних рухів. В евритмії кожен звук постає як зримий образ, оскільки відповідає специфічному руху [4].

Практично урок евритмії – це виконання комплексу різноманітних ритмічних рухів, які здійснюються учнем під керівництвом спеціаліста як індивідуально, так і у взаємодії з іншими дітьми у групі (соціумі). Учні виконують спеціальні координовані вправи, які залучають до роботи маленькі чи великі групи м'язів від простих ритмічних повільних рухів до дуже складних, які здійснюються при змінах темпу, простору та широти виконання. Окремі рухи супроводжуються музичним акомпанементом. Тобто евритмія – це поєднання різних видів рухливих ритмічних дій: гімнастики, ритміки, танців, співів, яке своєю метою ставить збалансування та гармонізацію різноманітних процесів в організмі учня. Спектр занять евритмією у вальдорфських школах широкий. Він охоплює виконання найпростіших ритмів і вправ (молодші класи), ретельно підготовлені виступи на шкільній сцені з ліричними, драматичними, музичними виставами (старші класи) тощо [7, с. 54].

Таким чином, основними завданнями вивчення елементів хореографії на уроках у вальдорфських школах є:

– закріплення та збагачення набутих знань засобами хореографії;
– розширення загальноосвітнього кругозору;
– формування інтересів до хореографічного мистецтва, виявлення і розвиток творчих здібностей та нахилів;
– організація дозвілля і культурного відпочинку школярів;
– формування художньо-естетичної культури і розвиток здібностей сприймати прекрасне у танці та інших видах мистецтва;
– розвиток моральних почуттів в учнів та формування морального обличчя особистості, громадянина;
– зміцнення здоров'я учнів;
– виховання любові до праці та самовдосконалення.

Література

1. Таранцева О.О. Формування фахових умінь майбутніх вчителів хореографії засобами українського народного танцю: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Таранцева Олена Олександрівна – К., 2002. – 224 с.
2. Існева О. Зміст вальдорфської освіти. – Засіб розвитку особистості учня // Рідна школа. – 1999. – № 7–8. – С. 37–40.
3. Мостова Т. Вальдорфська педагогіка // Освіта України. – 1999. – №1,2 (125). – С. 11.
4. Використання ідей «Вальдорфської педагогіки» у сучасних школах: [Курсова робота] / Бикова Д.В. – Харків, 2009 [Електронний ресурс] / С. Архів рефератів на українській мові. – Режим доступу: http://ua-referat.com/Рудольф_Штайнер_-_засновник_вальдорфської_педагогіки. – 06.09.18 р. – Загол. з екрану.
5. Вальдорфська педагогіка. [Електронний ресурс] / С. Вальдорфская школа «Ступени». – Режим доступу: http://stupeni.odessa.ua/publ/2-1-0-47 – 10.09.18 р. – Загол. з екрану.
6. Реферат: Педагогіка співробітництва [Електронний ресурс] / С. Архів рефератів на українській мові. – Режим доступу: http://ua-referat.com/Педагогіка_співробітництва_2 – 10.09.18 р. – Загол. з екрану.
7. Іонова О. Евритмія і малювання форм у вальдорфській школі // Рідна школа. – 1999. – №11. – С. 54.

О.Ю. Шимко,
магістрант кафедри педагогіки і психології (дошкільної та корекційної) імені
проф. Поніманської Т.І. Рівненського державного гуманітарного університету

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні пов'язані з оновленням та вдосконаленням змісту освіти, модернізацією і реформуванням системи керування закладами освіти, організацією педагогічного процесу, спрямованого на надання допомоги дитині в її своєчасному соціальному розвитку в процесі соціалізації.

Дошкільне дитинство – це той неповторний період первинного становлення особистості, під час якого закладається фундамент, який слугуватиме основою для майбутніх виховних впливів і самоактуалізації дитини. З часом дошкільник починає розуміти, що оточуючий світ наповнений рідними і чужими людьми; поступово приходить до висновку, що з ними треба рахуватися, мирно співіснувати, спілкуватися, вміти домовлятися, взаємодіяти, надавати та отримувати допомогу, тощо.

Вагомий внесок щодо дослідження соціально-педагогічних аспектів проблеми оновлення змісту освіти, створення належних умов для соціалізації дітей та молоді, оптимального їхнього розвитку і виховання належить таким вітчизняним дослідникам, як В. Болгаріна, І. Зверєва, Л. Коваль, Н. Лавриченко, В. Оржеховська, Р. Пріма, О. Савченко, І. Фельдштейн та ін. Соціальна компетентність особистості на ранніх етапах соціалізації досліджується такими дослідниками, як Ю. Богинська, О. Караман, О. Кононко, С. Курінна, І. Рогальська-Яблонська, Р. Пріма, С. Семчук.

У своїх дослідженнях сучасні науковці (Л. Артемова, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Грама, Н. Ватутіна, Т. Жаровцева, Л. Карнаух, О. Кононко, Т. Поніманська, Н. Рогальська, Т. Степанова, О. Трифонова та ін.) підкреслюють роль дошкільного навчального закладу як інституту соціалізації, в якому створено умови для особистісного і соціального розвитку дитини, ознайомлення із суспільним довкіллям, засвоєння та відтворення нею норм поведінки, соціальних зв'язків і соціального досвіду [3, с. 534].

На думку науковців, основним підґрунтям соціалізації дітей старшого дошкільного віку є соціальний досвід дитини, засвоюючи який, вона конструює образ світу, закладає підвалини власної індивідуальності, ставлення до світу дорослих та однолітків, а також формування громадянина держави. Завдяки особливостям дітей старшого дошкільного віку (емоційній чутливості, допитливості, здатності до наслідування) створюються сприятливі умови для формування та становлення особистості, розвитку їх активності як чинника світопізнання, засвоєння соціального досвіду поколінь, видів і способів практичної діяльності. У цей період формується та розвивається важливе особистісне утворення – базисна довіра до світу, що впливає на їх відкритість до соціальних впливів, готовність сприймати інших та взаємодіяти з ними для загального розвитку та соціалізації [2, с. 34].

В умовах сьогодення, діти дошкільного віку є причетними до суспільних подій, вони відтворюють власні враження у процесі мовленнєвої, ігрової діяльності, художньо-образотворчого мистецтва і з цікавістю долучаються до діяльності осіб старшого віку. Через взаємодію зі світом природи дитина реалізує внутрішній механізм переживань, відчуває причетність до світу, як до цілісної системи.

Накопичення дитиною самостійно і під керівництвом дорослих необхідного соціального досвіду сприяє розкриттю вікового потенціалу дошкільника, успішній підготовці до навчання у школі, а пізніше – до дорослого життя. З цього випливає, що саме в дошкільному віці закладаються основи соціальної зрілості (компетенції) дитини.

Вчені по-різному трактують поняття соціальна компетенція. Зокрема, дослідники (А. Євсєєв, О. Сафронова, І. Нікітін) трактують соціальну компетенцію як певний рівень розвитку комунікативних якостей особистості, вміння попереджати та розв'язувати конфлікти тощо. Т.І. Поніманська розглядає соціальну компетенцію дитини як відкритість до світу людей, навички соціальної поведінки, готовність до сприймання соціальної інформації, бажання пізнати людей і робити добрі вчинки [5, с. 91].

Процес формування соціальної компетенції дітей дошкільного віку складний і тривалий. Для найбільш ефективної соціалізації потрібно знати основні специфічні риси дошкільного дитинства. Серед них виокремлюють такі: 1) дитина-дошкільник як особистість перебуває на етапі становлення, дозрівання і розвитку; формування основ особистісної активності, самостійності, ініціативності, відповідальності та особистісного становлення; 2) самоцінність цього періоду визначається наявністю дитячої субкультури; 3) дошкільний вік (3-6 років) пов'язаний з домінуванням ігрової діяльності; 4) дитячі види діяльності мають

специфічний характер і формують головні досягнення дитини у її фізичному, психічному та соціальному розвитку, завжди відповідають інтересам і потребам дитини; 5) це сенситивний період для первинної соціалізації особистості; 6) період формування ціннісного ставлення до природи, культури, людей і самого себе, орієнтації на світ людей, осягнення змісту і форм людських стосунків; 7) висока емоційна насиченість усіх сфер життєдіяльності дитини, її допитливість, безпосередність, оптимізм як важлива передумова для емоційно-практичного пізнання довкілля і самої себе. 8) чутливість до соціально-психологічних механізмів навіювання, наслідування; поєднання інтеріоризаційних та екстеріоризаційних механізмів ідентифікації. Ці механізми соціалізації дають дитині можливість розвиватися, рефлексувати і відповідати соціальним очікуванням суспільства [6, с. 31].

Враховуючи вищезазначені особливості, для більш ефективного формування соціальної компетенції дітей дошкільного віку рекомендовано використовувати ігрові технології (сюжетно-рольові ігри, дидактичні, театралізовані, комп'ютерні). Зокрема, сюжетно-рольові ігри, які вводять дитину у коло реальних життєвих явищ та стосунків між людьми, вправляють у дотриманні правил і норм поведінки. Вихователь спонукає дітей до прояву доброзичливості в ігровому спілкуванні з партнерами, заохочує прояв ініціативи в ігровій взаємодії з однолітками.

Література

1. Авер'янова Г.М. Особливості соціалізації молоді в умовах трансформації суспільства [текст] /Г.М. Авер'янова, Н.М. Дембицька, В.В. Москаленко. – Київ : ППП, 2005. – 218 с.
2. Богуш А, Варяниця Л., Гаврик Н., Курінна С., Печенко І. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. – Луганськ, 2006. – 368 с.
3. Павленко О.М. Теоретично-психологічні основи дослідження соціальної компетентності дошкільників / О.М. Павленко // Збірник наукових праць ККПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Проблеми сучасної психології. – 2010. – Вип. 10. – С. 534–544.
4. Печенко І.П. Соціалізація та виховання особистості в дошкільному дитинстві: компетентнісний підхід / І.П. Печенко // Вісн. Луган. нац. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки. – 2008. – № 7(146) квітень. – С. 209–217.
5. Поніманська Т.І. Формування соціальної компетентності дитини / Т.І. Поніманська // Нова педагогічна думка. – 1998. – № 2. – С. 91–95.
6. Прищепа Т.І. Соціалізація дошкільників / Т.І. Прищепа // Психолог. – 2007. – № 31–32. – С. 31–46.

Розділ 2

КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

УДК 761

К.М. Касьяненко,
кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри образотворчого мистецтва і дизайну
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ДО ПИТАННЯ ДИЗАЙНУ ДИТЯЧИХ ІГРОВИХ КНИЖОК

Анотація. В статті розглянуто творчі доробки молодих західноукраїнських дизайнерів дитячої книги А. Лесів та Р. Романишин, які сьогодні інтегрують українське книжкове мистецтво у сучасне європейське. Проведено художньо-конструктивний аналіз ігрових книжок в їх оформленні. Визначено стилістичні особливості художньої манери митців.

Ключові слова: ігрова книга, книга-гра, дизайн книги.

Постановка проблеми. Проблеми книжкового дизайну сьогодні є найбільш актуальними у книготворенні для дітей, оскільки аудиторія реципієнтів книги молодшає з кожним роком. Вже з місячного віку діти долучаються до світу мистецтва: образотворчого – у вигляді кольорових ілюстрацій; предметного дизайну – у вигляді оригінальної архітектури книжки; графічного дизайну – мальованих літер або оригінальної типографіки; поліграфічного – це друк, матеріали, фарби тощо. Зміна культурних парадигм надзвичайно актуалізує питання: якою має бути сьогодні дитяча книга аби відповідати духу свого часу. Відповідь на це запитання особливо важлива для українського книжкового мистецтва, яке сьогодні переживає етап формування нового художнього стилю в умовах тиску художніх традицій на тлі інтенсивного розвитку новітніх технологій. Не менш важливим для розширення кола питань мистецтвознавчого контенту ввижається дослідження творчих досягнень сучасних вітчизняних митців книги, які саме й створюють нову українську дитячу книжку.

Розробка теми. У вітчизняному науковому середовищі питання дизайну дитячої книги розглядається здебільше традиційно в аспекті ілюстрування (О. Авраменко, А. Майовець, Е. Огар, В. Олійник). Лише дослідники книжкового мистецтва М. Єфімова і О. Харченко в своїх роботах пов'язують художньо-графічне оформлення з архітектурою дитячої книжки, її дизайном. Деякі вітчизняні сайти (Читомо, БараБука) регулярно висвітлюють інформацію щодо нових книжкових дитячих видань, участі видавців у Міжнародних книжкових виставках (Болонія, Італія) та бієнале ілюстрації (Братислава, Словакія), щодо появи української книжки для дітей у міжнародних каталогах («Білі круки») та

«почесних списках» премії Андерсена, перемоги в інших авторитетних преміях [4]. Згадуються й імена відзначених нагородами художників (П. Дорошенко, Т. Денисенко, А. Лесів, Г. Осадко, М. Прохасько, Р. Романишин, В. Штанко), журналістами робиться також побіжний аналіз ілюстрованих ними книжок. Вивчення та дослідження творчих доробок молодих митців ігрової дитячої книги мистецтвознавцями не ведеться.

Метою даної роботи є проведення художньо-конструктивного аналізу вітчизняних дитячих ігрових книжок в оформленні художників-дизайнерів А. Лесів та Р. Романишин для визначення стилістичних особливостей художньої манери митців та з'ясування феномену даного творчого колективу.

Виклад основного матеріалу. Не зважаючи на технологічні покращення у сфері книготворення (модернізація поліграфічної бази, застосування сучасних матеріалів, друку, впровадження комп'ютерних технологій тощо), українська дитяча книжка за рідкісним винятком досягає європейського рівня. У 70-х роках минулого століття Б. Валуєнко припускав, що мізерна кількість оригінальних українських дитячих книжок пов'язана скоріше не з поліграфічними труднощами (виправдувальна формула), а з організаційними [1, с. 181]. Сьогодні ж проблема криється в першу чергу у сформованих роками традиціях художнього оформлення дитячої книги, що призводять до канонізації прийомів та манери ілюстрування, композиційних принципів, формуванні шаблонних образотворчих форм і схем. Тому актуальними на цей час є слова німецького типографа і видавця Карла Ернста Пьошеля, що були промовлені друкарям - студентам на початку XX ст. у 1905 році: «В епоху становлення, коли ми ще тільки виробляємо в бороннях нові погляди на мистецтво і не володіємо цілком закінченим стилем, не слід заковувати себе застиглими формами, а в першу чергу – деякими основними правилами і законами. Цим ми лише поставимо перепони на шляху вільного розвитку і ніколи не прийдемо до істинно нового мистецтва книгодрукування» [3, с. 157]. Існує невелика кількість видавництв («А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га», «Видавництво Старого Лева», «Навчальна книга – Богдан»), що піклується за імідж української дитячої книжки. Вони знаходять кошти на впровадження якісних та оригінальних за дизайном мистецьких проектів, залучаючи до співпраці молодих талановитих митців з неординарним баченням і творчим мисленням, які сміливо порушують сталі канони, створюючи твори високої художньої цінності. Як результат – перемоги та відзнаки на Міжнародних книжкових заходах.

Поняття книжковий дизайн для більшості видавців насамперед розуміється як новий спосіб верстання, художньо-графічне оформлення, макетування та якість поліграфічних матеріалів. Конструктивні питання зосереджуються лише навколо формату традиційної форми книжкового блоку та системи його кріплення (склейка, шиття, скоба, спіраль тощо). Натомість існує особливий вид книжок, що мають нестандартну матеріальну конструкцію – ігрові видання, які призначені для наймолодшої читацької аудиторії (0-1, 1-2, 3-5, 6-8 років). «Ігрове видання - це видання твору дитячої літератури на паперових, комбінованих (і/або) непаперових носіях, матеріальна основа якого містить ігрові (інтерактивні) елементи будь-яких матеріально-конструктивних і дидактичних конфігурацій для

забезпечення ефективної комунікації реципієнта із книгою з пізнавально-розважальною або навчальною метою. Ігрове книжкове видання можуть супроводжувати іграшки або їхні елементи, музичні модулі або інструменти, канцелярське або швацьке приладдя, аудіо-, відеокасети, компакт-диски тощо» [2, с. 9]. До ігрових книжок відносяться різноманітні книжки-іграшки та книжки-ігри. Дизайн ігрових книжок разом із художньою образністю і кольором вирізняється оригінальністю архітектури та поліфункціональністю. Тому їх створення потребує високого професіоналізму від дизайнерів книги та комплексного підходу до розробки дизайн-проекту: від ілюстративного ряду, шрифтів до конструкції та матеріалів.

Серед українських митців майже неможливо зустріти ілюстратора і дизайнера дитячої ігрової книги в одній особі, які, розробляючи концепцію певної книги, підходять до її оформлення комплексно. Ця проблема знову ж таки тягнеться з минулого століття, про що нарікав Валуєнко у своїй монументальній праці «Архітектура книги». Художники працюють окремо над ілюстраціями, а дизайнери виконують лише технічну сторону роботи – макетування[1]. Можна згадати декілька імен зробивших внесок у розвиток вітчизняного книжкового дизайну у першому десятиріччі XXI ст.. Це: О. Рубановська з серією перших текстильних книжок-іграшок «Для тих, хто не вміє читати» (Кашалот, Івано-Франківськ, 2004), дизайнери Іванови з книжкою «Мій годинник» (Розумна дитина, Київ, 2007). Сьогодні це львівські митці – Андрій Лесів та Романа Романишин – творчий сімейний дует «Аґрафка», книжки яких майже щороку отримують відзнаки на престижних міжнародних книжкових виставках. Саме цей факт викликає зацікавленість їх творчістю, оскільки професійне і незалежне міжнародне журі відзначає нагородами лише самобутні та креативні твори, що мають нетривіальну ідею та оригінальний дизайн книжки. Такими роботами молодих митців стали книжки-ігри: «Рукавичка» (2011), «Ріпка» (2012) та книжки-картинки: «Про молоко» (2011), «Зірки і макові зернята» (2014), «Війна, що змінила Рондо» (2015), «Голосно, тихо, пошепки» (2017). Дослідження творчих доробок Лесів та Романишин є досить важливим, оскільки саме вони, ламаючи стереотипи та традиції в книжковому мистецтві, створюють сучасну українську книжку європейського рівня. Виходячи з цього, спробуємо провести аналіз їх робіт і творчого методу та з'ясувати в чому полягає їх феномен.

Одним із найсміливіших із сучасних вітчизняних книжкових проектів для дошкільнят є книга-гра «Рукавичка» [8], у якому митці Романа Романишин та Андрій Лесів вдало застосували новаційні технології візуалізації зображення. Книжка має цілісне графічне опрацювання, єдиний простір із чіткою композицією, побудованою майже за кінематографічним принципом, а також конструкцією, яку доповнює переносний елемент – закладинка. Разом із ілюстраціями книга вирізняється індивідуальністю творчої манери мистецького тандему художників. Художньо-графічна композиція книжки включає майже всі види контрастів: контраст мас, контраст лінії і плями, контраст світлого й темного, декоративного і реалістичного, контраст фактур і текстур, стилізації і натуралізму, малюнка і фотозображення. Застосовані різновиди контрастів

створюють виважений ритм книжкового простору (чергування малюнка і фотозображення), надаючи зображенню емоційності. Митці використали широкий арсенал художніх засобів, щоб досягти художньої виразності: мальовані силуети героїв казки декоровані орнаментом та різними текстурами на «плетеному» орнаментованому тлі, елемент хенд-мейду — плетену велику рукавичку, технологію цифрового опрацювання зображення і закладинку-рукавичку на шнурку. Зображення тварин нагадують образ-знак, в якому виділено найхарактерніші риси: в зайця — довгі вуха, в лисиці — хитрий довгий ніс, у жабеняти — величезний рот, у ведмедя — зріст і важкість тощо. Простір обкладинок заповнює збільшене кольорове орнаментальне вовняне плетіння, що зазвичай використовується для виготовлення рукавичок. Біле лінійне зображення рукавички-долоньки з віконцем на темному кольоровому тлі плетіння ніби вітає читача й запрошує до книжки. Орнаменти плетіння, виконуючи функцію тла сторінок, одночасно символізують рельєф місцевості, рослини та, навіть, хвильки води, з якої вистрибнуло жабеня. Головного персонажа казки (рукавичку) виділили розміром та виразною текстурою вовняного плетіння. Закладинка, у вигляді білої хутряної рукавички, вдало вписалася в концепцію книжки. Вона є тим важливим ігровим (розважальним) елементом, який не тільки вирішує проблему орієнтації в книжці, а стає єднальною ланкою між героями казки. Як мобільний (переносний) персонаж, рукавичка може бути присутньою на всіх розворотах книжки, тобто доповнювати графічні зображення своєю реальністю, нагадувати малюку, про що йдеться мова і хто головний герой. Завершенням казки є оригінальне графічне рішення ілюстрації-кінцівки із зображенням галереї портретів мешканців пронумерованих рукавичкових квартир. До книжки додано також рукавичку-розмальовку, що сприяє більшому зануренню у тему казки та творчій самореалізації малят-читачів.

Інша книжка-гра — «Ріпка» — ще один мистецький виклик. Вона має схожу з попередньою книжкою образну стилістику в зображенні героїв казочки, в декоруванні тла сторінок і в системі акцентування [5]. Одначе дана книжка має більш складну структурну композицію, яка водночас віддзеркалює єдність змісту і вибраної форми подання художньо-графічного та конструктивного матеріалу. Суперобкладинка-футляр у вигляді картонної коробки крім захисної функції виконує й символічну функцію ґрунту, з якого витягується ріпка. Вставка з сантиметровою стрічкою дозволяє дитині робити виміри рослини, порівнюючи її розміри із членами сімейства. Головний персонаж виділено розміром, фактурою і місцем положення — полосна ілюстрація. Митці зображують ріпку в двох стилях — як образ-знак, в тіло якого вписано назву казки (обкладинка), і як реалістичну рослину (середина книжкового блоку). Художньої виразності та величі городині додає густе натуралістично зображене бадилля, що нагадує масивну крону дерева, і місцеположення ріпки на окремому розвороті. Контраст пропорцій — малий зріст діда та баби й ще менші зростом інші персонажі та велика ріпка — підкреслює масштабність і тяжкість роботи — витягування із ґрунту рослини, що надмірно виросла. Делікатно застосовані деякі принципи дитячого малювання: умовність зображення фігур героїв казки і побудови простору, використання

локальних кольорів і викривлення пропорцій та форм. У книжці застосовано декілька ігрових прийомів. Один із розворотів нагадує селянську строкату ковдру з кольорових клаптиків тканини. Виконана в техніці колажу вона поєднує графічно-декоративні, живописні й фотографічні зображення своєрідних культурних архетипів. Кожен із клаптів має певну орнаментику або зображення посуду, знаряддя праці, тварин, а головне – рослин, ягід, фруктів, що зазвичай вирощують у селах. Розважальним моментом даного розвороту є пошук ріпки (знак-символ) у розмаїтті зображень. Різностилістичне подання зображень дозволяє уникати формування у дітей кліше і стереотипів. Використання різноформатних сторінок всередині книжкового блоку, що разом складають цілісне зображенням великої ріпки, умовно поділяє перебіг витягування героїні з грядки на етапи. Найменша сторінка із зображенням невеликої часточки рослини демонструє мізерну сукупну силу діда та баби, їхні марні зусилля, бо дуже важка й велика ріпка. Середня за розміром сторінка із зображенням половини ріпки демонструє вже більші, але поки також недостатні зусилля собаки й кицьки, які долучились до діда з бабою. Кульмінацією всіх зусиль і гротеском є зображення величезної ріпки (цілісна полосна ілюстрація), яку витягли лише з допомогою крихітної мишки. Після такого прочитання казки спадає на думку відоме прислів'я: «Що не комар, то сила». Цікавим ходом є полосна ілюстрація-кінцівка із зображенням вареної ріпки, бадилля якої стирчить із каструлі. Пара, що піднімається над нею, підкреслює сенс усієї тієї тяжкої праці, яку довелося виконати гуртом усім героям казки, – смачна варена ріпка. Типовий для мультфільмів, але не розповсюджений у сучасних виданнях напис: «Кінець» на каструлі, який є одночасно її декором, додає книжці казковості й завершеності. Оскільки митці взяли за основу текст казки в переказі І. Франка, доцільним й оригінальним рішенням було включення до книжкового блоку словничка застарілих слів, що пояснюють тест.

Не меншу зацікавленість викликають багатосторінкові книжки-картинки. Їх поєднує графічна стилістика митців, проте кожна з них має свої особливості, свій ритм у книжковому просторі, свою архітектоніку. Це пов'язано з текстовим матеріалом та віковою аудиторію, на яку вони спрямовані. Одна з перших книжок-картинок «Про молоко» [7] позиціонувалася як арт-бук, оскільки книжковий блок з нерозрізаними сторінками зшито вручну відкритими великими стібками. Ігровим елементом книжки є спосіб «читання» сторінок із середин за допомогою дзеркальця, що перетворює книгу у динамічний артефакт. Композиція зображального матеріалу нагадує ланцюгове оповідання, в якому головний герой (молоко) присутній на кожному книжковому розвороті у різних смислових зв'язках з іншими персонажами. Цікавими графічними образами-формулами, іноді з гумором, розкрито життєдайну силу цього продукту, яким користувалися з давніх-давен тварини, прості люди, єгипетські цариці та шляхетні пані. Митцями вдало використано прийом великого контрасту, а саме протиставлення фактур та світлого й темного. Емоційного звучання надає книжці контраст білосніжного молока у вигляді плям, цівок, крапель, ліній на темному тлі без напівтонів. Ніжність цього напою тактильно передають гладкі тиснені краплі на білому

шорсткому за фактурою картоні. Ледве помітний візуально нюанс цих фактур (біле на білому) підкреслює проникливість молока, що насичує силою живу істоту.

Традиційна за формою книжка-картинка «Антоміми» [6] є одночасно й арт-розмальовкою. Знайомлячи малюків із протилежним якостями речей з допомогою чудернацьких маленьких мімів, вона дає можливість читачам, на включених до книжкового блоку чистих сторінках, довільно фантазувати та малювати власні антоніми. Відсутність готових зразків-шаблонів, за якими діти розмальовують сторінки, є важливим новаційним прийомом в українській дитячій розмальовці. Адже в європейських країнах дитяча розмальовка вже давно стала арт-книжкою. Інші авторські твори митців продовжують актуалізувати їх особливу манеру викладу власної філософії світосприйняття засобами комп'ютерної графіки у книжках-картинках «Зірки і макові зернята», «Голосно, тихо, пошепки», «Війна, що змінила Рондо» тощо.

Висновки. Іконографічний аналіз показав специфічну особливість творчої манери Романи Романишин та Андрія Лесів — виразна функціонально ефективна інтерпретація літературного матеріалу найрізноманітнішими засобами: стилізація образів до стану графічного знаку-символу, колірний лаконізм, майстерне використання всіх видів контрастів та прийому гіперболізації для створення креативних образів, застосування плакатного мінімалізму, поєднання авторського малюнку з фотозображеннями, використання колажів з різноманітних фактур, комп'ютерних графічних програм.

Конструктивний аналіз виявив образність, оригінальність, поліфункціональність, а також індивідуальність книжкової архітектури розглянутих ігрових книжок. За використаними носіями дані книжки можна віднести до класу паперових («Ріпка», «Про молоко», «Антоміми») та комбінованих («Рукавичка»). Ігрову спрямованість графічних зображень підсилюють конструктивні доповнення до архітектури книги: переносний елемент — закладинка, фактура *(хутро)* та додаток — книжка-розмальовка («Рукавичка»); картонний короб-суперобкладинка, сантиметрова стрічка, різноформатні сторінки («Ріпка»); нерозрізані сторінки («Про молоко»); вільні для малювання сторінки («Антоміми»).

Митцями знайдено власний самобутній художній стиль інтегрований у світ сучасних технологій, що віддзеркалює особисту ідеологію їх творчості, яка не обмежується лише ілюструванням, а виявляє новаційний підхід до дизайну сучасної української дитячої книжки взагалі. Таким чином, феномен творчого тандему «Аґрафка» полягає у синергії образотворчих художньо-графічних засобів вираженої індивідуальної авторської стилістики з іншими інформаційно-знаковими складовими, зокрема конструктивними, в архітектурі дитячої книги, що розширює її функції. Практичною стороною їх творчого успіху є комплексна робота над макетуванням книги: від розробки концепції, ілюстративного ряду, виборів шрифтів, формату до самої архітектури книжкового блоку.

Література

1. Валуєнко Б. В. Архітектура книги / Б. В. Валуєнко. – Київ: Мистецтво, 1976. – 212 с.
2. Касьяненко К. М. Українська ігрова дитяча книжка: витоки, стан, тенденції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 26.00.01 «теорія й історія культури» / К. М. Касьяненко. – К., 2016. – 16 с.
3. Книгопечатание как искусство. Типографы и издатели XVIII–XX веков о секретах своего ремесла / [сост. Рихард фон Зиховски, Герман Тимман]. – М.: Книга, 1987. – 384 с.
4. Купріян О. 10 українських книжок, про які знає увесь світ. Простір української дитячої книги Барабука [Електронний ресурс] / О. Купріян. – Режим доступу: http://www.theinsider.ua/art/10-ukrayinskikh-dityachikh-knizhok-pro-yaki-znaye-uves-svit/
5. Ріпка : казка / [худож.: Р. Романишин, А. Лесів]. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2012. – 21 с. : іл.
6. Романишин, Романа. Антоніми. Веселі монстри, що демонструють слова з протилежними значеннями (антоніми) / Р. Романишин, А. Лесів ; графіч. опрац. авт. – Львів : Видавництво Старого Лева, 2014. – 36 с. : іл.
7. Романишин, Романа. Про молоко (мальовані історії) / Р. Романишин, А. Лесів ; графіч. опрац. авт. – Львів : Кульбаба, 2011. – 28 с. : іл.
8. Рукавичка : казка / [худож. : Р. Романишин, А. Лесів]. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – 20 с. : іл.

УДК 37:741/744

Р.П. Солтисік,
викладач Теребовлянського вищого училища культури,
м. Теребовля, Тернопільська область, Україна

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ТА ЕСТЕТИЧНИХ НАВИЧОК НА ОСНОВІ БАЗОВИХ ПОНЯТЬ АКАДЕМІЧНОГО РИСУНКА

Анотація. Розглянуто важливість вивчення дисципліни «Академічний рисунок» в процесі формування творчого мислення та естетичних навичок. Подано основні визначення таких понять як «рисунок», «академізм», «творча освіченість», а також встановлено зв'язок між теоретичними поняттями дисципліни та їх практичним застосуванням. Автор приділяє значну увагу дидактичному принципу, а також вказує на цілий перелік якостей та умов для забезпечення успішного вивчення дисципліни і як кінцевої цілі – встановлення творчих задатків майбутніх художників-педагогів.

Ключові слова: творче мислення, творча особистість, естетичний смак, творча освіченість, професійна зрілість, процес навчання, прийоми та методи, мистецтво.

Постановка проблеми. Дослідити ефективність та важливість використання студентами основних понять, форм та методів дисципліни «Рисунок», як першоджерела у процесі формування творчої особистості художника-педагога. Показати взаємозв'язок між професійною грамотністю та художньо-творчою діяльністю студентів на заняттях з академічного рисунка.

Стан дослідження. Система художньої освіти основним завданням ставить виховати творчу особистість, яка володіє вміннями і навичками реалістичного зображення дійсності, розширює свій кругозір та знання в мистецькій площині, а

головне, робить все для того, щоб творчість стала головною справою у житті. Щоб досягти такої непростої цілі навчально-виховний процес вдається як і до традиційних, так і до нових, інноваційних підходів подання фахових дисциплін, які є базовими в межах професійної підготовки художника - педагога, що ґрунтується на кращих традиціях і досягненнях світової практики. Подана тема ніколи не втратить своєї актуальності, про що свідчать численні праці світових та вітчизняних вчених, таких як О. Кайдановської, М. Пічкура, М. Криволапов, О. Мурашко А. Чебикін, О. Ковальчук, Н. Прохорова, О. Смірнової, М. Стась, Ю. Бондаренко, В. Болдирєв, В.К. Шебуєв, П.П. Чистяков, І.Ю. Рєпін, О.А.І ванов, К.П. Брюлов, О. Кривоніс, М. Попов, Ю. Ятченко, В. Бистряков, Т. Стрітьєвич. Методика викладання дисципліни «Рисунок» вивчалася О.Л. Корольовим, А. Ашбе, Д.М. Кардовським.

Мета статті. Продемонструвати взаємозв'язок і важливість наявності знань з дисципліни академічний «Рисунок» в процесі становлення творчої особистості художника-педагога.

Виклад основного матеріалу. Розвиток творчих здібностей, естетичних навичок, художнього смаку і свого власного художнього «почерку» у мистецтві – це тривалий та багатокомпонентний процес, який багато від чого залежить – насамперед від педагогічних умов, досвіду, власних задатків та цілеспрямованості студента і саме головне – від підґрунтя, основи основ, від теоретичних та практичних знань. Всі ці компоненти складають поняття «творча освіченість», що за умови постійної удосконаленості, підвищує освітньо – професійний рівень, який веде до професійної зрілості та здатності до новаторської діяльності, який є такою бажаною метою. Отож, в сучасному освітньому та інформаційному просторі навчальний процес багато в чому тяжіє за новим, але не відмовляється від традиційного, що формувалося протягом століть [3, с. 557]. Такою основою являється «Академічний рисунок» – базова дисципліна для всіх дисциплін образотворчого мистецтва (графіки, живопису, іконопису, скульптури, декоративно-ужиткового мистецтва, архітектури).

Рисунок (графіка) – зображення якогось предмета, візерунка, портрета або явища на площині художніми техніками (олівець, перо, різні фарби тощо). Малюнки створюють як на недовговічних поверхнях (на піску), так і на довговічних (мідяні, цинкові дошки - матриці для друкування гравюр тощо). **Рисунок** – витвір мистецтва, зазвичай на папері. Мистецтво зображення, відтворення чого-небудь рисуванням. Під терміном «рисунок» розуміється лінійне зображення – найдревніший спосіб графічної передачі образу. Варто роз'яснити що означає «академічний», «академізм» (фр. academisme) в образотворчому мистецтві означає напрям, створений у художніх академіях XVI–XIX ст. [2]. Він сприяв систематизації художньої освіти і закріпленню класичних традицій у вигляді системи канонів та образів. В основі методів академічного рисунка закладено принципи живописного станковізму. Існує два види академічного рисунка: *конструктивний і світлотіньовий.* Перший велике значення приділяє конструкції, формі через лінійну перспективу, світлотінь. Такий рисунок виявляє об'ємно просторове рішення постановки в цілому. У другому, окрім

конструкції, головними є світлотінь та навколишнє середовище. Володіння академічним рисунком – це запорука правильної побудови композицій в живописі. Рисунок – основа професійної майстерності кожного художника. Він є осмисленням предметної дійсності та середовища в цілому завдяки графічним засобам та прийомам. Академічний рисунок – це класичний підхід до навчання образотворчого мистецтва із застосуванням класичних методів і прийомів зображення об'ємного простору на площині, а також поняттям об'ємної форми з використанням лінійно - конструктивного рисунка [1].

Отож, заперечити важливість значення теоретичного матеріалу, який застосовується під час виконання практичних завдань на заняттях з рисунку неможливо. Саме ці поглиблені знання допомагають професійно та поетапно, розподілити роботу. Студент має володіти цілою низкою термінів, методів виконання рисунка та понять, таких, як лінійно-конструктивна побудова, фактура, рух світлотіні за формою, положення в просторі, техніка рисунка, лінійна перспектива, тональне співвідношення, світлотінь, малювання з натури, та багато інших, розуміти хід своєї роботи, і лише це веде до успішного відтворення та завершення роботи [2]. Завдання з рисунка мають передбачати поєднання всіх зображувальних засобів, прийомів і методів (перспективи, зорового сприйняття реальних об'ємів і форм, світлового та матеріально-технічного виконання) у загально-форматну композицію, що є якісною характеристикою творчого процесу. Безсумнівно, що саме розуміння цих понять дає йому статус художника-професіонала, а не аматора. Варто зазначити, що поряд з теоретично-практичним аспектом, важливе значення має творчий та виховний принцип. Студент формує і набуває нових якостей на заняттях з академічного рисунка, таких, як свідомий підхід до процесу рисування, творча активність, самостійність, цілеспрямоване сприйняття, активна розумова діяльність, здатність розв'язувати складніші творчі завдання, осмислення, вивчення натури та її зображення, творча переробка отриманих знань для практичного їх втілення. Тут важливо, щоб студент не просто механічно, безцільно змальовував натуру чи предмет, але намагався пізнати сутність сприйнятого. Як говорили художники Відродження, потрібно навчитися малювати не руками, а головою [5]. Це розкриває його внутрішній світ, формує позитивне ставлення до творчого процесу, а також є запорукою успішного навчання на заняттях з дисципліни «Рисунок». Зрозуміло, що для досягнення високих результатів з академічного рисунка, окрім вищеназваних якостей, також важливо мати творчу уяву, вміння пофантазувати, що забезпечує виконувати складних робіт, які визначають рівень їх виконавця. Здатність творчо мислити ґрунтується багато в чому на отриманому досвіді та власних задатках. Потрібно постійно самовдосконалюватися, глибокого вивчати історію мистецтв, культурологію, композицію, пластичну анатомію, кольорознавство, володіти різними художніми техніками й матеріалами [6, с. 109]. Отримавши такий досвід можна говорити про вміння розрізняти різні техніки та методи, бажання застосовувати те, що подобається у власній роботі, а також поступово формувати естетичний смак. Слід зазначити, що все це становить основу творчого методу, заснованого на традиціях і досвіду минулих поколінь, або навпаки, новаторського,

що є більш особистісний, заснований на власному досвіді, звільнений від умовностей та правил. Творчість може і має право бути різною [8, с. 200]. У світлі всього сказаного зрозуміло, що сучасний художник, на відміну від художників минулого, завжди має можливість вибирати.

Висновки. Очевидним є той факт, що процес становлення творчої особистості, формування мистецького, естетичного смаку є тривалим та потребує таланту, праці над собою та допомоги з боку педагогів-наставників. Професія художника є нелегка, творча і багатокомпонентна, і хоча інколи буває неоціненою чи незрозумілою, але завжди здатна викликати почуття та емоції. Вона спрямована до аудиторії, яка має навчитися розуміти твори мистецтва як продукт художньої творчості їх автора. Адже це його меседж до світу, що закликає замислитися. Мистецтво має викликати естетичну насолоду, збагачувати внутрішній світ, формувати особисте ставлення до побаченого [7, с. 50].

Студенти, які мріють стати професійними художниками мають прагнути розвивати свій внутрішній потенціал, перебувати у постійному творчому пошуку, навчитися передавати власні переживання на папері та використовувати академічні знання, що часто є тим підґрунтям, запорукою успіху у вибранні правильного творчого шляху.

Література

1. Академический рисунок как методическая система обучения изобразительному искусству. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://5fan.ru/wievjob.php?id=883.
2. Анатомический и учебный рисунок. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.practicum.org/index.php?option= com_content&view= article &id=145.
3. Орлов В. Ф. Теоретичні та методичні засади професійного становлення майбутніх учителів мистецьких дисциплін : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Орлов Валерій Федорович. – Київ, 2004. – 557 с.
4. Покотило Г. Концептуальні засади філософсько-естетичної освіти у мистецькому навчальному закладі / Г. Покотило // Українська академія мистецтва : дослідницькі та науково-методичні праці. — 2000. — Вип. 7.
5. Прохорова Н. Формування художньо-творчої активності студентів на заняттях з дисципліни «Рисунок» [Електронний ресурс] / Н. Прохорова // Мат. Всеукр. конф. — Режим доступу : http:// elibrary.kubg.edu.ua/645/1/N_Prohorova_YPPZHOO_IM.pdf
6. Ростовцев Н. История методов обучения рисованию: Рус. и сов. школы рисунка : учеб. пособ. для худож.-граф. / Н. Ростовцев. — М. : Просвещение, 1981. — С. 109.
7. Сухенко В. Рисунок : навч. посіб. / В. Сухенко. — К. : BONA MENTE, 2004. — С. 50–51.
8. Ятченко Ю. Мистецтво рисунка / Ю. Ятченко. — К. : НАУ, 2005. — 200 с.

О.В. Чеботаренко,
кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри музикознавства,
інструментальної та хореографічної підготовки
Криворізького державного педагогічного університету

ТРАДИЦІЇ ПРОВІДНИХ ПРЕДСТАВНИКІВ ОДЕСЬКОЇ ПІАНІСТИЧНОЇ ШКОЛИ В КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ

Усі інноваційні методи в музичному мистецтві своїй основі спираються на глибинні традиції, що зберігає пам'ять та культура, які повинні дбайливо передаватися від покоління до покоління, як нитка, що пронизує та об'єднує століття. Аналіз наукової та науково-методичної літератури дозволяє констатувати постійно зростаючий інтерес до провідних представників національної піаністичної школи (дослідження В. Бєлікової, Е. Дагілайської, Ю. Дикого, Ю. Зільбермана, А. Кардашева, Н. Кашкадамової, В. Клина, Г. Курковського, Г. Ніколаї, Т. Рощіної, В. Шульгіної та інших). Але, якщо характерні риси київської, харківської та львівської піаністичних шкіл вивчені досить глибоко (наприклад, фундаментальна праця Т. Рощиної «Київська фортепіанна школа», дисертація Т. Мілодан «Розвиток виконавсько-педагогічних засад Фелікса Блуменфельда та Генріха Нейгауза в діяльності львівських піаністів», Н. Кашкадамової «Виконавсько-методичні засади фортепіанної школи Вілема Курца як джерело розвитку львівської піаністики», Н. Гуральник «Науково-педагогічна школа піаністів у теорії та практиці музичної освіти і виховання»), одеська піаністична школа потребує більш глибокого дослідження та висвітлення.

Важливість вкладу у розвиток вітчизняної піаністичної культури яскравих представників одеської піаністичної школи важко переоцінити. Як і інші школи (київська, львівська, харківська), одеська має свої характерні риси і традиції, свої методичні принципи та установки. Якщо творчі портрети її видатних представників і фундаторів (наприклад, Л. Гінзбург, Е. Гілельс, Г. Лейзерович, О. Плещицер, М. Старкова, Н. Чегодаєва та інші) висвітлені досить глибоко у різноманітних статтях та дослідженнях, то ціла плеяда яскравих та талановитих музикантів-виконавців та педагогів, які в останні десятиліття XX століття прикрашали кафедру спеціального фортепіано одеської державної консерваторії ім. А.В. Нежданової – О. Алєксєєв, О. Бугаєвський, О. Гончаров, А. Зелинський, А. Кардашев, О. Маслак, Ю. Чуклін та інші) залишається поза увагою музикознавців, виконавців та педагогів-методистів.

Серед факторів, що обумовлюють зростаючий інтерес до вивчення виконавських шкіл, Т. Рощина називає наступні: «це – гордість щодо досягнень сучасного вітчизняного виконавства, яке визнано в усьому світі. Це – тривога за майбутнє того ж академічного виконавства в умовах нових культурних реалій нашого буття. Це – потреба відчути глибинне коріння своїх сьогоденних діянь та звершень. Нарешті, це – прагнення відтворити та зберегти ті факти нашої історичної біографії, які з плином часу набувають особливої цільності та цінності для тих, хто прийде вже після нас» [4, с. 3].

В системі вітчизняної музичної освіти минулого століття було закладено і багаторівневість системи, і поступовість (дитяча музична школа, музичне училище, консерваторія, асистентура-стажування, робота в класі професора асистентом тощо), що сприяло створенню високо професійної, духової й творчої атмосфери, яка панувала в стінах консерваторії. Для нас дуже важливими є слова А. Кардашева, які адресовані одному з видатних музикантів-педагогів і виконавців, що викладали на кафедрі спеціального фортепіано Одеської державної консерваторії імені А.В. Нежданової Г.І. Лейзеровичу: «Не пом'ятаю, з якого року Гедеон Ізрайлевіч приступив до роботи на кафедрі, мабуть, ще у 1940 р. Він був серед них, але належав вже до середнього покоління педагогів, поряд із Серафімою Леонидівною Могилевською і Людмилою Наумовною Гінзбург (ще з 1946 року вона працювала в консерваторії 55 років, у 1971 році в цьому класі № 106 <...>). Ця трійки була тоді найбільш продуктивною і найбільш перспективною частиною кафедри. За ними йшли ще більш молоді, які закінчили консерваторію вже після війни: М. Федосов, Б. Чарковський, Эвеліна Коваленко, Ольга Борисівна Звягіна (Маслак). Так, завдяки такому багатошаровому «наполеону» було зрозуміло «хто є хто» на кафедрі – як розташовуються творчі сили, творчі здібності, особливості сприйняття, особливості обговорення, і в кожному «шарі» трошки інше» [5].

Отже можна говорити про те, що серед характерних рис музиканта-педагога, які культивувались на кафедрі були: глибокий професіоналізм, високий рівень виконавської культури, теоретичних знань, а головне – особливий рівень спілкування: музикантського, людського, духовного.

Яскравим музикантом, «скрябіністом», був Олександр Сергійович Алєксєєв (1926–1991 рр.), випускник Московського музично-педагогічного інституту ім. Гнєсених. Всі, хто входив в коло його і Маргарити Миколаївни Мельничук (його жінки) учнів, занурювались в атмосферу не тільки надзвичайно високого музичного мистецтва, але й найтонкіших міжособистісних взаємовідношень. Неперевершений піаніст, талановитий педагог, високодуховна людина – він допомагав учням поглиблюватись у складні композиторські підтексти, сприймати стильові риси та оволодівати основами піаністичної майстерності.

Особливе місце на кафедрі займала Ольга Борисівна Маслак (1927–2009 рр.), яка поєднувала педагогічну діяльність з активною концертною – в якості концертмейтера (відомий дует зі співачкою Г.А. Поліваковою), була і деканом факультету й очолювала кафедру камерного ансамблю. Наукова діяльність займала важливе місце в її роботі, яка на сьогоднішній день досліджена недостатньо і потребує ретельного вивчення.

Яскравою, талановитішою особистістю, неперевершеним піаністом і педагогом був Олександр Михайлович Гончаров (1929–2011 рр.). На жаль, його фондові записи залишають невідомими, тому тільки свідки його фантастичної гри можуть ділитися враженням про концерти талановитого піаніста. Значний вклад в розуміння та інтерпретацію клавірної музики Й.С. Баха внесла збірка його транскрипцій «Хоральних прелюдій», що містить передумову, в якій Олександром Михайловичем висвітлені важливіші стильові моменти інтерпретації музики

Й.С. Баха [1]. Вивчення різноманітних аспектів його діяльності – і виконавських, і педагогічних, і науково-методичних є важливим для розуміння основ вітчизняної піаністичної школи і потребує глибокого вивчення.

Література

1. Бах И.С. Хоральные прелюдии / Транскр. для ф.-п., предисл. и коммент. А. Гончарова. – Киев : Муз. Украина, 1984. – 71 с.
2. Історія кафедри спеціального фортепіано [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://odma.edu.ua/rus/about/history/special_piano.
3. Кашкадамова Н. Мистецтво виконання музики на клавішно-струнних інструментах / Н. Кашкадамова. – Тернопіль: Астон, 1998. – 300 с.
4. Київська фортепіанна школа. Імена та часи. Колективна монографія / [автор проекту Т.О. Рощіна, автори-упорядники Т.О. Рощина та О.В. Ринденко, редактори О.В. Сахарова, О.Є. Степанюк]. – Київ: НМАУ імені П. І. Чайковского, 2013. – 630 с.
5. Найдорф К. А. А. Кардашёв вспоминает о Г.И. Лейзеровиче. Расшифровка магнитофонной записи беседы 11 июня 2014 в Одесской консерватории [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://sites.google.com/site/philarmonicalodessa1980s/vii-dan-pamati/dan-pamati/kardasov_about_leizerovich

В.В. Шушпанова,

магистр художественно-графического факультета

Южноукраинского национального педагогического университета имени К.Д. Ушинского

ИНТУИЦИЯ БЕССОЗНАТЕЛЬНОГО В ФЕНОМЕНОЛОГИЧЕСКОЙ ТЕХНИКЕ РОСПИСИ ТКАНИ

Аннотация. Данная статья посвящена изучению интуиции в философии и творчестве. В статье излагается уникальная концепция, основанная на синтезе общенаучных теоретических знаний, реализуемых в творческой работе.

Ключевые слова: архетип, бессознательное, интуиция, интенциональность, творчество, феномен.

Постановка проблемы. Человечество всегда стремиться к развитию потенциала своих возможностей и то, что интуиция является одной из важной составляющей творческой, научной деятельности и в жизни человека в целом, становится очевидным все более, а потому проблема в исследовании и систематизации феномена интуиции, актуальная тема на сегодняшний день. Интерес исследования диктуется многими из различных отраслей современной науки и творчества, незнание закономерностей в раскрытии интуиции затрудняет решение важных вопросов научной организации труда, занятых интеллектуальной и творческой деятельностью людей. Многие очень важные для современного человечества проблемы могли бы быть по-другому освещены, если бы была построена научная теория интуиции» [1, с. 71].

Состояние исследования. Цель данной работы исследовать феномен интуиции в творчестве, изучить и кратко изложить общую концепцию данного феномена, провести творческий эксперимент с предложенным авторским методом в тех-

нике холодного батика. В статье рассматривается творческой процесс с философской точки зрения, объединяя в себе синтез общенаучных знаний. Приводятся примеры современных художников, описывая данный процесс как духовное творчество, направленное на глубокое самопознание сущности «Я» здесь и сейчас. На примере (рис. 1) автор показывает уникальность данного интуитивного метода в творческой реализации мысли, демонстрируя работу бессознательного, отображая в творческом акте современный плюаризм картин мира. Данная работа несет в себе практические рекомендации по пробуждению данного источника знания. Новизна состоит в предложенном авторском методе, в творческом эксперименте продемонстрировать процесс зарождения и реализации абстрактной мысли, нашедшей выход из ментального мира идей в мир физический, что является практической значимостью, как научному обоснованию интуиции, так и имеющий эстетическую, художественную ценность. Задача, поставленная в данном исследовании включает в себя: изучение научной литературы о вопросе возникновения феномена интуиции, определение необходимых условий возникновения данного феномена, изучение теории бессознательного в психологии и творчестве, и получение идеальный конечный результат в виде творческой работы. Для реализации целей и задач исследования, проверки гипотезы использовалось совокупность общенаучных и творческих методов.

Изложение основного материала. Еще с античных времен, философы придавали феномену интуиции особого внимания. Интуиция (от лат. intueri — созерцать) понималась как вид непосредственного знания, который существовал как единственно верный ответ в момент истины, называющимся озарением. Интуиция, по словам Платона - это способ познания мысли во всех первоосновах бытия времени и пространства, он трактовал процесс познания как процесс вспоминания своей души собственных знаний хранящих в опыте прошлых воплощений. И. Кант считал что, интуиция используется как первичное понятие по отношению к осознанию вещей и непосредственное потому, что не зависит от посредства понятий. Он различал интуицию эмпирическую, постигаемую через ощущения, и чистую интуицию универсалий для познания априорных истин, что говорит о разнообразии интуитивного компонента [2]. Интуиция Гегеля — это познание в виде чувственного созерцания. Она дает знание как «безоговорочно несомненное», «ясное как солнце... только чувственное», тайна интуитивного познания и сосредоточена в чувственности [2]. Для концепции интуитивизма характерна трактовка интуиции как скрытой в глубинах бессознательного первопричины творческого акта. К.Г. Юнг относит интуицию, наряду с мышлением и чувствами, к эктопсихической сфере психики и придает ей мистические свойства (1994, с. 19). Барышева Т.А., Жигалов Ю.А., 2006, с. 103. « Интуиция есть в моем понимании одна из основных психологических функций. Интуиция, есть та психологическая функция, которая передает субъекту восприятие бессознательным путем. Предметом такого восприятия может быть все, — и внешние и внутренние объекты или их сочетания [3].

А. Бергсон говорит об интуиции как способе постижения целостности мира, времени. Для него интуиция означает взгляд внутрь себя, через который достига-

ется осознание своего единства, слитности с бытием, осознание себя в потоке времени. С интуицией А. Бергсон связывает творческий процесс, неподвластный законам и ими не охватываемый, как особое духовное напряжение. Ведь именно творческая деятельность человека определяет его как личность. Интуиция — есть инстинкт, она возникает непосредственно, без предварительного учения как определяющей формы поведения [4].

М.В. Ломоносов дает замечательное для своего времени обоснование необходимости сочетания чувственных восприятий и теоретических обобщений, решительно выступая против рационализма. Путь познания, по Ломоносову, невозможен без опыта, эксперимента, без чувственных восприятий. Принципиальная обреченность науки в достижении истины заключается в ее связи с практикой и подчиненности «Воле». Истина же лежит там, где нет господства «Воли», где нет понятия и логики. Лишь вырвавшись из этих оков, интеллект достоин истины и способен на творчество. Вот почему истинное восприятие действительности дано не в науке, а в искусстве, где нет понятий, а где господствует чистое восприятие.

В раннюю эпоху у художественных произведений было четкое предназначение – запечатлеть и передать точность окружающего мира.

Позже живописи отвелась роль более декоративного элемента . Художники еще в XIX в. определили следующее: произведение искусства вызывает эмоциональное воздействие вообще за счет чего-то неосознаваемого. «Художественное произведение, – говаривал еще Гёте, – приводит нас в восторг и в восхищение как раз той своей частью, которая недоступна для сознательного понимания». К XX в. художники стали искать в сфере подсознательного не только художественные средства, но и идеалы. Сейчас же живописные полотна все чаще исполняют роль чисто эмоционального воздействия. Абстрактное полотно, не перегруженное прямым информационным контекстом, демонстрирует сочетание различных цветовых пятен, не очевидных линий и форм, пробуждает фантазийные образы у зрителя, открытые только его осознанию. Каждый видит в картине что-то свое, некая лирическая абстракция от автора, не повествующая зрителю образы, а излучающая эмоции и переживания, вызванные, прежде всего воздействием цветового поля на внутренний мира созерцателя через восприятие картины, все это проявление современного искусства, которое обращено воздействовать на внутренний мир и подсознание.

Одним из основных психологических феноменов бессознательного в творческом процессе выступает интуиция. Проблема бессознательного в творчестве занимает в настоящее время во многих науках (психологии, искусствознании, литературоведении, нейрофизиологии и пр.) большое место. Высказывается даже точка зрения, что без проявления бессознательного творчество невозможно [1, с. 61]. Интуиция — скрытый, бессознательный первопринцип творчества, говорил Зигмунд Фрейд. Интуиция является неотделимой частью творчества во всех сферах декоративно-прикладного искусства. Духовную сущность человека можно постичь, лишь «погрузившись» в интуицию. Ирина В.Р., Новиков А.А., 1978, с. 53. Мы можем наблюдать интуитивную живопись в работах украинского живописца Ивана Марчука, который входит в число 100 гениев современности, его

творчество в большей мере основано на поиске новых форм самовыражения, он даже создал свой собственный стиль, названный им как «плентаризм» (авторской техники передачи изображения), что является прямым откровением, проявлением сверх возможностей человека, в творчестве. В своем поздних работах он создает серию беспредметных абстракций, Марчук И. С. из цикла «взгляд в бесконечность»: 2008–2013, 100 на 80, холст, акрил, в абстрактных образах, которых мы можем видеть архетипы узнаваемых предметов и мотивов, но в этих работах чувствуется сила Разума, в том что автор все же преднамеренно структурирует рукой увиденные, хоть и абстрактные образы и сознательно придает увиденному структуру говорит о мощной интеллектуальной интуиции, но все же в данных работах отсутствует случайность, все преднамеренно предопределенно. Более свободному и чистому проявлению феномена интуиции способствует техника свободной росписи, представленная в работах Александра Талаева. «Природные катаклизмы», батик 70х90, в них можно наблюдать свободу и новые возможности, проявленные в естественной среде, где из хаоса неопределенности, проявляются архетипы природных стихий; текучие краски создают удивительные мотивы на ткани, отображая процесс мироздания природы, созданной естественной средой.

Художник может вполне сознательно и преднамеренно стремиться придать своему произведению определенную форму, следуя неким канонам, правилам, приемам, манере. Но все равно в конечном результате он сам не сможет, скорее всего, объяснить, почему выбрал то, а не иное слово, почему рука его так, а не иначе провела линию, положила мазок, а глаз выбрал те, а не иные пропорции. Это совершается интуитивно. Это свершение – тайна творчества и загадка таланта. Так стоит ли пытаться анализировать, если талант все равно неизбежно сделает свое дело, а отсутствие дара не заменить никакими теоретическими изысканиями и рекомендациями? [1, с. 69].

В момент творчества, непроизвольной активности психики, человек совершенно не способен управлять потоком образов, произвольно воспроизводить образы и переживания. Художник бессилен восполнить пробелы творческой фантазии. Образы зарождаются и исчезают спонтанно, борются с первичным замыслом художника (рационально созданным планом произведения), более яркие и динамичные образы вытесняют из сознания менее яркие. То есть сознание становится пассивным экраном, на который человеческое бессознательное отображает себя [1, с. 68].

На примере данной работы представлен наглядный материал последовательности хода эксперимента, который имеет определенные стадии реализации, теоретически нашедши отклик в феноменологии Э. Гуссерля. В данной работе рассмотрен философский контекст феномена интуиции в творчестве с предполагающей зависимостью от окружающей действительности и сознания воспринимающего субъекта. Феноменология -раздел философии, изучающая сознание, с точки зрения субъективного переживания «вещей в себе»,изучает феномены (вещей ,объектов) и их структур, как они презентуются сознанию в виде непосредственного переживания. Феномены включают в себя видимые, ощущаемые, слышимые советы окружающего мира, так же, как мысли, чувства, сны, воспоминания, фан-

тазии и все, что порождено человеческим умом или духом и принадлежит реальности ментального опыта. Эдмунд Гуссерль развил направление трансцендентальной феноменологии — науку об интуитивном познании структуры «чистого сознания». Современная феноменология изучает человека в контексте психологии, религии, социального существования, науки, сущности телесности и возможности экспрессии [5, с. 15]. Феноменология помещает в центр субъективного переживания опыта интенциональность этого переживания и его доступность сознанию. На первых стадиях вообще сложно что-либо контролировать и осознавать, первый процесс пре-интенциональности, есть процесс свободы воли, когда происходит неосознанный процесс выражения личностью своих переживаний побуждаемых чувствами В данной экспериментальной техники росписи преобладает иррациональное чувств бессознательного над сознанием. В таком творческом процессе творец теряет связь с реальность, ум погружается в состояние самообращенного сознания в подсознание, там открывается дорога к опыту коллективного бессознательного архетипа, где живет весь творческий потенциал природного закона. Направляя сознательно внимание внутрь себя, в рефлексии к самому себе художник становится проводником трансцендентального мира в мир реалий.

В XX в. в философии интуитивизма (А. Бергсон, Н. О. Лосский), психоанализе (З. Фрейд), феноменологии (Э. Гуссерль), философской антропологии (М. Шелер) интуиции в творческой деятельности отводится решающая роль. Данная статья опирается на главную идею в феноменологии Э.Гуссерля — на теорию интенциональности. Интенциональность — это центральное свойство сознания быть направленным на некоторый предмет. Субъектом интенциональности является сам человек. Как бы то ни было, феноменологически человек и его бытие настолько сильно связаны с миром и так тесно связаны между собой, что в реальности человек представлен как человек-в-мире [5, с. 17]. Интенциональность означает то, что я погружена в объект на который я смотрю. С помощью пристального взгляда я заставляю этот объект проявиться в моем сознании более четко, чем до погружения в него. Объект моего внимания начинает существовать для меня в большей мере, чем до этого. Теперь он значим для меня, он приобрел некоторый смысл. Интенциональность может помочь и в создании новых реальностей, сделать невидимое видимым и неслышимое- слышимым, как это происходит в науке искусстве [5, с. 19]. Смысл этого метода проявляется в желании сознания структурировать окружающую действительность, некоторые объекта поля становятся явными для нас и приобретают особый смысл, то есть становятся важными для нас. Возникновение смыслов отмечается, когда линия и цвет становятся видимыми и явными. Это и есть движение к миру, которое служит некоторой точкой опоры при исследовании бессознательного в феноменологии [5, с. 21].

Задача, поставленная перед феноменологией: выявить скрытые аспекты человеческого бытия как феномена, доступного для осознания. Так в художественном творчестве достичь это можно двумя способами. Один способ — свободный процесс проективного самовыражения при помощи художественного материала. Другой способ выявления скрытых аспектов внутреннего переживания — расширение сознания — акт интуитивного познания, который следует за спонтанным

рисованием форм в цвете [5, с. 26]. Творцу и одновременно создателю собственных художественных работ становится очевидным новые аспекты. По мере того как раскрываются новые аспекты собственного «я», во взаимодействии с другими появляется еще одно интересное обстоятельство: они трансцендируют свою эгоистичность и становятся частью мира. В этом заключается вклад феноменологического подхода: путь от пре-интенционального функционирования к полной интенциональности лежит через усилия художественной работы и попытки организации творческого самовыражения [5, с. 27]. Феноменологический подход сильно отличается от естественнонаучных подходов. Основываясь на философской антропологии, феноменология помещает в центр субъективное переживание опыта, интенциональность этого переживания и его доступность сознанию. Из этого следует способность сознательно и активно воспринимать себя и других, способность менять что-то в себе, а не пассивно нести свою ношу; даже изменять что-то в мире, а не только приспосабливаться к нему [5, с. 28]. Понятие интенциональности даст некоторое теоретичное объяснение творческому методу в данной работе, который нуждается в философском обосновании для эмпирически-ориентированной публики. Существует три стадии эмоциональной интенциональности: пре-интенциональность, интенциональность и мета-интенциональность.

1-й этап эмоциональной пре-интенциональности является рефлекторным самовыражением переживаемого, от накопившихся впечатлений и эмоций, субъект в этот момент находится в медитативном состоянии, с выключенной функцией логики и интеллекта, а действуя за пределами разума- интуитивно.

2-й этап интенциональности — созерцание, постигается путем переживания интенционального видения предмета; этап созерцания очень важен, именно в нем и происходит соприкосновение души — творца с архетипичным опытом коллективных бессознательных образов; проявляя эти образы, иррациональное начало приобретает смыслообразующую форму, происходит этап опознавания изображаемого и сознательной проработки увиденного.

3-й этап мета-интенциональности характеризуется полнейшим осознанием изображенного и конкретизацией деталей, с целью довести иррациональное начало до цельного, логически завершенного образа, удовлетворяющего эстетические и художественно качества искусства.

На (рис. 1) представлена последовательность этапов эмоциональной интенциональности, выраженной в техники свободной росписи ткани.

Рис 1. Шушпанова В.В. «Закат на речке », 2018.
Холодный батик, свободная техника письма, 60х140 см

Выводы. Интуиция сокрыта в тайниках первомысли бессознательного, а потому истину ее природы следует искать в глубинах подсознания. В данном исследовании творчество бессознательного показано на примере эксперимента, в технике свободной росписи ткани. Материя и жидкие краски в полной мере дают возможности выходу переживаемых неосознанных чувств мысленно-абстрактного мира, не обременяясь при этом строгими правилами стилизации и задумки, свободная техника письма дает полную свободу самовыражения души, ткань естественным образом, подобно почве воспринимает и рождает альтернативные картины мира; движение и распределение краски по холсту имеют некоторую случайность и хаотичность, художник не в состоянии полностью контролировать процесс, но сознание его всегда ищет определенность, к которой оно стремится. Таким образом, рождается правда, отображающая истинные чувства переживаемые субъектом здесь и сейчас, слившись душой с природой, внутренний мир художника экологично вписывается в окружающую действительность. Ценным любое искусство делает в наличие в нем души, которую творец транслирует, вкладывая любовь в то, что он делает. Ценностью свободного метода письма является освобождение сознания от стереотипов и рамок, что рождает новые миры реальности не существующие ранее. Это является доказательством того, что неотъемлемой частью творчества является интуиция, истоки которой рождаются в бессознательном. Интуитивная деятельность, интимный процесс познавания мира и себя в нем, художник осознает себя проводником божественного знания. Интуиция способствует расширению творческого потенциала и творческой мысли, без ее участия ни свершилось бы ни одного великого открытия, ни открылись бы врата знаний, ни родились шедевры. Интуиция необходимый компонент каж-

дого творчества с нем приходит что-то, что говорит истину, но чтобы произошел интуитивный контакт с Высшим «Я», надо соблюдать обязательные четыре условия: успокоиться, задавать вопросы, доверять и действовать. Наиболее перспективной задачей будущего является разработка методов, которые позволят стабилизировать результаты творческой интуиции, что выведет на новый уровень осознанности и понимания ценности дальнейшего исследования возможностей человеческого подсознания.

Литература

1. Ильин Е.П. Психология творчества, креативности, одаренности. — Питер, 2009. — 444 с.
2. Грановская Р.М., Березная И.Я. Интуиция и искусственный интеллект. — Л.: Изд-во ЛГУ, 1991. — 273 с.
3. Юнг К.Г. Психологические типы. //АСТ-М, Мидгард, Хранитель, АСТ, 2006. — 768 с.
4. Петренко Н.А. Понимание интуиции как компоненты познания.
5. Бетенски М. Что ты видишь? Новые методы арт терапии. — М.: Эксмо-пресс, 2002. — С. 14—45.

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ. ФІЛОСОФІЯ. КУЛЬТУРОЛОГІЯ. ФІЛОЛОГІЯ

УДК 811.161.2'373

М.М. Вергалюк,
аспірантка Інституту української мови НАН України

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ БІБЛІЙНОГО ПОХОДЖЕННЯ У СУЧАСНИХ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТАХ

Анотація. Стаття присвячена висвітленню функціонально-стилістичних особливостей фразеологізмів біблійного походження у сучасних публіцистичних текстах. Проаналізовано підходи різних учених щодо визначення явища «трансформація фразеологізмів» та простежено його роль у сучасній публіцистиці.

Ключові слова: біблійний фразеологізм, біблеїзм, публіцистичний стиль, трансформація фразеологізмів, фразеологічна одиниця.

Сьогодні однією зі сфер широкого використання фразеологізмів біблійного походження є публіцистика. Публіцистичний стиль характеризується рядом специфічних особливостей. У ньому одночасно співіснують динамізм та консервативність, прагнення до інформативності та забезпечення експресії різноманітними засобами. Основною рисою публіцистичного стилю, яка формулює його мовну системну організацію, є поєднання експресії та стандарту [5]. Ця особливість походить із єдності двох основних функцій, які виконує публіцистика: повідомлення, що дозволяє інформувати; та впливу, що має на меті переконувати, емоційно впливати.

Аналіз мовного матеріалу показує, що публіцистичні тексти містять значну кількість експресивних засобів, виражених одиницями різних мовних рівнів. Серед них особливе місце займає фразеологія. І це не випадково. Серед найважливіших причин, що зумовлюють інтенсивне вживання фразеологізмів у сучасній публіцистиці, виділяємо такі: зрозумілість; проста, доступна форма; відтворюваність за готовим зразком; лаконічність форми і глибина змісту; здатність до узагальнення попередніх думок, оцінки та вираження ставлення автора до зображуваних подій; здатність фразеологізмів до трансформації, переосмислення з метою посилення експресивних можливостей тощо.

Використання біблійних фразеологізмів (далі – БФ) у публіцистичних жанрах робить текст більш виразним, експресивним, сприяє розкриттю авторської позиції, вносить у нього елементи мовної гри.

У цій статті зупинимося на розгляді функціонування фразеологізмів біблійного походження у публіцистичних творах Євгена Сверстюка («Блудні сини України», «Правда полинова»), Євгена Гуцала («Ментальність орди»), Ліни Костенко («Гуманітарна аура нації, або Дефект головного дзеркала»), Миколи Рябчука («Дві України: реальні межі, віртуальні війни»). Саме цим письменникам належить велика заслуга у поверненні до словникового запасу українців скарбів української мови – біблійні фразеологічні одиниці (далі – БФО). Як відомо, основна мета публіцистичних творів – активно впливати на читача, формувати світоглядні переконання. БФ – важливий мовний засіб реалізації цієї мети у творчості вищезгаданих відомих українських публіцистів.

Результати дослідження показали, що письменники активно вводять до тексту узуальні (загальномовні, традиційні) фразеологічні одиниці (далі – ФО), наприклад: *у поті чола* [8, с. 15]; *камінь наріжний* [9, с. 155]; *віддати кесареві кесареве* [8, с. 15]; *слава Богу* [9, с. 72]; *пізнання добра і зла* [8, с. 47]; *втрачений рай* [7, с. 27]; *сильні світу сього* [9, с. 30]; *терновий вінок* [8, с. 62]; *митарі і фарисеї* [8, с. 122]; *Вавилонська вежа* [8, с. 142]; *око за око* [8, с. 362]; *не відають, що творять* [8, с. 465]; *блаженні убогі духом* [4, с. 38]; *проти рожна перти* [8, с. 474]; *наріжний камінь* [7, с. 216], [4, с. 40]; *золоте теля* [9, с. 47] та багато ін.

Одні з них, з точки зору експресивно-стилістичного звучання, є нейтральними, оскільки лише називають предмети, явища, дії, не оцінюючи їх при цьому. Інші ж сприяють створенню у тексті певної експресивно-стилістичної тональності, що пояснюється їх загальномовною експресивністю.

У нейтральних БФО емоційно-експресивне навантаження зведене до мінімуму. Прикладом стилістично-нейтрального біблеїзму є *плоть від плоті* (яку Євген Гуцало трансформував у *плоть від плоті народної* на позначення кровної або духовної близькості, зв'язків): «Ось така буйна вдача у Васьки, ось такі масштаби і велич народного характеру, який не є чи нетиповим, чи винятковим, зовсім ні, він — *плоть від плоті народної*, і ця плоть народжує саме таких значних героїв, і Васька Буслаєв уособлює їх найяскравіше і найдостойніше» [3, с. 8]. Подібним є використання у творі Євгена Сверстюка біблеїзму *хліб щоденний* на позначення щоденних людських потреб: «Жертва сучасним життям людини в ім'я майбутнього, жертва людьми в ім'я людства, зрештою, жертва святинями в ім'я перетворення каменя на *хліб щоденний...»* [9, с. 40].

У проаналізованих публіцистичних творах є випадки використання біблійних фразем, що несуть певне оцінне значення. Наприклад: «Тільки величезний авторитет православної церкви 1649 року забезпечив Богданові Хмельницькому всенародне визнання й тріюмфальний в'їзд до Києва, де його дзвонами вітали як *„другого Мойсея"...»* [8, с. 58]; «Одним із наслідків цієї революції є наступ грядущого *хама* на культуру й духовність – войовничий нігілізм

заідеологізованого неуцтва, культ безпам'ятности як ознака льояльности та «ідейної чистоти» [8, с. 70]; «Хоч би як ми збивались на стежки *блудного сина*, здичавілого сина — над нами століттями височів ідеал, і в найтемнішу ніч все ж світився над ним німб святости, і висока дорога кликала, і ласкава рука прощала» [9, с. 36]; «Справжній *Ванька-Каїн* (Іван Осипович Каїн) — це московський злодій, грабіжник і сищик, народився 1718 року. Розбійницький послужний список дуже широкий і розмаїтий...» [3, с. 12].

Істотним компонентом ФО, як і слова, є граматичне значення. БФ, за частиномовною співвіднесеністю основного компонента, у проаналізованій публіцистиці можна поділити на такі групи:

1. Дієслівні: *бере на плечі найважчий хрест* [8, с. 30]; *відали, що творять* [8, с. 22]; *створювати собі ідолів* [9, с. 116]; *віддаючи кесареві кесареве* [8, с. 47]; *проникло в плоть і кров* [8, с. 58]; *пити чашу* [8, с. 142]; *будуємо на піску* [8, с. 285]; *чаша мине* [9, с. 33]; *не відають, що творять* [8, с. 465]; *проти рожна перти* [8, с. 474] та ін.

2. Іменникові: *хліб щоденний* [8, с. 22]; *пізнання добра і зла* [8, с. 47]; *важкий хрест* [8, с. 59]; *путь на Голготу* [8, с. 17]; *терновий вінок* [8, с. 62]; *митарі і фарисеї* [8, с. 122]; *сильні світу сього* [9, с. 30]; *Вавилонська вежа* [8, с. 142]; *добрий пастир* [8, с. 146]; *єгипетський полон* [8, с. 233]; *Мойсей* [8, с. 249]; *сіль землі* [8, с. 339]; *наріжний камінь* [4, с. 40]; *побивання камінням* [8, с. 360]; *умивання рук* [8, с. 362]; *альфа та омега* [8, с. 363]; *іскра Божа* [8, с. 445]; *переповнена чаша* [8, с. 462]; *золоте теля* [9, с. 47]; *образ і подоба Божа* [8, с. 500]; *камінь наріжний* [9, с. 156] та ін.

3. Адвербіальні: *у поті чола* [8, с. 15]; *око за око* [8, с. 362] та ін.

4. Вигукові: *дай нам, Боже* [8, с. 31]; *мир вам* [8, с. 103]; *не дай, Боже* [8, с. 277]; *слава Богу* [8, с. 313]; *Богу дякувати* [7, с. 111]; *дай, Боже* [8, с. 314]; *о, Боже!* [9, с. 180] та ін.

За структурою фразеологізми біблійного походження у проаналізованих творах можна поділити на такі, що побудовані за типом речень та за типом словосполучень.

До першого типу належать: *на службі — усе кесареві, а вдома — дещо Богові* [9, с. 128]; *пізнання добра і зла* [8, с. 47]; *дорога веде на Голготу* [9, с. 19]; *проникло в плоть і кров* [8, с. 58]; *в многоглаголанні нема істини* [8, с. 74]; *без віри, що гори рушить* [8, с. 86]; *будьте ж мудрі, як змії, і невинні, як голубки* [8, с. 104]; *камінь, якого відкинули будівничі, став наріжним* [9, с. 97]; *блаженні миротворці, бо вони синами Божими назвуться* [8, с. 124]; *Закон Мойсея, записаний на скрижалях* [9, с. 161]; *каміння, яке буває час збирати і час розкидати* [8, с. 337]; *не відають, що творять* [8, с. 465].

До другого: *в поті чола* [8, с. 15]; *образ і подоба Божа* [8, с. 30]; *другий Мойсей* [8, с. 58]; *важкий хрест* [8, с. 59]; *сіль землі* [9, с. 33]; *терновий вінок* [8, с. 62]; *Вавилонська вежа* [8, с. 142]; *добрий пастир* [8, с. 146]; *хліб щоденний* [8, с. 160]; *золоте теля* [9, с. 47] та ін.

Оскільки ФО – це не застиглі одиниці, вони підлягають певним змінам, як і будь-які інші мовні одиниці, зумовленим новими обставинами життя, потребами комунікації тощо. У динаміці стійких сполук помітну роль відіграє трансформація.

В. М. Білоноженко та І. С. Гнатюк зазначають: «Використовуючи термін трансформація фразеологічних одиниць, багато дослідників має на увазі виключно структурні перетворення...Обмеження поняття трансформації фразеологічних одиниць тільки структурними змінами пояснюється ще ототожненням трансформації фразеологічних одиниць з варіацією фразеологічних одиниць. Проте не слід забувати, що трансформація фразеологічних одиниць – це явище оказіональне, що завжди має виразне стилістичне забарвлення, тоді як варіантність фразеологічних одиниць характеризується узуальними властивостями, мета варіантних фразеологічних утворень у більшості випадків визначається важко» [1, с. 107].

На думку О. І. Молоткова, уживання стійких словосполучень у новому значенні спричинене, насамперед, порушеннями звичайних зв'язків слів і відношень у висловлюванні, можливістю сполучення ФО зі словами такого лексичного ряду, із якими у межах норми фразеологічний зворот як мовна одиниця сполучатися не може [6, с. 124].

Індивідуально-авторське перетворення стійких словосполучень завжди зумовлене конкретною стилістичною метою. Трансформація фразеологізмів як один із найпоширеніших стилістичний прийом в художніх творах не тільки сприяє певному перетворенню усталеної фразеологічної системи, а й стає потужним поштовхом до оновлення її виражально-зображальних засобів [2].

Узагальнивши різні підходи до тлумачення цього явища у межах ФО, вважаємо, що трансформацією фразеологізмів варто називати зміну семантики загальномовних стійких сполук, найчастіше пов'язану з видозміною компонентного складу ФО, унаслідок чого виникають протиставлення узуальної форми фразеологізму її оказіональній формі. Трансформації стійких сполучень слів – це свідоме авторське перетворення їхньої структури для надання додаткової експресії та досягнення певного стилістичного ефекту.

В результаті проведеного аналізу виявлено, що фразеологізми біблійного походження в сучасній українській мові активно піддаються трансформаціям. У публіцистичних творах простежено вживання не лише узуальних БФ, але й оказіональних, тобто трансформацій різного типу.

Письменники у своїх публіцистичних творах, літературознавчих статтях, есеях БФ подають у найрізноманітніших трансформаціях, роблячи їх оригінальними та емоційними, гармонійно поєднуючи із морально-духовним колоритом творів.

Модифікуючи форму БФО, автори прагнуть подолати абстрактність, оновити і розширити образ, надати фразеологізму яскравого стилістичного забарвлення. Наприклад: «*В початках сотворіння світу було Слово. В початках сотворіння нації теж повинне бути Слово*» [4, с. 41]; «І який же він учитель, коли дає поганий приклад вічного *виймання порошинки з чужого ока...*» [8, с. 147]; «Ми забули, що християнство було головною ідеологією

України від князівських до гетьманських часів, і воно *проникло в плоть і кров нації*» [8, с. 58]; «Кожній нації є за що *посипати собі голову попелом*. Тільки не треба тим *попелом запорошувати очі* наступних поколінь» [4, с. 29];

Іноді фразеологічна перебудова відбувається унаслідок адаптації БФ до художнього тексту із застосуванням найвищого ступеня порівняння прикметників: «Вся історія людства вчить, що найбільшу силу має той, хто *бере на плечі найважчий хрест* — і бере на плечі долю свого народу» [8, с. 10]. Це надає виразу нетривіальності, робить його більш помітним.

Завдяки творчому переосмисленню БФ, спрямованому на створення художнього ефекту, Євген Сверстюк підсилює його виразність через морфологічні зміни усталеного звороту (зміна частиномовного значення основного компонента виразу), що розширює межі індивідуально-авторської думки: «Але морально-християнське судження прочитало в його серці негідні мотиви («задля страху перед юдеями») і навіки записало йому гріх *умивання рук*» [8, с. 362].

Ще одним видом трансформацій є прийом заміни ФО зі структурою словосполучення на ФО зі структурою речення. Наприклад: «Багато диспутантів, борців за парафію, мало будівників, які покажуть: ось перші камені національної споруди, і *перший камінь згоди я поклав, як наріжний*» [8, с. 125]; «Тоді чуття істини підказує Мамаєві, що десь тут має бути *каміння, яке буває час збирати і час розкидати*» [8, с. 337].

Також, модифікуючи БФО, автор перетворює заперечні конструкції усталених виразів на стверджувальні з метою досягнення вищого рівня виразності, оригінальності. Наприклад: «Вони *відали, що творять*! Усе було написане на їхніх прапорах і гаслах...» [7, с. 22].

Ще одним яскравим прикладом семантичного переосмислення БФ з його адаптацією до художнього тексту є речення: «Відоме євангельське застереження «не можна одночасно служити двом панам» за умов соціялізму розв'язувалося компромісно: *на службі — усе кесареві, а вдома — дещо Богові»* [9, с. 128].

У статті Євгена Сверстюка «Перебудова Вавилонської вежі» БФ втратив своє значення — «справа, яка ніколи не буде завершена», зазнавши семантичного переосмислення: Вавилонська вежа у розумінні автора — це радянська імперія, яка заборонила вивчення Закону Божого, спотворила в людей розуміння Страху Господнього, знищила систему народного християнського виховання [9, с. 34-35].

Доволі часто простежується заміна компонентів для увиразнення звучання: «Скажу тільки, що ті скалочки літають по світу й досі, і люди з такими скалочками в очах бачать зовсім не ту Україну... На щастя, дедалі більше людей не хочуть, щоб такі *скалочки потрапляли їм в очі* і в серце» [4, с. 48-49]; «Вся історія людства вчить, що найбільшу силу має той, хто *бере на плечі найважчий хрест* — і бере на плечі долю свого народу» [8, с. 10]; «І який же він учитель, коли дає поганий приклад вічного *виймання порошинки з чужого ока*...» [8, с. 147]; «Багато диспутантів, борців за парафію, мало будівників, які покажуть: ось перші камені національної споруди, і *перший камінь згоди я поклав, як наріжний»* [8, с. 125]; «*Блаженні спраглі правди*» — до таких була презирлива посмішка: ваша правда минула, тепер наша правда...» [9, с. 38];

Ще один спосіб трансформацій — розширення фразеологізмів додаванням нових компонентів: «Ось така буйна вдача у Васьки, ось такі масштаби і велич народного характеру, який не є чи нетиповим, чи винятковим, зовсім ні, він — *плоть від плоті народної*, і ця плоть народжує саме таких значних героїв, і Васька Буслаєв уособлює їх найяскравіше і найдостойніше» [3, с. 8]; «Тоді чуття істини підказує Мамаєві, що десь тут має бути *каміння, яке буває час збирати і час розкидати»* [8, с. 337]; «Отже, обраний мною аспект розмови — саме російський національний характер, причім не весь характер у всіх його виявах, а лише один нюанс характеру, але, на мою думку, такий нюанс, який є далеко не вбогим Івашком чи безрідним Петрушкою поміж інших нюансіві, можливо, саме він незмінне генеральний заводіяка менструального заквасу, *згубний змій-спокусник*, який водночас і кондове творяще начало...» [3, с. I]; «В *єгипетському полоні байдужости* [8, с. 233]; *Наріжний камінь нашої історії*» [9, с. 155].

Отже, одним із наслідків індивідуальної мовотворчості у творчому доробку письменників є трансформація БФО. Використовуючи сталі вирази з певною стилістичною метою, автори творчо обіграють їх семантику, вдаючись до зміни семантико-стилістичних та структурно-семантичних моделей усталених зворотів. Письменники оновлюють, увиразнюють семантику БФ, вдаючись до граматичних та лексичних модифікацій; заміни окремих компонентів, що входять до складу фразеологізму; вводять нові слова, які впливають на значення ФО.

Уживання фразеологізмів біблійного походження із деякими модифікаціями, але при збереженні основної семантики змісту, вимагає від автора неабиякої майстерності у володінні словом та позначене творчою оригінальністю. Індивідуально-авторські фразеологізми свідчать про емоційно-експресивний потенціал цих одиниць і є засобом оновлення мови публіцистики. Отже, як свідчать результати дослідження, фразеологізми біблійного походження — це особливий шар лексики, що відіграє значну роль в українській мові. Це дієвий засіб досягнення виразності та експресивності не лише в художніх, але й у публіцистичних текстах, засіб емоційно-зображувальної функції мови. Біблеїзми роблять тексти виразнішими та яскравішими.

Література

1. Білоноженко В. М., Гнатюк І. С. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів / В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк. — К.: Наукова думка, 1989. — 156 с.
2. Голубева Н. А. Прецедентные единицы в грамматике: традиции и новаторство / Н. А. Голубева // Высшее образование сегодня. — 2008. — № 5. — С. 47—49.
3. Гуцало Є. Ментальність орди. — Київ: Видавничий центр «Просвіта», 1996. — 206 с.
4. Костенко Л. Гуманітарна аура нації, або Дефект головного дзеркала / Вступ. Слово Б. Якимовича. — Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2001. — 52 с.
5. Костомаров В. Г. Русский язык на газетной полосе / В. Г. Костомаров. — М.: Просвещение, 1971. — 380 с.
6. Молотков А. И. Основы фразеологии русского язика [Текст] / А. И. Молотков. — Л.: Наука, 1977. – 284 с.

7. Рябчук Микола. Дві України: реальні межі, віртуальні війни. Науково-популярне видання. – К.: Критика, 2003. – 336 с.
8. Сверстюк Євген. Блудні сини України [Текст] / Євген Сверстюк. — Київ : [б. в.], 1993. — 256 с.
9. Сверстюк Євген. Правда полинова. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – 304 с.

УДК 94:929

В.О. Довбиш,
студентка факультету історії, етнології і права
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

РЕНЕСАНСНИЙ ІДЕАЛ ВЧЕНОГО: НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ А. ДЮРЕРА

Анотація. У статті розглянуто погляди та ідеї Альбрехта Дюрера на ренесансний ідеал вченого.

Ключові слова: Німеччина, Ренесанс, ідеал вченого, Дюрер, «Меланхолія».

Постановка проблеми. У період середньовіччя людина жила в суспільстві, де окремий індивід грав незначну роль, і сприйняття його навколишнім світом було відповідним. На зламі XV–XVI ст. в менталітеті німецького суспільства відбуваються зміни, головним чином, в середовищі інтелектуальної еліти, яка відчула цінності своєї праці. Біографія і творчість видатного представника Північного Ренесансу – Альбрехта Дюрера є прикладом, що підтверджує цю тенденцію. Більшість знають Дюрера як видатного художника і гравера, але надзвичайно цінними є його наукові праці в галузі геометрії, теорії перспективи й містобудування. В особистості художника проявилась риса, характерна для видатних людей того часу. Він створив своєрідний для епохи італійського Ренесансу тип художника-вченого, до цього часу невідомий в Німеччині.

Стан дослідження. Життя і творчість А. Дюрера (1471–1528), його суспільно-політичні погляди досліджували: М. Бріон [1], М. Лібман [6], Ц. Нессельштраус [8], Є. Южакова [10] та ін. Окремо варто відзначити монографію Г. Матвієвської «Альбрехт Дюрер – вчений. 1471–1528» [7].

Мета статті: проаналізувати творчість Альбрехта Дюрера як вченого, виявити характерні риси ренесансних ідей у поглядах художника.

Виклад основного матеріалу. До епохи Відродження людина не була повноцінним суб'єктом своєї діяльності. Розвиток науки, який активно розгортається в цю епоху і досягне неймовірних масштабів в новий час, перетворює людину на суб'єкта пізнання, а навколишні явища природи – в об'єкти її пізнання. Людина епохи Відродження стає більш самостійною, а це призводить до розвитку самосвідомості, формуються суспільна позиція і почуття власної гідності. Відповідно, такі зміни вимагають самовираження і реалізації творчих здібностей. Саме тому творча діяльність людини так високо цінується в цей час. У своїй здатності творити людина максимально уподібнюється Богу.

Подібне переосмислення сутності людини визначило антропоцентризм як основний світоглядний принцип Відродження, який прийшов на зміну теоцентризму середньовіччя.

Як представник міської інтелігенції Нюрнберга, що тільки зароджувалась, Дюрер, разом з тим, представляв собою особистість перехідного типу. З одного боку, він продовжив попередні художні традиції, поділяв багато соціально-політичних поглядів свого часу. З іншого боку, деякі аспекти його діяльності можна назвати новаторськими. Альбрехту Дюреру вдалося відчути й усвідомити, що в суспільстві назрівають зміни, він намагався відобразити бачення нового світу, яке залишив у своїх глибинних переживаннях доступними йому образно-символічними засобами та формами мистецтва.

У трактуванні популярного в той час сюжету гравюри «Святий Ієронім в келії» (1514 р.) проявляється типова для Дюрера глибока повага до мислячої особистості, до сили творчого розуму. Відлюдник, зображений художником, перебуває в оточенні книг, як вчений. Занурений в роботу на самоті, подалі від життєвої суєти він опановує таємниці науки [7, с. 67].

Однак келія Ієроніма не похмурий притулок аскета, а скромна кімната сучасного будинку. Така своєрідна демократична інтерпретація образу Ієроніма дана поза офіційним церковним тлумаченням під впливом реформаційних ідей. Промені сонця, що вриваються через вікно, наповнюють кімнату трепетним рухом. На підвіконні лежить череп, що символізує перемогу розуму над тілом. Невловима гра світла і тіні надає простору життєвості, органічно пов'язує з ним форми предметів, створює враження затишку. Стійкі горизонтальні лінії композиції підкреслюють настрій спокою. Панує незворушна тиша. На підлозі дрімають лев (постійний супутник святого) і собака (символ вірності) [3, с. 37].

Таким чином, у зображенні Дюрера, Святий Ієронім – це втілення гуманістичного ідеалу мислителя, вченого, що володіє ясністю духу, перейнятий зосередженістю і спокоєм.

Однак, найбільше роздумів і суперечок у дослідників різних поколінь викликала найзагадковіша і складна за змістом гравюра «Меланхолія» [9, с. 159]. Уже в епоху Відродження, як свідчить Дж. Вазарі, її відносили до творів, що дивують світ [2].

На ній зображена самотня крилата жіноча фігура, увінчана лавровим вінком (іноді вважають, що це чоловік, переодягнений в жіночу сукню), яка уособлює творчий геній. На боці у неї зв'язка ключів і гаманець, на колінах закрита книга, в правій руці циркуль, символ геометрії і будівельного мистецтва. Підпершись лівою рукою, вона в глибокій задумі дивиться вдалечінь, а у виразі обличчя помітний смуток. Біля ніг жінки спить собака, навколо розкидані будівельні і вимірювальні інструменти, серед них геометричні тіла – куля і великий багатогранник, позаду – жорно і сходи, притулені до стіни, можливо, фортеці. На жорнах прилаштувався амур з грифельною дошкою (або книгою), а на стіні висять терези, пісочний годинник, дзвін і магічний квадрат з шістнадцяти клітин, в якому сума чисел у рядках, стовпцях і по діагоналях дорівнює 34. Зліва вдалині – морський берег, на небі – веселка, комета і тут же – кажан, що несе напис:

«Меланхолія I». Справа внизу — монограма Дюрера і рік створення гравюри, 1514 [3, с. 38].

«Меланхолія» та її окремі деталі дали привід для численних інтерпретацій, що істотно змінювались у часі [6; 8; 10]. Дослідники сходяться на тому, що фігура генія, пейзаж об'єднані якоюсь спільною ідеєю різнорідні предмети, з яких кожен має особливий символічний сенс (так, за словами самого Дюрера, ключі означають силу, гаманець — багатство), — все це оточене атмосферою тривоги і створює майже трагічну картину духовного розладу, тяжкої внутрішньої боротьби тощо. Більшість відзначали також суперечливість внутрішнього сенсу образів, відображений А. Дюрером (контраст між врівноваженими терезами і пісочним годинником, між застиглим числовим квадратом з незмінною сумою чисел і рухомим дзвоном, що готовий будь-якої миті подати сигнал закінчення часу і т. д.). У той же час відчувається єдність спокійного споглядання, абстрактного мислення і активної творчої діяльності людини. Вважають також, що в гравюрі слід шукати втілення філософських категорій можливого і дійсного, необхідного і випадкового. Насамкінець, звернувшись до популярного в епоху Дюрера вчення про темпераменти, їх властивості та атрибути, що відігравали помітну роль в забобонах, астрологічних прогнозах, медицині, дослідники прийшли до висновку, що художник, найімовірніше, прагнув подати закінчений образ меланхолійного темпераменту.

Дослідники, серед яких М. Лібман [6], Є. Южакова [10, с. 208] сходяться на тому, що в «Меланхолії» художник відтворив символ творчої думки людини, і бачать в цьому творі духовний автопортрет Дюрера. Митець, зараховував себе до меланхоліків і вірив, як і його сучасники, що цьому типу людей властива вища форма розумової і художньої активності. У дослідженні Г. Матвієвської підкреслюється, що «згідно поглядів того часу меланхоліки схильні до навчання, задуми, роздумів... це люди, які, між іншим, є представниками вільних мистецтв — астрономії, геометрії, арифметики, логіки тощо» [7, с. 68].

Марсель Бріон вказує, що існує жанр алегоричного натюрморту, який називають «марнота марнот» і який набуває попередження: «momento mori» («пам'ятай про смерть»). Він вважає, що «Меланхолія» в певному сенсі є «марнотою марнот». Оскільки безлад, в якому на підлозі розкидані інструменти; дрімаючий Ерот на жорнах, що символізує приспане бажання; мовчазний дзвін, який жодна рука не намагається привести до руху, — все це гармонійно вписується в палітру «марноти марнот» [1].

Після другої поїздки до Італії (1505—1507 рр.) найважливіше місце в житті Дюрера зайняли теоретичні дослідження. Він рано дійшов висновку, що художник може досягти досконалості тільки в тому разі, якщо талант і любов до мистецтва будуть підкріплені знанням законів, яким підпорядковане прекрасне. Щоб осягнути ці закони, потрібні не тільки вправи, але і «зусилля розуму», що дають «справжнє розуміння» життєвих явищ і «тверді знання» [5, с. 35].

Дюрер був переконаний, що мистецтво — це наука і що навчання художника має полягати не в освоєнні навичок ремісника, а у вивченні математики, законів перспективи і пропорцій людського тіла. Ці ідеї Дюрера-педагога, які були

сприйняті і розвинені в XVI–XVII ст. перш за все італійськими майстрами [7, с. 69], стали панівними в подальшій діяльності самого художника.

Близько 1508 р. Дюрер почав писати працю про живопис для німецьких художників-початківців, в якій вирішив викласти всі необхідні теоретичні відомості. Він гаряче взявся за справу, впевнений, що завершить її швидко. У 1512 р. було складено передмову до книги [5, с. 9–37], в якій А. Дюрер обґрунтував свої цілі і накидав план всього твору. Про те, що він плідно працював над здійсненням свого задуму, свідчать К. Шейрль [4, с. 197] та І. Камерарій [4, с. 214], а також численні замітки, що збереглися серед рукописів Дюрера. Однак «Книга про живопис» так і залишилась незавершеною. Результатом багаторічної роботи Дюрера над теоретичними питаннями мистецтва стали два його чудових твори: «Керівництво до виміру за допомогою циркуля і лінійки», опубліковане в 1525 р., і трактат про пропорції людського тіла, що вийшов друком у 1528 р., вже після смерті автора. Мабуть, ці книги повинні були скласти розділи задуманої автором великої праці. Дюрер проявив глибокі пізнання в геометрії і теорії перспективи, які вперше були викладені німецькою мовою в простій і доступній для початківців-художників формі. Задумавши написати підручник для художників, Дюрер знайшов повну підтримку у свого приятеля Вільбальда Піркгеймера, який допомагав порадами і ділився своїми знаннями щодо класичної літератури. Про те, як високо цінував художник участь В. Піркгеймера, свідчать «Присвяти» до праць Дюрера, в яких він з вдячністю говорить про допомогу друга [5].

Висновки. Отже, погляди А. Дюрера на ідеал вченого відповідали ренесансним гуманістичним ідеалам, який представляв соціально активну, освічену людину, незалежно від її походження чи соціального стану. Для художника було характерним усвідомлення високого значення людського розуму, який перебуває в початковій стадії раціоналізму, виражене в постійному розширенні своїх знань і прагненні передати їх учням. У творчості це уявлення втілювалося в образах вчених людей («Св. Ієронім в келії»), створених художником, та намаганні передати наукове знання епохи (гравюра «Меланхолія»).

Література

1. Брион М. Дюрер / Марсель Брион. – М.: Молодая гвардия, 2006. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://litresp.ru/kniga/ru/%D0%91/brion-marselj/dyurer.
2. Вазари Дж. Жизнеописания наиболее знаменитых живописцев, ваятелей и зодчих. Полное издание в одном томе / Пер. с итал. – М.: «Издательство АЛЬФА-КНИГА», 2008. – 1278 с.
3. Дюрер: альбом / [авт. тексту М. Гордеева]. – М.: «Директ-Медиа», 2010. – 48 с. (Великие художники).
4. Дюрер А. Дневники, письма, трактаты : в 2-х т. / А. Дюрер. – Л., 1957. – Т. 1. – 228 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.e-reading.club/book.php?book=69249.
5. Дюрер А. Дневники, письма, трактаты: в 2-х т. / А. Дюрер. – Л., 1957. – Т. 2. – 254 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.e-reading.club/book.php?book=87037.
6. Либман М. Дюрер и его эпоха / М. Либман. – М.: Искусство, 1972. – 240 с.

7. Матвиевская Г. П. Альбрехт Дюрер — учёный. 1471—1528 / Г. П. Матвиевская. — М.: Наука, 1987. — 240 с.
8. Нессельштраус Ц.Г. Литературное наследие Дюрера / Ц.Нессельштраус // Дюрер А. Дневники, письма, трактаты. В 2-х тт. Л.: Искусство, 1957. — Т. 1. — С. 7—40.
9. Сокольникова Н.М. История изобразительного искусства: учебник для студ. высш. пед. учеб. заведений: в 2 т. / Н. М. Сокольникова. — М.: Изд. центр «Академия», 2007. — Т. 1. — 304 с.
10. Южакова Е. В. «Меланхолия I» Альбрехта Дюрера: история интерпретаций / Е.В. Южакова // Известия Уральского государственного университета. Сер. 2: Гуманитарные науки. — 2010. — № 4 (82). — С. 206—217.

УДК 94(447)

О.А. Москаленко,
викладач Університетського коледжу
Київського університету імені Бориса Грінченка

ЖИТТЯ КИЯН ЗА ЧАСІВ КИЇВСЬКОЇ РУСІ, ФОРМУВАННЯ МЕНТАЛІТЕТУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО МІСТА (ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ ТА МЕНТАЛЬНІСТЬ КИЯН)

Анотація. У статті розглядаються особливості формування менталітету киян, їхньої культури та побуту за часів Київської Русі у творах істориків-мандрівників, літописців, поетів.
Ключові слова: Київ, (мужі), люди, молодші люди, чернь, Народне віче, бояри.

Постановка проблеми. Дана проблема є досить актуальною сьогодні. Адже кожне європейське місто має свою тривалу історію і чим далі входить історія в глибину віків, тим солідніше виглядає місто. Київ та життя його мешканців своєю історією сягає в раннє середньовіччя. Кияни є повноправними європейцями і їм важливо знати історію рідного міста, проблеми киян за часів Київської Русі для ефективної розбудови сучасні інфраструктури міста.

Стан дослідження. В XIX столітті дану проблему досліджували такі вчені як М.Ф. Берлінський, який у своїй праці «Історія Києва» висвітлив проблеми Києва та розширив краєзнавчу понятійну базу. Вдало змальовував храми, та церкви Києва, зокрема, описував роль Десятинної церкви, в обороні міста, де під руїнами загинуло чимало киян, проте цей вчинок не був марним, адже мужні дії мешканців стримали, на певний час татаро-монгольську навалу, і дали можливість, хоч і на принизливих для князівств умовах, вижити [4].

Серед відомих дослідників побуту Києва в XX столітті можна виділити таких як: Боровський Я. Є, Брайчевська О. А, Сергєєва М.С. Зокрема, Боровський Я.Є., Архипова Є. І в своїй праці «Дослідження міста Ярослава», вдало змалював якісно нові зміни в житті Києва та культурі киян, а саме, перехід до спорудження кам'яних будівель, вони поступово витісняли дерев'яні. Брайчевська О. А. вдало описує одяг киян, різноманіття якого дозволяє нам зробити важливі висновки стосовно устрою Києва та люду, який там проживав, їхнього побуту, моральних та духовних цінностей, естетичних смаків. Все, що стосується не релігійних споруд,

досліджував Сергєєв М.С., який розглядав житло як частину побутової культури, невід'ємну складову менталітету та побуту українців та киян, зокрема. Окрім того Січинський В.С. в праці «Чужинці про Україну» зібрав всі описи різних арабських, візантійських, європейських мандрівників які не тільки описували Русь, та її серце – Київ, але й менталітет киян, їх побут риси характеру, ставлення то володаря. Але в сучасному науково-історичному світі часто точаться суперечки пов'язані з датою виникнення Києва, а від так, не достатньо дослідженою залишається проблема культури та побуту киян.

А тому **метою** нашої статті є вивчити та проаналізувати низку різноманітних історичних, літературних джерел про стародавній Київ, життя і побут його мешканців та прослідкувати вплив даних історичних явищ на сучасних киян. **Завданням** даного дослідження є детальне вивчення та узагальнення ментальності киян, їх побуту на основі мемуарів, спогадів мандрівників, що подорожували територією України-Русі, а також на основі археологічних даних, та документальних літописів.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що перші згадки про Київ, одяг та побут киян, їхні звички, ментальність вперше описували арабські та візантійські джерела. Ця проблема була завжди цікавою та актуальною.

Так, життя слов'ян, які проживали на теренах стародавнього Києва до V століття, описували греки, зокрема історик Геродот, в праці «Історія», описав Скіфію. За деякими версіями, саме Геродотова згадка про скіфів-землеробів і дає нам підстави вважати, що це є прадавні слов'яни, які заселяли лісостепову та лісову зону сучасної України. Зокрема, Геродот описував звичаї скіфів скальпувати та осліплювати ворогів, що було характерним для деяких найжорстокіших руських князів.

Перші ґрунтовні писемні згадки про киян можна знайти в арабських та візантійських джерелах. Зокрема, в праці араба - мандрівника Аль Джайгані «Книга доріг для пізнання держав» описано місце розташування стародавнього Києва. В праці було описано не лише місце розташування Куяби (така арабська назва Києва), але й уявлення арабів про киян, їх звичаї, які неймовірно вражали чужинців.

Арабський письменник Аль-Масуді, описуючи киян X століття, надає відомості не тільки географічного характеру, а й етнографічного, де описує шанобливе ставлення різних слов'янських народів до свого князя, та визнання київського князя не тільки киянами, а й іншими слов'янськими народами.

Ібн Даст у праці «Книга добрих скарбів» (X ст.) описав звичаї та особливі риси характеру киян, їхнє вбрання та побут. На основі цих праць можна прослідкувати як змінювались мешканці Києва від до державного періоду і до розбудови Давньоруської держави, зокрема, Ібн Даст писав, що кияни-русини носили золоті прикраси, але одягались досить неохайно, проте люди були гостинними.

Візантійські джерела представлені працями Патріарха Фотія, Костянтина Порфирородного, Лева Диякона та інших. Вони описували войовничість та агресивність слов'ян та киян, зокрема. Побут киян вони вивчали під час

військових походів Київської Русі на Царгород. Відомості про киян старокняжої доби можна віднайти в західно-європейських джерелах, зокрема, в працях Бруно з Кверфурта та Тітмара Марзебургського, які влучно описали перехід у спадок землі серед киян за принципом від батька до сина від старшого сина до меншого, і хоч це явище було зображено європейцями на прикладі Володимира, проте такий стан речей панував в давньоруському суспільстві загалом.

Серед давньоруських дослідників найвлучніше описує побут та звичаї киян літописець Нестор в «Повісті минулих літ». Цей літопис, по суті справи, був унікальною пам'яткою української писемності XI–XII століття, яка описує на тлі історії України-Русі життя та побут киян, їхні вподобання, пристрасті, наприклад, спорудження в Києві лазні змальовує процес миття як певний ритуал. В книзі також вдало описано значення міської громади, так званого народного віча, до якого входили звичайні кияни, які приймали активну участь в управлінні як містом так і Руссю в цілому, що свідчить про високу правову культуру киян. Саме Народне Віче вирішувало питання війни чи миру і інші важливі питання міста. З Народним Вічем, як правило, радився князь.

Варто зазначити, що кияни були завжди європейською народністю, яка відзначалась високою освіченістю, культурою, привітною поведінкою. Окрім того, Київ постійно розвивався, а отже і змінювались вподобання самих киян, з'являлись нові звичаї, змінювався і їх зовнішній вигляд. Досить важливим є той факт, що кияни зберегли ці тенденції і пронесли їх крізь віки від Русі до сьогодення.

Хотілося б звернути увагу на деякі цікаві факти з життя стародавніх киян, їхні проблеми та звичаї [1]. Починаючи з V століття, одразу з виникненням міста розпочинається і розвиток ремесла, Київ стає центром торгівлі, тут перетинаються важливі політичні шляхи. Самі ж кияни з давніх літ зарекомендували себе, як високоорганізована спільнота, про що свідчило чітке підпорядкування князю, зокрема, про це писав арабський письменник Ібн-Даст (X століття): «Їх вождь коронується; вони йому підпорядковуються, і від його наказів не ухиляються» [9]. В пересічних киян побут залишався доволі убогим, але не дивлячись на це, при обороні міста від нападів печенігів, половців вони відрізнялись згуртованістю та мужністю. Цей факт неодноразово підтверджувався і під час великих будівництв [2]. Соціальний склад населення Київської Русі був дуже різноманітний, до нього входили міська аристократія (мужі), люди – міська знать, молодші люди – мешканці міста, чернь – найбідніші прошарки міста та смерди – селяни. Основну масу населення міст, в тому числі й Києва, складали саме люди, молодші люди, чернь.

Проте, Київ мав ще одну політичну перевагу перед іншими містами – це те, що в ньому був князь зі своєю дружиною, внаслідок чого активно покращувалась інфраструктура міста. Кияни були високодуховними та віруючими людьми, зокрема, про це свідчить розбудова храмів та соборів. А сам Київ отримав другу назву – Золотоверха столиця. Так духівництво за рахунок десятини, що збирали з киян та церковних земель утримувало київські монастирі такі як Печерський, Михайлівський Золотоверхий (1108 р.), Видубицький (1070–1088 рр.).

Проте, серед киян був досить поширеним не лише обов'язковий десятинний податок, а й таке явище як меценатство, пожертва серед всіх верств міста [5].

Отож, храми, монастирі, церкви були тим фактором, що об'єднував киян в ситуаціях лиха чи радості. Про набожність жителів Києва свідчить також розташування вулиць міста навхрест, що мало як релігійне, так і практичне значення, адже Київ був зручним не лише для власних мешканців, а й для гостей міста. Наступною важливою рисою киян, що надає їм європейського менталітету, є насамперед, явище широкої міської демократії, коли в суспільно-політичному житті міста приймали участь, так звані, верстви «нищих и худых», «всех людей», «всех киян». Окрім управлінської функції, бояри та всі інші кияни виконували роль дорадчого органу князя [9].

За сильної князівської влади Народне віче було додатком до верховної влади князя, за слабкої – залежність була зворотною.

Наступним важливим компонентом побуту киян є житло та одяг, на основі вивчення яких можна досліджувати історію міста.

Житла у древніх киян були, переважно, дерев'яними, лише за часів Ярослава заможні кияни споруджували кам'яні будинки. Важливою складовою їхнього житла була, так звана, Руська піч, яка мала ряд призначень та була важливим елементом давньоруського житла. За численними археологічними та літописними джерелами житла оздоблювались тканинами, які поділялись на декілька типів – постільне вбрання, тканини для столу (скатертини), різні типи завіс та запон, дрібні ткані речі утилітарного призначення. Серед меблів переважали ліжка, скрині та столи, проте, столи були не в кожній оселі, а лише в заможних киян, і як правило, розташовувались в бенкетній залі. Виходячи з аналізу численних літописів таких як «Слово про багатого та убогого», «Слово о полку Ігоревім» та інших в інтер'єрі киян зберігались слов'янські традиції, а саме досить бідне оздоблення [10].

Переважна більшість мешканців давньоруських міст носили одяг, взуття і головні убори, виготовлені із місцевих матеріалів — льону, конопель, шкіри, хутра. Одяг шили із лляних, конопляних та вовняних тканин, які ткали у кожній оселі [5].

Так, у «Повісті минулих літ», 980 р. наводиться повчальний опис доброї дружини і господарки в домі, яка, взявши вовну і льон, своїми руками спряде їх і витче з них тканину, яка піде на пошиття одягу домочадцям — «вси свои одети будут». Лляні тканини були двох ґатунків — тонкі (частини) і грубі (толстини).

Товста вовняна тканина із грубої, погано вичесаної вовни мала назву «власниця» або «вотола», і використовувалась для пошиття однойменного одягу черні [7].

Особливо шанувались ті елементи одягу, які були виткані руками жінок, особливо знатного роду, і в знак гостинності таким одягом нагороджували іноземних послів і купців від імені господині дому. За одягом можна було прослідкувати майнову диференціацію серед киян, так, наприклад, нижній та верхній літній одяг мали заможні кияни (мужі та люди), незаможні міщани

(молодші люди); для виготовлення буденного одягу широко використовували толстину та ряднину — грубі тканини із льону та конопель.

Досить часто в літописах можна віднайти такі назви одягу князів і бояр як «порти дорогий», «очервлена и багряна оденья, вси женчюгом иссаждени», і вбрання звичайних киян названі «портища», «рубища» та «худий руби» [6].

Висновки. Отже, в результаті проведеного дослідження, ми прийшли до наступних висновків: перші поселення були розташовані в районі Замкової гори.

Першими поселенцями були різні слов'янські племена. Саме їх і можна вважати першими киянами, після заснування міста та подальшого перетворення його на центр Русі з'явилися різні типи киян – міська аристократія (мужі), люди – міська знать, молодші люди – мешканці міста, чернь – найбідніші прошарки міста. Відповідно до цього і визначався їхній рід занять. Тому не дивлячись на різні підходи до того кого можна вважати першими киянами, все ж переважно населення Києва складалось з автохтонних племен, його ж верхівка мала варязьке коріння (Аскольд та Дір). Традиції та менталітет, що були закладені за часів Київської Русі увійшли до культури сучасних мешканців міста, що робить їх повноцінними європейцями.

Література

1. Історія Києва [Текст] : у 3-х т., 4-х кн.: Пер. з рос. / Голов. редкол. Ю.Ю. Кондуфор (голов. ред) та ін.; АН УРСР; Ін-т історії. – К. : Наук. думка, 1986–1987. – Т.1 : Стародавній і середньовічний Київ. – 1986. – 382 с.
2. Історія Києва [Текст] : у 3-х т., 4-х кн.: Пер. з рос. / Голов. редкол. Ю.Ю. Кондуфор (голов. ред) та ін.; АН УРСР; Ін-т історії. – К. : Наук. думка, 1986 – 1987. – Т.2 : Київ періоду пізнього феодалізму і капіталізму. – 1986. – 439 с.
3. Аркас М. М. Історія України-Русі [Текст] / Микола Аркас ; [упоряд., передм. Коваль Р. М.]. – Репр. вид. 1912 р. – Київ : Холодний Яр ; Кам'янець-Подільський : Медобори, 2013. – 424 с.
4. Берлинский М. Ф. Краткое описание Киева. – СПб., 1820. – 334 с.
5. Повість минулих літ [Текст] : літопис : [для серед. та ст. шк. віку] / переказ В. Близнеця ; худож. Г. Якутович. – Київ : Веселка, 1982. – 226 с.
6. Боровський Я. Є. Дослідження міста Ярослава 1984–1989 рр. / Я.Є. Боровський, Є.І. Архипова // Стародавній Київ. — К., 1993. – 325 с.
7. Брайчевська О. А. Давньоруський чоловічий костюм X – XIII ст. (за археологічними, писемними та образотворчими джерелами): автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.06 /Інститут археології НАН України. – К., 1992. – 19 с.
8. Винокур І. С. Археологія України: підручник для студентів ВНЗ / І.С. Винокур, Д.Я. Телегін. – Т.: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 480 с.
9. Січинський В.С. Чужинці про Україну – К.: Довіра. – 1992. – 254с.
10. Сергєєва М.С. Житло [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://litopys.org.ua/istkult/ikult15.htm.

Т.В. Новікова,
студент філологічного факультету
Ізмаїльського державного гуманітарного університету
науковий керівник: ***Л.М. Топчій,***
доцент кафедри української мови та літератури
Ізмаїльського державного гуманітарного університету

ВИКОРИСТАННЯ НОВОТВОРІВ У ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

У сучасних умовах великий вплив на громадську свідомість здійснюють засоби масової інформації. Саме здатність ЗМІ впливати на широку аудиторію надає дослідженню їх мови особливого значення. Мова мас-медіа є динамічною та найбільш інноваційною щодо вживання нових слів.

Мова ЗМІ сьогодні виступає важливим джерелом дослідження новітніх тенденцій у розвитку сучасної літературної мови, тому і привертає увагу багатьох дослідників. Лексика української мови активно поповнюється новими словами. Їх кількість у періодичній літературі розвинених країн світу протягом року сягає десятків тисяч [2, с. 271].

У досліджуваних джерелах з'явилися та активно побутують лексеми, на позначення нових професій, роду занять економічного характеру: *дистриб'ютор* – «оптовий торгівець; постачальник; фірма чи підприємець, який займається збутом продукції; юридична чи фізична особа, яка займається від імені фірми-виробника збутом і гарантійним обслуговуванням товару»; *маркетолог* – «фахівець у галузі маркетингу» [3, с. 77].

Також широко функціонують одиниці, що передають важливі економічні процеси, дії, заходи, що здійснюються в нашій державі: *санація* – «збільшення кредиту, надання субсидій та інші фінансові заходи держави чи банків з метою допомоги великим підприємствам, компаніям, які перебувають під загрозою збанкрутування» [6, с. 259].

«ЄС та Світовий Банк запропонували ***реструктуризацію*** *цієї компанії згідно зі стандартами Євросоюзу»* [1]. Поява наведеного терміна спричинена здобуттям Україною незалежності та входженням у новий економічний простір.

У мас-медіа найчастіше використовують англіцизми. Особливо це стосується молодіжних, спеціалізованих (технічних) видань, рекламних роликів тощо. Але перенасичення, невлучне та неправильне використання у мові запозичень дуже небезпечне – воно засмічує мову засобів масової інформації, робить її незрозумілою для широкого загалу, тим самим інформація вже перестає бути масовою [4, с. 16].

Багатими на неологізми є тексти політологічного характеру. Слова, що позначають державні процеси, посади, приналежність до певної організації чи групи людей, відразу після появи є оказіоналізмами, а пізніше вже набувають поширення, сприймаються (або не сприймаються) носіями мови і фіксуються у словнику [5, с. 6].

Однією із рис мови сьогоднішніх ЗМІ є використання відомих усім морфем у незвичному поєднанні. Маємо певну кількість індивідуально-авторських та оказіональних утворень, що є свідченням намагання журналістів нестандартно, оригінально висловитись чи змалювати своєрідність події, ситуації, образів та ін. [2, с. 269].

Вище вже йшлося про те, що на початку XXI ст. активізувалися українсько-англійські мовні контакти, результатом яких стала значна кількість запозичень у різних сферах діяльності: в економіці *(фандрейзинг, баєр)*, суспільно-політичній сфері *(аплікант, ньюсмейкери),* засобах зв'язку *(роумінг, банер);* науці, культурі, освіті *(едиція, перфоманс),* зокрема молодіжній субкультурі *(діджей, рейв-культура),* у масовій культурі *(трилер, блокбастер),* у спорті *(стритбол, маунтинборд);* у побуті *(фліпси, хот-дог),* у ЗМІ *(копірайтер,* програма у стилі *"лайв")*. Та головним джерелом поширення запозичень є розвиток комп'ютерної сфери, інтернету. Більшість термінів цієї галузі — англіцизми, що мають на меті полегшити суспільне мовлення, називаючи нові процеси, явища, поняття (*драйвер, модем* тощо) [6, с. 134].

На основі проаналізованих матеріалів можна зробити висновки. По-перше, публіцистика в нашій країні стрімко розвивається завдяки активним політичним, економічним та соціальним процесами. По-друге, слід зазначити, що серед типів неологізмів, які є у нашій класифікації, найбільш поширеними треба назвати новотвори, а найменш — моментальні входження явищ.

Література

1. Газета «Український тиждень». — № 14(179). — 8—14 квітня. — 2011р.
2. Канова Е. Работа над неологизмами в процессе обучения чтению на материале актуальной публицистики / Е. Канова // Studia rossica posnaniensia. — Познань, 1996. — С. 267—271.
3. Колесникова Н. В. Лексичні неологізми в рекламі / Н. В. Колесникова // Вісник — Запоріжжя, 2002. — № 3. — С. 77—78.
4. Мацько Л. Українська мова в кінці XX ст.: (Зміни в лексиці) / Л. Мацько // Дивослово. — 2000. — № 4. — С. 14—20
5. Нікітіна Н. Українська мова на телебаченні / Н. Нікітіна // Дивослово. — 2004. — № 12. — С. 2—7
6. Стишов О. А. Українська лексика кінця XX століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) : [монографія] / О. А. Стишов. — К. : Вид. центр КНЛУ, 2003. — 388 с.

Л.С. Резнікова,
студентка Хмельницького національного університету

ТЕХНОЛОГІЯ ІНТЕРСЕМІОТИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ: КОМІКС ЯК КРЕОЛІЗОВАНИЙ ТЕКСТ

Варто зауважити, що зміна дослідницьких пріоритетів відкриває нові перспективи для подальших розробок, надаючи можливість більш детальному аналізу явищ, які донедавна не отримували належної уваги з боку фахівців. До складу недостатньо висвітлених потрапили креолізовані або семіотично ускладнені тексти, роль яких в якості засобу здійснення комунікативної взаємодії останнім часом значно зростає, які є предметом численних лінгвістичних доробків таких лінгвістів як О.Є. Анісімова, А.О. Бернацька, Ю.О. Сорокін, Є.Ф. Тарасов, Г. Штьокл, Я.Г. Шнайдер та ін. Креолізовані тексти – це тексти, фактура яких складається із двох негомогенних частин – вербальної (мовної або мовленнєвої) та невербальної (яка належить до інших знакових систем)..Як відмічає Є. В. Козлов, комікс є полі інформативним креолізованим текстом, який містить літерний текст, пара- графіку та графіку [1, с. 10]. За визначенням А.Г. Соніна, *«комікс» – текст, який представляє собою послідовність кадрів, що містить малюнок та укладений в нього вербальний текст що утворюють смислову єдність»* [2, с. 51]. Однак важливо взяти до уваги той факт, що комікси є креолізованими текстами, тому найбільш вдалим способом перекладу даного феномену є інтерсеміотичний переклад. Видатний вчений Д. Горло (Dinda Gorlee) розглядає даний феномен в рамках когнітивного підходу, з її точки зору «інтерсеміотичний переклад являє собою трансмутацію словесного повідомлення іншими засобом вираження» [4, с. 24]. У кожній мові необхідно враховувати відповідні специфічні аспекти. Ґрунтуючись на вищесказаному, Р. Якобсон формулює принцип, який можна було б назвати принципом обов'язкової мовної диференціації: *«Мови різняться між собою головним чином в тому, що в них не може не бути виражено, а не в тому, що в них може бути виражено»* [3, с. 22].

На основі особливостей перекладу коміксів та характеристик цього жанру виділяють наступні особливості перекладу на фонетичному, граматичному, лексичному та синтаксичному рівнях.

1. Графічні та фонетичні особливості

А. *Виділення слів жирним шрифтом:* Комікс «Futurama Comics № 1» вдало ілюструє дану ситуацію:

«Nah, I just wanted to let you know that you're an idiot ans Leela's ***a sappy know-it-all!»****.*	*«Хах, я просто хочу, щоб ви знали, що ти ідіот, а Ліла* ***занудна всезнайка!»****.*

2. Лексичні особливості

А. *Сленги, жаргони,ненормативна лексика.* Наприклад, в «Simpsons Comics № 206»:

«Oh, no! Water is full of disgusting fish and the air is filled with filthy birds!».	*«О ні! У воді плавають ці бридкі риби, а в повітрі повно мерзенних птахів ».*

Б. Переклад імен героїв

→ Sandman

Центральним персонажем серії коміксів є Сендмен (Пісочна людина, Морфей, Сон) – володар світу снів, могутній і нескінченний. Варіації перекладу:

→ Фольклорний персонаж: 1) імена - Пісочна людина, Сівач, Сон, Морфей;

→ «Пісочна людина» Е.Т.А. Гофмана: 1) імена – Пісочна людина, Пісочник;

→ «Пісочна людина» Н. Геймана: 1) імена – Морфей, Повелитель снів, Сендмен, Сон.

Варто зазначити, що також ім'я персонажа може бути інтерсеміотичною алюзією на пісні Ella Fitzgerald «Dream A Little Dream Of Me» (переклад персонажа транслітерується як Сендмен), The Chordettes «Mr. Sandman» (переклад способом транслітерації) та Bobby Darin «Dream Lover» (Заміна образу «мрійник»). У зв'язку з цим, методично кращим є варіант перекладу «Піщаний чоловік». В обох випадках необхідні також виноски з коментарем.

3. Морфологічний та синтаксичний рівень

А. Гумор

Переклад гумору має на увазі під собою трансформацію вихідного матеріалу в нову форму, яка в свою чергу відтворює оригінал і викликає відповідну реакцію у читачів. Приклад з коміксу «Garfield», 2001.

«Step right this way, ladies and gentlemen, here we have one of nature's wonders - the bottomless pit!».	*«А тепер подивіться сюди! Ви бачите одне з чудес світу...бездонний шлунок!».*

В даному прикладі був використаний еквівалентний переклад гумору, який має на увазі під собою збереження синтаксичної і семантичної структури висловлювання, який визначається змістом і структурою даного висловлювання.

У даній статті розглянуто, як прагматичний аспект мови коміксу передається за допомогою інтерсеміотичного перекладу. Основними особливостями перекладу англомовних коміксів були виявлені на наступних рівнях. На графічному і фонетичному рівні: Підкреслення смислових домінант є важливим елементом коміксів, а саме виділення їх жирним шрифтом, тому дані одиниці необхідно залишати еквівалентними. На лексичному рівні: У коміксі важливо правильно подати інформацію, розраховуючи на цільову аудиторію і жанр. І тому перекладач повинен правильно передати, інтерпретувати лексику, використовувану в коміксі, ніби то піднесена лексика або сленгові вислови. На морфологічному і синтаксичному рівнях: Емоції героїв передаються не тільки за допомогою звуконаслідувальних слів, але і за допомогою часток, вигуків і оклику пропозицій.

Література

1. Козлов Е.В. Комикс как явление лингвокультуры: знак – текст – миф. Волгоград: Изд-во ВолГУ, 2002. – 183 с.
2. Сонин, А.Г. Комикс как новая форма художественного повествования / А.Г. Сонин // Культура и текст. Выпуск Лингвистика. Часть 1. Материалы международной научной конференции. – Барнаул: Алт, 1996. – С. 49–60.
3. Якобсон Р. О лингвистических аспектах перевода / Р.О. Якобсон // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. – М., 1978. – С. 16–24.
4. Gorlee, Dinda L. Semiotics and the Problems of Translation, with special reference to the semiotics of Charles S. Pierce, Amsterdam/ Atlanta: Rodopi, 1994. – 56 p.

В.Ю. Ричко,
аспірантка кафедри філософії
Рівненського державного гуманітарного університету
науковий керівник: ***Л.М. Шугаєва,***
доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії
Рівненського державного гуманітарного університету

ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР ДІЯЛЬНОСТІ УПЦ (МП) ЯК ЧИННИКА ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Досліджуючи роль УПЦ (МП) у процесах формування національної самосвідомості українців на сучасному етапі, авторитетний вітчизняний релігієзнавець А. Колодний стверджує, що ця Церква аж ніяк не може претендувати на роль національної, оскільки «Українською вона може називатися лише із-за розташування її громад на території України і відвідуванням їх українськими парафіянами» [3, с. 216]. Водночас, за його словами, «ні в змісті, ні в богослужінні, ні в обрядах ця Церква не має чогось такого, що засвідчувало б її українськість», оскільки «За три століття свого підпорядкування Московській Церкві Православ'я України втратило свій національний характер, свої організаційні форми життя, місяцеслов святих і місцеві треби, стало співвиконавцем русифікаторських настанов світських і церковних властей» [3, с. 216].

Більше того, як йдеться в інформаційно-аналітичній довідці Відділу гуманітарної безпеки Національного інституту стратегічних досліджень під назвою «Стан, тенденції та перспективи релігійно-церковної ситуації в Україні за підсумками 2017 р.» [5], однією з домінант сучасного релігійно-церковного життя в Україні є антиукраїнська спрямованість діяльності УПЦ (МП). Підставою для такого твердження стали численні випадки з боку кліру цієї Церкви, зафіксовані як представниками ЗМІ, так і пересічними громадянами, що містили факти демонстрації неповаги до захисників України, псування іміджу нашої країни на міжнародній арені, надання духовної опіки окупантам, пропагування імперських цінностей тощо.

Воно й не дивно, оскільки нині у вітчизняному духовно-культурному просторі УПЦ (МП) відіграє роль ретранслятора провідних засад доктрини «русского мира». Зокрема, одним із виявів пропаганди її ідей в Україні представниками вищого керівництва УПЦ (МП) стала відео-проповідь, опублікована в популярній інтернет-мережі вікарієм Київської митрополії, намісником Десятинного монастиря єпископом Гедеоном [4]. У ній він звернувся до вірян із наступними словами (цитуємо уривок мовою оригіналу): «... Вы знаете, Десятинная церковь... по преданию является матерью церкви, всех городов русских и, конечно, сам храм – матерью всех церквей русских, откуда началось святое православие, где жил и почил великий равноапостольный князь Владимир, великая равноапостольная княгиня российская Ольга, ну и вообще всё, вся наша история началась с Десятинной церкви, как раз которую я здесь представляю. Конечно, в сегодняшние тяжелые такие времена – на Украине раскол, ведется гражданская война – люди гибнут с двух сторон, православные люди, русский народ. Мы не разделяем русских, украинцев, это всё не братские народы, как многие считают, это один народ. Один народ, одно тело Христово – и сейчас в таком тяжелом, можно сказать, плачевном состоянии. Поэтому прошу ваших святых молитв за нашу великую родину. Великую родину нашу. Она всегда великая, где бы человек ни родился – в Москве или Сибири, или в Петербурге, или в Крыму, или в Киеве – это все одно пространство православного великого славянского народа...» [4]. На нашу думку, ці висловлювання свідчать про наступне: заперечуючи існування української нації, промосковський клірик культивує погляди, характерні для часів Російської імперії, коли українцям відмовляли у праві на національне самовизначення. У цьому контексті стає зрозумілим бажання владики Гедеона називати київську княгиню Ольгу – «русской», українців – «русским народом», а російську агресію на Сході України – «гражданской войной».

Висловлювання владики Гедеона суголосні провідній тезі, виголошеній Московським патріархом Кирилом на відкритті III Асамблеї Руського світу (2009 р.). Вона полягає у тому, що «ядром російського світу сьогодні є Росія, Україна, Білорусія... – це і є Свята Русь. Саме це розуміння Російського світу закладено в сучасній самоназві нашої Церкви. Церква називається Російською не за етнічною ознакою. Ця назва вказує на те, що Російська Православна Церква виконує пастирську місію серед народів, які приймають російську духовну і культурну традицію як основу своєї національної ідентичності, або ж принаймні як її суттєву частину» [1]. У її контексті стає очевидним той факт, що релігійна, як до речі, і політична інтерпретація доктрини «русского мира» йде в розріз із прагненням Української Церкви стати автокефальною. Й хоча офіційна позиція УПЦ (МП) щодо цього зажди була доволі стриманою, позаяк останнім часом вона розгорнула активну діяльність зі збору підписів проти надання Українській Церкві Томосу про автокефалію.

Так, щонайменше у трьох областях України було зафіксовано збір підписів проти надання Томосу про автокефалію Українській Церкві, а саме в Донецькій,

Луганській та Чернігівській. Не будемо заперечувати, що кожен має право на власну думку. Однак, як з'ясували журналісти, не в усіх її й питають [2].

За словами Юніса Аскерова, одного з активістів із Чернігова, «У 2014 році брехливі, фейкові референдуми відбулися у Криму та на Донбасі. У 2018-му в церквах УПЦ під омофором Москви знову відбувається подібне – фальсифікують підписні листи проти надання автокефалії». Йому вдалося зняти відео, як у Єлецькому монастирі Чернігова та Троїцькому кафедральному соборі Чернігівської єпархії УПЦ (МП) підписи ставлять, не питаючи думки самих підписантів. Підтвердженням цього є сцена з відео, в якій парафіянин питає служника Чернігівського монастиря, котрий збирає підписи, про таке: «Де розписуватись? А моя жінка вдома, можна ще за неї взяти?». У відповідь він чує: «Так, беріть бланк, заповнюйте, потім принесете». «А є ще один знайомий, який живе недалеко, ходив раніше до церкви, а тепер ноги болять і не може, то дасте ще йому?». «Так, пишіть і за нього», – каже чоловік. «Скільки загалом листків можна взяти?» – уточнює парафіянин. «Та беріть десяток» [2].

Схожі випадки були зафіксовані й в інших областях України. Наприклад, у Святохристоріздвяному кафедральному соборі Сєвєродонецька, готові «дати на руки» скільки завгодно таких бланків. Одному чоловікові служниця храму дозволила взяти 30 штук, навіть не уточнюючи, хто буде їх підписувати, лише попросила трохи змінювати почерк. А в Рубіжному на Луганщині працівниця храму святої блаженної Мотрони не лише роздавала аркушики зі зверненнями, а й підбурювала парафіян: «Збираємо підписи, бо в Україні хочуть знищити Православну Церкву взагалі!». Зрозуміло, що наслухавшись таких розповідей, парафіяни УПЦ МП ставили підписи на листах, адресованих Вселенському Патріархові Варфоломію.

Всі вони містять практично однаковий зміст: «Я, вірянин канонічної Української Православної Церкви (далі слід вказати своє ім'я, прізвище, по батькові, рік народження, адресу проживання), виступаю проти будь-якого втручання влади у справи Церкви. Підтримую прагнення до єдності Православ'я в Україні на основі православних канонів. Вважаю неприпустимим узаконення розколу під приводом створення автокефальної Православної Церкви в Україні» [2].

Саме підписані аркуші, за словами духовенства УПЦ (МП), й повезуть Вселенському Патріархові як свідчення того, що народ України виступає проти автокефалії. За словами архієпископа Євстратія (Зорі), речника УПЦ (КП), він володіє інформацією про те, що в Патріархію вже передали 60 тисяч підписів проти надання Українській Церкві Томосу про автокефалію. Однак, за його припущенням, це надто мала кількість, щоб справити вплив на рішення Вселенського Патріарха. «Навіть нечесні способи не допомогли ініціаторам кампанії. Відомо, що в деяких великих єпархіях МП вдалося зібрати заледве кілька тисяч папірців, а очікували – мільйони. Це свідчить про те, що всередині УПЦ МП нема підтримки ідеї проти томосу про автокефалію. Та якби й був мільйон цих підписів, впливу вони б не мали. Бо Вселенський Патріарх уже давно

сформував свою позицію щодо України» [2]. Як бачимо, у цих намаганнях добре прослідковується проросійська спрямованість діяльності УПЦ (МП).

Таким чином, деструктивним явищем сучасного вітчизняного суспільного буття є антиукраїнська діяльність УПЦ (МП). Будучи, по суті, структурною частиною РПЦ, ця Церква виконує роль потужного механізму Москви для реалізації політики й ідеології «русского мира» щодо України.

У контексті визначального впливу Церкви на життя українців діяльність УПЦ (МП) у сучасному українському конфесійному просторі, зокрема пропагування нею доктрини «русского мира» можна розглядати не лише як її прагнення прищепити ідею «східного вектору» розвитку України, але й як намір уповільнити процес формування української ідентичності, а в підсумку – зруйнувати основи національної держави.

Література

1. Выступление Святейшего Патриарха Кирилла на торжественном открытии III Ассамблеи Русского мира. – URL: [http://www.patriarchia.ru/db/text/928446.html] (дата звернення: 3.08.2018).
2. Голодрига Ю. Як Московський патріархат протидіє створенню Помісної Православної Церкви в Україні / Юлія Голодрига. – URL: http://expres.ua/news/2018/06/06/297199-moskovskyy-patriarhat-protydiye-stvorennyu-pomisnoyi-pravoslavnoyi-cerkvy (дата звернення: 29.07.2018).
3. Колодний А. М. Україна в її релігійних виявах: Монографія / А. М. Колодний. – Львів: СПОЛОМ, 2005. – 336 с.
4. Новый епископ УПЦ отрицает украинскую нацию, а своей родиной считает пространство от Петербурга до Сибири // Релігія в Україні. – URL: https://www.religion.in.ua/news/vazhlivo/40301-novyj-episkop-upc-otricaet-ukrainskuyu-naciyu-a-svoej-rodinoj-schitaet-prostranstvo-ot-peterburga-do-sibiri.html (дата звернення: 1.08.2018).
5. Стан, тенденції та перспективи релігійно-церковної ситуації в Україні за підсумками 2017 р. (Інформаційно-аналітична довідка). – URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/religiya-66ba8.pdf (дата звернення: 19.07.2018).

СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ

ЕКОНОМІКА. ПОЛІТОЛОГІЯ. ПСИХОЛОГІЯ. СОЦІОЛОГІЯ

УДК 159.9:316.6

С.С. Бондарчук,
студентка Інституту післядипломної освіти
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ВПЛИВ РОЛЬОВИХ ОЧІКУВАНЬ МОЛОДОГО ПОДРУЖЖЯ НА ЗАДОВОЛЕНІСТЬ ШЛЮБОМ

Анотація. Проаналізовано особливості впливу рольових очікувань в молодого подружжя на задоволеність шлюбом. Розглядаються певні особистісні характеристики та особливості самосвідомості сімейних партнерів, здатних забезпечити прогнозовану гнучкість міжособистісної взаємодії. Емпірично вивчено типи сімейно-рольової взаємодії. Розроблено психокорекційну програму з формування стійкого образу "Я" в молодих пар з порушеннями в функціонально-рольовій взаємодії.

Ключові слова: задоволення шлюбом, незадоволення потреб, психологічна сумісність, міжособистісні взаємини, рольові очікування, рольова поведінка, психологічні ролі.

Постановка проблеми. За сучасних умов розвитку Української держави відмічається зростання потреб і очікувань з боку українського суспільства щодо функціонування соціального інституту молодої сім'ї, на яку покладається вагоме завдання — виховання особистості українця з гармонійними й адаптивними сімейними ролями. У зв'язку з цим психологічний супровід молодого подружжя, зокрема просвітницько-профілактична робота щодо попередження та успішного подолання сімейних конфліктів на першому етапі подружнього життя та корекція дезадаптивних і негармонійних особистісних ролей партнерів в сім'ї є чинником забезпечення стійкості щасливих шлюбно-сімейних взаємин та життєстійкості всього суспільства.

Стан дослідження. Питання задоволеності шлюбом під впливом узгодженості рольових очікувань й адаптивної сімейної взаємодії подружжя, а також незадоволеності шлюбними взаєминами внаслідок депривації актуальних потреб та невиправданих очікувань вивчали О.О. Бодальов, В.Н. Дружинін, О.О. Обозов, Г.С. Кочарян, О.С. Кочарян, В.А. Семиченко, В.В. Столін та інші. Дослідження механізмів порушення рольової взаємодії в сім'ї з метою розробки

методів профілактики сімейних конфліктів з урахуванням рольових очікувань як одного з найважливішого емоційно-регулюючого компонента сімейних стосунків займалися Н.М. Ануфрієва, О.Ф. Бондаренко, П.П. Горностай, Л.В. Долинська, С.Д. Максименко, В.Б. Ольшанський Т.М. Титаренко та інші.

Багато теоретико-методологічних положень науково-психологічної літератури [1; 2; 3; 4; 5; 6] підтверджує, що модель міжособистісної взаємодії регулюється рольовими очікуваннями, сімейними цінностями, обов'язками, моральними нормами. На нашу думку, в регуляції міжособистісних стосунків саме на першому етапі сімейного життя (від одного до трьох років) вагому роль виконують очікування і надія щодо свого партнера. Досить часто рольові очікування молодого подружжя мають великі розходження з реальною дійсністю. У зв'язку з цим актуальним є поглиблене вивчення тих особистісних характеристик, особливостей самосвідомості й міжособистісної взаємодії подружжя, які здатні забезпечити адекватні гнучкі рольові очікування (з психологічними ресурсами, здатністю партнерів до оптимального коригування як очікувань, так і поведінкових ролей), а отже, й задоволення шлюбом.

Мета статті полягає у науково-теоретичному та емпіричному вивченні взаємозв'язку сімейно-рольової взаємодії молодого подружжя з задоволенням шлюбом, особистісними характеристиками молодих людей та особливостями їх самосвідомості.

Виклад основного матеріалу. За даними різних психологічних джерел, зокрема сексології, психотерапії, соціальної психології проблема невиправданих рольових очікувань щодо шлюбного партнера призводить до 30 % розлучень в перший рік подружнього життя. Водночас незадоволення потреб жінок в сімейному житті зумовлює 70 % розриву шлюбних стосунків з ініціативи самих молодих дружин віком до 25 років [3].

Н.Є. Хлопоніна стверджує, що рольові очікування неформально впорядковують систему сімейних стосунків. Невизначеність і суперечливість рольових очікувань ускладнюють рольову поведінку молодого подружжя, що знижує ефективність його рольової взаємодії [6].

В моделі сім'ї рольові очікування – це сукупність настановлень, уявлень про рольову поведінку обох партнерів та їхні сімейні цінності, норм і вимог щодо сімейної взаємодії. Безперечно, узгодженість рольових очікувань з задоволенням актуальних потреб подружжя впливає на вдоволеність шлюбом загалом. І, навпаки, завищені рольові очікування у вигляді надмірних вимог й відсутність можливостей, особистісних ресурсів у задоволенні значущих сімейних потреб, викликає невдоволення шлюбними стосунками й може спричинити їх розрив. Невідповідність реальних сімейних ролей уявним рольовим очікуванням досить часто спричиняє виникнення внутрішньоособистісних та міжособистісних, сімейних конфліктів, а отже, й психологічних криз.

Задоволеність шлюбом партнери оцінюють з позиції задоволення таких своїх потреб: в спілкуванні, в проведенні спільного часу, в отриманні уваги й подарунків від партнера, в справедливому розподілі домашніх обов'язків, в отриманні матеріальних достатків тощо. Незадоволення будь-яких значущих потреб – сексуальних, в любові і самоповазі з боку одного чи двох партнерів є наслідком виникнення фрустраційних станів, переживання неблагополуччя.

Важливим є те, що сучасні дослідники описують в психологічній літературі [2; 3; 4; 6] егалітарну модель сім'ї, в якій виконання сімейних ролей реалізуються на основі узгодження сімейних питань, справедливого розподілу сімейних обов'язків з урахуванням поваги один до одного, взаєморозуміння й взаємодопомоги. На основі цієї міжособистісної взаємодії досягається сімейно-рольова сумісність, яка "на соціально-психологічному і соціокультурному рівнях визначається узгодженістю сімейних цінностей, ролей, життєвих позицій, мотивів соціальної поведінки [2, с. 262]", а також зростає вдоволеність шлюбними стосунками.

Порушення у функціонально-рольовій структурі сім'ї виникають під впливом високого рівня конфліктності в стосунках, соціально-психологічної несумісності за показниками ціннісно-мотиваційної й емоційної сфери кожного з подружжя. Крім цього, найбільш конфліктогенними є психологічна несумісність за характером та інтимно-сексуальна несумісність обох партнерів. Наявність соціально-психологічної несумісності як невідповідності очікувань щодо рольової поведінки партнера в одній із сфер взаємодії є причиною виникнення конфліктів, відсутності емоційної підтримки, невдоволеності сімейним життям.

Проведене емпіричне дослідження за допомогою анкетування; методики "Рольові очікування і домагання у шлюбі" (О. Волкова, Г. Трапезникова); опитувальника задоволеності шлюбом В.В. Століна, Т.А. Романової, Г.П. Бутенко; методики "Розподіл ролей у сім'ї" (Ю.Є. Альошина, Л.Я. Гозман, Є.М. Дубовська) уможливило виділення закономірностей щодо функціонально-рольової взаємодії молодого подружжя. У дослідженні взяло участь 36 молодих пар віком до 25 років, які отримували консультації в центрі сім'ї "Родинний дім" м. Києва. Так, в 68 % молодих партнерів було виявлено адекватні рольові очікування. Їм характерні високий рівень задоволеності шлюбом, психологічної зрілості й сумісності, узгодженості рольових очікувань партнера й виконуваних ними реальних ролей, комунікативної толерантності. Вони орієнтовані на сімейні цінності й максимальне задоволення потреб свого партнера,

У 17 % молодих людей спостерігається сімейно-рольова несумісність, неузгодженість рольових очікувань з рольовими домаганнями і поведінкою, низький рівень задоволеності шлюбом, емоційна відчуженість, прагнення одного або двох партнерів до лідерства в подружній взаємодії та інші суперечливості сімейних ролей, які впливають на незадоволення потреб. Молоді пари з відносно емоційно нестабільних сімей (15 % партнерів) є також емоційно незалежними, проте в стресових для сім'ї ситуаціях вони проявляють достатню міру згуртованості й комунікативної толерантності задля вирішення сімейних проблем.

У науково-психологічній літературі [6] очікування розглядаються ще й у

площині вивчення самосвідомості особистості, як базовий психологічний механізм саморегуляції поведінки (М.Й. Боришевський, С.П. Тищенко), а також як компонент соціальних цінностей і ціннісних орієнтацій особистості (І.М. Альошина, Г.М. Андрєєва, М.І. Бобнєва, А.О. Ручка). На основі даних психологічного консультування молодих пар ми також дійшли висновку, що рольові очікування партнерів з благополучних сімей впливають на задоволення шлюбом ще й за умови певних особливостей самосвідомості, що виражається в рефлексії образів свого "Я", емоційній підтримці партнерами один одного, гнучкому розподілі сімейних обов'язків з усвідомленням своєї відповідальності за сім'ю й позитивну атмосферу в ній.

Цікавим є той факт, що "жінки й чоловіки з благополучних сімей відрізняються почуттям власної гідності, в них самоприйняття і прийняття свого партнера є вищими, ніж в неблагополучних сім'ях" [4, с. 13]. На думку Т.М. Титаренко, в неблагополучних сім'ях "деякі психологічні ролі виступають як захисні механізми ... і причиною цього часто є прагнення захистити деякі болісні сторони свого "Я" [5, с. 80].

Нами розроблено психокорекційну програму з формування стійкого образу "Я" в молодих пар з порушеннями в функціонально-рольовій взаємодії. Психокорекційна робота передбачає побудову моделі шлюбної мотивації на збереження сімейних традицій, поліпшення міжособистісних взаємовідносин у сімейних партнерів на основі узгодженості ними виконання психологічних ролей.

Висновки. Задоволеність шлюбом тісно пов'язана з гнучкою сімейно-рольовою структурою міжособистісних взаємин як відповідність реального бажаному. Така міжособистісна взаємодія є копіткою працею обох партнерів, спрямованою на задоволення потреб молодих людей з позитивними особистісними характеристиками й певними особливостями самосвідомості (адекватна самооцінка, стійкість "Я – образів", самоприйняття, здатність до рефлексії своєї поведінки). Неузгодженість неадекватних рольових очікувань з завищеними домаганнями до партнера з його реальною поведінкою спричинює незадоволеність шлюбом.

Рольові очікування подружжя, яке оптимально задоволене шлюбом, відповідають його гнучким психологічним ролям з розвинутими соціальними й особистісними функціями. Ті партнери, що вміють узгоджувати бажання (як емоційний компонент шлюбної мотивації) з урахуванням своїх реальних можливостей (як ціннісно-мотиваційний компонент шлюбної мотивації), часто говорять в сімейному колі про потреби і засоби їх задоволення, якісно проводять час разом з максимальним задоволенням потреб свого партнера. Узгоджені рольові очікування з партнером передбачають уникнення деструктивних подружніх конфліктів, негативних емоцій й розчарувань як на першому етапі, так і на подальших етапах сімейного життя. У зв'язку з цим результати емпіричного дослідження щодо узгодженості сімейних цінностей між партнерами можна застосовувати в практиці консультування молоді.

Література

1. Вареца Е.С. Природа и разрешение конфликтов в молодой семье [Электронный ресурс] / Е.С. Вареца, Н.В. Скиба // Вестник АГУ. – 2016. – Вып. 1.(173). – С. 90–96. – Режим доступу: http://www.cyberleninka.ru/
2. Ильин Е.П. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины / Е.П. Ильин. – СПб. : Питер, 2002. – 544 с.
3. Мінухін А.С. Причини, умови розвитку та психотерапія сексуально-поведінкової дезадаптації молодого подружжя : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та мед. наук : спец. 19.00.04 – медична психологія / Харківська медична академія післядипломної освіти МОЗ України / А.С. Мінухін. – Харків, 2008. – 15 с.
4. Мороз Т.С. Возрастные основы психологической готовности к супружеству [Электронный ресурс]: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та мед. наук : спец. 19.00.13 – психология развития, акмеология / Институт психологии им. Л.С. Выготского/ Т.С. Мороз. – Москва, 2012. – 28 с. – Режим доступу: http://www.dslib.net/psixologia.html
5. Титаренко Т.М. Психологія життєвої кризи / Т.М. Титаренко. – К. : Агропромвидав України, 1998. – 348 с.
6. Хлопоніна Н.Є. Вплив рольових очікувань подружжя на характер сімейного спілкування [Електронний ресурс] : дис. на здобуття наук. ступеня к-та псих. наук: спец. 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи / Н.Є Хлопоніна. – Київ, 2007. – 286 с. – Режим доступу: http://www.disslib.org/

Л.В. Іванченкова,
кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і аудиту
Одеської національно академії харчових технологій

ДІАГНОСТИКА ПІДПРИЄМСТВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ

У ринковій економіці кожне підприємство знаходиться в умовах жорсткої конкурентної боротьби, негативний результат якої може спричинити фінансову кризу або, навіть, банкрутство підприємства. Це зумовлює потребу у формуванні й використанні дієвого інструментарію оперативного управління діяльністю підприємств, складовою яких є методи й засоби діагностики фінансово-економічного стану, здатні забезпечити своєчасне попередження й подолання кризових ситуацій, що мають негативний вплив на ефективність діяльності підприємства.

Ще однією причиною інтересу науковців до ефективних засобів діагностики обумовлена потребами реального сектора економіки у використанні кредитних ресурсів для фінансування своєї діяльності, обсяг якого щорічно збільшуються на фоні зростаючої частки прострочених позичок і загальної неплатоспроможності позичальників. Фінансово-кредитні установи інвестують значну частину своїх активів у кредити підприємствам. Отже, діяльність банків залежить від рівня професійної підготовки, методологічного й інструментального забезпечення співробітників, що займаються цими питаннями, оскільки необхідне обґрунтоване уявлення про фінансову стабільність підприємства-позичальника, необхідне для прийняття рішень про видачу кредитних коштів. Зважені оцінки щодо надання обмежених фінансових ресурсів ефективно працюючим господарюючим суб'єктам

дозволяють забезпечити не тільки прибуткову роботу банків, але й розвиток національної економіки в цілому, очищаючи її від неконкурентоспроможних і неефективно працюючих організацій.

У світовій науці накопичено чималий актив знань та розробок з питань аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства. Однак більшість класичних і сучасних наукових праць орієнтовані на вузькі аспекти традиційної (загальноприйнятої) методології фінансово-економічного аналізу, що доповнюється загальною характеристикою кризових станів і шляхів їх подолання. Останнє викликано тим, що вітчизняна методологія економічної оцінки ефективності діяльності підприємства не задовольняє сучасному етапу розвитку економіки країни, а закордонний досвід аналітичних методів і процедур у цей час ще не повністю адаптований до українського законодавства та стандартів обліку й стану економіки в цілому. При цьому, питання змістовного аналізу (всебічного глибокого вивчення) системних взаємозв'язків різних складових бізнес-процесу і їх впливу на результати господарської діяльності підприємства, урахування яких необхідне для прийняття зважених управлінських рішень, залишаються маловивченими. З даної причини проблемі діагностики як інструменту прийняття управлінських рішень, заснованих на комплексному обліку й модельному синтезі всіх змінних складного процесу господарської діяльності, належної уваги не приділяється. На сьогоднішній момент вона виявилася погано опрацьованою сферою досліджень, особливо відносно нових методів і технологій економічної діагностики, здатних ефективно замінити класичні методи фінансово-економічного аналізу, що обмежує її широке застосування на практиці.

Незважаючи на значну кількість наукових публікацій з питань оцінки стану підприємства, залишається безліч невирішених методологічних проблем, у тому числі пов'язаних з адаптацією методик до галузевої специфіки, що носять, як правило, загальний характер і не враховують реальні умови функціонування підприємств. Причиною цього є вузькоспеціальний підхід до аналізу діяльності підприємства, спрямованість якого на одержання оцінки короткострокового фінансового результату від вкладених коштів породжує масу невирішених проблем і протиріч у методології самого аналізу. На практиці це спричиняє неправильну інтерпретацію вихідних даних і призводить до помилкових висновків.

Прийняття рішень має найважливіше значення для вдосконалення управлінського процесу. Розробка ефективних рішень - основна умова результативної роботи управлінських органів. Це змушує всебічно удосконалювати теорію прийняття рішення, узагальнюючи накопичений досвід, і критично осмислюючи те, що зроблено в цій сфері в різних країнах. Дослідницьку діяльність варто направити на розробку загальної теорії рішення, а також на розкриття вимог і специфіки управлінських рішень на різних ієрархічних рівнях й у різних сферах господарської діяльності. Ця робота буде мати усе більше сприятливий вплив на практику діяльності підприємств.

Література

1. Гузеева А.В. К вопросу определения сущности финансово-экономического потенциала организации / А. В. Гузеева // Молодой ученый. — 2014. — №10. — С. 229–232.
2. Мельниченко Ю.О. Роль фінансово-економічного потенціалу у виробничо-господарській діяльності підприємства / Ю.О. Мельниченко, Ю.В. Шпак // Наука – 2010: проблеми та перспективи розвитку: тези виступів та доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції, Черкаси, 22–23 квітня 2010 р.: у 2 т. – Черкаси: СУЕМ, 2010. – С. 29–32.
3. Мец В.О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства: Навч. посіб. – К.: Вища школа. – 2003. – 175 с.

В.О. Касько,
студентка факультету економіки і управління
Хмельницького національного університету
А.В. Свідерська,
кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри економіки підприємства і підприємництва
Хмельницького національного університету

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА УТРИМАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПІДПРИЄМСТВА

У сьогоденні аналізуючи різні підходи до пояснення природи конкурентоспроможності фірми й національної економіки, можна дійти висновку, що конкурентна перевага як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках залежить від наявності й ефективності використання ресурсів, що перебувають у розпорядженні фірми.

Уперше термін «стратегія» запозичив у військових і використав у економіці для визначення одного із видів керівництва будь-яким комерційним підприємством А. Чендлер-молодший у 1962 році. Власне з того часу розпочався етап стратегічного планування на підприємствах в умовах ринкової економіки.

Термін «стратегія» використовується нині в багатьох сферах суспільного життя. Щодо терміну «стратегія підприємства (фірми)», то тут існує чимало визначень. Її розуміють як [1, с. 16]:

- систему організаційно-економічних заходів для досягнення довгострокових цілей підприємства;

- генеральний напрямок розвитку підприємства, який забезпечує узгодження його цілей і можливостей та інтересів усіх суб'єктів;

- план дій, що визначає пріоритети розв'язання проблем і ресурси для досягнення основної мети.

І. Ансофф під стратегією розумів один із декількох наборів правил прийняття рішень стосовно поведінки фірми в умовах неповноти інформації про майбутній розвиток підприємства.

На нашу думку, лише в комплексі всі визначення найбільш повно відображають суть поняття «стратегія підприємства».

Урахування цього дозволяє запропонувати наступне, найбільш повне визначення стратегії підприємства.

Стратегія підприємства – це систематичний план його потенційної поведінки в умовах неповноти інформації про майбутній розвиток середовища та підприємництва, що включає формування місії, довгострокових цілей, а також шляхів і правил прийняття рішень для найбільш ефективного використання стратегічних ресурсів, сильних сторін і можливостей, усунення слабких сторін та захист від загроз зовнішнього середовища задля майбутньої прибутковості. Отже, необхідність розробки підприємствами стратегії викликана, нестабільністю ринкового середовища, неповнотою інформації про його майбутній стан і вплив на підприємство.

Саме за таких умов необхідно розглядати стратегічний контекст в діяльності підприємства, яка здійснюється за двома напрямками: а) поточна, операційна діяльність, спрямована на поточну прибутковість; б) стратегічна діяльність, спрямована на майбутню прибутковість.

В умовах ринку, коли зовнішнє середовище достатньо турбулентне, слабо передбачуване і переважно не залежить від зусиль підприємства, ігнорування ним стратегічного контексту діяльності може спричинити катастрофічні наслідки. Діяльність кадрів за принципом «сьогодні – на сьогодні» без заходів, які нині не дадуть віддачі, а забезпечать успіх підприємства в майбутньому, явно веде до банкрутства.

В даному контексті, про необхідність розробки стратегії підприємства достатньо влучно висловився один із авторів вчення про стратегічний менеджмент, американський вчений Ігор Ансофф.

Щоб докладніше дослідити мету проведення оцінки конкурентноспроможності підприємства можна виявити такі дії:

- розробити дії, націлені на покращення конкурентноспроможності;
- розробити програму виходу на нові ринки збуту;
- прийняти управлінське рішення зосередити увагу на конкретному сегменті ринку, укласти відповідні контракти;
- здійснити інвестиційної діяльності;

Конкурентні переваги поділяються на внутрішні й зовнішні [2, с. 28].

До зовнішніх конкурентних переваг належать: якість товару, рівень цін, сервісне обслуговування, імідж підприємства, знання споживачів, високий рівень інновацій тощо. Зовнішні конкурентні переваги містять у собі ті показники, які характеризують ринкову перевагу підприємства в задоволенні тих або інших потреб споживача. Таким чином, зовнішні конкурентні переваги відображають цінність для споживача.

До внутрішніх конкурентних переваг належать: технологія, ефективність виробництва, економія на масштабах виробництва, ефективність менеджменту, ефективні контакти з постачальниками матеріально-технічних ресурсів тощо. Внутрішні конкурентні переваги охоплюють ті показники, які характеризують перевагу підприємства в цінових аспектах конкурентної боротьби.

Отже, внутрішні конкурентні переваги характеризують цінність для підприємства-виробника й ґрунтуються на його виробничих та організаційних ноу-хау.

Конкурентні переваги, засновані на економічних факторах, визначаються як:

1) переваги вищого порядку (патентована технологія, диференціація на основі унікальних товарів або послуг, репутація фірми, заснована на посиленій маркетинговій діяльності, або тісні зв'язки з клієнтами, які зміцнюються тим, що змінювати постачальника клієнтові буде дорого вартісним задоволенням) можна втримувати більш тривалий час. Для того щоб домогтися таких переваг, потрібні великі навички й здібності — спеціалізований і більш тренований персонал, відповідне технічне оснащення і в багатьох випадках — тісні зв'язки з головними клієнтами.

2) переваги високого порядку звичайно можливі за умови довгострокових та інтенсивних капіталовкладень у виробничі потужності, у спеціалізоване навчання персоналу, у проведення НДДКР або в маркетинг. Переваги на основі лише рівня витрат, як правило, не такі стійкі, як на основі диференціації.

Одна з причин цього полягає в тому, що будь-яке нове джерело зниження витрат, яке би просте воно не було б, може разом позбавити фірму переваги в галузі витрат. Так, якщо робоча сила дешева, можна обійти фірму з набагато вищою продуктивністю праці, у той час як у випадку з диференціацією, щоб обійти конкурента, потрібно, як правило, пропонувати такий самий набір товарів, якщо не більший.

Друга визначальна особливість утримання конкурентної переваги — кількість наявних у фірм явних джерел конкурентної переваги. Якщо фірма опирається тільки на яку-небудь одну перевагу (скажімо, менш дорогу конструкцію або доступ до дешевшої сировини), конкуренти постараються позбавити її цієї переваги або знайти спосіб обійти її, вигадавши на чому-небудь іншому [3, с. 77].

Фірми, що втримують лідерство довгі роки, прагнуть забезпечити собі якнайбільше переваг в усіх ланках ланцюжка цінності. Третя й найважливіша причина збереження конкурентної переваги — постійна модернізація виробництва й інших видів діяльності. Якщо лідер, досягнувши переваги, буде відпочивати на лаврах, практично будь-яку перевагу згодом скопіюють конкуренти. Якщо хочеш зберегти перевагу, не можна стояти на місці: фірма повинна створювати нові переваги, щонайменше, з такою самою швидкістю, з якою конкуренти можуть копіювати наявні.

Об'єктивними факторами, що стимулюють попит: більша й зростаюча місткість ринку, невисока чутливість споживачів до зміни цін, слабка циклічність і сезонність попиту, відсутність товарів-замінників та ін.; ефект масштабу, який проявляється в тому, що підприємства з більшими обсягами виробництва можуть розраховувати на істотно нижчі питомі витрати, ніж підприємства з одиничним, дрібно- і середньосерійним типами виробництва.

Перевага в рівні собівартості може виникати й внаслідок нерівності стартових умов функціонування на ринку. Це стосується насамперед можливості широкого доступу до більш дешевих і зручних сировинних джерел, а також

технологічної переваги [4, с. 108]. Неабияке значення мають доступність позикового капіталу при більш низьких відсоткових ставках і пільгових умовах кредитування, зроблені раніше вкладення в рекламу продукції й розвиток збутової мережі.

Отже, головним завданням утримання конкурентоспроможності фірми є невпинне поліпшення показників фірми, щоб підсилити наявні переваги, наприклад, більш ефективно експлуатувати виробничі потужності або організувати більш гнучке обслуговування клієнтів.

Література

1. Дойль П. Маркетинг – менеджмент и стратегии. 3-е изд. / пер. с англ. под ред. Ю.Н. Кантуревского / П. Дойль. – СПб.: Питер, 2003. – 544 с.
2. Фатхутдинов Р. А. Управление конкурентоспособностью организации. Учебное пособие / Р. А. Фатхутдинов. – М.: Издательство Эксмо, 2004. – 544 с.
3. Ламбен Жан-Жак. Менеджмент, ориентированный на рынок / пер. с англ. под ред. В.В. Колганова. – СПб.: Питер, 2004. – 800 с.
4. Азоев Г. Л. Конкурентные преимущества фирмы / Г. Л. Азоев, А. П. Челенков. – М.: ОАО "Типография "НОВОСТИ", 2000. – 255 с.

Т.В. Константинова,
здобувач ПВНЗ «Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика»
науковий керівник: ***Н.Й. Басюркіна,***
доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри управління бізнесом
Одеської національної академії харчових технологій

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Досвід успішної діяльності харчових підприємств свідчить, що стартовим етапом побудови ефективної стратегії є обґрунтування її принципів, які дають змогу керівництву харчового підприємства сформувати виробничо-торговельну політику та здійснювати моніторинг й контроль її реалізації, оперативно виявляти небезпеки й коректувати дії у відповідності із поточними змінами.

Загалом зміну вимог споживачів, щодо харчосмакових характеристик продуктів є різновидом зміни зовнішнього середовища харчового підприємства. Тому тут доцільно використовувати механізму коректування стратегії, як при виявленні змін макро- та мезоекономічного оточення харчового підприємства.

Важливим чинником розробки дієвої стратегічної політики в умовах змін є потенціал постачальників, зокрема сировини й матеріалів, обладнання й комплектуючих, палива, енергії, води, транспортно-логістичних послуг тощо. Необхідно правильно оцінити загальний потенціал наявних й перспективних постачальників, відповідність їх продукції й послуг вимогам реалізації стратегії в умовах зміни вимог споживачів. У стані перенасичення ринку товарами й зростання вимог покупців до якісних характеристик харчових продуктів й широти

асортименту, важливим є критерій безпеки продукції, органічності сировини й екологічної чистоти упаковки, унікальність торговельної марки.

Важливим елементом зміни стратегії харчового підприємства є індикатори її ефективності, такі як:

- динаміка структури активів харчового підприємства;
- зміна структури й динаміка обсягу прибутку відносно до попередніх періодів часу й у порівнянні з динамічними характеристиками валового доходу у галузі;
- розмір та зміни питомої ваги підприємства на ринку / у галузі;
- динаміка фізичної ваги 1 грн. виробленої продукції. Передбачається, що зниження фізичної ваги 1 грн. продукції є індикатором збільшення питомої ваги доданої вартості в кінцевій продукції, що свідчить про підвищення ефективності).

Зміна переваг споживачів харчової продукції надає підприємствам-виробникам певні можливості, зокрема дозволяє формувати нові ринки вироблюваної продукції. Втім, цей напрямок розвитку харчових підприємств має об'єктивні обмеження, зумовлені потенціалом сировинної бази, та суб'єктивні обмеження, зумовлені недостатнім техніко-технологічним розвитком вітчизняних підприємств.

Маркетинг є концепцією управління підприємством в цілому, що вирізняється цілеспрямованістю на кінцеві результати діяльності, базується на реальних потребах й перевагах споживачів. Отже, сучасний маркетинг характеризується ринковою орієнтацією й реалізує програмно-цільовий підхід до управління функціонуванням підприємством. Головною відмінністю концепції маркетинг-менеджменту є поєднання ринкової спрямованості й стратегічного планування. Маркетинг, як концептуальний бази ухвалення стратегічних управлінських рішень перетворює с систему управління підприємством у модель маркетингового типу.

Тенденції трансформації соціально-економічної системи України зумовлюють об'єктивну потребу застосування концепції маркетингу у діяльності харчових підприємств. Отже, розробка маркетинг-орієнтованої стратегії функціонування підприємств харчової промисловості України є важливим завданням.

На наш погляд, те, що все більша кількість підприємств орієнтується насамперед на фінансові, а не на стратегічні цілі зумовлене, складністю й витратністю формування й застосування маркетингової моделі управління підприємством, необхідністю безперервного перегляду й удосконалювання реалізації всіх функцій управління (планування, організація, мотивація, контроль), високими вимогами до якості управлінських кадрів та ін., що може спричинити тимчасові негативні коливання обсягу прибутку й показників рентабельності.

Стратегічне управління діяльністю харчового підприємства дає можливість забезпечити адаптацію виробників до постійно змінних умов зовнішнього середовища, наростити конкурентний потенціал харчової продукції й стабільні о високі позицій харчових підприємств України на внутрішньому й зовнішньому продовольчому ринку. Всі підприємства харчової галузі повинні формувати й

реалізовувати стратегію розвитку, яка має поєднувати запланований й обґрунтований вектор поведінки на ринку, а також передбачати механізми адекватного й своєчасного реагування на зміни зовнішнього середовища організації. Стратегічне управління забезпечує виробнику харчової продукції можливість розвитку у довгостроковому періоді.

Сьогодні для подолання кризових явищ й формування базису стабільного розвитку харчової промисловості необхідна розробка й наукове обґрунтування стратегії розвитку як окремих підприємств, так і галузі в цілому. Це зумовлює необхідність удосконалювання методичних підходів до організації стратегічного управління на всіх рівнях харчової галузі, а саме: підходів до оцінки й підвищення конкурентоспроможності харчових підприємств в умовах дії факторів ризику й невизначеності; формування ефективних систем стратегічного управління на державному рівні й рівні окремих підприємств; впровадження у виробництво нових моделей маркетингу, зданих забезпечити й ефективний розвиток харчових підприємств. Все це повинне у підсумку забезпечити стійкий економічний розвиток харчової галузі.

Література

1. Кайлюк Є.М. Стратегічний менеджмент: навч. посіб. / Є.М. Кайлюк, В.М. Андреєва, В.В. Гриненко. Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: НАМГ, 2010. – 279 с.
2. Лагодієнко В.В. Щодо стратегії злиття та поглинання компаній на сучасному етапі розвитку світового бізнесу / В.В. Лагодієнко // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2005. – №3. – С. 53–60.
3. Ліпец Ю.В. Впровадження стратегічного управління на підприємствах України як прогресивного напрямку їх розвитку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ipdo.kiev.ua/files/articles/but4.pdf.
4. Пирог О.В. Стратегічні перспективи економічного розвитку національної економіки України / О.В. Пирог // Бізнес Інформ. – 2011. – № 11. – С. 32–34.
5. Шершньова, З.Є. Стратегічне управління: Підручник. – К.: КНЕУ, 2014. – 700 с.

Ю.О. Лазебник,

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри статистики, обліку та аудиту,
Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна

РОЗВИТОК СТАТИСТИЧНОЇ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ МЕТАДАНИМИ В СИСТЕМІ E-HEALTH В УКРАЇНІ

Надання якісних послуг для громадян та бізнесу з використанням інформаційних технологій стають найважливішою стратегією розвитку світового суспільства. В останні роки все більш актуальним питанням та пріоритетним напрямом розвитку, особливо для країн, що розвиваються, стає електронне здоров'я (E-Health).

E-Health має велике значення в управлінні службами охорони здоров'я. Не викликають сумнівів переваги інформаційних технологій, що застосовуються до здоров'я [6], але в більшості країн, що розвиваються, існують серйозні перешкоди

для їх ефективного впровадження [3]. Недосконале стратегічне планування та брак застосування міжнародних стандартів у процесі реформування національної системи охорони здоров'я призводить до споживання державного бюджету, не досягаючи бажаних результатів. Без формування належної бази метаданих, яка має базуватися на вичерпній системі міжнародних статистичних класифікацій, формування національної системи електронної охорони здоров'я є неможливим. Крім того слід відзначити, що така система має містити як основні класифікації, що стосуються охорони здоров'я, так і додаткові класифікації, які доцільно використовувати в системі електронної охорони здоров'я.

Сімейство класифікацій Всесвітньої організації з охорони здоров'я (ВООЗ, англ. WHO), що безпосередньо стосуються охорони здоров'я, містять класифікації трьох типів, що наведені на рис. 1 [1, 2].

Рис. 1. Сімейство класифікацій ВООЗ, що стосуються охорони здоров'я
Джерело: побудовано автором за [1, 2].

Окрім загальновживаних класифікацій ВООЗ, що безпосередньо стосуються охорони здоров'я, при формуванні інформаційної бази метаданих національної системи електронної охорони здоров'я доцільно використовувати й додаткові класифікації, що прямо не стосуються охорони здоров'я.

Додаткові класифікації, які доцільно використовувати в системі електронної охорони здоров'я, дозволяють проаналізувати інші чинники, що впливають на здоров'я населення, такі, як статус у зайнятості, професія, рівень освіти. Серед таких класифікацій доцільно розглядати наступні.

Міжнародна класифікація статусу в зайнятості (International Classification of Status in Employment – ICSE–93). Резолюція про Міжнародну класифікацію статусу в зайнятості (МКСЗ–93 або ICSE–93) була ухвалена на 15-й

Міжнародній конференції статистиків праці (МКСП) в січні 1993 року [7]. У жовтні 2013 року 19-а Міжнародна конференція статистиків праці прийняла нові стандарти, що стосуються статистики трудової діяльності, зайнятості і недовикористання робочої сили.

Відповідно до положень ICSE–93, а також національних особливостей соціально-трудових відносин при аналізі матеріалів обстеження робочої сили в Україні застосовують наступну систему класифікації статусів зайнятості (рис. 2).

Рис. 2. Система класифікації статусів зайнятості

Джерело: побудовано автором за [7].

Міжнародна стандартна класифікація професій (ISCO–08), яка була прийнята на тристоронній нараді експертів зі статистики праці, яка проводилася з 3 по 6 грудня 2007 р. і була присвячена оновленню Міжнародної стандартної класифікації професій (ISCO–88) [5].

Класифікації професій призначені для систематизації та узагальнення професійної інформації, отриманої шляхом проведення статистичних переписів і обстежень, а також на основі використання адміністративних ресурсів.

Статистичні дані, класифіковані за професією, використовуються в ході аналізу ринку праці, планування освіти, планування людських ресурсів, охорони праці і аналізу безпеки, аналізу заробітної плати тощо. Кожна країна повинна прагнути зібрати дані, які можуть бути перетворені в систему ISCO-08, з метою сприяння міжнародному використанню і порівняння професійної інформації. Об'єктом класифікації є професії.

Міжнародна стандартна класифікація освіти (ISCED–2011) – була розроблена в якості інструменту для збору, узагальнення, систематизації та представлення статистичних даних щодо освіти як у рамках окремих країн, так і на міжнародному рівні. ISCED–2011 є основою, яка дозволяє стандартизувати широкий спектр статистичних даних щодо освіти відповідно до міжнародно узгодженого набору загальних визначень і понять, тим самим забезпечуючи міжнаціональну порівнянність [4].

Основні одиниці класифікації ISCED–2011 – це освітні програми та відповідні їм кваліфікації. Спочатку в МСКО дається класифікація освітніх програм, а потім – класифікація кваліфікацій. Успішним завершенням програми вважається досягнення учням певних цілей навчання.

Відповідно до МСКО–2011, визнані кваліфікації відповідають освітній програмі як відповідній одиниці класифікації.

Класифікація національних освітніх програм відповідно до МСКО є основним інструментом для систематизації інформації за національними освітніми системами, освітніми програмами та відповідними кваліфікаціями, що застосовуються для зіставлення даних про рівні МСКО і допомоги в їх інтерпретації на міжнародному рівні.

Таким чином, міжнародні статистичні класифікації забезпечують уніфікацію даних та дозволяють швидко обмінюватися інформацією і приймати невідкладні спільні рішення, скорочуючи витрати і час реакції на екстрені випадки. Необхідним є аналіз усього спектру чинників, які впливають на здоров'я населення країни.

Література

1. Проміжний звіт з інформацією про поточний стан збору та ведення інформації, яка підлягає стандартизації згідно з технічним завданням, та результати огляду міжнародного досвіду з формування таких стандартів «Розробка та узгодження стандартів eHealth - «Лікарські засоби», «Діагнози» [Електронний ресурс] / Технічна документація всеукраїнського освітнього Інтернет-портала. – Режим доступу : http://wb.moz.gov.ua/download/ infomfile/c67902abc5b7407/.
2. Classifications [Electronic resource] / World Health Organization. – Accessed mode : http://www.who.int/classifications/network/en/.
3. Jones S.S., Rudin R.S., Perry T., Shekelle P.G. Health information technology: an updated systematic review with a focus on meaningful use. [Electronic resource] / Ann Intern Med. 2014 Jan 7. – 160(1). – PP. 48–54.
4. International Standard Classification of Education ISCED–2011 [Electronic resource] / Unesco Institute for Statistics – Accessed mode : http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-isced-2011-en.pdf.
5. International Standard Classification of Occupations ISCO [Electronic resource] / International Labour Organization. – Accessed mode : http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/isco/isco08/index.htm.
6. Lasker R.D., Humphreys B.L., Braithwaite W.R. Committee US-PHDC. Making a Powerful Connection: The Health of the Public and the National Information Infrastructure [Electronic resource]. – Accessed mode : http://www.nlm.nih.gov/pubs/staffpubs/lo/makingpd.html
7. Resolution concerning the International Classification of Status in Employment (ICSE) [Electronic resource] / International Labour Organization. – Accessed mode : http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/download/res/icse.pdf.

Є.М. Лукашенко,
аспірант філософського факультету
кафедра теорії та історії політичної науки
Львівського національного університету імені Івана Франка
науковий керівник: ***І.Я. Вдовичин,***
доктор політичних наук, професор кафедри теорії та історії політичної науки
Львівського національного університету імені Івана Франка

ДЕМАРХІЯ (Ф.А. ГАЄК)

Видатний австрійський економіст, філософ і політолог, лауреат Нобелівської премії Фрідріх Август фон Гаєк у своїх працях переконливо доводить, що термін «демократія» суттєво постраждав від підміни понять. Найбільшу шкоду йому завдало тлумачення як інструменту для досягнення певних цілей. Звичайно, демократія не є інструментом для якоїсь конкретної мети. Насправді, демократія є лише процедурою, яка дає можливість виробити узгоджену думку щодо спільних дій, чи спільних правил. Демократія, як процедура, стосується, виключно, організації правління та не має жодного відношення до будь-яких конкретних цілей. Її істинна цінність у тому, що вона повинна захищати суспільство від зловживань владою уряду. Демократична процедура дозволяє суспільству звільнятися від діючого уряду змінюючи його на новий, у надії, що він буде кращим за попередній [1].

Головне завдання демократії забезпечити мирну передачу влади. І поки демократія забезпечує постійну мирну змінність влади, вона варта того, щоби за неї боротися. Втім, не потрібно переоцінювати демократію, якщо вона стає необмеженою, то це, ймовірно, гірше, чим обмежена влада будь-якого іншого типу. Сучасний тип демократії майже втратив здатність бути захистом проти свавілля влади. Тобто, сучасна демократія вже не є захистом особистої свободи та гарантією від зловживань владою. Якою би не була організаційна будова і кадрове наповнення уряду, якщо суспільство не має можливості позбавитися цього уряду демократичним мирним шляхом, то він рано, чи пізно неодмінно деградує.

Сьогодні, на думку вченого, замість демократії створено систему, при якій справжня більшість, фактично, потрапляє на узбіччя політичних процесів. Корінь зла полягає у тому, що необмежена демократія, володіючи необмеженими владними повноваженнями, вимушена використовувати їх для підкупу окремих груп, від голосів яких вона залежна. Якщо надати уряду необмежені повноваження, це поставить його у становище, де він буде завдавати більше шкоди, чим користі [2].

Прийняття рішень більшістю голосів стає несправедливим, адже його застосовують у розподілі на користь більшості, за рахунок меншості. Якщо демократія не буде реформована, то у своєму сьогоднішньому вигляді, поступово вона призведе до дискредитації себе самої такою мірою, що навіть легітимні рішення більшості стануть сумнівними. Демократія у небезпеці, тому що суспільні інститути, які її реалізують дають негативні результати, компрометуючі сам її принцип.

Фрідріх фон Гаєк переконаний, що термін «демократія» настільки скомпрометовано, що його вже неможливо реабілітувати в очах мислячих людей. Словом «демократія» настільки часто зловживали, що воно втратило свій початковий зміст. Яскравим прикладом цих зловживань є так звана «народна демократія», що не має нічого спільного із демократією, взагалі.

На жаль, поняття «демократія» уже не означає ясної і зрозумілої, без додаткових пояснень, концепції [2, с. 363].

Грецьке слово «демократія», складається із двох слів *demos* (народ) і *kratos* (влада), хоча у давньогрецькій мові є інше слово для позначення влади – *kratein*, що на відміну від його синоніма *archein* (цей корінь використано у таких термінах, як монархія, олігархія, анархія) підкреслює у дієслові «володарювати» швидше грубу силу, чим правління згідно правил. Термін «демарх» використовувався у стародавніх Афінах, так називався керівник групи округів, ймовірно тому, цей термін уже неможна було використати для означення правління народу. Але, сьогодні, термін «демархія» точно підходить для позначення того ідеалу, який початково означав термін «демократія». До речі, сам термін «демократія» не був першим і витіснив свого попередника слово «ізономія», що означало ідеал всезагальної рівності перед законом.

Фрідріх фон Гаєк вважає, що відроджений термін «демархія» допоміг би, принаймні на деякий час, зберегти образ ідеалу, що початково означав термін «демократія», але був вихолощений постійними зловживаннями. Сьогодні, словом «демократія» все частіше називають режим панування груп організованих інтересів, що не несе, в собі, нічого доброго для більшості громадян. Використання скомпрометованого терміну може призвести до зворотного негативного результату, адже люди на знак протесту можуть підтримати недемократичні ідеології. [3] Задля того, щоби уникнути дискредитації ідеалу народовладдя необхідно знайти йому нове незаплямоване ім'я. Вдалим варіантом є слово «демархія».

Література

1. Хайек Фридрих Август фон Дорога к рабству / Фридрих Август фон Хайек; пер. с англ. М. Гнедовский. - М.: Новое издательство, 2005. – 264 с.
2. Хайек Фридрих Август фон Право, законодательство и свобода: Современное понимание либеральных принципов справедливости и политики / Фридрих Август фон Хайек; пер. с англ. Б. Пинскера и А. Кустарева / под ред. А. Куряева. — М.: ИРИСЭН, 2006. – 644 с.
3. Хайек Фридрих Август фон Судьбы либерализма в XX веке / Фридрих Август фон Хайек; пер. с англ. Б. Пинскера / под ред. Т. Даниловой и А. Куряева. — М., Челябинск: ИРИСЭН, Мысль, Социум, 2009. – 337 с.

Розділ 5

ПРАВО

Г.С. Єрмакова,
кандидат філософських наук, доцент кафедри
історії та теорії держави і права Міжрегіональної Академії управління персоналом,
докторант Інституту законодавства Верховної Ради України

РЕЛІГІЙНИЙ ФАКТОР ХРИСТИЯНСТВА, ЯК ОСНОВНОГО ЦІННІСНОГО ПІДҐРУНТЯ ІНТЕГРАЦІЇ ЄС ТА ЙОГО ІНТЕРПРЕТАЦІЯ В ПРАВОВОМУ ВИМІРІ

Проблема розширення ЄС останнім часом постає все гостріше. Загалом подальший розвитку концепту єдиної Європи вимагає суттєвих змін, що викликано процесом виходу зі складу Великобританії, а також рівнем соціально-економічного розвитку нових кандидатів. На фоні останніх суттєво виділяється Туреччина, чий економічний потенціал та рівень економічного розвитку перевищує подібні показники більшості країн ЄС. Однак на відміну від інших країн ЄС Туреччина є типовим представником ісламу, 99% населення якої сповідують іслам сунітського толку, що протиставляє морально-етичні та цивілізаційні цінності турецького суспільства цінностям суспільства європейського. І розуміючи потужність впливу та непередбаченість наслідків впливу релігійного фактора на процеси подальшої інтеграції Туреччини в ЄС, політичне керівництво Союзу створило певні об'єктивні перешкоди інтеграційним прагненням останньої.

Звертає на себе увагу той факт, що в майже всіх країнах-членах ЄС переважають представники католицької та протестантських церков. Виключенням є лише Греція та частково Болгарія. І хоча релігійний фактор, як такий не є критерієм членства в ЄС, однак говорячи про нормативно-правове закріплення умов такого членства, слід звернути увагу на існування наступних правових положень.

По перше, відповідно до ст. 49 Договору про Європейський Союз «будь-яка європейська держава, яка поважає цінності, зазначені в статті 2 Договору про Європейський Союз, та віддана їх поширенню, може подати заявку на набуття членства у Союзі. Держава, що подає заявку, надсилає її до Ради, що діє одностайно після проведення консультацій з Комісією та після отримання згоди Європейського Парламенту, який діє більшістю складу своїх членів. Умови прийнятності, що погоджені Європейською Радою, мають бути враховані» [1, с. 43]. Вказана стаття визначає лише дві умови для подання заявки на членство в

ЄС: відношення країни до «європейських держав»; повага цінностей визначених в Договорі про Європейський Союз. Це пояснює чому була відхилена заявка Марокко, оскільки вона в вочевидь не відноситься до «європейських держав». Що правда відповідно до ст. 29 вказаного Договору «Рада ЄС ухвалює рішення, що визначають підхід Союзу до окремого питання географічного або тематичного характеру» [1, с. 33]. Це означає, що чіткі критерії відношення тієї чи іншої держави до числа «європейських держав» відсутні, але логічно зазначити, що такі критерії виходять із географічних меж європейського континенту.

По-друге, Європейська Рада на засіданні в червні 1993 року розробила більш деталізовані критерії вступу до ЄС, що отримали назву «Копенгагенських критеріїв» та згодом були імплементовані в положення ст. 6 Угоди про утворення Європейського Союзу. Європейська Рада визначила чотири основні критерії, кожен з яких отримав свою деталізації в низці додаткових критеріїв та вимог: політичний критерій; економічний критерій; критерій членства, який є найважчим для виконання, оскільки він деталізується в 31 додатковому критерії кожен з них відповідає одному з 31 розділів *acquis communautaire* («спільного доробку ЄС») [2, с. 32]; четвертий критерій стосується вже виключно ЄС, оскільки він визначає здатність Союзу асимілювати та абсорбувати нового члена зберігаючи при цьому внутрішню стабільність та не втрачаючи темпи інтеграції і соціально-економічного розвитку.

По-третє, положення Договору про функціонування Європейського Союзу визначають особливості договірного врегулювання відносин із третіми по відношенню до ЄС суб'єктами міжнародних відносин. Тобто до моменту вступу до ЄС потенційний кандидат може реалізовувати своє право на членство виключно на договірних засадах, а це означає необхідність ратифікації всіма країнами-членами ЄС спочатку Угоди про асоціацію з новим членом, а в подальшому і інтеграція до ЄС, оскільки останнє також здійснюється засобами договірного врегулювання: приєднанням нового члену до існуючої системи договорів про створення а функціонування ЄС.

Таким чином, наведене вище засвідчує що формально релігійний фактор не є визначальним для процесу інтеграції країни в ЄС. Натомість положення Рекомендації ПАРЄ: № 1396 (1999) «Релігія та демократія»; № 1720 (2005) «Освіта та релігія»; № 1804 (2007) «Держава, релігія, світське суспільство і права людини»; № 1805 (2007) «Святотатство, образа почуттів віруючих і ворожі висловлювання на адресу осіб у зв'язку з їх релігією» демонструють що саме релігійний фактор є одним із чинників кризових та конфронтаційних явищ.

Наголошуємо, що жоден із нормативно-правових актів ЄС не містить виключень чи обмежень стосовно інтеграції до Союзу країни, яка має іншу ніж пануюча в країнах ЄС релігію. Це стосується також і відсутності обмежень щодо інтеграції країн з пануючим православ'ям. Більше того, ПАРЄ наполягає на необхідності пошуку діалогу та досягнення порозуміння між країнами та суспільствами, що віро сповідують різні релігії, зокрема між християнським та мусульманським суспільством. Що правда останнє має яскраво виражений безпековий акцент, оскільки зусилля національних урядів та органів управління

ЄС в цьому контексті спрямовані на мінімізації можливостей проникнення не стільки ісламу в Європу, скільки фундаменталістських та екстремістських його течій.

Література

1. Договір про функціонування Європейського Союзу : [Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу (2010/с 83/01)] // Офіційний вісник Європейського Союзу. – №С 83/1. – 403 с.
2. Жовква І.І. Критерії членства в СОТ, ЄС та НАТО: Інтеграційні перспективи України / Жовква І.І., Г.М. Немиря // Аналітичне дослідження під заг ред. І.І. Жовкви. – К.: Інститут Євро-Атлантичного співробітництва, 2007. – 84 с.
3. Менеджмент європейської економічної інтеграції: Підручник. Затверджено МОН / За ред. С.М. Писаренко. – К., 2012. – 373 с.

О.М. Мальчик,
студентка юридичного факультету
Національного університету біоресурсів та природокористування України
науковий керівник: ***Л.С. Протосавіцька,***
кандидат історичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права
Національного університету біоресурсів та природокористування України

САМОСТІЙНИЦЬКІ ІДЕЇ М. МІХНОВСЬКОГО

Націоналістичні погляди українських самостійників пройшли досить складний та довгий шлях у своєму становленні—від бажання, аби власний народ жив відокремлено без утисків з боку імперіалістів до прагнення створити Українську Самостійну Соборну Державу.

Вчені, мислителі, державні діячі, які бачили нашу державу, відокремленою від Російської імперії, об'єднувало одне—це має відбутися лише виключно після революції. Одним із фундаторів самостійницьких ідей в Україні вважається Микола Іванович Міхновський — український юрист та видатний політичний діяч.

Суть його самостійницьких теорій викладено у своєрідному маніфесті-катехізисі – «Десять заповідей» та праці «Самостійна Україна». М.Міхновський прагнув того, щоб його почули і зрозуміли широкі народні маси, щоб народ повірив у незалежну Україну. Тому він постійно повторював: «Одна, єдина, неділима від Карпат до Кавказу нелалежна, вільна, демократична Україна, Республіка робочого люду – це є всеукраїнським ідеалом. Кожна українська дитина повинна розуміти, що вона прийшла у цей світ для того, щоб здійснити цей ідеал. Поважай тих, хто любить рідний край, ненавидь його ворогів, з презирством стався до перевертнів-відступників і добре буде усьому твоєму народові і тобі. Не вбивай Україну своєю байдужістю до всенародних інтересів» [1, с. 157; 2].

Крім того вчений намагався заповнити прогалини, які виникли в результаті понад трьохсотлітнього впливу російської держави. Українцям були незнайомі всі блага вільного народу у власній державі, які знаходять своє відображення у політиці, економіці, культурі.

М. Міхновський керувався принципом «Свобода народам! Свобода людині!». Даний принцип полягає в тому, що людина є вільною за умови незалежності її держави. Першооснову цього принципу Міхновський виклав в «Самостійній Україні»: «...кожна нація з огляду на міжнародні відносини хоче виливатись у форму незалежної, самостійної держави, ...тільки держава одноплемінного національного змісту може дати своїм членам нічим не обмежовану змогу всестороннього розвитку духового і осягнення найліпшого матеріального гаразду; ...розцвіт індивідуальності можливий тільки в державі, для якої плекання індивідуальності є метою» [3, с. 308].

Розмірковуючи над ідеєю самостійності М. Міхновський в своїх поглядах пішов далі від своїх колег-революціонерів, які наполягали на автономії у складі Російської імперії. Так, він у своїх «Десятьох заповідях» виклав ідею «самостійної, вільної, демократичної України», де вказував, що наша держава повинна будь-яким способом позбутися опіки з боку Російської та Австрійської імперій. Він категорично заперечував великоімперський патронат [4].

У праці Міхновського «Основний закон самостійної України – Спілки народу українського» українська держава постає демократичною республікою,де складу якої входять дев'ять земель (Чорноморська Україна, Слобідська Україна, Степова Україна, Лівобережна Україна або Гетьманщина, Північна Україна, Полісся або Гайова Україна, Підгірська Україна, Горова Україна і Понадморська Україна). На цих територіях мав здійснюватися розподіл влади на три гілки (визначених ще в XVIII столітті Ш.Л. Монтеск'є). Визначалися способи їх формування та делеговані компетенції [5].

Варто буде відзначити, що хоча Миколу Івановича і відносять до ярих націоналістів, проте він досить гуманно підійшов до мовного питання, зазначаючи, що офіційною мовою є українська, хоча вживання інших мов не забороняється [5].

Витворити Україну на думку М. Міхновського можна було лише після створення українських військ та армії [6].Однак, всі прагнення Міхновсього були марними, оскільки повністю відхилялися автономістами-федералістами (М. Грушевським та членами Центральної Ради). За лобіюванням М. Міхновського були створені полки ім. Б. Хмельницького, та ім. гетьмана Полуботка. Але військовослужбовці, через безініціативність та повне несприйняття Центральною Радою націоналістичних поглядів Міхновського, не змогли послужити на користь українській державі, оскільки вимушені були воювати під стягами Російської імперії.

Таким чином, проаналізувавши погляди Міхновського приходимо до висновку, що він у своїй поглядах був категорично налаштованим щодо недоцільності автономії із Російською імперією, проте досить ліберально ставився щодо мовного питання та перебування іноземців на території України. В своїх роботах виділяє чіткий розподіл гілок влади, де відмічає наявність справедливого суду та боєздатної армії. Однак, його прогресивні ідеї не були втілені в життя.

Література

1. Історія української правової та політичної думки [Текст]: Навч. посіб./П 83 [Л.С. Протосавіцька]. – К.: ЦП «КОМПРІНТ», 2017. – 285 с.
2. Міхновський М.І. Десять заповідей [Електронний ресурс] / Микола Іванович Міхновський. – 1903. – Режим доступу до ресурсу: http://dnevnik.bigmir.net/groups/article/54589.
3. Шипілов Л. Принцип «свобода народам! Свобода людині!» як категорія соціальної держави / Леонтій Шипілов. // Лілея НВ. – 2017. – С. 306–313.
4. Робітницька справа в програмі Української народної партії. – Чернівці, 1902.
5. Міхновський М. Основний закон «самостійної України» спілки народу українського [Електронний ресурс] /Микола Міхновський. – 1905. – Режим доступу до ресурсу: http://politiko.ua/blogpost147536.
6. Там само, ст. 28.
7. Міхновський М. Самостійна Україна /М. Міхновський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://aps-m.org/wp-content/uploads/2017/03/Samostiina_Ukraina_vyd2012.pdf

В.В. Пророченко, І.П. Старенок,
студенти юридичного факультету
Навчально-наукового інституту права і соціальних технологій
Чернігівського національного технологічного університету
науковий керівник: ***Л.В. Шестак,***
кандидат юридичних наук, доцент кафедри трудового права, адміністративного права та процесу
Навчально-наукового інституту права і соціальних технологій
Чернігівського національного технологічного університету

ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЯК ВИД АДМІНІСТРАТИВНОГО СТЯГНЕННЯ

Серед стягнень, що застосовуються до осіб, які вчинили адміністративні правопорушення особливе місце займає попередження. Попередження за юридичною силою і наслідками така ж міра адміністративної відповідальності як і інші стягнення. Проте, даний вид відповідальності дещо по-іншому здійснює вплив на правопорушника. Це означає, що попередження не тягне за собою матеріальних збитків для покараного, а також інших негативних наслідків таких як позбавлення спеціального права, адміністративний арешт тощо.

Вивченням питань, пов'язаних з попередженням, займалися такі вчені як Д.М. Бахрах, Є.В. Додін, Т.О. Коломоєць, І.В. Максимов, М.О. Керезора та інші. Вони розглядали попередження як вид адміністративного стягнення.

Варто відзначити, що вчинення будь-якого адміністративного правопорушення, навіть якщо воно не становило особливої суспільної небезпеки або не завдало суттєвої шкоди суспільним правовідносинам, тягне за собою застосування до правопорушника адміністративного стягнення, визначеного санкцією відповідної статті Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП). Фактично, це є своєрідним вираженням принципу невідворотності адміністративної відповідальності при вчиненні адміністративного правопорушення. Виключення становлять так звані малозначні правопорушення

[1, с. 460].

Актуальність дослідження також зумовлена тим, що роль адміністративної відповідальності у боротьбі з правопорушеннями постійно зростає. У відсотковому відношенні саме адміністративна відповідальність, у порівнянні з кримінальною та цивільно-правовою, застосовується у державі найчастіше. Це зумовлює появу великої кількості законодавчих та інших нормативно-правових актів, що встановлюють адміністративну відповідальність за вчинення адміністративних проступків. Внесення постійних змін та наявність дещо розмитих, нечітких формулювань у діючому КУпАП, розпорошеність значної кількості нормативного матеріалу, робить діюче законодавство про адміністративну відповідальність неефективним у забезпеченні прав і свобод людини і громадянина, у підтримці громадського порядку та нездатне забезпечити законність на належному рівні через свою нестабільність [2, с. 172].

Саме тому, зважаючи на різноманіття адміністративних стягнень, на нашу думку, доцільно проаналізувати попередження, як вид адміністративного стягнення, оскільки саме цей вид адміністративних стягнень є найбільш лояльним для правопорушників, а тому проблема полягає в тому, чи зазнають втрат морального характеру правопорушники чи ні.

Варто зазначити, що попередження, як вид адміністративного стягнення, полягає в офіційному осуді вчиненого проступку і застереженні правопорушника від повторення як аналогічного так і інших правопорушень.

Попередження виконує свою виховну роль тоді, коли застосовується не заочно, а у присутності правопорушника. Отже, відповідно до ст. 26 КУпАП попередження вважається тільки тоді адміністративним стягненням, якщо воно оформлене у відповідному порядку письмовою постановою або у передбачених законодавством випадках фіксується іншим встановленим способом. Тобто, якщо попередження оформляється усно, це не є адміністративним стягненням [3].

Застосовуючи цей вид адміністративного стягнення, юрисдикційний орган дає негативну державну оцінку неправомірному діянню, а не вимагає припинити подібні проступки. Як правило, попередження виноситься щодо осіб, протиправні дії яких не мають підвищеної суспільної шкідливості [4, с. 147–148].

Попередження є найбільш вживаним покаранням при притягненні до відповідальності за правопорушення, які не завдають значної шкоди охоронюваним правам та інтересам. Воно поєднує в собі і каральний, і превентивний елементи, завдяки чому досягається мета адміністративного стягнення [5, с. 96].

Як зазначає Р.А. Калюжний, попередження серед всього переліку адміністративних стягнень є найбільш м'яким адміністративним стягненням і в адміністративно-юрисдикційній практиці застосовується із урахуванням відповідних умов, серед яких:

- вчинення правопорушення вперше - не означає, що правопорушник зовсім не вчиняв адміністративно караних діянь, він не здійснював їх протягом попереднього року;

- малозначність проступку – тобто вчинення діяння, яке не завдало й об'єктивно не могло завдати шкоди охоронюваним правам та інтересам;

- позитивна характеристика особи порушника (за місцем роботи проживання, навчання);

- випадки, коли мінімальний розмір штрафу, передбачений альтернативною санкцією, не відповідає вчиненому діянню і майновому стану порушника;

- наявність пом'якшуючих і відсутність обтяжуючих обставин [6, с. 109–110].

При цьому, вчений наголошує на тому, що застосування попередження, так само як і інших адміністративних стягнень, має для порушника відповідні правові наслідки. Так, зокрема, особа, що вчинила адміністративне правопорушення і піддана цьому стягненню, вважається протягом одного року від дня його виконання покараним в адміністративному порядку (ст. 39 КУпАП). Якщо протягом року така особа вчинить нове адміністративне правопорушення, до неї може бути застосоване більше суворе адміністративне стягнення.

Разом з тим, попередження як адміністративне стягнення необхідно відрізняти від усного зауваження. Останнє відповідно до ст. 22 КУпАП застосовується у випадках звільнення від адміністративної відповідальності через малозначність вчиненого. Усне зауваження не є адміністративним стягненням і не має пов'язаних з ним негативних правових наслідків. Такого роду зауваження широко використовуються в повсякденній діяльності наглядових органів як профілактична міра впливу, тобто це запобіжний захід, який не є каральною санкцією. Він зазвичай застосовується, коли правопорушення ще не закінчено, з метою припинення протиправної поведінки й у визначених законодавством випадках є обов'язковим першим примусовим заходом (наприклад, попередження про застосування до правопорушника вогнепальної зброї) [3], [5, с. 98].

Таким чином, дослідивши сутність попередження, як адміністративного стягнення, ми доходимо до висновку, що попередження – це найбільш м'який вид адміністративних стягнень, що полягає в офіційному осуді вчиненого проступку і застереженні правопорушника від його повторення. Попередження, як міра адміністративної відповідальності, застосовується в якості покарання за вчинене правопорушення і являє собою засіб морального характеру для боротьби з адміністративними правопорушеннями. Воно здійснює вплив на свідомість правопорушника, його духовні якості та подальшу поведінку.

Література

1. Петренко В.В. Загальна характеристика адміністративних стягнень за порушення правил рибальства та охорони рибних запасів / В.В. Петренко // Форум права. – 2013. – № 3. – С. 460–466.
2. Кобзєва Т.А. Удосконалення адміністративного законодавства, яке визначає відповідальність за правопорушення у фінансовій сфері [Текст] / Т.А. Кобзєва // Наше право. – 2017. – №1. – С. 172–177.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст. 1122.
4. Адерейко Т.В. Особливості адміністративних стягнень в Україні, сучасний стан і

перспективи / Т.В. Адерейко // Молодий вчений. – 2014. – № 11 (14). – С. 146–151.
5. Шестак Л.В. Сутність та значення попередження як виду адміністративного стягнення // Проблеми захисту прав та свобод людини і громадянина: матеріали IV Всеукраїнської наук. – практ. конф. молодих вчених і студентів (м. Чернігів), (17-18 травня 2017 року.). – Чернігів : Черніг. нац. технол. ун-т, 2017. – С. 95–98.
6. Калюжний Р.А., Комзюк А.Т., Погрібний О.О. та ін. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 781 с.

А.В. Столітній,
доктор юридичних наук, начальник відділу підготовки прокурорів
з нагляду за додержанням законів органами, які проводять ОРД, дізнання та досудове слідство
Національної академії прокуратури України
І.Г. Каланча,
кандидат юридичних наук, прокурор Київської місцевої прокуратури №2 міста Києва

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕЛЕКТРОННИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРОЦЕДУР НА ОСНОВІ СИСТЕМИ УНІФІКОВАНИХ ШАБЛОНІВ ЕЛЕКТРОННИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ

Вдосконалення кримінальної юстиції України шляхом введення електронного кримінальне провадження є актуальним питанням сьогодення. Це включає перехід до електронних кримінальних процесуальних процедур (ЕКПП), де процесуальні рішення та процесуальні дії здійснюватимуться учасниками досудового розслідування в електронному інформаційному середовищі ЄРДР шляхом заповнення (частково автоматизованого) електронних цифрових контурів шаблонів процесуальних документів.

Здійснення ЕКПП передбачає створення в ЄРДР функції формування електронних процесуальних документів шляхом заповнення (автоматизованого, з наявних в системі даних) електронних цифрових контурів уніфікованих шаблонів електронних процесуальних документів.

Шаблон – це проект електронного процесуального документу, який відповідає вимогам ст. 103, ст. 110 КПК України, ЕКПП та автоматично генерується ЄРДР за результатами заповнення електронних цифрових контурів та використання структурованої кримінальної процесуальної інформації.

Електронні цифрові контури – елемент функціональної архітектури ЄРДР, що забезпечує внесення до електронної системи структурованої інформації шляхом виставлення взаємовиключних відміток, обирання з-поміж композитних переліків, представлених у каталогах електронної системи, або заповнення граф неструктурованою інформацією, їх зберігання, коригування, формування на їх основі електронних процесуальних документів [3, с. 159–160].

Для забезпечення ЕКПП необхідно розробити та інтегрувати до ЄРДР систему уніфікованих шаблонів електронних процесуальних документів для: постанов (ст.ст. 110, 169, 216, 218, 220, 232, 239, 241, 251, 268, 269, 272, 280–282, 284, 295 КПК України); протоколів (глава 5 КПК України); заходів

забезпечення кримінального провадження (глава 10 КПК України); повідомлення про підозру (глава 22 КПК України); обвинувального акта (ст.ст. 290–293 КПК України) тощо.

Наведене потребує розробки трьох видів шаблонів:

– простий – в створенні документа приймає участь один суб'єкт, документ не містить додатків;

– композитний першого рівня – документ створює більше ніж один суб'єкт, потребує погодження або затвердження, другого рівня – документ розробляється більше ніж одним суб'єктом, потребує погодження або затвердження, містить гіперпосилання на матеріали кримінального провадження, що додаються до нього як додатки;

– вільний формуляр – формується автором(-ами) на власний розсуд.

Структуру шаблонів електронних процесуальних документів утворюють три обов'язкові елементи:

1. Реквізити офіційного документа (обов'язкові елементи оформлення). Згідно з п. 4.4 ДСТУ 4163-2003 «Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів» [2]: дата; заголовок до тексту документа; текст документа; підпис (ЕЦП). Крім обов'язкових реквізитів можуть використовуються: зображення Державного Герба України; назва організації вищого рівня; назва структурного підрозділу організації; посилання на реєстраційний індекс і дату документа, на який дають відповідь; місце складення або видання документа; гриф затвердження чи погодження документа; резолюція; відмітка про наявність додатків. Відповідно до вимог КПК України (ст. ст. 104, 110 КПК України): місце і час прийняття/здійснення; прізвище, ім'я, по батькові, посада особи; зміст обставин, які є підставами рішення/дії; мотиви / підстави з посиланням на положення КПК України; зміст; місце та час (строки) його виконання; виконавець; можливість та порядок оскарження; тощо [1];

2. Максимально структуровані поля змісту тексту документу, з урахуванням вимог КПК України, передбачених для конкретного документу. Для кожної структурної частини змісту документу, визначеної КПК України (наприклад, відомості, що має містити клопотання про застосування запобіжного заходу, визначені ст. 184 КПК України.), в шаблоні наведено окремі поля електронних цифрових контурів.

Структурована інформація – форма фіксації інформації, який передбачає зберігання відомостей про ці дані (форму, тип, розмір, значення тощо), їх структуру, та забезпечує автоматичну обробку, класифікацію, систематизацію такої інформації в цілому або в частині її використання у процесуальній діяльності. Структурована інформація шаблону електронного процесуального документу заповнюється автоматично: номер кримінального провадження, дата початку досудового розслідування, правова кваліфікація кримінального правопорушення, фабула тощо;

3. Вільне поле шаблону електронного процесуального документу, що можна розташувати (неодноразово) після будь-якого зі структурних частин електронного документу та внести до нього довільну інформацію.

Наведена структура шаблону електронного процесуального документу обумовлює існування шести категорій інформації та, відповідно, способів їх внесення:

– базова інформація шаблону (охоплює реквізити). Незмінна інформація структури шаблону;

– структурована інформація 1-го рівня (текст документу) заповнюється електронною системою автоматично на основі даних ЄРДР (не підлягає коригуванню автором документа);

– структурована інформація 2-го рівня (текст документу) заповнюється автором документа шляхом обрання серед пропонованих ЄРДР варіантів (заповнюється обов'язково);

– неструктурована інформація 1-го рівня (текст документу) заповнюється автором документу шляхом введення тексту, зміст якого відповідає вимогам КПК України для відповідної структурної частини документу (заповнюється обов'язково);

– неструктурована інформація 2-го рівня (охоплює вільне поле шаблону) заповнюється автором документа шляхом введення тексту довільного змісту (необов'язковий елемент);

– технічна інформація структури шаблону не відображається у сформованому електронному процесуальному документі та призначена для допомоги (зручності) автору при формуванні документу.

Формування електронного процесуального документу на основі шаблону здійснюється за наступним алгоритмом: *обрання шаблону електронного документу → автоматичне заповнення шаблону структурованою інформацією → внесення уповноваженою службовою особою даних до електронних цифрових контурів → накладання* ЕЦП автором → за потреби: а) погодження прокурором, керівником; б) підписання (за допомогою ЕЦП) учасниками процесуальної дії.

Запровадження в ЄРДР функції формування електронних процесуальних документів на основі уніфікованих шаблонів електронних процесуальних документів не передбачає повну відмову від паперових носіїв інформації. У разі відсутності доступу до електронної процедури ЄРДР, як то виявлення ознак кримінального правопорушення на морському чи річковому судні, що перебуває за межами України, надзвичайні природні чи техногенні катаклізми, збій в роботі електронної системи, антитерористичний режим, військовий стан тощо, документи оформляються в паперовому вигляді та відомості щодо них вносяться до ЄРДР при першій можливості.

Серед позитивних результатів запровадження автоматичного формування електронних процесуальних документів, на нашу думку, варто вказати на: економію процесуального часу та коштів; підвищення якості роботи; зниження завантаженості суб'єктів кримінального провадження; часткове усунення корупційних ризиків; унеможливлення зловживань; екологічність; соціальна користь; інклюзивність; забезпечення конфіденційності; збільшення можливостей

для збору та аналізу статистичних даних, автоматизація цього процесу [3, с. 161–162].

Створення та інтеграція до ЄРДР системи уніфікованих шаблонів електронних процесуальних документів є обов'язковою складовою ЕКПП, адже забезпечує фіксування кримінального провадження. Запропонований формат шаблонів в сукупності з їх автоматизованим заповненням структурованою інформації забезпечує дематеріалізацію кримінальної процесуальної процедури, усуваючи притаманне забюрократизованим системам надлишкове паперотворення.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI; зі змін. і доповн. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17
2. ДСТУ 4163-2003 «Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів», затверджений наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 07.04.2003 № 55. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/rada/show/v0055609-03
3. Каланча І.Г. Судове провадження в умовах електронного реформування кримінальної юстиції України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет», Київ, 2017. – 277 с.

І.С. Ткаченко,

завідувач сектору технічного дослідження документів
та почерку відділу криміналістичних видів досліджень
Кіровоградського НДЕКЦ МВС України

ОСОБА ПОТЕРПІЛОГО ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ НАВМИСНИХ ВБИВСТВ

Поняття особи відноситься до галузі багатьох наук. Особа є об'єктом дослідження філософії, історії, психології, педагогіки, права, медицини та інших наук. При цьому вивчення особи у кожній окремо взятій науці не може не враховувати досвід, накопичений іншими науками, не може не підходити до проблеми особи як проблеми, що носить комплексний характер.

На особливу увагу в ході розслідування вбивств на замовлення заслуговує особа потерпілого. Ю.Г. Корухов з цього приводу зазначає, що винятково важливого значення для розслідування вбивств на замовлення набувають мотиви та цілі позбавлення життя потерпілого, а також характер його взаємовідносин із замовником [2, с. 18]. Дослідженню в цьому випадку підлягають особисті зв'язки, інтереси, вид громадської діяльності, погляди та установки потерпілого, які можуть орієнтувати слідчого на висунення версій щодо вірогідного замовника вбивства.

До переліку потерпілих від убивств на замовлення слід віднести такі категорії громадян: а) представники державної влади та управління (народні депутати, працівники правоохоронних органів); б) працівники засобів масової інформації; в)

керівники підприємств державного сектору; г) приватні підприємці; д) «авторитети» злочинного середовища; е) лідери та члени організованого злочинного угруповання (далі – ОЗУ); є) інші категорії громадян.

Приблизно такий же перелік категорій громадян наводять О.І. Бородулін [1, с. 219–220], Ю.Г. Корухов і В.В. Шланєв [2, с. 28–29].

Узагальнення слідчої практики розслідування вбивств на замовлення в Україні показало, що найбільш часто жертвами цих злочинів ставали лідери злочинного середовища та лідери і члени ОЗУ, а також бізнесмени. Потенційними жертвами вбивств на замовлення вважають осіб, які пов'язані зі злочинністю та бізнесом. Іноді жертвами таких злочинів стають працівники правоохоронних органів, представники державної влади та управління, народні депутати. Але ж відсоток останніх у порівнянні з кількістю пов'язаних зі злочинним світом і бізнесом громадян є набагато меншим.

Одним із найважливіших критеріїв орієнтування слідчого щодо виявлення певних зв'язків між замовником вбивства та потерпілим, а далі і рештою співучасників злочину, є ознаки, які вказують на фінансове становище особи, що ініціювала злочин (це, наприклад, велика вартість засобів скоєння злочину та знаряддя). Відомості про винагороду за вчинення вбивства на замовлення, як видно з практики розслідування цих злочинів та з теоретичних положень, нерозривно пов'язані з відомостями про особу злочинця, тобто виступають специфічним елементом причинно-наслідкового зв'язку у механізмі вчинення вбивства. Наприклад, Л.Я. Драпкін та І.Ф. Герасімов справедливо вказують на те, що винагорода за виконання замовлення на вбивство виступає специфічним структурним елементом криміналістичної характеристики вбивств на замовлення [3, с. 411].

Отже, є підстави вважати, що винагорода є самостійним елементом криміналістичної характеристики цього злочину. Відомо, що чим більш впливовою є особа потерпілого, тим, природно, дорожчим є знаряддя та засоби скоєння злочину, звідси і особа, яка замовила вбивство, також повинна бути добре забезпеченою у фінансовому плані. Між цими характеристиками простежується певна кореляція. Так, вид та розмір винагороди завжди вказує на фінансове становище замовника, а фінансове становище вказує на можливість придбання відповідних знарядь та засобів злочину. У свою чергу це вказує знову ж таки на матеріальне становище замовника вбивства, що далі може сприяти висуненню відносно нього вірогідних версій.

Отже, у криміналістичній характеристиці вбивств важливе значення мають дані про особу потерпілого. Вивчення особи потерпілого – складова частина діяльності слідчого по розслідуванню даної категорії злочинів, що включає збирання даних, які характеризують особу, їх аналіз і фіксацію у відповідних процесуальних документах. Це не тільки автобіографічні відомості, але його службова, суспільна, побутова характеристики, відомості про стан здоров'я, спосіб життя, судимості, коло знайомих, поведінку тощо. У сукупності такі дані дозволяють визначати індивідуальну віктимність потерпілого (потенційна здатність, обумовлена біофізичними, психологічними і соціальними якостями,

стати жертвою злочину у відповідній життєвій ситуації). Володіючи даними про фізичні, психічні і соціальні ознаки потерпілого, слідчий в ході розслідування може створити зразок моделі його особистості, що сприяє висуванню версій про обставини, мотиви убивства, про особу винного. Поведінка жертви нерідко буває провокаційною, зухвалою чи легковажною, що може відбитися у слідовій картині злочину, а також вплинути на правову оцінку вчиненого злочину.

Взагалі особа потерпілого нерідко вказує на особу злочинця (відносини потерпілого з особою злочинця, характер їхніх стосунків, мотиви вчиненого злочину). Тому вивчення особи потерпілого дозволяє висунути версії щодо убивці, мотивів вчинення злочину, в окремих випадках щодо віктимної поведінки потерпілого.

Література

1. Бородулин А.И. Расследование убийств, совершенных наемными лицами: Криминалистика / Бородулин А.И. – М.: ЮНИТИ, 1999. – С. 412.
2. Корухов Ю.Г. Криминалистика. Методика расследования преступлений новых видов совершенных организованными преступными сообществами: Учебник / Корухов Ю.Г., Шланев В.В. – М.: Юрист, 2000. – 331 с.
3. Костенко М. В. Криміналістична характеристика вбивств на замовлення: дис. кандидата юрид. наук: 12.00.09 / Костенко М. В. – Х., 2003. – 227с.

УДК 341.945

В.Л. Ширман,
студентка Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ТЛУМАЧЕННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСТЕРЕЖЕННЯ ПРО ПУБЛІЧНИЙ ПОРЯДОК СУДАМИ УКРАЇНИ

Анотація. У статті розглядаються деякі особливості і проблеми тлумачення та застосування застереження про публічний порядок судами України. Досліджуються доктринальні визначення публічного порядку. Автор звертається до судової практики, приводячи приклади застосування застереження в окремих справах. Застосування застереження розглядається з точки зору його виключного характеру. У результаті проведеного аналізу формулюються основні критерії застосування застереження, які пропонується відобразити на рівні актів вищих судів.

Ключові слова: міжнародне приватне право, публічний порядок, право іноземної держави, національний правопорядок, арбітражне рішення, судова практика.

Постановка проблеми. Від належного тлумачення та застосування національними судами застереження про публічний порядок, як екстраординарного правового засобу, залежить успішне міжнародне співробітництво України. Однак, існуюча на сьогодні нечіткість визначення публічного порядку та випадків застосування відповідного застереження в доктрині та законодавстві обумовлює неоднорідність судової практики та існування випадків зловживання цим інструментом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Публічний порядок як категорія міжнародного приватного права з різних точок зору досліджувався такими вченими, як Ю.І. Богатіна, М.М. Богуславський, Є.Д. Боярський, А.С. Довгерт, В.І. Кисіль, Л.А. Лунц, О.О. Мережко та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В науці залишаються малодослідженими орієнтири, якими повинні послуговуватися суди при розгляді питання про можливість застосування застереження про публічний порядок. Доцільно зосередити увагу на найбільш поширеній категорії справ, в яких суди звертаються до застосування застереження, – справах про визнання та виконання на території України іноземних судових та арбітражних рішень. Важливість правильного застосування підстави порушення публічного порядку в цих справах обумовлюється ціною цих справ для національної економіки та міжнародного престижу України [1, с. 40].

Мета статті. Головної метою цієї роботи є виявлення особливостей та формулювання критеріїв застосування застереження про публічний порядок судами України з урахуванням цілей і завдань цього інструменту, доктринальних положень та судової практики.

Виклад основного матеріалу. Насамперед слід звернутися до визначення публічного порядку. Відповідно до доктринальних підходів змістом публічного порядку є фундаментальні принципи та засади правосуддя, моралі; правила, які забезпечують фундаментальні політичні, соціальні та економічні інтереси держави, а також обов'язки держави щодо дотримання своїх зобов'язань перед державами та міжнародними організаціями [2, с. 78]. Є.Д. Боярський визначає публічний порядок як оціночне поняття, яким охоплюються принципи та норми права, що спрямовані на забезпечення та охорону вищих соціальних цінностей, які лежать в основі організації відповідного суспільства та держави [3, с. 103].

При тлумаченні категорії публічного порядку суди України, як правило, застосовують визначення, закріплене у п. 12 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 12 від 24.12.1999 року «Про практику розгляду судами клопотань про визнання й виконання рішень іноземних судів та арбітражі і про скасування рішень, постановлених у порядку міжнародного комерційного арбітражу на території України» (далі – Постанова № 12) [4], де під публічним порядком розуміється правопорядок держави, визначальні принципи і засади, які становлять основу існуючого в ній ладу (стосуються її незалежності, цілісності, самостійності й недоторканості, основних конституційних прав, свобод, гарантій тощо). Хоч зазначена постанова у свій час відіграла важливу роль у формуванні судової практики і досі впливає на правозастосування, на сьогодні її положення щодо публічного порядку є дещо застарілими, неконкретизованим та неповними.

Також питання застосування категорії публічного порядку частково розкриває інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про практику розгляду судами справ про оспорювання рішень Міжнародного комерційного арбітражного суду України при Торгово-промисловій палаті України та про визнання та виконання рішень міжнародних та іноземних арбітражів» від 11 грудня 2015 року (далі –

Узагальнення ВССУ) [5]. Проте слід погодитися із Т. Тертичним, що цей акт «породжує більше питань, ніж відповідей» [1, с. 41]. Серед іншого, ним не сформульовано конкретних критеріїв чи порядку дій, які б сприяли судам у прийнятті рішень у цій сфері.

Нормативно-правовою підставою застосування застереження про публічний порядок є ч. 1 ст. 12 Закону України «Про міжнародне приватне право» [6]; ст. 34 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» [7] щодо публічного порядку як підстави скасування арбітражного рішення суду; ст. 36 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» — як підстави відмови у визнанні та виконанні арбітражного рішення.

До основних положень міжнародних нормативно-правових актів, які повинні застосовуватися судами при вирішенні питання про дію застереження, належить ч. 2 статті V Нью-Йоркської Конвенції про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень 1958 року [8], відповідно до якої у визнанні і приведенні у виконання арбітражного рішення може бути також відмовлено, якщо компетентна влада країни, в якій проситься визнання і виконання, знайде, що: об'єкт спору не може бути предметом арбітражного розгляду за законами цієї країни, або визнання і приведення у виконання цього рішення суперечать публічному порядку цієї країни.

У науці виділяють позитивну та негативну концепцію публічного порядку. Перша передбачає існування певної сукупності імперативних норм, які підлягають застосуванню навіть у випадку, якщо колізійна норма відсилає до іноземного права. Відповідно до негативної концепції не підлягають застосуванню лише ті норми іноземного права, які несумісні з публічним порядком відповідної держави, тобто вони не підлягають застосуванню саме завдяки негативним властивостям самого іноземного права або змісту виконання іноземного рішення [3, с. 54-56]. Саме такий підхід закріплений в українському законодавстві. Процес застосування застереження за такого підходу дещо складніший: суд повинен спершу з'ясувати зміст іноземного права, що дозволить провести його тестування на відповідність правопорядку України.

Слід відмітити, що міжнародний підхід до регулювання порядку застосування розглядуваного застереження полягає у тому, що недоцільно закріплювати у законодавстві визначення публічного порядку, таким чином обмежуючи повноваження суду. Його застосування вимагає індивідуального підходу у кожній конкретній ситуації. Більше того, ця категорія є динамічною, її наповнення може змінюватися із розвитком правового порядку. А.С. Довгерт слушно зазначає, що її зміст визначається історичними, соціально-економічними, політичними, етнокультурними та іншими факторами розвитку правової системи, які залежать від геополітичного становища країни і змінюються з плином часу [9].

Враховуючи зазначене, роль суду у застосуванні цього інструменту міжнародного приватного права важко переоцінити. В Україні лише суди загальної юрисдикції є суб'єктом застосування застереження про публічний порядок. Така необхідність виникає тільки у разі звернення особи до суду за захистом порушеного права у приватноправових відносинах з іноземним

елементом. Суддя наділений значною свободою у з'ясуванні змісту публічного порядку та вирішенні питання про суперечність йому іноземного права. Такий висновок характерний також для іноземної практики. Зокрема, З. Мансур звертає увагу на «творчу роль судді» та необхідність брати до уваги різноманітні публічні інтереси, враховуючи також поточні соціально-економічні і політичні обставини [10, с. 46]. В.В. Савчук зазначає, що політичний режим, форма правління, закритість чи відкритість правового поля, тип правової системи можуть впливати на поширеність застосування судами застереження – від виключності до тотального застосування [11].

Отже, вказані вище норми не містять визначення публічного порядку чи чіткого переліку ситуацій, за яких суд повинен прийняти рішення про обмеження застосування іноземного права. Однак, безумовно існує потреба в уніфікованій і належній практиці застосування застереження про публічний порядок. Досягти цієї мети можуть, на наш погляд, закріплення критеріїв або характерних випадків вищими судами на основі узагальнення існуючої судової практики. Адже на сьогодні орієнтирами для суддів слугує лиише досить застаріла Постанова № 12, яка лише наводить визначення публічного порядку, не формулюючи певної методології вирішення відповідного питання судами; та Узагальнення ВССУ, яке також не закріплює чітких правил.

Українським судам слід відійти від розширеного тлумачення публічного порядку, яке досі притаманне судовій практиці. Ключовою ознакою застереження відповідно до міжнародних стандартів є її екстраординарний характер. Дотримання цієї ознаки важливе для реалізації мети міжнародного приватного права – забезпечення зручного та справедливого регулювання правовідносин з іноземним елементом шляхом уможливлення застосування іноземного права на території національної держави [12, с. 190].

Екстраординарність застереження про публічний порядок означає, що лише у виключних випадках суд повинен вдаватися до його застосування. Ці випадки охоплюють ситуації, коли: 1) наявна конкретна норма національного правопорядку, якій суперечать наслідки застосування норми права іноземної держави чи виконання рішення; 2) наслідки застосування іноземного права чи виконання рішення повинні бути «явно несумісними»; 3) відсутні інші підстави обмеження дії іноземного права.

Засади, які охоплюються публічним порядком, мають бути чітко визначеними, закріплені нормативно у законодавстві та судовій практиці, а не походити із загальних уявлень про публічний інтерес. Підставою застосування застереження про публічний порядок повинен бути вмотивований висновок суду про те, що наслідки застосування іноземного права або визнання та виконання арбітражного рішення є явно несумісними із українським публічним порядком. Ключовим словом тут є «наслідки застосування». Адже об'єктивний зміст норми іноземного права та наслідки її застосування у конкретних умовах можуть не збігатися [13, с. 29-30]. Сама по собі відмінність змісту норми чи навіть її повна відсутність в національних нормативних актах не призводить до несумісності із національними правилами. Крім того, як зазначено у ч. 2 ст. 12 ЗУ «Про

міжнародне приватне право», така не може ґрунтуватися лише на відмінності правової, політичної або економічної системи відповідної іноземної держави від правової, політичної або економічної системи України.

Щодо справ про визнання та виконання арбітражних рішень, то суд не уповноважений переглядати відповідне рішення по суті. Відповідно до п. 12 Постанови № 12 «клопотання про визнання й виконання рішень іноземних судів (арбітражів) суд розглядає у визначених ним межах і не може входити в обговорення правильності цих рішень по суті, вносити до останніх будь-які зміни». З огляду на це, заяви сторони справи про те, що арбітр припустився помилки при розгляді спору, не повинні братися судом до уваги при застосуванні застереження про публічний порядок. Суд не повинен вдаватися в деталі спору між сторонами і вирішувати, чи правильним є рішення арбітражу.

Хоча у судовій практиці залишаються досить поширеними випадки перегляду справи по суті, можна відмітити домінування правильного підходу. Так, у справі, що розглядалася Апеляційним судом м. Києва, апелянт, обґрунтовуючи суперечність публічному порядку, посилався на те, суд першої інстанції не застосував п. 25 постанови Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 року №9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» та не визнав укладений між сторонами договір удаваним правочином, що, на його думку, слугувало б підставою для скасування рішення арбітражу. Колегія суддів прийшла до правильного висновку, що така позиція скаржника передбачає те, що арбітри припустилися помилки у застосуванні закону, застосували неправильний закон чи неправильно оцінили фактичні обставини справи; проте суд, що розглядає клопотання, не вправі вивчати такі доводи, тому що це буде спробою перегляду арбітражного рішення по суті [14].

Наступним критерієм є вимога про «явну несумісність». Наслідки застосування іноземного права повинні бути «явно несумісними» із національним правопорядком. Хоча ця умова закріплена лише у ст. 12 Закону України «Про міжнародне приватне право», її можна віднести до вироблених практикою міжнародних стандартів застосування застереження [3, с. 97]. Така термінологія також сприяє обмеженому використанню застереження. У кожній конкретній справі суддя повинен володіти колом доказів, які б переконливо та безумовно свідчили про несумісність.

Результатом дії застереження про публічний порядок є відмова у застосуванні норми іноземного права та застосування права, яке має найбільш тісний зв'язок з правовідносинами, а якщо таке право визначити або застосувати неможливо, застосування права України (ст. 12 Закону України «Про міжнародне приватне право»). Таким чином, відбувається обмеження дії принципу автономії волі сторін при виборі права та дія колізійної норми. Саме такі наслідки застосування обумовлюють необхідність обмеженого застосування судами.

Серед іншого, суд не повинен звертатися до застереження про публічний порядок у випадках, якщо існують інші законні підстави для відмови у визнанні та виконанні арбітражного рішення. Зокрема, в Узагальненні ВССУ наводить приклад такої підстави: «порушення порядку повідомлення сторони, стосовно якої

постановлено рішення міжнародного арбітражу», яка є самостійною підставою для відмови у примусовому виконанні такого рішення, передбачене підпунктом «b» пункту 1 статті V Нью-Йоркської конвенції чи пункту 2 частини другої статті 396 ЦПК України.

ВССУ в Узагальненні звертає увагу на те, що посилання на суперечність публічному порядку України як на підставу для скасування рішення або для відмови у визнанні та/або виконанні цього арбітражного рішення є дуже поширеним у судовій практиці. Проте сторони при цьому, як правило, не наводять додаткову аргументацію та мотиви, а лише посилаються на відповідні норми матеріального чи процесуального права. В деяких справах відсутнє навіть посилання на конкретні норми, натомість боржник звертається до таких оціночних понять, як «справедливість», «добросовісність», «розумність» тощо. ВССУ розглядає такі дії боржника як намагання уникнути або максимально відтермінувати виконання винесеного проти неї рішення.

Відповідно, такі аргументи сторони не повинні братися судом до уваги. Прикладом є наступна позиція суду. Апеляційний суд м. Києва в постанові від 31 травня 2018 року, вказавши на те, що заперечення проти клопотання не містять будь-яких посилань на порушення арбітражним рішенням конкретних положень чинного законодавства України, а в апеляційній скарзі не було зазначено, в чому саме полягає несумісність рішення з правопорядком України, вказані доводи апеляційної скарги не розглядав [15].

Тягар доведення у справах про скасування арбітражного рішення покладається на особу, яка вимагає скасування рішення (п. 5 Узагальнення ВССУ) або заперечує проти його примусового виконання (п. 20 Узагальнення ВССУ). У свою чергу, суд не вправі вимагати від особи подання доказів відсутності підстав для відмови у виконанні рішення з мотиву невідповідності публічному порядку.

Таким чином, у справах, де сторона не наводить достатніх доказів на підтвердження невідповідності публічному порядку, суди повинні відмовляти у застосуванні застереження. Наприклад, у справі № 234/11262/16-ц, розглянутій Апеляційним судом Донецької області, обґрунтування сторони полягало у тому, що «письмові докази були підмінені суддею її думкою відносно того, що операція була фактично проведена, а тому виконання такого арбітражного рішення суперечить публічному порядку України». Очевидно, така аргументація не може бути визнана достатньою для застосування заходу виключного характеру. Апеляційний суд у постанові від 24 січня 2018 року прийшов до правильного висновку, що «доводи апеляційної скарги про те, що визнання та виконання арбітражного рішення суперечить публічному порядку України, суд вважає не достатньо обґрунтованими, а тому вони не впливають на правильність рішення суду першої інстанції» [16].

В цьому контексті постає питання можливості застосування застереження за власною ініціативою суду. Стаття V (2) (b) Нью-Йоркської Конвенції встановлює, що суд, який розглядає питання про визнання і виконання іноземного арбітражного рішення може застосувати застереження про публічний порядок

самостійно – ex officio. На існуванні такого повноваження суду наголошує Верховний суд України у Постанові від 27 червня 2018 року: суд держави, в якій подане клопотання про визнання і приведення до виконання арбітражного рішення, «зобов'язаний ex officio, згідно з природою власних повноважень та його правовим статусом у державі, перевірити за власною ініціативою та в обов'язковому порядку дотримання публічного порядку в кожному випадку, незалежно від того, чи посилається сторона, яка заперечує проти визнання та звернення до виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу, на предмет існування названих перешкод для такого звернення і його задоволення судом» [17].

Задля уникнення неоднозначного тлумачення положення про те, що суд може з власної ініціативи застосувати застереження, навіть якщо сторона не посилається на порушення публічного порядку, доцільно закріпити і на рівні українського законодавства. Однак, як зазначалося вище, сторона, яка посилається на невідповідність іноземного права чи рішення міжнародного арбітражу публічному порядку України, повинна обґрунтувати наявність такого протиріччя. Таким чином, застереження може застосовуватися тільки в разі, якщо суперечність доведена стороною або встановлена судом за власною ініціативою.

Висновки і пропозиції. З огляду на існуючу неоднозначну судову практику та відсутність чітких орієнтирів у суддів щодо тлумачення та застосування застереження про публічний порядок у приватноправових відносинах з іноземним елементом, доцільно закріпити на рівні акту вищого суду систему критеріїв з урахуванням сучасних умов суспільного життя та існуючої судової практики. На наш погляд, основними правилами порядку застосування цього застереження є такі: 1) судом встановлена конкретна норма національного правопорядку, якій суперечать наслідки застосування норми права іноземної держави чи виконання рішення; 2) ідеться не про всю іноземну правову систему в цілому і не про просту відмінність змісту чи відсутність відповідної норми (інституту) у національному праві; 3) існує явна та безумовна несумісність наслідків застосування іноземного права чи виконання арбітражного рішення із цими принципами, а суддя володіє достатнім колом доказів, які переконливо свідчать про несумісність; 4) суперечність доведена стороною (враховуючи тягар доказування) або встановлена судом за власною ініціативою (*ex officio*); 5) застосування судом застереження не включало перегляд арбітражного рішення по суті чи внесення до нього будь-яких змін; 6) відсутні інші підстави обмеження дії іноземного права.

Література

1. Тертичний Т.О. Справа на 45 мільярдів. Юридична Газета. 2016. № 31–32. – С. 40–42.
2. Міжнародне приватне право. Науково-практичний коментар Закону / за ред. д.ю.н., проф. А. Довгерта. – Харків: ТОВ «Одіссей», 2008. – 352 с.
3. Боярський Є.Д. Обмеження застосування колізійних норм у міжнародному приватному праві : дис. ... к.ю.н. : 12.00.03 / Нац. акад. прав. наук України. Київ, 2015. – 227 с.
4. Про практику розгляду судами клопотань про визнання й виконання рішень іноземних судів та арбітражі і про скасування рішень, постановлених у порядку міжнародного комерційного арбітражу на території України: Постанова Пленуму Верховного Суду

України від 24.12.1999 р. № 12. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-99 (дата звернення: 25.08.2018).
5. Про практику розгляду судами справ про оспорювання рішень Міжнародного комерційного арбітражного суду України при Торгово-промисловій палаті України та про визнання та виконання рішень міжнародних та іноземних арбітражів: Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11 грудня 2015 року. URL: http://consultant.parus.ua/?doc=09YG86E018 (дата звернення: 25.08.2018).
6. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 32. Ст. 422.
7. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України від 24.02.1994 р. № 4002-XII. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 25. Ст. 198.
8. Конвенція про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень 1958 року. Офіційний вісник України. 2004. № 45. Ст. 329.
9. Міжнародне приватне право : підручник / [А.С. Довгерт, В.І. Кисіль, О.М. Бірюков та ін.] ; за ред. проф. А.С. Довгерта, проф. В.І. Кисіля ; М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. 2-ге вид. — Київ : Правова єдність, 2014. — 656 с.
10. Mansoor Z. Public Policy and Good Morals: A Comparative Study in English and Dutch Contract Law. University of Groningen. Groningen, 2016. — 307 с.
11. Савчук В.В. Применение оговорки о публичном порядке при признании и исполнении иностранного судебного решения без наличия международного договора. Комментарии Законодательства. Белорусский Выпуск. — Минск, 2012.
12. Мережко О.О. Проблеми теорії міжнародного публічного та приватного права / Олександр Мережко [Текст]. — К.: Юстиниан, 2010. — 320 с.
13. Крохалев С.В. Категория публичного порядка в международном гражданском процессе. Сравнительное исследование на основе правовых систем России и Франции : дисс... канд. юрид. наук: 12.00.15. — Екатеринбург, 2005. — 253 с.
14. Ухвала Апеляційного суду м. Києва від 8 липня 2014 року у справі № 22-ц/796/8670/2014. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40883955 (дата звернення: 25.08.2018).
15. Постанова Апеляційного суду м. Києва від 31 травня 2018 року у справі № 756/15952/16-ц. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74440272 (дата звернення: 25.08.2018).
16. Постанова Апеляційного суду Донецької області від 24 січня 2018 року у справі № 234/11262/16-ц. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71768085 (дата звернення: 25.08.2018).
17. Постанова Верховного суду України від 27 червня 2018 року у справі № 519/15/17. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75717009 (дата звернення: 25.08.2018).

В.Л. Ширман,

Толкование и применение оговорки о публичном порядке судами Украины.

Аннотация. В статье рассматриваются некоторые особенности и проблемы толкования и применения оговорки о публичном порядке судами Украины. Исследуются доктринальные определения общественного порядка. Автор обращается к судебной практике, приводя примеры применения оговорки в отдельных делах. Применение оговорки рассматривается с точки зрения ее исключительного характера. В результате проведенного анализа формулируются основные критерии применения оговорки, которые предлагается отразить на уровне актов высших судов.

Ключевые слова: международное частное право, публичный порядок, право иностранного государства, национальный правопорядок, арбитражное решение, судебная практика.

V.L. Shyrman,

Interpretation and Application of the Public Policy Clause by Ukrainian Courts.

Summary. The article deals with peculiarities and problems of the application of the public policy clause by the courts of Ukraine. The doctrinal definitions of public order are investigated. The author refers to the judicial practice, citing examples of the application of a clause in individual cases. The application of the clause is considered as of exceptional nature. As a result of the analysis, the main criteria for the application of the public policy clause are formulated, which are proposed to be reflected at the level of acts of higher courts.

Keywords: international private law, public order, the law of a foreign state, national legal order, arbitral decision, judicial practice.

Розділ 6

БІОЛОГІЯ

УДК 604

І.В. Чорна,
здобувач кафедри біотехнології, біофізики та аналітичної хімії
Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»
Г.В. Дроник,
доктор біологічних наук,
професор Буковинської державної сільськогосподарської дослідної станції УААН

ВПЛИВ РАУНДАПОСТІЙКОЇ ГЕНЕТИЧНО МОДИФІКОВАНОЇ СОЇ ТА ГЕРБІЦИДУ РАУНДАП НА РІВЕНЬ СЕЧОВИНИ У СЕЧІ ТРЬОХ ПОКОЛІНЬ ЩУРІВ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню впливу генетично модифікованої сої обробленої гербіцидом Раундап та впливу самого гербіциду на вміст сечовини в сечі трьох поколінь щурів. Виявлено збільшення вмісту сечовини у сечі дослідних груп щурів, що свідчить про порушення метаболізму білків.

Ключові слова: сечовина, азотистий обмін, генетично модифікована соя, традиційна соя, гербіцид.

Постановка проблеми. Одними з основних органічних сполук у харчових продуктах являються білки. Протеїни що надходять з їжею піддаються розщепленню ферментами у травному тракті до амінокислот та пептидів, далі потрапляють у кров, а вже потім до клітини де з цих амінокислот синтезуються власні білки організму. Найбільше даних про зміни, які відбуваються в організмі при різних патологіях чи токсичній дії різних речовин, можна одержати при вивчені білкового обміну [1]. Показники азотистого обміну являються кінцевими продуктами білкового обміну. В основному кінцеві продукти азотистого обміну виділяються через нирки із сечею. Кількісні співвідношення між найголовнішими азотистими компонентами сечі та крові (сечовиною, аміаком, сечовий кислотою, креатиніном, креатином, амінокислотами тощо) мають важливе діагностичне значення [2, 3]. Тому як засвоюється білок в організмі, що надійшов з їжею та як він розщеплюється в організмі можна судити по зміні показників азотистого обміну, крім того відхилення їх концентрації від норми може свідчити про порушення білкового обміну, що призводить до різних патологічних станів в організмі. В публікації наведені дані експериментальних досліджень вмісту сечовини в сечі щурів трьох поколінь при вживані раундапостійкої сої, яку

обробляли гербіцидом, раундапостійкої сої, яку не обробляли гербіцидом та впливу самого гербіциду [4].

Тому **метою даної роботи** було дослідити вміст сечовини у сечі трьох поколінь щурів при згодовувані традиційної та генетично модифікованої сої, не обробленої гербіцидом Раундап та обробленої цим гербіцидом, а також впливу самого гербіциду.

Стан дослідження. Дослідні тварини були розділені на п'ять груп таким чином: I група – контрольна група, II група – щурі, раціон яких містив 20-26% традиційну сою; III група – щурі, раціон яких містив 20-26% генномодифіковану сою, яку не обробляли гербіцидом «Roundup» IV група – щурі, в раціон яких містив 20-26% генномодифіковану сою, яку обробляли гербіцидом та V група – щурі, які отримували разом з питною водою гербіцид (0,1 мкг/л), що є допустимою концентрацією в межах Європейського Союзу [5]. Через 42 дні щурів спаровували та одержали через 22-25 днів наступне покоління. Усі щурі були масою 180-220 г, яких утримували в умовах віварію з дотриманням нормативів Європейської конвенції про захист тварин, ухвалених I національним конгресом України з біоетики. Таким чином, одержано три покоління щурів. Зразки сої обох сортів перевірялись на наявність генетичної модифікації, що підтверджено протоколом №1691-Н. У зразку №2 виявлені цільові послідовності промотора 35S вірусу мозаїки цвітної капусти (CaMV), та термінатора NOS (T-NOS) T1 плазміди *Agrobacterium tumifaciens*. Соєві боби перед додаванням в корми термічно оброблялись при 140° протягом 2 годин. Тривалість утримання щурів 12 місяців. Збір сечі проводили в індивідуальних метаболічних клітках протягом доби. Визначення вмісту сечовини проводили за загальноприйнятими методиками з використанням стандартних наборів реактивів.

Виклад основного матеріалу. Отриманні результати показали, що у сечі щурів першого покоління II та III групах рівень сечовини підвищується незначно, а в IV та V групах – у 1,9 та 1,6 рази порівняно з контролем. Показники рівня сечовини у другому поколінні також збільшуються: в II та III групи у 1,2 та 1,3 рази порівняно з контролем, а в IV та V групах у 2,6 рази відповідно. Такі ж дані одержали і в третьому поколінні. Сечовини є основним кінцевим продуктом азотистого обміну, її збільшення у сечі свідчить про порушення обміну речовин в організмі [3].

Висновок. Таким чином, вживання генетично модифікованої сої, обробленої гербіцидом та самого гербіциду призводить до збільшення рівня сечовини в сечі щурів у трьох поколіннях. Підвищення рівня сечовини може бути пов'язаний з порушенням метаболізму білка в організмі щурів.

Література

1. Салига Н.О., Снітинський В.В. Генетично модифіковані рослини та їх вплив на організм тварин./ Н.О. Салига // Біологія тварин, 2010. – Т. 12. – № 2. – С. 61–74.
2. Вудмаска І.В., Параняк Р.П.,. Янович Д.О та ін. Оцінка якості та безпечності генетично модифікованих організмів./ І.В. Вудмаска // Біологія тварин, 2007. – Т. 9. – №1–2. – С. 23–29.
3. Обертюх Ю.В. Антипоживні речовини сої, їх інактивація та технології переробки соєвих бобів на промисловій основі й в умовах господарств./ Ю. В. Обертюх // Корми і кормовиробництво. – 2012. – Вип. 71. – С. 62–71.
4. Малик О.Г. Фітоестрогени / О.Г. Малик, І.Я. Коцюмбас. – Л.: Добра справа, 2006. – 140 с.
5. European Convention for the Protection of Vertebrate Animals used for Experimental and Other Scientific Purposes // Coun. of Europe-Strasbourg. – 1986. – P. 53.

Розділ 7

ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

А.О. Стецьків,
доктор хімічних наук, доцент, завідувач кафедри хімії
Івано-Франківського національного медичного університету

ДОСЛІДЖЕННЯ КРИСТАЛІЧНОЇ СТРУКТУРИ ТЕРНАРНОЇ СПОЛУКИ $TbLi_{0,35}Si_{1,65}$

Основними способами для одержання нових матеріалів з заданим комплексом фізико-хімічних властивостей залишаються: вивчення діаграм фазових рівноваг багатокомпонентних систем; встановлення кристалічної структури сполук, які утворюються в них; комплексне дослідження властивостей сплавів. Серед інтерметалічних сполук, які останнім часом активно вивчаються, велику увагу приділяють сполукам, що утворюються в системах, які містять у своєму складі рідкісноземельні метали та Літій.

Під час систематичного вивчення потрійної системи Tb-Li-Si було встановлено існування сполуки складу $TbLi_{0,35}Si_{1,65}$, результати дослідження якої наведено в даній роботі.

Зразки масою 1 г синтезували методом електродугового плавлення шихти з компактних металів високої чистоти (Tb з вмістом основного компоненту не менше 0,998 мас. частки, Li – 0,9996 мас. частки, Si – 0,9999 мас. частки). Приготовлену шихту із наважок чистих компонентів плавили в електродуговій печі з вольфрамовим електродом на мідному водоохолоджуваному поді в атмосфері очищеного аргону. Одержані зразки відпалювали у вакуумованих кварцових ампулах при температурі 400 °С впродовж 480 годин і гартували в холодній воді, не розбиваючи ампул.

Фазовий аналіз синтезованих зразків проводили за масивами експериментальних даних дифракції рентгенівського випромінювання, одержаних за допомогою дифрактометру URD-6 (Cu $K\alpha$-випромінювання). Для детальнішого вивчення кристалічної структури використовували масив даних, отриманих на дифрактометрі STOE STADI P (Cu $K\alpha$-випромінювання). Щоб запобігти текстуруванню, зразки наносилися на поверхню кварцевої кювети у вигляді пасти з порошку сплаву, розтертого в індиферентній олії. Для усунення інструментальних помилок, що впливають на точність вимірів кутів відбить на дифрактограмі, в досліджуваний сплав вводився внутрішній стандарт – порошок Силіцію (a_{Si} = 0,543107 нм). Розрахунки та індексування порошкових дифрактограм проводилися з використанням програм LATCON (уточнення

періодів ґратки) [1] і POWDER CELL-2.3 (розрахунок теоретичних дифрактограм) [2]. Розрахунки для уточнення структури зразків проводились за допомогою програм CSD [3] та FullProf 98 [4].

У результаті експериментальних досліджень цієї системи було підтверджено існування десяти бінарних фаз подвійних систем Tb—Si та Li—Si, які формують дво- та трьохфазові області. Встановлено існування тернарної сполуки $TbLi_{0,35}Si_{1,65}$, яка кристалізується в структурному типі α-$ThSi_2$ та характеризується тетрагональною симетрією (просторова група $I4_1/amd$, символ Пірсона tI12, параметри комірки: a = 0,4046(3) нм, c = 1,3917(7) нм). При температурі відпалу в системі не виявлено розчинності третього компонента у бінарних фазах.

Таким чином, за допомогою методу порошку встановлено існування потрійної сполуки $TbLi_{0,35}Si_{1,65}$, яка характеризується структурним типом α-$ThSi_2$. Густина станів в області рівня Фермі свідчить про металічний тип зв'язку у дослідженій фазі.

Література

1. Schwarzenbach D. Program LATCON: refine lattice parameters. — Lausanne: University of Lausanne, 1966.
2. Kraus W., Nolze G. PowderCell for Windows. — Berlin: Federal Institute for Materials Research and Testing, 1999.
3. Akselrud L.G., Grin Yu.N. WinCSD: software package for crystallographic calculations (Version 4) // J. Fppl Crystallogr. — 2014. — Vol. 47. — P. 803—805.
4. Rodriguez-Carvajal J. FULLPROF: A Program for Rietveld Refinement and Pattern Matching Analysis, version 3.5d; Laboratoire Léon Brillouin (CEA—CNRS): Saclay, France, 1998.

Розділ 8

МАТЕМАТИКА ТА СТАТИСТИКА

В.В. Корінчук,
викладач математики Луцького вищого професійного училища будівництва та архітектури
Н.Ю. Корінчук,
викладач математики Луцького педагогічного коледжу

ПРОФЕСІЙНЕ СПРЯМУВАННЯ ВИКЛАДАННЯ МАТЕМАТИКИ З УРАХУВАННЯМ РЕГІОНАЛЬНОГО КОМПОНЕНТУ

Типові навчальні плани старшої школи реалізують зміст освіти залежно від обраного профілю навчання. Кожен з профілів передбачає вивчення предметів на одному із трьох рівнів. В Луцькому вищому професійному училищі будівництва та архітектури і Луцькому педагогічному коледжі викладаються за рівнем стандарту. На основі Типових навчальних програм з навчальних предметів розробляють типові навчальні програми з урахуванням пропозицій замовників кадрів з тих навчальних предметів, що формують відповідні професії. Робочі навчальні програми із загальноосвітніх предметів та спеціальних дисциплін розробляються на основі типових навчальних програм для загальноосвітніх закладів з урахуванням специфіки професії та регіональної компоненти. Ринкова економіка, в умовах якої ми живемо, чітко визначає орієнтири професійної освіти. Доводить, що головна мета всіх суб'єктів освітнього процесу полягає у необхідності врахування сучасних соціально-економічних реалій ринку праці та трансформування їх у конкретні освітні програми професійної підготовки робітничих кадрів та молодших спеціалістів.

В умовах створення нових типів підприємств, застосуванні нових матеріалів і технологій в сучасному виробництві, зростанні конкуренції на ринку праці та вимог до рівня кваліфікації робітників, необхідна тісна взаємодія навчального закладу з роботодавцями.

Сучасний ринок праці вимагає максимальної готовності випускників закладів професійно-технічної освіти до повноцінної професійної діяльності на конкретному виробництві. Сьогодні роботодавець вже не бажає «доучувати» нашого випускника у себе на підприємстві. У результаті недостатній рівень готовності випускників закладів професійно-технічної освіти до успішної адаптації в умовах ринкових відносин вступає в суперечність з потребами сучасного суспільства. Компромісним рішенням у цьому випадку є розробка нових підходів до підготовки кваліфікованих робітничих кадрів, що забезпечують випускникам закладів професійно-технічної освіти формування високої професійної

мобільності, конкурентоспроможності, самоактуалізації й самореалізації на ринку праці. Система професійно-технічної освіти в Україні переживає дуже важливий і відповідальний етап у своєму розвитку. Водночас це є етап розвитку педагогічної науки, що характеризується появою нового понятійного апарату, уточненням, переосмисленням та збагаченням новим змістом існуючих основних педагогічних категорій. Це зумовлено, з одного боку, узагальненням матеріалу сучасної науки, а з іншого — змінами в логіці наукового мислення, викликаними змінами в соціокультурних орієнтаціях суспільства. значимо, що основна мета професійної освіти — загальний і професійний розвиток особистості, становлення її професійної культури. Тому незалежно від того, кого готують професійні навчальні заклади, яку освіту (середню, вищу) вони надають, головним є рівень загальної та професійної освіти і професійного розвитку, який ці заклади забезпечують. Слід також наголосити на необхідності тісного зв'язку середньої, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, що є запорукою реалізації безперервної освіти, освіти впродовж життя, яка має задовольняти потреби особистості в підвищенні кваліфікації чи у здобутті нової професії. Ці потреби виникають унаслідок мінливих умов ринку праці і вимагають створення системи професійної підготовки в навчальних закладах різного типу, що забезпечить перехід людини до більш високих рівнів особистісного та освітнього розвитку. Отже, професійна освіта передбачає рух людини від елементарної (загальної та функціональної) грамотності до освіченості; від професійно значущих якостей особистості, які пов'язані з професійною компетентністю і дозволяють реалізуватися в певній професійній діяльності до широкого розуміння, усвідомлення матеріальних і культурних надбань та цінностей минулого, власного внеску до культури своєї країни, світу в цілому; від загальної і професійної культури до формування індивідуального менталітету особистості — глибинних усталених основ світобачення, які забезпечують спрямованість на неперервне самовдосконалення, самореалізацію.

Відповідно до наказу №419 Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України викладачам загальноосвітніх дисциплін при розробленні навчальних програм та поурочно-тематичного планування необхідно було врахувати регіональний компонент та специфіка професії. Програма з математики передбачає заохочення учнів до глибокого пізнання, зацікавлення темою, яку вивчають, спрямовує на постійну творчу співпрацю, діалог викладача та учня, а також врахування регіонального компоненту при вивченні будь-яких із тем.

Якщо говорити про наш регіон, а саме про Волинь, то вона має найбільший кордон з Польщею. Більше третини наших випускників працює в будівельній галузі Польщі. Польські колеги навіть звернулись до директора навчального закладу з пропозицією про проходження учнями та студентами виробничої практики на їхніх будівельних об’єктах. Однак дирекція у роздумах, бо потрібно направляти повнолітніх, які мають закордонні паспорти і чи не найпершому місці охорона праці. Тому при вивченні спеціальних дисциплін та загальноосвітніх предметів враховується регіональний аспект.

Педагогічні спостереження та практика викладання математики підтверджують, що професійна спрямованість є одним із шляхів вдосконалення математичної підготовки учнів та студентів закладів професійно-технічної освіти.

Так, у викладанні математики з врахуванням професійної спрямованості є передумови для стимулювання і розвитку самостійної пізнавальної діяльності учнів, для свідомого засвоєння ними змісту курсу.

В системі професійно-технічної освіти інтереси учнів в певній мірі вже сформовані, вони спрямовані на обрану професію. Одним із мотивів, який стимулює інтерес до вивчення того чи іншого питання курсу математики, є його професійне значення, зв'язок з майбутньою професією.

Мета навчання прикладної математики у закладах професійно-технічної освіти включає ряд організаційних структур і форм професійної підготовки молодих робітників. На перший план цілей і змісту математичної освіти у закладах професійної або професійно-технічної освіти стають інтереси професійної та практичної підготовки майбутніх фахівців і робітників. Тому обов'язковою стає вимога профілювання уроку математики з урахуванням важливості цього предмету для освоєння майбутньої професії столяра чи муляра, штукатура чи плиточника, а також розвитку загальної культури учнів. Саме з цією метою викладачем математики розроблена програма з математики за професійним спрямуванням.

В розробленій програмі зберігається суть науки, яку предмет математики відображає, зберігається той мінімальний загальноосвітній рівень, що відповідає базовому рівню математичної освіти встановленому для загальноосвітньої школи. В той же час в програму включено професійно-значущий матеріал, який необхідний столяру чи муляру, штукатуру чи плиточнику у майбутній професійній діяльності або при навчанні на відділенні молодших спеціалістів.

Викладання предмету здійснюється у формі, доступній розумінню учнів, широко використовуються сучасні методи навчання, забезпечує реалізацію інтеграційних та міжпредметних зв'язків. Теоретичні знання, одержані учнями, закріплюються розв'язанням задач професійного спрямування.

Програма навчального курсу «Прикладної математики» містить необхідний мінімум знань з таких розділів математики, як розв'язування професійних задач на знаходження площ трикутників та чотирикутників, площ та об'ємів многогранників і тіл обертання, дослідження квадратичної функції, розв'язування професійних задач на складання рівнянь та системи рівнянь, застосування похідної до дослідження функції та застосування інтеграла для обчислення площ плоских фігур.

Програмою передбачено використання математичних методів при розв'язуванні ряду задач з різних галузей знань, зокрема, при вивченні фізики, електротехніки, будівельного креслення, технологій каменярських, штукатурних, столярних робіт, тощо.

Програмою передбачено більше навчального часу на розв'язування задач професійної спрямованості. Це пояснюється, насамперед, тим, що розв'язування задач є однією з важливих форм практичного застосування математики, сприяє

також розвитку логічного мислення учнів, робить міцнішими, свідомішими і дійовішими їх знання. Але роль задач цим не обмежується. Вони мають ще й пізнавальне значення, бо при розв'язуванні багатьох з них учні дістають додаткові відомості про факти і явища, про які мали тільки поверхові уявлення.

Розв’язування задач професійної спрямованості, зокрема задач-розрахунків, задач виробничого характеру (знаходження витрати матеріалів на виготовлення дверних, віконних блоків, оштукатурення поверхонь, мурування стін та інше) допомагає учням краще орієнтуватися в життєво-практичних питаннях, свідоміше засвоювати матеріал з інших навчальних предметів, має безпосереднє для майбутньої професійної діяльності випускників училища.

Відповідно до завдань роботи на уроках математики зосереджується основна увага на задачах виробничого та професійного змісту, розв'язання яких сприяє взаємозв'язку загальноосвітньої математичної підготовки учнів вищих професійних училищ з теоретичним і виробничим навчанням за певною професією.

Кінцевим результатом такого експериментального дослідження став підготовлений мною навчально-методичний посібник «Математика і професійна підготовка», який містить близько трьох сотень задач професійної спрямованості для розв’язування з учнями та студентами різних будівельних спеціальностей (за цей посібник я отримав сертифікат переможця всеукраїнського конкурсу на кращу навчально-методичну розробку з енергозбереження) та проведення відкритого заняття на тему: «Застосування похідної». Дане заняття було проведено в групі з підготовки молодших спеціалістів з використанням мультимедійного проектора та програмно-педагогічних засобів. Підсумовуючи заняття було проведене опитування студентів з трьох пунктів, а саме:

1. Над яким завданням було найцікавіше працювати на занятті?
2. Яка інформація найбільше зацікавила?
3. Чи вважаєте, що отриману інформацію на занятті зможете використати у майбутній професійній діяльності?

Почну з третього найголовнішого питання на яке всі ствердно відповіли: так.

Друге питання: найбільше зацікавила інформація про проблему великих міст, де не вистачає земельних ділянок, а саме під городину. Тому інженери – будівельники, архітектори розробляють проекти будинків і споруд так, щоб вони будувалися на високих опорах і люди за допомогою ліфтів діставались хмарочосів, а під ними знаходилась городина. А в Японії будуються навіть споруди на воді. Презентації проектів таких будинків і споруд з інтернету були представлені на занятті, які стимулюють зацікавленість студентів до вивчення математики, бо математичний апарат потрібний їм для розробки складних проектів та навіть курсового чи дипломного проекту.

І на кінець, над яким завданням було найцікавіше працювати на відкритому занятті, то більша половина студентів (63%) віддала перевагу задачі про Пахома. Дана задача вдало пов’язує своїми інтеграційними зв’язками математику та світову літературу, що можливо у когось викликає здивування на перший погляд.

Ця задача є актуальною і сьогодні. Вона взята із оповідання видатного письменника Л.М. Толстого під назвою: «Чи багато людині потрібно землі». Щоб підготувати студентів до життя, суспільно-корисної праці, на практикумах з вищої математики розв'язуємо задачі із практичним та професійним змістом, які необхідні студентам у повсякденному житті.

З цією метою добираються задачі, які пов'язані із застосуванням математичних знань. Наведу зміст однієї з них. ,,Із дошки довжиною 6м столяру потрібно виготовити віконну раму, яка б пропускала найбільше світла." Ця задача на застосування похідної. Систематичне застосування методики лекційно-практичної системи, методик інтерактивного навчання та комп'ютерних технологій позитивно впливають на підвищення якості знань студентів, розвиток їх пізнавальної та розумової діяльності, вносять різноманітність в навчально-виховний процес.

Література

1. Возна М. Про встановлення взаємоузгодженості програм з математики та суміжних дисциплін / М. Возна, М. Гром'як // Математика в школі. – 2003. – №6. – С. 8–11.
2. Козловська І. Прикладна спрямованість шкільного курсу математики. Розвиток життєвої компетентності школярів / І. Козловська // Математика. – №3. – 2008.
3. Маркова І. Урок математики в сучасних технологіях: теорія і практика. Харків, вид. група «Основа», 2007. – С. 40–43.
4. Навчальна програма з математики (рівень стандарту) для 10-11 класів загальноосвітніх шкіл, затверджена Наказом Міністерства освіти і науки № 1407 від 23 жовтня 2017 року.

K.O. Melnyk,
Student, the Department of Mathematics and Mechanics,
Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro, Ukraine

DETECTION EARLY ONSET KNEE OSTEOARTHRITIS USING A VARIETY OF DATA FORMS

Introduction. Osteoar thritis is the most common form of ar thritis in which the pr otective car tilage on bones within a joint wears down over time r esulting in bone to bone contact. Contact between bones inside a joint can cause sever e pain and often r equir es sur ger y to r epair the damage [1, p. 1238–1244]. One joint fr equently af fected by osteoar thritis is the knee. Knee osteoar thritis has dif fer ent stages including that range fr om mild to sever e. Cur r ently, detection and diagnosis of knee osteoar thritis is based on developing symptoms which ar e indicators of moderate to sever e knee osteoar thritis including: pain in the knee, bone spurs, and X-ray images which show the lack of joint space between bones in the knee joint. Developing ef fective methods for determining early onset knee osteoar thritis based on patient data r emains an attractive issue.

Data analysis. The patient data comes in a variety of forms; there are X-ray and MRI images, patient questionnaires, and blood serum and urine samples. The three

main datasets that were used include: All Clinical Baseline data from the OAI Database (referred to as clinical data from here on out), biomarker and proteomics data, and image and shape model data [3]. After preprocessing the dataset consist of 3685 patients and 314 variables with no missing entries.

Correlation analysis showed that KOOS and WOMAC pain scores are highly, inversely correlated. There were also correlations between pain scores for the left and the right knee as well as between patient weight and height which is to be expected.

To determine the most important predictors linear regression and support vector machine (SVM) models were build. Both models were fit on different subsets of the data. First, the significant tests were run on three subsets of the clinical data which include joint symptoms, medical history, and subject characteristics. Then, the tests were run on the subset of the clinical data again but with the addition of image data. Finally, the tests were run on the subset of the clinical data with the addition of shape model data. In each case, the full dataset was divided into a training dataset (80% of the full dataset) to train the models and a testing dataset (20% of the full dataset) on which to predict the target variable. For the linear regression and SVM models, the target variable was chosen to be the left knee KOOS score which is a continuous variable ranging from 0 to 100. For the normalized root mean square error of each model see Tabl. 1.

Table 1

JointSymptoms MedHistory SubjectChar	Image Data	Shape Model Data	#Variables	# Patients	Linear Regression (NRMS Error)	SVM (NRMS Error)
X			262	3813	0.035	0.052
X	X		215	75	0.064	0.081
X		X	412	94	0.038	0.076

Note, that both the linear regression and SVM model performed the best on the subset of the clinical data without any addition of image or shape data.

References

1. Badlani JT, Borrero C, Golla S, Harner CD, Irrgang JJ. The effects of meniscus injury on the development of knee osteoarthritis. Am J Sports Med 2013; 41(6):1238–1244.
2. Gupta, S., et al. The Economic Burden of Disabling Hip and Knee Osteoarthritis (OA) from the Perspective of Individuals Living with This Condition. Rheumatology, vol. 44, no. 12, Sept. 2005, pp. 1531–1537.
3. Tack, A., Mukhopadhyay, A., Zachow, S. Knee Menisci Segmentation using Convolutional Neural Networks: Data from the Osteoarthritis Initiative. Zuse Institute Berlin. Mar. 2018.
4. Chen, Y., Cui, Z., Neumann, M., and Zhang, M. An End-to-End Deep Learning Architecture for Graph Classification. Proc. AAAI Conference on Artificial Intelligence (AAAI-18), 2018.

Розділ 9

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Р.Т. Лецін,
студент кафедри програмного забезпечення
Національного університету "Львівська політехніка"
науковий керівник: ***Р.Б. Тушницький,***
кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри програмного забезпечення
Національного університету "Львівська політехніка"

ВЕБ-ПЛАТФОРМА ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ НАСТАВНИЦТВА В ІТ-КОМПАНІЇ

Впроваджуючи культуру навчання через наставництво, компанії заохочують працівників активно брати участь в поширенні знань та хороших професійних практик по всій організації. Наставництво сприяє розвитку індивіда та міжособистісних зв'язків. Запуск ефективної програми наставництва потребує великого об'єму роботи для керування, відслідковування та оцінки процесу. Залежно від розмірів компанії, цей процес може бути надзвичайно затратним, якщо уся ця робота буде виконуватися вручну. В роботі представлено розроблену веб-платформу, яка включає в себе автоматизований набір інструментів для залучення, керування та оцінки результатів програми навчання.

Програма наставництва повинна задовольняти потреби конкретної організації, має мати певні критерії за якими можна буде надати оцінку процесу а також має бути прив'язана до певних часових обмежень. Для продуктивності процесу наставництва необхідно також вдало підбирати наставників для підопічних, враховуючи досвід та спеціалізацію працівників. Підбір пар зазвичай є одним з найважчих аспектів програми. Тут можливий вибір між різними варіантами підбору: коли підопічний сам шукає собі наставника або ж адміністратор/керівник займається цим. В обох випадках необхідно створити профілі для працівників компанії, щоб мати можливість ознайомитися з основними характеристиками, якостями та навичками працівників.

Після того як пару створено починається робочий процес. Це етап на якому часто виникають проблеми. Якщо дати можливість підопічному самотужки визначати цілі і вирішувати які завдання виконувати, то в багатьох випадках це може принести хороші результати, але не завжди. Без направлення та плану відносини наставництва вразливі до втрати фокусу та імпульсу. Тому надання певної структури і керівництва має важливе значення для успішної реалізації програми наставництва. Хорошою практикою для організації процесу

наставництва є визначення цілей та плану дій. По-перше це дозволяє концентруватися на конкретних завданнях. По-друге це додає відповідальності до виконання поставлених цілей.

Насамкінець, розуміння того як програма вимірює результат, чи оправдовує очікування є найбільш важливим етапом всього процесу. Впровадження такої програми вимагає значних інвестицій, якщо врахувати затрати на управління та дорогоцінний час учасників. Тому фаза оцінки процесу є важливої з точки зору розуміння слабких місць програми та можливостей для покращення. Для оцінки програми найкращим варіантом є відгук учасників процесу про процес навчання.

Більшість існуючих аналогів до розроблюваного програмного забезпечення є більш глобальними і орієнтовані на широку аудиторію, в першу чергу на студентів. Такі продукти не беруть до уваги потреби конкретної компанії. Проте можна знайти також програмне забезпечення орієнтоване на сферу бізнесу. Часто в таких продуктах надзвичайно багато функціоналу, котрий виходить за рамки виключно організації процесу наставництва, що відповідним чином впливає на його вартість.

Серед іноземних аналогів вартує відзначити такі програмні застосування як «MentorNet» та «Xinspire». В табл. 1 подано порівняння характеристик цих застосувань.

Таблиця 1

Порівняння продуктів аналогів

Функціонал	**MentorNet**	**XInspire**
Створення та керування запитами	+	+
Пошук наставників з фільтруванням	+	+
Статистика	+	+
Сповіщення в застосунку	+	+
E-mail сповіщення	+	+
Профілі користувачів	+	+
Система відгуків та оцінок	+	–
Рейтинг наставників	–	–
Можливість ставити цілі та слідкувати за їх виконанням	–	–
Список завдань для кожної пари	–	–

Розроблена веб-платформа має такі функції:

- ✓ створення, перегляд та керування запитами на наставництво;
- ✓ пошук наставників з фільтруванням;
- ✓ формування статистичних звітів;
- ✓ система відгуків та оцінок;
- ✓ сповіщення на електронну пошту;
- ✓ профілі користувачів;
- ✓ рейтинг менторів на основі відгуків;
- ✓ план навчання для кожної пари, де будуть визначені цілі навчання.

Користувач платформи може мати одну з трьох ролей: наставник (mentor), підопічний (mentee) та адміністратор.

Для реалізації веб-платформи використано технології ASP.NET Core, Angular, Bootstrap, а також мови програмування Typescript та C#. Для роботи з базами даних використано середовище Microsoft SQL Server Management Studio 17 та Microsoft SQL Server 2016.

На рис. 1 схематично подано архітектуру розробленої веб-системи. Під час проектування архітектури платформи було застосовано такі шаблони проектування як Repository, Facade, UnitOfWork, Dependency Injection.

Рис. 1. Архітектура веб-платформи

Після успішної авторизації користувач бачить головну сторінку – Directions (рис. 2). Тут користувач може одразу перейти до пошуку наставників по напрямках (відділах) компанії, вибравши один з них.

Рис. 2. Сторінка “Directions”

На рис. 3 зображена сторінка пошуку наставників. В основній частині вікна є список працівників компанії. Кожен елемент списку містить фото, основну

інформацію про працівника (прізвище, ім'я, посада, відділ) та кнопка для переходу на повний профіль користувача. На цій сторінці можна фільтрувати запити за різними критеріями, змінювати їхній статус та підтверджувати.

Рис. 3. Сторінка пошуку наставників

Програмне забезпечення для керування процесом наставництва в організаціях буде корисним працівникам відділу людських ресурсів, відповідальним за даний процес. Створена веб-платформа надає користувачу автоматизований набір інструментів для впровадження, керування та оцінки результатів програми навчання. Це заощаджуватиме дорогоцінний час працівників, та значно зменшує обсяг однотипної та рутинної роботи, котру приходилося проводити раніше.

Література

1. Human Resource Development [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.whatishumanresource.com/human-resource-development (2018).
2. Управління людськими ресурсами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.management.com.ua/hrm/hrm003.html (2018).
3. MentorNet [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sfgmentornet.com (2018).
4. Xinspire.com [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://xinspire.com/index.html (2018).

V.Ya. Vasylyshyn,
Ph.D., Associate Professor of Engineering and Computer Graphics
Ivano-Frankivsk National Technical University Oil and Gas, Ivano-Frankivsk, Ukraine

REMOTE TECHNOLOGY OF TEACHING

Abstract. Didactic potential and functions of computer telecommunications provide the opportunity to organize an educational process that meets the requirements and goals of profile training and reflects the basic principles of the personality-oriented approach. Given that the profile training involves flexibility, wide variation and differentiation in both the choice of the content of the students and the forms of education, educational models based on the use of distance educational technologies become an effective resource for the implementation of profile education.
Keywords: didactic potential, electronic course, educational process, personality-oriented approach, profile education.

Distance learning is one of the innovative educational technologies. Modern distance educational technologies offer real prospects for improving the quality of knowledge and efficiency of the educational process, for solving various social problems related to the functioning of the institution of education.

More recently, the issue of the essence of distance learning was one of the most urgent. Discussions about whether the DO is an independent form of training or absorbed by the correspondence form of training have not been properly resolved. Analyzing the course of the experiment in the field of education, the majority of specialists agreed on the introduction of distance education that it does not oppose, but integrates very well with both full-time and part-time forms of education. At the heart of the educational process with distance learning is the purposeful and intensive independent work of the student, who can study at a convenient place and at a convenient time. With this form of organization of instruction, the student and the teacher are spatially separated from each other, but at the same time they are in constant interaction, organized with the help of special methods of constructing the training course, forms of control, methods of communication via e-mail and other Internet technologies.

The system of distance learning implies an individual approach to learning. It is based on self-education. Every person engaged in self-education can determine the direction of the content of his work himself, choose what, in what volume, with what depth and by what sources he will be engaged. At the same time, it proceeds from its own motives and needs. Freedom of choice in this case is expressed in the possibility

of choosing the content study option, the variety of forms of study and control, methods and methods of teaching. The purpose of this form of self-education is to expand, deepen one's own horizons in one or another field of knowledge. The most important advantage of distance learning is the ability to determine the direction of the learner's personality development, the development of his personal trajectory of education, the selection of the most comfortable options for studying the course and training programs. In the AC, the teacher has the opportunity to optimally and rationally use the educational information, create the conditions for interaction and support with students. It should be noted that the educational process of the AC is characterized by the following properties:

— Adaptability — individualization of the curriculum and loads;

— Flexibility — a free training schedule that allows you to define your own schedule, taking into account employment and personal preferences;

– Economic efficiency — minimization of costs for regular trips, absence of separation from production, etc.

The most suitable for use in distance learning are technologies based on the use of hypertext textbooks, computer training and testing programs, computer simulators and laboratory workshops, video lectures, videoconferences.

Electronic multimedia hypertext training material is designed for self-study of the course and is focused on maximizing the activation of this process. It contains structured educational material, presented as a sequence of interactive frames with multimedia information. Using the technology of information hypermedia, provides a rapid transition from one training frame to another, and enables the trainee to choose the trajectory of learning.

The electronic reference book allows the student to quickly obtain the necessary information in a compact form. The computer test system offers the possibility of conducting both a control measurement of acquired knowledge and the ability to conduct self-monitoring for the trainee. However, the effectiveness of the use of testing tools increases, if it allows you to accumulate and analyze test results by various criteria. Moreover, this service is interesting not only for the teacher, but also for the trainee himself, for analyzing his achievements.

To consolidate knowledge, as well as refine the acquired skills, computer models, designers, simulators and laboratory practices are used. The purpose of these tools is to automate the acquired skills in situations that simulate real conditions.

Consultations using telecommunication means are a specific technology of distance learning. They can be conducted both on-line (chat) and off-line (forum, e-mail). Recently, computer telephony has been increasingly used, which makes it possible to conduct audio-consultations. A feature of the telecommunication consultation is the possibility of its recording, which gives valuable material for analysis.

In Ukraine, distance learning technologies are a relatively new phenomenon: they were first talked about in the early nineties of the last century. In the West, distance learning has proven itself for a long time, since the use of such technologies has made it possible to solve a number of important tasks, such as reducing the cost of training (no costs for renting premises, trips to the place of study, for students and

teachers, P.); Training more people; Improving the quality of education through the use of modern tools, voluminous electronic libraries, etc.; Creation of a unified educational environment (especially relevant for corporate training).

At the present time, the capabilities of personal computers, as well as software, are rapidly growing. The open educational space has become accessible to the general public. More and more schools are now actively working with e-mail, using remote access to information bases and educational resources of the Internet, creating their own websites, participating in inter-school and international projects, courses, and Olympiads. Modern schoolchildren know the means of modern communications quite well. Therefore, it is necessary to use this in order to gain knowledge through distance learning.

Along with the undoubted advantages of this form of training, you can also isolate the obvious disadvantages:

1. Lack of full-time communication between students and the teacher. That is, all the points related to individual approach and upbringings are excluded. And when there is not a person around who can emotionally color knowledge, this is a significant disadvantage.

2. The need for a number of individual psychological conditions. For distance learning, a rigid self-discipline is necessary, and its result depends directly on the student's independence and consciousness.

3. The need for constant access to information sources. We need good technical equipment, but not everyone who wants to learn has a computer and access to the Internet.

4.Typically, students feel a lack of practical training.

5. There is no constant control over the students, which for the Russian people is a powerful incentive.

6. Training programs and courses may not be well developed due to the fact that there are not so many qualified specialists capable of creating such training aids.

In distance education the basis of training is only written. For some, the lack of the opportunity to present their knowledge in verbal form may present certain difficulties.

Evaluation of learning outcomes is not so often and thus makes it difficult to adjust the training program for a particular student.

Distance education support is one of the effective mechanisms for the profiling of school education. With a huge workload of students of specialized classes, you can use similar technologies. Distance learning in the process of studying the programs of elective courses will create additional and expand the available opportunities to increase the accessibility, quality and effectiveness of profile training, and can contribute to the formation of a socially competent, mobile, adaptive and competitive personality, clearly aware of their rights and responsibilities, , The available opportunities and resources that can successfully function in a particular social space .

The use of information and communication technologies in the educational process in the context of the profile training of students makes new demands on the educational and methodological support of educational programs, and therefore the is-

sues of creating and using distance educational resources for the general education system are becoming priority.

With the introduction of profile training, there is a shortage of educational and methodological developments both in the organization and implementation of various models of profile training, and in content-methodological support of core general subjects and elective courses. Distance support can facilitate the solution of such problems by expanding the access of teachers to scientific, scientific, methodological, information and analytical materials on topical problems of science development (by branches of knowledge) and education, the author's educational and methodological materials that can be useful for forming Educational and methodological kits on basic, specialized general subjects and for the development of elective courses. Using computer networks, participating in discussions, Internet conferences, forums, it is possible to discuss current problems of profile training and share experiences through networking with both education specialists and with fellow teachers, administrators, parents and all stakeholders. Work with Internet resources in an educational institution can be organized in two main ways: the work of students directly at the lesson and the organization of extracurricular activities of students.

The work of the students directly in the lesson can involve the use of resource fragments as demonstrations in a lesson for the entire class or for the organization of a front-line student survey. They can be engaged in a computer class that has access to the global Internet and work independently with the information resource.

The role of the teacher is to provide students with brief information on the theory and organization of practical activities, reflecting the content of the Internet resource (in the form of printed materials) and assignments. Then they go to the appropriate page on the Internet and perform specific tasks. And of course, at the final stage, a report on the studied information material is compiled, containing: a summary of the theoretical material, drawings, tables, answers to the questions posed, and so on.

The work of students with Internet resources as a part-time activity can be reduced to finding information for the preparation of reports, abstracts, messages on a specific topic before and during its study to obtain additional materials on the topic for use in the lesson; Addressing students to certain sources while studying the topic; Preparation of various types of creative work; Search for audio-visual aids on the topic. You can attract students to the creative work on the material of the Internet resource and the presentation of its results (for example, on Web pages); To get consultations from specialists in the network, at the end of the Internet resource there is a section where you can ask questions of interest.

In addition to the didactic potential of networked educational resources and distance educational technologies, in the context of profile training, their organizational capabilities can also be used. When teaching, you can use mixed forms of mastering educational programs: full-time, part-time, external, when part of the subjects the student is studying in the internal mode, while others, at his choice, he can study remotely. For example, a student of a humanitarian profile can master non-core disciplines at an accelerated pace, such as – physics, chemistry, biology, thereby freeing up the hours for studying profile training courses or appropriate elective courses. Us-

ing such a combination of forms of education will help to increase the learner's motivation to consciously plan his educational activity, increase the intensity of the educational process in order to allocate additional time resources for the mastering of core subjects and elective courses, and create opportunities for project and research activities within the chosen profile.

Didactic potential and functions of computer telecommunications provide the opportunity to organize an educational process that meets the requirements and goals of profile training and reflects the basic principles of the personality-oriented approach. Given that the profile training involves flexibility, wide variation and differentiation in both the choice of the content of the students and the forms of education, educational models based on the use of distance educational technologies become an effective resource for the implementation of profile education.

References

1. Vasilishin V.Ya., Pavlik I.V. / Materials of the International Scientific and Practical Conference (Kiev, January 26–27, 2018) / NGO «Institute for Innovative Education»; Scientific and Training Center of Applied Informatics of the National Academy of Sciences of Ukraine. – Kyiv: NGO «Institute for Innovative Education», 2018. – 204 c.
2. Vasilishin V.Ya., Vasilishin Y.V. / Collection of articles of participants of the sixteenth all-Ukrainian practical and cognitive conference «Scientific thought of the present and the future» (December 26, 2017 – January 10, 2018). Part 1–NM Publishing House. – Dnipro, 2018. – 60 s.
3. Vasilishin V.Ya., Pavlik I.V. / Collection of articles of participants of the fifteenth all-Ukrainian practical and cognitive conference «Scientific thought of the present and the future» (November 27 – December 7, 2017). – NM Publishing House. – Dnepr, 2017. – 78 s.

УДК 62-83

Е.В. Найденко,
кандидат технических наук, доцент,
доцент кафедры электромеханических систем с компьютерным управлением
Одесского национального политехнического университета

УПРАВЛЕНИЕ ЭЛЕКТРОМЕХАНИЧЕСКИМИ СИСТЕМАМИ ОТ МИКРОКОНТРОЛЛЕРА

Аннотация. Представлена функциональная схема на базе контроллера, обеспечивающая оптимальное управление электроприводом механизма поворота и изменения вылета стрелы от одного микроконтроллера. Предложен алгоритм микропроцессорного управления асинхронным электроприводом механизма поворота с подвешенным грузом.

Ключевые слова: функциональная схема, микроконтроллер, оптимальное управление, электропривод, микропроцессорное управление.

Постановка проблемы. Предложенное ранее [1, 2] оптимальное управление электроприводом механизма поворота может быть реализовано на базе современного преобразователя частоты с векторным управлением и микроконтроллера. Векторное управление АД заложено в преобразователе частоты и не требует дополнительных устройств или регуляторов. Управление электроприводами механизма поворота ЭПП и изменения вылета стрелы ЭПВ целесообразно осуществлять от одного контроллера, который может выдавать нужные сигналы на приводы обоих механизмов [3–5].

Материалы исследования. На основании исследования оптимальных переходных процессов ЭМС механизма поворота можно выделить следующие функции:

1) сбор и анализ данных с датчиков массы груза и длины каната;
2) расчет длительности трех этапов переходного процесса пуска и торможения;
3) формирование сигнала управления для реализации оптимальных переходных процессов ЭПП;
4) формирование сигнала управления ЭПВ для компенсации нормальной составляющей отклонения груза.

Функциональная схема оптимального управления, приведенная на рис.1, включает:

- электродвигатели механизма поворота ($АД_п$) и механизма изменения вылета стрелы ($АД_в$);

- преобразователи частоты электропривода механизма поворота ($ПЧ_п$) и электропривода изменения вылета стрелы ($ПЧ_в$);

- микроконтроллер (МК);

-датчик скорости механизма поворота ($ДС_п$) и датчик скорости и пути механизма изменения вылета стрелы ($ДС_в$), массы груза (ДМ) и длины каната (ДК);

- пульт управления (ПУ).

Рис. 1. Функциональная схема микропроцессорного управления

Программа, закладываемая в микроконтроллер, обеспечивает оптимальное управление электроприводом механизма поворота ЭПП. С ее помощью формируется сигнал задания момента $АД_п$, изменяется его знак в соответствии с рассчитанными временами этапов переходного процесса механизма поворота, а также выдается сигнал управления преобразователем частоты $ПЧ_В$ электропривода изменения вылета стрелы ЭПВ.

Изложение основного материала. В соответствии с предложенным ранее способом управления [1-3] разработан алгоритм оптимального управления. Основные его позиции:

1. Начало цикла – включение системы управления.

2. Оператор через пульт управления ПУ подает в микроконтроллер МК сигнал на заданную скорость механизма вращения. Одновременно МК получает сигналы от датчика массы ДМ о величине массы груза m_2 и датчика длины нити ДК l. Начальное значение радиуса $R_{1нач}$ является конечным значением радиуса вылета стрелы, которое запоминается в конце предыдущего переходного процесса.

3. Для пуска электропривода оператор подает команду «Пуск». Если команды «Пуск» не было, следует переход к началу цикла.

4. Расчет приведенного к поворотной платформе момента инерции второй массы.

5. Расчет идеального времени разгона до заданной скорости T_p и частоты собственных колебаний груза Ω.

6. Определение времени второго этапа (решение уравнения). Если уравнение решено, производится расчет времени первого и третьего этапов и переход к формированию сигналов задания.

7. Создание сигнала задания момента ЭПП в соответствии с рассчитанными временами и вывод на аналоговый выход.

8. Расчет и вывод углового ускорения и угловой скорости первой и второй масс.

9. Расчет составляющих угла отклонения нити с грузом от вертикали.

10. Расчет момента M_N.

11. Расчет радиуса вращения груза.

12. Формирование сигнала управления ЭПВ.

13. Расчет напряжения на выходе регулятора положения U_{pn} ЭПВ.

14. Расчет скорости (сигнал на выходе контура скорости) ЭПВ.

15. Расчет сигнала задания $U_з$ ЭПВ, расчет R_1.

Для подтверждения возможности реализации программы оптимального управления электроприводом механизма поворота была создана программа для промышленного контроллера производства фирмы Schneider с программным обеспечением TwidoSuite. Последнее позволяет создавать программы для контроллеров Twido, имитировать работу контроллера в процессе отладки программы, а затем легко переносить программу в память реально установленного контроллера.

Поскольку в программе необходимо проводить расчеты с большой точностью, для реализации необходимой программы оптимального управления был выбран контроллер TWIDO TWDLMDA40DTK, позволяющий осуществлять операции с цифрами с плавающей точкой. В качестве констант введены данные, устанавливаемые оператором – заданная скорость, получаемые от датчиков масса груза и длина каната, начальное значение радиуса, а также значения величин, являющиеся постоянными для конкретной электромеханической системы. Обозначения в программе «Начало цикла» и «Пуск» представляют собой кнопки на пульте управления оператора соответственно «Включение» и «Пуск».

Таким образом, была показана возможность реализации микропроцессорного управления асинхронными электроприводами механизмов поворота с подвешенным грузом и изменения радиуса вылета стрелы с помощью промышленного микроконтроллера, определены необходимый класс контроллера и возможности языка программирования. Разработанная программа позволяет МК выступать в качестве наблюдателя, что в дальнейшем может использоваться для коррекции процессов управления.

Выводы. Представлена функциональная схема на базе микроконтроллера, обеспечивающая оптимальное управление электроприводами механизмов поворота и изменения вылета стрелы от одного контроллера, выделены основные функции, которые целесообразно на него возложить. Предложен алгоритм микропроцессорного управления асинхронным электроприводом механизма поворота с подвешенным грузом.

Литература

1. Герасимяк Р. П. Особенности управления электромеханическими системами механизмов поворота [Текст] / Р. П. Герасимяк, Е. В. Найденко – Проблемы автоматизированного электропривода. Теория и практика. – Вісник НТУ «ХПІ» – Харків: НТУ «ХПІ», 2010. – Вып.№ 28. – С. 270–271.
2. Найденко Е.В. Управление электроприводом механизмов горизонтального перемещения с подвешенным грузом [Текст] / Найденко Е.В. // Електромашинобуд. та електрообладн., 2007. – Вип. 69. – С.17–22.
3. Герасимяк Р.П. Управление асинхронным электроприводом механизмов поворота, обеспечивающее снижение динамических нагрузок [Текст] / Р.П. Герасимяк, Е.В. Найденко – Проблемы автоматизированного электропривода. Теория и практика. – Вісник НТУ «ХПІ» – Харків: НТУ «ХПІ», 2008. – № 30.– С. 111–112.
4. Найденко Е.В. Микропроцессорное управление асинхронным электроприводом механизмов поворота с подвешенным грузом [Текст] / Найденко Е.В. // Електромашинобуд. та електрообладн., 2009. – Вип. 73. – С. 16–20.
5. Найденко О.В. Керування електроприводом механізмів обертання з урахуванням підвішеного вантажу [Текст] / О.В. Найденко, Д.О. Махортова // Електромашинобуд. та електрообладн., 2010. – Вип. 01(77). – С. 17–26.

М.С. Черкашин,
студент фізико-технічного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ПЕРСПЕКТИВНІ ХІМІЧНІ ЕЛЕМЕНТИ ЖИВЛЕННЯ КОСМІЧНОГО АПАРАТУ

В даній роботі пропоную розглянути літій-залізо-фосфатні акумулятори.

Характеристики:

- Питома щільність енергії: 90-140 Вт • год / кг (320-498 Дж / г);
- Об'ємна щільність енергії: 220-350 Вт • год / дм3 (790 кДж / дм3);
- Об'ємна щільність конструкції: 2 кг / дм3;
- Число циклів заряд / розряд до втрати 20% ємності: 2000-7000;
- Термін зберігання: до 15 років;
- Саморозряд при кімнатній температурі: 3-5% в місяць;
- Напруга:

1. максимальне в елементі: 3,65 В (повністю заряджений);
2. середньої точки: 3.3 В;
3. мінімальне: 2 В (повністю розряджений);
4. робоче: 3.0-3.3 В;
5. мінімальна робоча напруга (розряду): 2.8 В.

• Питома потужність:> 6,6 Вт / г (при розряді струмом 60С);

• Діапазон робочих температур: від -30 ° С до + 55 ° С.

Вперше LiFePO4 був відкритий в 1996 році професором Джоном Гуденаф з Техаського університету, як катод для літій-іонного акумулятора. Примітний даний матеріал був тим, що в порівнянні з традиційним LiCoO2, володіє значно меншою вартістю, є менш токсичним і більш термостійкий. Головним недоліком було те, що він мав меншою ємністю. До 2003 року ця технологія практично не розвивалася, поки за неї не взялася компанія A123 Systems. Історія A123 Systems починалася в лабораторії професора Цзяна Йе-Міна з Массачусетського технологічного інституту (MIT) в кінці 2000 року. На той момент Цзян працював над створенням акумулятора, заснованого на самовідтворення структури колоїдного розчину при певних умовах. Однак на даному фронті робіт виникли серйозні труднощі і коли в 2003 році дослідження зайшли в глухий кут, команда Цзян зайнялася дослідженням літій-залізо-фосфатних акумуляторів.

Переваги і недоліки:

• LiFePO4 забезпечує більш тривалий термін служби, ніж інші літій-іонні підходи;

• На відміну від інших літій-іонних, LiFePO4 акумулятори, як і нікелеві, мають дуже стабільну напругу розряду. Напруга на виході залишається близько до 3,2 В під час розряду, поки заряд акумулятора не буде вичерпаний повністю. І це може значно спростити або навіть усунути необхідність регулювання напруги в ланцюгах.

• У зв'язку з постійною напругою 3.2 В на виході, чотири акумулятора можуть бути з'єднані послідовно для отримання номінальної напруги на виході в 12.8 В, що наближається до номінальної напруги свинцево-кислотних акумуляторів з шістьма осередками. Це, поряд з хорошими характеристиками безпеки LFP-акумуляторів, робить їх доброю потенційної заміною для свинцево-кислотних акумуляторних батарей в багатьох галузях, таких як автомобілебудування і сонячна енергетика.

• Використання фосфатів дозволяє уникнути витрат кобальту і екологічних проблем, зокрема, при попаданні кобальту в навколишнє середовище при неправильній утилізації.

• LiFePO4 має більш високий піковий струм (а, враховуючи стабільність напруги - пікову потужність), ніж у LiCoO2.

• Питома щільність енергії (енергія / обсяг) нового акумулятора LFP приблизно на 14% нижче, ніж у нових літій-іонних акумуляторів.

• LiFePO4 акумулятори мають більш низьку швидкість розряду, ніж свинцево-кислотні або літій-іонні. Так як швидкість розряду визначається у відсотках від ємності акумулятора, то більш висока швидкість розряду може бути досягнута в більш ємних акумуляторах (більше ампер-годин). Однак можуть бути використані LiFePO4 елементи з високим струмом розряду (мають більш високу швидкість розряду, ніж свинцево-кислотні батареї, або LiCoO2 тієї ж потужності).

• Через більш повільного зниження щільності енергії, через деякий час експлуатації, LiFePO4 елементи вже мають велику щільність енергії, ніж LiCoO2 і літій-іонні.

• LiFePO4 елементи повільніше втрачають ємність, ніж літій-іонні (LiCoO2 [літій-кобальт оксидні], LiMn2O4 [літій-марганцева шпінель])

• Одним з важливих переваг у порівнянні з іншими видами літій-іонних акумуляторів, є термічна і хімічна стабільність, що істотно підвищує безпеку батареї.

• Морозостійкість. Наприклад, для акумулятора ANR26650M1-B виробника A123 Systems заявлений температурний діапазон -30 ° C ... 55 ° C для роботи і -40 ° C ... 60 ° C для зберігання.

Даний тип акумулятора активно застосовується як буферний накопичувач енергії в системах автономного електропостачання з використанням вітрогенераторів і сонячних батарей а також в електровелосипедах, електроскутерах і електромобілях.

Як висновок можна сказати , що Літій-залізо-фосфатні акумулятори мають кращі характеристики ніж акумулятори які використовуються на КА на сьогоднішній день. Випробовування цього типу акумуляторів ведуть багато космічних держав світу.

Саме тому я вважаю, що літій-залізо-фосфатні акумулятори найбільш доцільні для використання на КА

Література

1. Карандаев А. Проектирование систем энергопитания для микроспутников / Андрей Карандаев – (Молодежный космический центр МГТУ им. Н.Э. Баумана). – М., 2002.
2. Аккумуляторы нового поколения [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ichip.ru/akkumulyatory-novogo-pokoleniya.html
3. Литий-железо-фосфатный аккумулятор [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki/Литий-железо-фосфатный_аккумулятор
4. Нагреватель для Optex HU-3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://secur.ua/signalizatsii/datchiki/aksessuary-k-datchikam/nagrevatel-dlja-optex-hu-3.html
5. Литий-железо-фосфатные аккумуляторы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.electra.com.ua/otovarah/litij-zhelezo-fosfatnye-akkumulyatory.html

Розділ 12

АВТОМАТИЗАЦІЯ ТА ПРИЛАДОБУДУВАННЯ

Marcin Izdebski,
Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Siedlce, Polska

MIKROKONTROLERY SPOSOBEM NA ZASTĄPIENIE PRAC FIZYCZNYCH

Współcześnie jesteśmy świadkami szybkiej jak nigdy dotąd zmiany otaczającego nas świata. Dzieje się tak z powodu rozwoju technologicznego, który potęguje szybkość ukończenia i wdrożenia projektów. Jednak to, co również zauważamy, to fakt, że projekty te są realizowane przede wszystkim w branżach zajmujących się rynkiem usług bazujących na pracach intelektualnych (poprzez systemy wspomagające pracę przedsiębiorstw, szpitali, czy urzędów). Jednak wciąż istnieją zawody gdzie udział nowoczesnych technologii jest minimalny, a sposób pracy zatrudnionych tam ludzi nie zmienił się od kilkudziesięciu lat. Do tych zawodów należy większość prac fizycznych.

Bez wątpienia, aby powszechnie zastąpić wykonywanie przez ludzi prac fizycznych systemami, w grę musi wejść robotyka, a jeśli tak, to bardzo pomocne, a wręcz konieczne będzie zastosowanie płytek z mikrokontrolerami, które to, w prosty i względnie nie drogi sposób pozwalają nam zamienić algorytmy w odpowiednie impulsy elektryczne, które mogą sterować silnikami wykonującymi za nas określone prace.

Arduino.

(Na zdjęciu przedstawiono płytkę Arduino Uno)

Arduino jest jedną z najpopularniejszych platform powszechnie używanych. Zawiera mikrokontroler AVR. Cena oryginalnego urządzenia wacha się w granicach 100 złotych, jednak ta technologia włoskiego producenta jest „open source", na skutek tego powstało wiele kopii oryginalnej wersji, dzięki czemu płytki, działające jak oryginał możemy kupić już od 20 złotych.

Na najprostszej wersji modułu na płytce znajdziemy:

Mikrokontroler Atmega328 (Flash 32kB, SRAM 2kB, taktowanie 16MHz).

14 wejść/wyjść cyfrowych – pod które można podłączyć np. diody LED, przyciski, wyświetlacze itp.

6 wyjść PWM – służących np. do regulacji prędkości obrotowej silników, ustawiania pozycji serwa.

6 wejść analogowych – pozwalających obsługiwać wszelkiego rodzaju czujniki, przetworniki z wyjściem analogowym.

Interfejsy komunikacyjne:

UART – jeden z najprostszych sposobów na wymianę danych z komputerem PC.

I2C/TWI – obsługa czujników, układów czasowych.

SPI – komunikacja z szybkimi przetwornikami lub zewnętrznymi pamięciami.

Zasilanie: USB lub zewnętrzne źródło (np. zasilacz sieciowy).

Technologia pomocą i konkurencją dla robotników i rolników.

Wymienione powyżej elementy dają możliwość szerokiego zastosowania płytki. Bardzo praktyczny jest moduł UART, który to pozwala na komunikację z innym hostami. Taka cecha daje możliwość obsługi wejść oraz wyjść płytki ze znajdującego się w sieci telefonu, bądź komputera będącego nawet na innym kontynencie, co sprawia, że przy odpowiedniej konfiguracji platformy z maszynami możemy obsługiwać urządzenia z dowolnej odległości. Taka cecha niewątpliwie może okazać się pomocna dla większości rolników, którzy dzięki niej będą mogli wykonywać codzienne prace gospodarcze nie znajdując się w miejscu hodowli.

Nie zapominajmy, że praca robotników jest zazwyczaj cykliczna, bardzo często polegająca na powtarzaniu tych samych czynności. Pod tym względem mikrokontrolery doskonale zastępują ludzi. Wymieniony wcześniej jako przykład model Atmega328 bardzo dobrze sprawdza się pod tym względem. Co sprawia, że praca wielu ludzi może zostać zastąpiona jednym mikrokontrolerem. Tymi ludźmi mogą być rolnicy, pracownicy budowlani czy też osoby zatrudnione w fabrykach.

Podsumowanie.

Bez wątpienia kwestią czasu jest zastąpienie większości robotników urządzeniami, które zawierać będą mikrokontrolery. Już jesteśmy posiadaczami technologii, która daje nam taką możliwość. Wymieniona płytka Arduino Uno wraz ze swoimi komponentami, pozwala w dość tani sposób zastąpić pracę wielu ludzi. Pozostaje już tylko powszechne wdrożenie tej technologii, którego to możemy się spodziewać w najbliższych latach.

Bibliografia

1. https://www.arduino.cc/
2. https://botland.com.pl/content/36-arduino-informacje-ogolne
3. https://cdn.sparkfun.com/assets/9/1/e/4/8/515b4656ce395f8a38000000.png
4. https://forbot.pl/blog/kurs-arduino-srodowisko-jak-zaczac-programowac-id936

Jarosław Kamiński,
Siedlce University of Natural Sciences and Humanities, Siedlce, Poland

EMBEDDED SYSTEMS AND ARDUINO IN CONTROL SYSTEMS

Admission.

In robotics and control systems, computers like the one we have in homes on desks are not used. Embedded systems are used there. The embedded system is a special purpose computer system that becomes an integral part of the computer hardware it supports.

Embedded system.

The embedded system is based on a microcontroller. The use of embedded systems results mainly from costs. The microcontrollers are programmed in such a way that after obtaining some information from the control device or some sensor it can perform the appropriate task. However, be careful not to use the locking loops when programming. It is dangerous in devices where there is a risk that a person working at a given machine may be in danger.

Arduino.

Arduino tiles are often used in simple robots and systems. It is a platform with the AVR Atmega microcontroller, it has special outputs / inputs that make it easier to program and connect to other peripherals. For Arduino programming we do not need a separate programmer because we can use the built-in one. The big convenience in Arduino is that we do not have to program in assembler, we can use Wiring, which is based on C ++. An example of an Arduino plate is Arduino Uno, which costs about 20€.

(The picture shows two original Arduino Uno tiles)

Arduino is based on an open hardware license, which means that other companies can create their equivalents of Arduino tiles. Arduino clones are more often bought, this is due to the price. For example, the WEIYU Uno tile costs only 2€.

(The picture shows WEIYU Uno – Arduino Uno tile clone)

Very often Arduino tiles are used to control something. The ESP8266 WiFi module is used, which in the version ESP8266 NodeMCU appears as a separate PCB, so if you do not need multiple pins then NodeMCU can replace us with the Arduino board.

(The picture shows the ESP8266 NodeMCU WiFi module-plate)

Thanks to such boards and microcontrollers, we can create and use machines that we can control using a remote control or the microcontroller will manage the work by reading the appropriate information from the sensors and performing the appropriate task.

Summary.

The use of Arduino boards and microcontrollers brings huge savings. Using them in machines, you can reduce the number of people needed for work. It brings great benefits and affects the development of information technology, technology, and mechatronics. As a result, it contributes to the development of other areas of the economy.

Bibliography

1. https://www.lelong.com.my/arduino-nodemcu-lua-iot-i2c-esp8266-wifi-controller-board-esp-12-v2-sgrobot-195289761-2019-08-Sale-P.htm
2. https://pl.aliexpress.com/item/Jeden-zestaw-wysokiej-jako-ci-WEIYU-UNO-R3-CH340G-MEGA328P-Chip-16-mhz-UNO-R3-dla/32865259855.html
3. https://www.arduino.cc/
4. https://pl.wikipedia.org/wiki/Arduino

Розділ 13

АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО

Т.В. Іванова,
викладач спеціальних дисциплін
Вінницького коледжу будівництва і архітектури
Київського національного університету будівництва і архітектури

НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ В БУДІВНИЦТВІ

Анотація. У статті розглянута роль новітніх технологій в будівництві. Проаналізовано роль будівельного сектору економіки який відкриває величезні можливості для реалізації безлічі різних видів інновацій: у розробці інноваційних будівель та споруд; впровадження нових будівельних технологій; застосування сучасних методів організації виробництва; впровадження нових способів будівництва та ін. На прикладі будівництва пасивного будинку показано доцільність впровадження новітніх технологій для нового житлового і цивільного будівництва в Україні.

Ключові слова: новітні технології, будівельна галузь, енергоефективні технології, пасивний будинок, будівельні матеріали, екологічні матеріали.

Постановка проблеми. Будівельна галузь є однією з найважливіших галузей народного господарства, від якої залежить ефективність функціонування всієї системи господарювання в країні. Впровадження новітніх технологій у сферу будівництва дає можливість реанімувати її, а надалі й активізувати розвиток цієї сфери, що, в свою чергу, сприятиме розвитку всіх сфер національної економіки та підвищенню ефективності функціонування економічної системи країни загалом. Це обумовлено тим, що власне сфера будівництва вимагає значної кількості робочих місць і товарів та послуг інших сфер економіки.

Стан дослідження. Сьогодні надзвичайно активно впроваджуються новітні технології у всі сфери життєдіяльності населення, у тому числі, в будівельну сферу, зокрема в проектування, будівництво і зведення житла. Від того, які новітні технології впроваджуються і як швидко це здійснюється, залежать масштаби будівництва, будівельні матеріали, які при цьому використовуються, якість житла, екологічна безпека проживаючих у ньому та експлуатаційні затрати на його утримання. Ось чому всі стратегії житлового та цивільного будівництва повинні розроблятися, коригуватися і реалізуватися із врахуванням особливостей таких технологій та специфіки їх впровадження.

У той же час саме цей сектор економіки відкриває колосальні можливості для впровадження безлічі різноманітних видів інновацій: в проектуванні інноваційних будівель і споруд; впровадженні нових будівельних технологій; застосуванні сучасних методів організації виробництва; втіленні нових способи

управління будівництвом та ін. Найбільш значущими в останні роки є нові енергоефективні технології та нові будівельні матеріали, які пов'язані з енергозбереженням, використанням вторинної сировини та техногенних відходів. За сучасних вимог будівельний комплекс України перетворився в один з критично важливих, що пов'язано з потребами зниження енергоспоживання та підвищення енергоефективності діючих та нових споруд. Зниження витрат на зведення будівель теж є важливим показником застосування певних матеріалів. При цьому якість будинку, його міцність, довговічність повинні залишатися основними факторами використання певної технології.

Вивченню проблем розробки та впровадження інноваційних технологій у житловому та цивільному будівництві присвятили свої праці наступні науковці: Гальчук А., Лівінський О., Лялікова Н., Столяров О. та інші.

Виклад основного матеріалу. В даний час сфера будівництва України перебуває в занепаді: її основні фонди зношені майже на 60 %, значна частина кваліфікованих кадрів втрачена. В такій ситуації необхідний інноваційно-технологічний прорив, який має бути детально описаний в національній та регіональних стратегіях розвитку будівництва.

Функції регулювання державою інноваційного розвитку будівельної сфери полягають у сприянні розвитку наукових досліджень (фундаментальних, пошукових, прикладних), насамперед у перспективних напрямах; кадровому забезпеченні інноваційної діяльності у будівництві; розробці різноманітних програм (національних, регіональних, галузевих), спрямованих на підвищення інноваційної активності будівельних підприємств; формуванні державних замовлень у вигляді контрактів на проведення інноваційних розробок, що забезпечують початковий попит, які потім знаходять поширення на ринку; застосуванні інструментів державного регулювання інноваційного розвитку будівельної сфери; участі держави в ролі посередника в організації ефективної взаємодії різних секторів науки і стимулюванні кооперації в галузі інноваційних розробок між будівельними підприємствами та вищими навчальними закладами; координації інноваційної діяльності будівельної сфери в регіонах; створенні правової бази інноваційного розвитку будівельної сфери; регулюванні міжнародних зв’язків в галузі інноваційних процесів. Останні два напрямки є важливими з точки зору ступеня участі держави у регулювання інноваційного розвитку будівельної сфери, адже правове регулювання інноваційних процесів є виключною прерогативою держави [2, с. 59].

На даному етапі розвитку людства спостерігається збільшення кількості населення разом з вичерпністю природних ресурсів. Тому перед вченими та інженерами стоїть завдання розробляти нові матеріали та технології в цивільному та промисловому будівництві, що повинні забезпечити швидкий, економічний та екологічний процес будівництва. Проблема економічності полягає не лише в економному зведенні будинку, а й в економній експлуатації будинку, тобто в енергоефективності [3].

Основними критеріями, що визначають пріоритетні, критичні технології (якість життя, безпеку, конкурентоспроможність тощо), одним з найважливіших

критеріїв є така характеристика технології – як здатність докорінно змінити, «перевернути» всю структуру виробництва, а можливо, і соціальних умов життя людства. До таких технологій, ймовірно, належать інформаційні технології, біотехнології, генна інженерія. До цих же технологій відносяться і технології отримання нових матеріалів. За експертними оцінками в найближчі 20 років 90% матеріалів будуть замінені принципово новими, що призведе до революції в різних областях техніки, у тому числі і будівельне виробництво.

Про перспективність робіт за новими матеріалами свідчить і той факт, що майже 22% світових патентів видаються на винаходи в цій області. Про це ж говорить і динаміка зростання світових ринків основних видів нових будівельних матеріалів.

Зазначене актуалізує впровадження інноваційних технологій здійснення нового будівництва в Україні. Такі технології впроваджуються, але надзвичайно повільними темпами. Важливо активізувати впровадження інноваційних технологій здійснення нового житлового та цивільного будівництва в Україні. Для цього доцільно в розділах національної та регіональних стратегій розвитку будівництва обґрунтувати впровадження інноваційних технологій за наступними напрямками: будівельні матеріали та технології, архітектура і містобудування, будівельна техніка і устаткування, автомобільні дороги і споруди на дорогах, інженерні мережі й обладнання, екологія і безпека в будівництві.

В Україні за останні роки використання цегли при зведенні індивідуальних житлових будинків значно знизилось. Натомість, проектанти та будівельники почали використовувати нові будівельні матеріали та технології, що дають можливість будувати набагато швидше з меншими економічними затратами [2].

Прикладом інноваційних технологій при будівництві є інноваційне енергозберігаюче житло – пасивний будинок.

Пасивний будинок (нім. *Passivhaus*, англ. *passive house*) — енергоефективний будівельний стандарт, який створює комфортні умови проживання, одночасно є економічним і надає мінімальний негативний вплив на навколишнє середовище. Пасивний будинок — це будинок, в якому можливо досягти комфортного мікроклімату (ISO 7730), як у зимовий період без окремої системи опалення (або використовуючи малопотужну компактну систему опалення), так і в літній період без системи кондиціонування [2, с. 148].

Критеріями для пасивного будинку в Європі є:

- питома витрата теплової енергії на опалення, визначена за допомогою «Пасивний будинок: Пакет планування» (PHPP), не повинна перевищувати 15 кВт • год/(м2 • рік);
- навантаження на опалення < 10 Вт • м2;
- спеціальні вимоги попиту охолодження будівлі < 15 кВт • год / (м2 • рік);
- щорічний період перегріву (температура в приміщенні вище 25°С) < 10%; результат тесту на герметичність (N50) < 0,6 зміни повітря / рік;
- загальне споживання первинної енергії для всіх побутових потреб (опалення, гаряча вода й електрична енергія), не повинно перевищувати < 120 кВт • год/м2 • рік.

Пасивний будинок використовує комбінацію низько-енергетичних будівельних технік і технологій.

П'ять важливих складових пасивного будинку:

- виключно високий рівень теплоізоляції;
- добре ізольовані віконні рами з потрійним низько енергетичним склом;
- конструкція вільні від мостиків холоду;
- герметична оболонка будівлі;
- комфортна вентиляція з високою ефективною рекуперацією тепла.

Для будівництва, як правило, вибираються екологічно коректні матеріали, часто традиційні - дерево, камінь, цегла. Останнім часом часто будують пасивні будинки з продуктів рециклізації і неорганічного сміття — бетона, скла і металу. У Німеччині побудовані спеціальні заводи з переробки таких відходів у будівельні матеріали для енергоефективних будівель [1].

Огороджувальні конструкції (стіни, вікна, дах, підлога), стандартних будинків мають досить великий коефіцієнт теплопередачі. Це призводить до значних втрат: наприклад, тепловтрати звичайного цегляного будинку — 250—350 кВт • год з м2 опалювальної площі на рік.

Технологія пасивного будинку передбачає ефективну теплоізоляцію всіх огороджувальних поверхонь — не тільки стін, але і підлоги, стелі, горища, підвалу і фундаменту. У пасивному будинку формується кілька шарів теплоізоляції — внутрішня і зовнішня. Це дозволяє одночасно не випускати тепло з будинку і не впускати холод всередину нього.

Також проводиться усунення містків холоду в огороджувальних конструкціях. У результаті в пасивних будинках тепловтрати через огороджувальні поверхні не перевищують 15 кВт • год з 1 м2 опалювальної площі на рік — практично у 20 разів нижче, ніж у звичайних будинках.

Запобігання теплових містків. Теплові містки мають наступні негативні наслідки. - змінені, часто знижені значення температури на внутрішніх поверхнях зовнішніх стін. У гіршому випадку це може призвести:

- до зволоження будівельних конструкцій і росту цвілі;
- підвищені значення тепловтрат.

У Пасивному будинку ці негативні впливи можуть бути змінені, причому температури на всіх зовнішніх стінах залишаються досить високими, що не може більше призвести до негативного впливу вологи, також додаткові тепловтрати зневажливо малі. Якщо тепловтрати від теплових мостів менше ніж граничне значення лінійного коефіцієнта теплопередачі, встановлене 0,01 Вт /м2, то така конструкція задовольняє критеріям «конструювання без теплових містків».

Герметичність. Традиційне уявлення про будівництво будинку ніколи не передбачає герметичність, як питання. Сьогодні досягнення стандарту пасивного будинку критично переплітається з його герметичністю. Герметичність впливає на ефективне використання енергії та комфорту в будинку. Що мається на увазі під герметичністю?

Офіційне пояснення герметичності будівлі є:

- герметичність житла, або її повітропроникність, виражається в термінах витоку повітря в кубічних метрів на годину на квадратний метр площі конверту (оболонки) будинку, коли будівля піддається перепаду тиску 50 Па (м3/(год • м2);

- площа конверту будинку визначено в цьому контексті, як загальна площа всіх підлог, стін і стель, що межують з будинком, включаючи елементи інших прилеглих опалювальних або неопалюваних просторів.

Вікна, двері. Профіль вікна пасивного будинку зобов'язаний відповідати теплотехнічним стандартам. Конструкції вікон проектуються, як правило, не відчиняються або з автоматичною функцією відчинення / зачинення для провітрювання.

Одним з найважливіших питань, що виникають при розробці пасивних будинків, є прагнення домогтися високого рівня герметичності будівлі, а також усунути причини утворення «містків холоду». Отже, вирішальне значення для досягнення низької потреби в енергії має значне скорочення втрат тепла. З цієї ж причини надзвичайно значну роль при будівництві Пасивних будинків виконують вікна, які повинні бути одним з найважливіших елементів герметичної конструкції всього будинку, і одночасно, як перепон, характеризуватися найменшим коефіцієнтом теплоізоляції.

Вікна пасивного будинку мають три характерні особливості:

- потрійне скління з двома низькоемісійними покриттями та заповненням інертним газом або порівнянні аналоги (наприклад, вікна з двома стулками з подвійним склінням в кожній);

- теплоізольоване з’єднання скління з віконною рамою, застосування спеціальних дистанційних рамок по краях склопакетів («теплий край»);

- теплоізольовані віконні рами.

Вентиляція. На додаток до теплообмінника (в центрі), мікротепловий насос витягує тепло з витяжного повітря (зліва) та гаряча вода нагріває вентиляційного повітря (праворуч). Можливість контролювати температуру будівлі, використовуючи тільки нормальні обсяг вентиляції повітря є фундаментальним.

У звичайних будинках вентиляція здійснюється за рахунок природного спонукання руху повітря, який зазвичай проникає в приміщення через спеціальні пази у вікнах і віддаляється пасивними вентиляційними системами, розташованими в кухнях і санвузлах.

У енергоефективних будівлях використовується складніша система: замість вікон з відкритими пазами використовуються звукоізолюючі герметичні склопакети, а припливно-витяжна вентиляція приміщень здійснюється централізовано через установку рекуперації тепла. Додаткового підвищення енергоефективності можна домогтися, якщо повітря виходить з дому і надходить у нього через підземний повітропровід, забезпечений теплообмінником. В теплообміннику нагріте повітря віддає тепло холодному повітрю.

Взимку холодне повітря входить в підземний повітропровід, нагріваючись там за рахунок тепла землі, і потім надходить в рекуператор. У рекуператорі

відпрацьоване домашнє повітря нагріває вхідне свіже та викидається на вулицю. Нагріте свіже повітря, що надходить в будинок, має в результаті температуру близько 17°С.

Влітку гаряче повітря, надходячи в підземний повітропровід, охолоджується там від контакту з землею приблизно до цієї ж температури. За рахунок такої системи в пасивному будинку постійно підтримуються комфортні умови. Лише іноді буває необхідно використання малопотужних нагрівачів або кондиціонерів (тепловий насос) для мінімального регулювання температури.

Освітлення. Можуть використовуватися світлодіодні блоки. Вартість пасивного будинку. В даний час вартість споруди енергоефективного будинку приблизно на 8–10% більше середніх показників для звичайної будівлі. Додаткові витрати на будівництво окупаються протягом 7–10 років. При цьому немає необхідності прокладати всередині будівлі труби водяного опалення, будувати котельні, ємності для зберігання палива тощо.

Висновки. Наукова значущість створення будівельного технопарку, як інструменту регулювання інноваційного розвитку будівельної сфери полягає у виникненні унікальної і єдиної в національній економіці платформи для концентрації інтелектуальних, матеріальних та інформаційних ресурсів будівельної сфери, можливості використання потужної дослідницької і матеріально-технічної бази для створення високотехнологічної продукції. Крім того передбачається отримання значного соціального ефекту у вигляді створення значної кількості нових робочих місць, підвищення якості освіти та зростання доходів працівників технопарку, зростання якості соціально-ділової інфраструктури європейського рівня.

Література

1. PassivHaus: Пасивний будинок [Електронний ресурс] / Пасивний будинок. Енергоефективність. Екологічність, якість, комфорт. – Режим доступу: http://passivehouse-igua.com/passive-house/.
2. Інноваційні концептуальні та формально-аналітичні інструменти обґрунтування, підготовки та впровадження будівельних інвестиційних проектів [Текст] : Монографія / [С.А. Ушацький, В.О. Поколенко, О.А. Тугай та ін.]; за ред. В.О. Поколенка. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2008. – 208 с.
3. Чекулаєва О.Д. Аналіз інноваційної діяльності у будівництві / О.Д. Чекулаєва, М.О. Шимбарьов // Матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції [Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку: виклики посткризового періоду], (м. Львів, 13–14 квітня 2012 р.). – Львів у 2-х частинах. «Львівська економічна фундація», 2012. – Ч. II. – С. 70–72.

В.Г. Малаховська,
викладач спеціальних дисциплін
Вінницького коледжу будівництва і архітектури
Київського національного університету будівництва і архітектури

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

Анотація. В статті визначено основні фактори впливу на інноваційний розвиток будівельної галузі в Україні, розглянуто напрямки розвитку підприємств, зроблено аналіз факторів, що впливають на їх діяльність. Показано зарубіжний досвід боротьби з кризою в будівельній галузі. Визначено дії щодо поліпшення ситуації в будівельній галузі яка потребує розвитку інноваційного підприємництва, самих малих підприємств які виступають невід'ємною частиною інноваційного процесу та сполучною ланкою між прикладною наукою й виробництвом, їх рівень розвитку в інноваційній сфері.

Ключові слова: будівельна галузь, інновації в будівництві, технології, стандарти у будівництві, інноваційна сфера, малі будівельні підприємства.

Постановка проблеми. Ріст будівельної галузі неминуче викликає економічний ріст у країні та виникнення необхідних умов для розв'язання багатьох соціальних проблем. На сучасному етапі розвитку цієї галузі говорити про будь-яку конкурентоспроможність її не представляється можливим. Якщо на регіональному рівні чітко прослідкується тенденція верховенства будівельних організацій центральних районів та великих міст-мільйонерів у зв’язку з їх значними потужностями і інвестиційною привабливістю, то на глобальному рівні будівельна галузь України програє через брак необхідних фінансових та організаційних перетворень. Ринок будівельних матеріалів і послуг пропонує забудовнику нові технології будівництва, які дозволяють зводити будинки швидше, дешевше, з мінімальними затратами і, що особливо актуально, — з максимальним теплозберігаючим ефектом.

Стан дослідження. Зміна вимог до організації будівельного виробництва, перехід на європейські стандарти у будівництві (особливо в сфері енергоефективного будівництва, модернізації та реконструкції будівель та споруд), зростання обсягів інноваційних потоків, постійне удосконалення методів і підходів до управління, поява нових товарів і послуг та інші фактори ставлять перед підприємствами будівельного сектору інноваційні за змістом задачі їх розвитку.

Дослідженню стану та проблем управління розвитком інноваційних технологій на будівельних підприємствах присвячено праці таких авторів як: Х. М. Гумб, О. В. Кубатко, Н. В. Кузьминчук, В. С. Найдюк, О. В. Новак, О. Ф. Овсянюк-Бердадіна та інші.

Важливість будівельної галузі для економіки будь-якої країни можна пояснити наступним чином: капітальне будівництво, напевне, як ніяка інша галузь економіки, створює велику кількість робочих місць і споживає продукцію багатьох галузей народного господарства. Економічний ефект від розвитку цієї галузі полягає у мультиплікаційному ефекті коштів, вкладених у будівництво [4, с. 15]. Адже з розвитком будівельної галузі будуть розвиватися: виробництво будівельних матеріалів і відповідного обладнання, машинобудівна галузь, металургія і

металообробка, нафтохімія, виробництво скла, деревообробна і фарфоро-фаянсова промисловість, транспорт, енергетика тощо. І, вочевидь, як ніяка інша галузь економіки, будівництво сприяє розвитку підприємств малого бізнесу, особливо того, який спеціалізується на оздоблювальних і ремонтних роботах, на виробництві та встановленні вбудованих меблів тощо.

Виклад основного матеріалу. Інноваційний розвиток є визначальним фактором забезпечення ефективності діяльності будь-якого підприємства, підвищення його ділової активності, покращення якості продукції, економного використання ресурсів, зниження обсягів забруднення в навколишньому природному середовищі. Саме інновації сприяють динамічному саморозвитку підприємства і забезпечують його конкурентоспроможність [3, с. 56]. У той же час саме цей сектор економіки відкриває колосальні можливості для впровадження безлічі різноманітних видів інновацій: в проектуванні інноваційних будівель і споруд; впровадженні нових будівельних технологій; застосуванні сучасних методів організації виробництва; втіленні нових способи управління будівництвом тощо. Найбільш значущими в останні роки є нові енергоефективні технології та нові будівельні матеріали, які пов'язані з енергозбереженням, використанням вторинної сировини та техногенних відходів. За сучасних вимог будівельний комплекс України перетворився в один з критично важливих, що пов'язано з потребами зниження енергоспоживання та підвищення енергоефективності діючих та нових споруд.

В умовах обмеженості фінансових ресурсів, матеріально-сировинної бази, фахового людського капіталу та економічних проблемах дедалі зростає необхідність у науковому пошуку новітніх ресурсно- та енергоефективних будівельних матеріалів, технологіях, проектуванні тощо. Такі процеси не можуть відбуватись стихійно, і тому потребують застосування державою певних механізмів регулювання. Під регулюванням інноваційного розвитку будівельної сфери в даній роботі маємо на увазі комплекс заходів, дій, застосовуваних державою для корекцій і встановлення інноваційних процесів у будівництві, що адекватно відображає функціональні зв’язки між інноваційним розвитком, економічними результатами будівельних підприємств та зростанням добробуту населення. При цьому як в теоретичному аспекті, так і в реальній практиці виділяють і розглядають в державному регулюванні окремі його складові: організаційну, економічну, фінансову, бюджетну, соціальну, адміністративну, інституційну, суспільно-політичну та інші, кожна з яких здатна здійснювати певний вплив на будівельну сферу [6]. Як правило, в практичній діяльності використовуються всі перераховані системні складові загального механізму державного управління, причому в різних поєднаннях, пропорціях і співвідношеннях.

Отже, поліпшення ситуації в будівельній галузі потребує розвитку інноваційного підприємництва. Дійсно, у розвинених країнах малі підприємства виступають невід'ємною частиною інноваційного процесу, є сполучною ланкою між прикладною наукою й виробництвом, а рівень розвитку підприємництва в інноваційній сфері визначає інноваційну активність підприємств в цілому [5, с. 260]. Малі підприємства в боротьбі за виживання частіше ризикують, більше схильні до інновацій у конкурентній боротьбі за ринки та активніше впроваджують

інноваційні технології і розробки, стають учасниками процесів комерціалізації технологій. Іншою характерною рисою малих підприємств у будівельній галузі є їх антимонопольний вплив на формування ринку будівельних послуг та швидка реакція на зміни попиту, що, у свою чергу, супроводжується впровадженням нових технологій. За умови вузької спеціалізації й використання сучасної техніки і технологій вони перетворюються у реальну конкурентну силу.

Разом з тим, досягнення істотного ефекту у розвитку інноваційної сфери в будівельній галузі є важким завданням у зв'язку з існуванням певних факторів, які перешкоджають впровадженню передових технологій і обмежують інноваційну активність. Будівельний бізнес має свої специфічні характеристики: інституційна неузгодженість; адміністративний тиск та складність дозвільних процедур щодо організації різних видів будівельних робіт; висока інтегрованість в економіку; висока затратність виробництва; переважна орієнтація на внутрішній ринок; висока інвестиційна ємність; швидко реакція на зміну доступності кредитних ресурсів; висока прибутковість; просторова розпорошеність; технологічна специфіка; сезонність діяльності; інноваційна орієнтованість; висока ризикованість [6, с. 118].

Відсутність законодавчої та економічної підтримки будівельних підприємств, які впроваджують інноваційну діяльність, боку держави, недосконалість системи податкового регулювання та адміністрування, обмеженість власних джерел фінансування призводить до суттєвого зниження їх інноваційної активності. Але без вирішення перерахованих проблем, що знижують інвестиційну привабливість галузі, неможливо вирішити інноваційні проблеми, оскільки будівельний бізнес потребує значних капіталовкладень, а реалізація будівельних проектів, як правило, пов'язана зі значними ризиками та певною невизначеністю.

Проблемою для впровадження інноваційних технологій є також руйнування зв'язків будівельних підприємств з науково-дослідними інститутами, відсутність наукового супроводу у процесі впровадження інновацій, що значно збільшує витрати на впровадження технологій і збільшує ризики інноваційної діяльності. Налагодження таких зв'язків допомогло б забезпечити розподіл ризиків між партнерами та викликало б інтерес до впровадження унікальних технологій, розроблених для конкретного будівельного підприємства. Разом з тим, впровадження технологічних інновацій, зокрема, використання нових матеріалів, нових технологій, нової упаковки та дизайну товарів, є визначальним фактором підвищення прибутковості малих компаній [2]. Отже, можна припустити, що впровадження організаційних інновацій перетворюється скоріше у формальний фактор забезпечення інноваційної активності малих підприємств.

Однією з важливих проблем впровадження інноваційних технологій малими будівельними підприємствами відзначається дефіцит налагодженої функціональної інформаційної системи (непрозорість інформації про головних учасників інноваційному ринку, організаційно-правові умови праці, стан національної підтримки інноваційної діяльності), а це, в свою чергу, призводить до зниження інвестиційної активності і відповідного зменшення інвестування інноваційної діяльності [5, с. 258]. Для вирішення цієї проблеми бажано треба прискорити

формування єдиного інтегрованого інформаційного простору, який би містив в собі інформацію про останні інновації та дослідження в будівництві та стимулював проведення пошукових і прикладних досліджень.

Завданнями будівельного технопарку є об'єднання у єдиний комплекс науки, освіти і будівельного виробництва, кадрове забезпечення, проведення крупномасштабних досліджень у рамках створених кластерів спільних із зарубіжними партнерами, ефективна реалізація наукового потенціалу навчальних закладів регіонів, що спеціалізуються на технологічний модернізації будівельної сфери, сприяння розвитку нових та діючих підприємств, створення центрів зростання інноваційного та малого підприємництва в будівельній сфері, комерціалізація потенціалу науково-технічного і освітянського комплексу регіону, що функціонує у сфері будівництва та житлово-комунального господарства, виведення на міжнародний ринок вітчизняних інноваційних продуктів, створення умов взаємовигідної співпраці з крупними іноземними будівельними компаніями, науковими організаціями та установами, які працюють у напрямку розвитку інноваційного середовища [1].

Висновки. Таким чином, можна акцентувати, що організаційно-економічне регулювання інноваційного розвитку будівельної сфери – це багатоаспектна, багатогранна система інструментів і процесів впливу, які в реальній практиці використовуються для отримання належного інноваційного розвитку будівельної сфери. Тільки на основі науково обґрунтованого, взаємопов'язаного, взаємодоповнюючого використання різноманітних за змістом, спрямованістю і силі інструментів впливу можливе забезпечення необхідної «ланцюгової реакції» у вигляді поєднання новітніх будівельних матеріалів, конструкцій, проектів, об'єктів, які стануть підґрунтям та створять необхідні умови для інноваційного розвитку промисловості, освіти медицини, для комфортного проживання, спілкування та співпраці громадян.

Література

1. Закон України «Про запобігання впливу фінансової кризи на будівельну галузь і житлове будівництво» (№800- 6 від 25.12.2008) набув чинності 14.01.2009.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/ bud/ibp_reg/ibp_reg_u/ibpm_reg]
3. Кубатко О.В., Омельяненко Ю.О. Інноваційний розвиток підприємств в умовах економічної нестабільності / О.В. Кубатко, Ю.О. Омельяненко // Механізм регулювання економіки. – 2015. – № 2. – С. 54–60.
4. Кузьминчук Н.В. Інноваційний розвиток як складова формування конкуренто-спроможності промислового підприємства : теоретичний аспект / Н.В. Кузьминчук // Науковий вісник Ужгородського університету. – Випуск 2 (43). – С. 11–16.
5. Найдюк В.С. Сутність та передумови інноваційного розвитку підприємств / В.С. Найдюк // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2013. – № 3. – С. 251–263.
6. Овсянюк-Бердадіна О.Ф. Інноваційний розвиток вітчизняних підприємств: реалії та інструменти забезпечення / О.Ф. Овсянюк-Бердадіна // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В.А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: ВПЦ ТНЕУ «Економічна думка». 2015. – Том 19. – № 2. – С. 117–121.

Розділ 14

ВЕТЕРИНАРНА МЕДИЦИНА

УДК 636.7.09:616-07:616.832.4

Р.В. Білошицький,
аспірант кафедри хірургії і патофізіології ім. акад. І.О. Поваженка
Національного університету біоресурсів і природокористування України

ДІАГНОСТИКА СИНДРОМУ CAUDA EQUINA У СОБАК БРАХІОЦЕФАЛІЧНОГО І ДОЛІХОЦЕФАЛІЧНОГО ТИПУ

Анотація. Синдром "cauda equina" має поліетіологічну структуру, і за клінічним проявом часто схожий на захворювання, що характерні для попереково-крижового відділу хребта з чітко вираженим неврологічним дефіцитом. Патологічний процес може ускладнюватися станами, що проявляються дегенеративними змінами у вигляді стенозів на рівні L7-S1 і грижами міжхребцевих дисків. Своєчасне надання хірургічного втручання шляхом геміламінектомії сприяє швидкому відновленню загального стану тварини і збереженню нервової трофіки.

Ключові слова: синдром "кінського хвоста", попереково-крижовий стеноз, нервові корінці, дегенеративні зміни хребта.

Скорочення: СМ – спинний мозок; ПКВ – попереково-крижовий відділ; МХД – міжхребцевий диск; RTG – рентгенологічне дослідження; КР – контрастна речовина; КТ – комп'ютерна томографія.

Постановка проблеми. Своєчасна і рання діагностика синдрому *Cauda equina* є клопіткою роботою по недопущенню прогресування неврологічного дефіциту у пацієнта з наступним розвитком парезів і паралічів тазових кінцівок, атрофії стегнових м'язів. Особливу увагу необхідно приділити уникненню самотравмування, що спричинене неможливістю тварини повноцінно керувати своїми рухами і виникненням декубітальних виразок в результаті постійного стиснення тканин із твердою поверхнею.

Стан дослідження. *Cauda equina*, чи "кінський хвіст", – являє собою скупчення корінців нервів, які проходять всередині хребетного каналу і виходять із сегментів СМ на рівні L7-Cd5 [1, с. 418].

Крижовий відділ утворений 5-ма хребцями які зрослися між собою. Їх тіла в каудальному напрямку зменшуються; вони відмежовуються один від одного поперековими хребцями, також міжхребцевими крижовими отворами.

Синдром "кінського хвоста" супроводжується виникненням периферичного паралічу чи парезу дистальних відділів тазових кінцівок, дизурією, також анестезією в ділянці тазових кінцівок і промежини. Відмічається характерний сильний корінцевий біль в ділянці попереку. Провідникові порушення чутливості

часто збільшуються зверху донизу. Зокрема, спостерігається різке зниження маси тіла, контрактура в м'язах, на пізніх стадіях відсутність ахілових рефлексів, порушення чутливості в ділянці іннервації уражених корінців і вазомоторні трофічні розлади тазових кінцівок.

Синдром нерідко викликаний травмами поперекових і крижових хребців, які супроводжуються крововиливами в суб- чи епідуральні простори. Інколи новоутворення в цьому відділі чи випадіння МХД обумовлює клінічну картину синдрому [2, с. 62]. Ушкодження нервів, які виникають із-за компресії нервових корінців, можуть посилюватися внаслідок ішемії, викликаної стисненням кровоносних судин [П. Сутер, Б. Кон., 2011]. Синдром «кінського хвоста» зустрічається у собак різних порід, але основна кількість випадків відмічається у середніх та великих за масою тіла тварин.

Дегенеративні зміни в ПКВ викликає біль в ділянці L7-S1 у німецьких вівчарок, метисів німецьких вівчарок і у собак великих порід. Дегенеративні зміни включають проліферацію міждужкової зв'язки, утворення остеофітів на фасетках хребців і деформуючий спондильоз в ділянці L7-S1. Це призводить до розвитку стенозу хребетного каналу і стисненню нервових корінців в ділянці L7-Cd [1, с. 242].

Виклад основного матеріалу. Метою дослідження є рання діагностика синдрому *cauda equina* у собак різних порід з визначенням оптимального методу надання консервативної або хірургічної допомоги. Об'єктом дослідження слугували собаки (n=7) різного віку і порід. Предмет дослідження: діагностика патологічних змін у собак різних порід шляхом проведення рентгенографії і контрастної мієлографії, яка передбачає введення в субарахноїдальний простір СМ рентгеноконтрастної речовини.

Для дослідження відібрано 7 собак, що належать до 6 різних порід, три із яких відносяться до собак брахіоцефалічного типу і три породи до доліхоцефалів. Тварини на момент клінічного огляду і проведення неврологічного обстеження мали гіпералгезію в ділянці попереку, атаксію при опиранні на тазові кінцівки з наступним падінням, деякі із тварин мали втрату об'єму м'язів чотириголового м'яза стегна, сковані і обережні рухи, ригідність хребта, тремор грудних і тазових кінцівок (табл. 1).

Таблиця 1. Неврологічне дослідження у собак різних порід

Породи		**Вік / стать**	**Шкала за Griffits**	**Стан чотириголового м'яза стегна**
1	Середньоазіатська вівчарка	4 р. ♀	1	Без видимих змін
2	Середньоазіатська вівчарка	5 р. ♂	3	Помітна втрата об'єму м'язів стегна
3	Англійський бульдог	10 міс. ♀	5	Помітна втрата об'єму м'язів стегна
4	Німецька вівчарка	6 р. ♂	1	Без видимих змін

5	Мастино неаполітано	4 р. ♂	4	Помітна втрата об'єму м'язів стегна
6	Мопс	5 р. ♂	3	Помітна втрата об'єму м'язів стегна
7	Французький бульдог	6 р. ♂	5	Виражена втрата об'єму м'язів стегна

Оскільки синдром “кінського хвоста” діагностується з труднощами в зв'язку зі схожістю клінічних ознак з іншими захворюваннями, всім пацієнтам було виконано контрастну мієлографію з наступним RTG дослідженням на наявність патологічних змін в ПКВ хребта з формуванням прогнозу і можливості підбору методів консервативної і хірургічної допомоги (табл. 2).

Таблиця 2. Рентгенологічна семіотика

Породи		**Контрастна мієлографія**	**Рентгенографія (RTG – дослідження)**
1	Середньоазіатська вівчарка	Стеноз ПКВ хребта	Стеноз ПКВ хребта
2	Середньоазіатська вівчарка	Стеноз ПКВ хребта	Помірні дегенеративні зміни
3	Німецька вівчарка	Без видимих змін	Без видимих змін
4	Англійський бульдог	Порушення розповсюдження колони КР	Spina bifida (неповне закриття дорсальних дужок хребців)
5	Мастино неаполітано	Стеноз ПКВ хребта	Виражені дегенеративні зміни
6	Мопс	Порушення розповсюдження колони КР	Стеноз ПКВ хребта
7	Французький бульдог	Порушення розповсюдження колони КР	Новоутворення в ділянці L6-S1

Лікування. Всім хворим тваринам було рекомендовано утримання в вольєрі або в кімнаті з обмеженим простором для недопущення різких рухів і вільного пересування. Термін утримання собак складав від 4-х до 7-ми тижнів. Одномоментно хворі собаки отримували антибіотики з групи цефалоспоринів і фторхінолонів у терапевтичних дозах та глюкокортикоїдний засіб – Метилпреднізолону ацетат відповідно по стадії прогресування процесу.

Висновки. 1. Для діагностики синдрому *cauda equina* необхідно використовувати метод КТ, який дозволяє якісно візуалізувати нервову тканину у порівнянні з RTG діагностикою. 2. При виконанні RTG дослідження його доцільно комбінувати з контрастною мієлографією, що надає змогу виявити стеноз ПКВ хребта на рівні L7 – S1. 3. У більшості випадків для сприятливого прогнозу необхідно проводити хірургічну декомпресію, зокрема дорсальна ламінектомія в ділянці L6 – S2.

Література

1. Крисман Ш., Мариани К., Платт С., Клемонс Р. Неврология собак и кошек. Справочное руководство для практикующих ветеринарных врачей. / Пер. с англ. – М.: «Аквариум Принт», 2016. – 448 с.: ил. + 8 с. цв. вкл.
2. Фищенко В.Я., Губа Г.П., Сташкевич А.Т. Справочник по нейроортопедии / – К.: “УНИТИ-АТЛАНТ”, 1997. – 160 с.

ЗМІСТ

Розділ 1
ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА

O. Voitovska,
APPLICATION OF TECHNOLOGY OF CONTEXTUAL EDUCATION IN THE CONDITIONS OF THE POSTGRADUATE PEDAGOGICAL EDUCATION 3

О.А. Гімчинська, Л.М. Чебан,
ФОРМУВАННЯ НАВИКІВ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ ПРИ ВИВЧЕННІ ТЕМИ «ОДНОКЛІТИННІ ОРГАНІЗМИ» 7

С.В. Єфремов,
ГРАФІЧНІ РОБОТИ – МЕТОД НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ 9

А.П. Здеб,
СУЧАСНІ АСПЕКТИ ІНТЕГРАЦІЇ НАВЧАННЯ ГРАМАТИКИ У КОМУНІКАТИВНУ МЕТОДИКУ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ 14

Д.П. Каменчук, З.П. Старовойт,
ОСОБЛИВОСТІ ТАНЦІВ ГУЦУЛЬЩИНИ 20

Н.Г. Кошелева,
СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТНІСНО ОРІЄНТОВАНОЇ ПАРАДИГМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ 22

Г.М. Лебединець,
ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ 24

Є.О. Лук'янюк, В.М. Кобися,
ВИКОРИСТАННЯ МЕРЕЖЕВИХ СЕРВІСІВ GOOGLE В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ 26

В.Е. Лунячек,
ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ПРОЦЕСІ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ 30

І.Р. Максимова, Л.М. Кравець,
РОЛЬ БІБЛІОТЕК В ОСВІТІ 32

О.А. Михайленко,
ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ В МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ОДНОСТОРОННЬОМУ ПИСЬМОВОМУ ПЕРЕКЛАДІ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ 35

О.М. Москва, Н.А. Овчаренко,
ФОРМУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ: ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АПАРАТ 37

Н.А. Овчаренко,
ОСОБЛИВОСТІ ВІДБОРУ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ВОКАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 39

О.Л. Паламарчук, І.М. Зарішняк,
ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ 41

С.В. Толочко,
ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ 46

lic. Kinga Frączkowska,
NOWOCZESNA TECHNOLOGIA WE WSPÓŁCZESNYCH SZKOŁACH 48

О.Л. Хомич,
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОСОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ У СУЧАСНИХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ УМОВАХ 51

Лі Цюань,
ДО СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «МЕТОДОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА» 54

А.М. Чернишова,
ЕЛЕМЕНТИ ХОРЕОГРАФІЇ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ВАЛЬДОРФСЬКИХ ШКОЛАХ 56

О.Ю. Шимко,
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ 60

Розділ 2
КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

К.М. Касьяненко,
ДО ПИТАННЯ ДИЗАЙНУ ДИТЯЧИХ ІГРОВИХ КНИЖОК 63

Р.П. Солтисік,
ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ТА ЕСТЕТИЧНИХ НАВИЧОК НА ОСНОВІ БАЗОВИХ ПОНЯТЬ АКАДЕМІЧНОГО РИСУНКА 69

О.В. Чеботаренко,
ТРАДИЦІЇ ПРОВІДНИХ ПРЕДСТАВНИКІВ ОДЕСЬКОЇ
ПІАНІСТИЧНОЇ ШКОЛИ В КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ 73

В.В. Шушпанова,
ИНТУИЦИЯ БЕССОЗНАТЕЛЬНОГО В ФЕНОМЕНОЛОГИЧЕСКОЙ
ТЕХНИКЕ РОСПИСИ ТКАНИ 75

Розділ 3
ГУМАНІТАРНІ НАУКИ
ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ. ФІЛОСОФІЯ. КУЛЬТУРОЛОГІЯ. ФІЛОЛОГІЯ

М.М. Вергалюк,
ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ
БІБЛІЙНОГО ПОХОДЖЕННЯ У СУЧАСНИХ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТАХ..... 83

В.О. Довбиш,
РЕНЕСАНСНИЙ ІДЕАЛ ВЧЕНОГО: НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ А. ДЮРЕРА 89

О.А. Москаленко,
ЖИТТЯ КИЯН ЗА ЧАСІВ КИЇВСЬКОЇ РУСІ,
ФОРМУВАННЯ МЕНТАЛІТЕТУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО МІСТА
(ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ ТА МЕНТАЛЬНІСТЬ КИЯН) 93

Т.В. Новікова, Л.М. Топчій,
ВИКОРИСТАННЯ НОВОТВОРІВ У ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ..... 98

Л.С. Резнікова,
ТЕХНОЛОГІЯ ІНТЕРСЕМІОТИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ:
КОМІКС ЯК КРЕОЛІЗОВАНИЙ ТЕКСТ 100

В.Ю. Ричко, Л.М. Шугаєва,
ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР ДІЯЛЬНОСТІ УПЦ (МП) ЯК ЧИННИКА
ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ 102

Розділ 4
СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ
ЕКОНОМІКА. ПОЛІТОЛОГІЯ. ПСИХОЛОГІЯ. СОЦІОЛОГІЯ

С.С. Бондарчук,
ВПЛИВ РОЛЬОВИХ ОЧІКУВАНЬ МОЛОДОГО ПОДРУЖЖЯ
НА ЗАДОВОЛЕНІСТЬ ШЛЮБОМ 106

Л.В. Іванченкова,
ДІАГНОСТИКА ПІДПРИЄМСТВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ..... 110

В.О. Касько, А.В. Свідерська,
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА УТРИМАННЯ
КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПІДПРИЄМСТВА 112

Т.В. Константинова, Н.Й. Басюркіна,
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
НА ПІДПРИЄМСТВАХ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ 115

Ю.О. Лазебник,
РОЗВИТОК СТАТИСТИЧНОЇ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ
МЕТАДАНИМИ В СИСТЕМІ E-HEALTH В УКРАЇНІ 117

Є.М. Лукашенко, І.Я. Вдовичин,
ДЕМАРХІЯ (Ф.А. ГАЄК) 121

Розділ 5
ПРАВО

Г.С. Єрмакова,
РЕЛІГІЙНИЙ ФАКТОР ХРИСТИЯНСТВА,
ЯК ОСНОВНОГО ЦІННІСНОГО ПІДҐРУНТЯ ІНТЕГРАЦІЇ ЄС
ТА ЙОГО ІНТЕРПРЕТАЦІЯ В ПРАВОВОМУ ВИМІРІ 123

О.М. Мальчик, Л.С. Протосавіцька,
САМОСТІЙНИЦЬКІ ІДЕЇ М. МІХНОВСЬКОГО 125

В.В. Пророченко, І.П. Старенок, Л.В. Шестак,
ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЯК ВИД АДМІНІСТРАТИВНОГО СТЯГНЕННЯ 127

А.В. Столітній, І.Г. Каланча,
ОРГАНІЗАЦІЯ ЕЛЕКТРОННИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ
ПРОЦЕДУР НА ОСНОВІ СИСТЕМИ УНІФІКОВАНИХ ШАБЛОНІВ
ЕЛЕКТРОННИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ 130

І.С. Ткаченко,
ОСОБА ПОТЕРПІЛОГО ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ
ХАРАКТЕРИСТИКИ НАВМИСНИХ ВБИВСТВ 133

В.Л. Ширман,
ТЛУМАЧЕННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСТЕРЕЖЕННЯ
ПРО ПУБЛІЧНИЙ ПОРЯДОК СУДАМИ УКРАЇНИ 135

Розділ 6
БІОЛОГІЯ

І.В. Чорна, Г.В. Дроник,
ВПЛИВ РАУНДАПОСТІЙКОЇ ГЕНЕТИЧНО МОДИФІКОВАНОЇ СОЇ ТА ГЕРБІЦИДУ РАУНДАП НА РІВЕНЬ СЕЧОВИНИ У СЕЧІ ТРЬОХ ПОКОЛІНЬ ЩУРІВ 144

Розділ 7
ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

А.О. Стецьків,
ДОСЛІДЖЕННЯ КРИСТАЛІЧНОЇ СТРУКТУРИ ТЕРНАРНОЇ СПОЛУКИ $TbLi_{0,35}Si_{1,65}$ 147

Розділ 8
МАТЕМАТИКА ТА СТАТИСТИКА

В.В. Корінчук, Н.Ю. Корінчук,
ПРОФЕСІЙНЕ СПРЯМУВАННЯ ВИКЛАДАННЯ МАТЕМАТИКИ З УРАХУВАННЯМ РЕГІОНАЛЬНОГО КОМПОНЕНТУ 149

K.O. Melnyk,
DETECTION EARLY ONSET KNEE OSTEOARTHRITIS USING A VARIETY OF DATA FORMS 153

Розділ 9
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Р.Т. Лецін, Р.Б. Тушницький,
ВЕБ-ПЛАТФОРМА ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ НАСТАВНИЦТВА В IT-КОМПАНІЇ 155

Розділ 10
МЕХАНІЧНА ІНЖЕНЕРІЯ

V.Ya. Vasylyshyn,
REMOTE TECHNOLOGY OF TEACHING 159

Розділ 11
ЕЛЕКТРИЧНА ІНЖЕНЕРІЯ

Е.В. Найденко,
УПРАВЛЕНИЕ ЭЛЕКТРОМЕХАНИЧЕСКИМИ СИСТЕМАМИ
ОТ МИКРОКОНТРОЛЛЕРА 164

М.С. Черкашин,
ПЕРСПЕКТИВНІ ХІМІЧНІ ЕЛЕМЕНТИ ЖИВЛЕННЯ
КОСМІЧНОГО АПАРАТУ 167

Розділ 12
АВТОМАТИЗАЦІЯ ТА ПРИЛАДОБУДУВАННЯ

Marcin Izdebski,
MIKROKONTROLERY SPOSOBEM NA ZASTĄPIENIE PRAC FIZYCZNYCH 170

Jarosław Kamiński,
EMBEDDED SYSTEMS AND ARDUINO IN CONTROL SYSTEMS 172

Розділ 13
АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО

Т.В. Іванова,
НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ В БУДІВНИЦТВІ 175

В.Г. Малаховська,
ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ 181

Розділ 14
ВЕТЕРИНАРНА МЕДИЦИНА

Р.В. Білошицький,
ДІАГНОСТИКА СИНДРОМУ CAUDA EQUINA У СОБАК
БРАХІОЦЕФАЛІЧНОГО І ДОЛІХОЦЕФАЛІЧНОГО ТИПУ 185

Підписано до друку 05.10.2018. Формат 60x84/16. Папір офсетний білий.
Гарнітура «Literaturnaya». Друк цифровий. Ум. друк. арк. 12,09.
Зам. № 0510-1. Тираж 100 прим. Ціна договірна. Виходить змішаними мовами: укр., рос., англ., пол.

Віддруковано з готового оригінал-макета ФОП Москвін А.А.
м. Запоріжжя, пр. Леніна, 109, тел. +38-094-133-87-81.

Інститут інноваційної освіти. Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України
e-mail: novaosvita@gmail.com; сайт: www.novaosvita.com

Видання здійснене за експертної підтримки
Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України
03680, Київ-187, просп. Академіка Глушкова, 40